

ილიანე ბაგონიშვილი

კალმასობა

მ. მ. ჯერჯიანი

მ. ნ. მჭედია

ცომი მუკე

ქ. თ. კოიძისა

ა. ბარამიძის

რედაქციით

თბილისი. 1948. სახელგამი.

1936 წელს გამოვიდა პირველი ტომი „კალმასობისა“, რომელშიაც აღწერილია მოგზაურობა იონა ხელაშვილისა აღმოსავლეთ-საქართველოში. ამჟამად იბეჭდება მეორე ტომი, რომელიც უშუალო გაგრძელებაა პირველისა.

ეს ტომი იწყება იონას საუბრით ამათუიმ საკითხის შესახებ თბილისში მცხოვრებ მის ნაცნობებთან და მერე აგვიწერს ჯერ მის მოგზაურობას იმერეთისაკენ, მერე დასავლეთ-საქართველოში ყოფნას და ბოლოს რუსეთში გადასვლას და ცხოვრებას. დასავლეთ-საქართველოში იონა ჯერ სწვევია ქუთაისს, აქედან გადასულა ოდიშს, შემოუღვია ლეჩხუმი, გურია და იმერეთი, სადაც (ს. წირქვალში) საუბარი ჰქონია დედოფალ ანასთან. თბილისში დაბრუნების შემდეგ წასულა სომხეთში, ხოლო აქედან მობრუნების შემდეგ გადასახლებულა რუსეთში, სადაც ურთიერთობა დაუქერია მიტროპოლიტ ამბროსისთან და ქართული კოლონიის ზოგიერთ წევრთან.

ამ მოგზაურობის დროს იონას შეხვდებიან სხვადასხვა პირნი, რომელნიც მას, როგორც განათლებულ კაცს, გამოეღაპარაკებიან იმ საკითხების (კერძოდ საქართველოს) შესახებ, რაც თვითეულ მათგანს აინტერესებს. იონაც უპასუხებს მათ ადვილ-გასაგები, მარტივი ენით და გასართობი კილოთი. ამ მხრივ ეს მეორე ტომიც ისეთსავე „ხუმარსწავლას“ წარმოადგენს, როგორსაც პირველი: თხზულებაში შიგადაშიგ ხუმრობის ჩართვით ავტორი მასთან მოსაუბრე პირთ გადასცემს

მათთვის საინტერესო ცოდნას. რთული მსჯელობით ან „სწავლით“ დაღლილ მკითხველს სახუმარო ამბებითა და ტონით კვლავ აღვიძებს, აფხიზლებს და ახალი „სწავლისათვის“ ამზადებს. ეს მოგზაურობაც ისეთივე შეუნელებელი ინტერესით იკითხება, როგორც პირველ ტომში აღწერილი.

წინამდებარე წიგნის ტექსტი შემოუნახავს საქართველოს მუზეუმის ხელნაწერს—H 2170, 2134, 2153. სამივე ხელნაწერი ავტოგრაფულია, სრულია და უნაკლო. პირველი ორი ხელნაწერი დიდი მოცულობისაა და მუყაოს ყდითაა გამაგრებული. მესამე ხელნაწერი კი უყდოა, შეკრულია რვეულებად და «კალმასობის» ხელნაწერთა ჩვეულებრივი ფორმატის 35 ფურცელს შეიცავს. უკანასკნელ ხელნაწერს დაუცავს განსხვავებული ხელით შესრულებული მინაწერიც: «პირველის ნაწილისა რამთონიმე რვეულები იონას მოგზაურობისა». მინაწერის ცნობა სავსებით სწორი არაა: ხელნაწერის 35 ფურცლიდან პირველი ოთხი ფურცელი იძლევა «კალმასობის» მთელი ტექსტის (და არა მხოლოდ პირველი ნაწილის) ვარიანტებს, საავტორო შენიშვნებს და თხზულების ცალკეული ნაწილების ერთგვარ გეგმებს. «ვარიანტი» უნდა წარმოადგენდეს ხედასხვა დროის შავ ჩანაწერებს და ნაწილობრივად მაინც წინ უსწრებს საბოლოოდ ჩამოყალიბებულ ტექსტს. ხელნაწერის დანარჩენი 31 ფურცელი შეიცავს «კალმასობის» ძირითადი ტექსტის დასასრულს.

«კალმასობის» მეორე წიგნის მასალაც იბეჭდება ამოკრებულად და შერჩევით, მაგრამ სათანადო აღგილას ყველგან აღნიშნულია გამოტოვებული ტექსტის შინაარსი. რედაქციას მოუხდა ორიგინალის კომპოზიციური აღნაგობის ნაწილობრივი შეცვლა. სახელდობრ:

1. დედნის მიხედვით, ქართველ წმიდათა «ცხოვრების» დიდი ნაწილი მოთხრობილია იმერეთში, ანა დედოფალთან საუბარში (ხელნაწერი H 2170), ხოლო მეორე, უფრო მცირე ნაწილი, მოთხრობილია რუსეთში მიტროპოლიტ ამბროსისთან შეხვედრისას (ხელნაწერი H 2134). ჩვენ ორივე ეს ნაწილი გავაერთიანეთ. რა თქმა უნდა, წმიდათა «ცხოვრებანიც» გამოკრებილად იბეჭდება: ჩვენ ავიღეთ მხოლოდ ისე-

თი «ცხოვრებანი», რომელთაც რაიმე კულტურულ-ისტორიული მნიშვნელობა აქვთ, ამასთან რედაქციულადაც ნაკლებ ცნობილნი არიან ფართო მკითხველი საზოგადოებრიობისათვის.

2. მიტროპოლიტ ამბროსისთან საუბარი, სხვათა შორის, შეიცავს «საქართველოს ისტორიას». ეს ისტორიული ნაწილი შეავსებს ერთ დიდ ტომს, ჩვენ ის ცალკე გამოეყავით და განზრახული გვაქვს მისი მესამე წიგნად დაბეჭდვა. ხელნაწერში «ისტორიას» მიჰყვება ისეთი ტექსტები, რომლებსაც თემატიკურად მეტი კავშირი აქვს წინამდებარე წიგნთან. ამიტომ აქაც მოგვიხდა მასალის გადმონაცვლება. მაგრამ ამით ოდნავ არ დარღვეულა ამბავთა ქრონოლოგიური თანმიმდევრობა, მთლიანობისა და თემატიკურობის თვალსაზრისით კი ტექსტმა უაუოდ მოიგო. ამრიგად, «რუსეთად წარსვლის» მთელი დიალოგური ნაწილი იბეჭდება მეორე წიგნში, მესამე წიგნი კი მთლიანად უნდა დაეთმოს საქართველოს ისტორიას.

წინამდებარე წიგნის უდიდესი ნაწილი პირველად ქვეყნდება, დღემდის დაბეჭდილი იყო მხოლოდ შემდეგი კუპიურები:

1. მცირე უწყება ქართველთა მწერალთათვის (ძველი საქართველო, I; აგრეთვე—საისტორიო მასალანი, I, 1913). ეს ტექსტი უფრო გვიანდელი ხელნაწერის მიხედვითაა გამოცემული ე. თაყაიშვილის მიერ.

2. კალმასობა დასავლეთ-საქართველოს შესახებ, ს. კაკაბაძე, საისტორიო კრებული, IV, 1929 (გვ. 40—66); როგორც რედაქტორი აღნიშნავს, ტექსტი დაბეჭდილია „ამოკრებით“.

3. იონა ბერის საუბარი გრიგოლ მუხრან-ბატონთან (აღბარამიძის რეცენზია ლ. აბაშიანის წიგნაკზე „ვოლტერიანობა საქართველოში“, „მნათობი“, № 7-8, 1934 წ.).

«კალმასობის» წინამდებარე ტექსტის ხასიათისა და მისი გამოცემის ტექნიკის შესახებ შეგვიძლია გავიმეოროთ ის, რაც ნათქვამია პირველი ტომის შესავალში (გვ. IX-X, XI).

ოდესცა დაასრულა დიაკვანმა ლეოღრაფიაზედ უბნობა, მა-
შინ პატრმან * ჰრქვა: „დიაკვანო, ასე მათნე აზიურისა და
ევროპიისა ქვეყნების აღგილთა მდებარეობისა აღმოჩინება,
რომელ მე ამის მეტი ქება არ ძალმიცს, რომ უთუოდ მამა
ევროპიელი გყოლია და დედა აზიელი“.

იოანე: დედისა მართალი, რომ აზიელობა ეთქმის, მაგრამ
მამას კი ვერ ვიტყვი ევროპიელად.

პატრი: მე ამისთვის გავბედე, რომ შენი სახე გვაჩვენებს
თეთრყირმიზობასა, ქერა წვერსა და თმასა, და ეგრეთვე
ქრელთა თვალებთა.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რუსს ხომ არ მწამობთ მამად?

პატრი: თქვენი სახე ამტკიცებს. და როდისა ხარ დაბა-
დებული?

იოანე: ბურნაშოვის დროსა.

პატრი: მაშ, წადი, დედას ჰკითხე, ის სწორეს გეტყვის.

იოანე: უი, ჩემ თავს, ეგ რომ უთხრა, ცემით მომკვლენ.

ამაზედ ბევრი იცინეს და პატრმან სადილი მოითხოვა და
დიაკვანი ზურაბითურთ სადილად თვისთან დააყენა. ოდეს
მოიღეს სადილი, იოანემ ხორცი არ მიიღო. პატრმან საურწ-
ყოო მოუტანა და აძასთან ცხვრის ყვერები მოხარშული; შემ-
რანგად კვერცხის სახლდი ქმნილი მიაართვეს დიაკვანს. და
უთხრა პატრმან: „მიირთვით ესე ბატის კვერცხები“. იოანემ

* გაგრძელება თბილისში პატრი ანდრიასთან საუბრისა (იხ. პირ-
ველი წიგნის დასასრული). რ ე დ ა ქ.

ხელი მიჰყო და გემრიელად მიიღო და სთქვა: „ღიად გემრიელად შემგზარი იყო ეს ბატის კვერცხები“. მაშინ

ზურაბამ: „უფალო პატრო, ჩვენი მონასტრის დიაკვანი ნახეთ, ვითარი მემარხულეა, ცხვრის ხორცს კი არა სჭამს და ყვერებს კი გემრიელად მიიღებს“. მაშინ

იოანემ: „უი ჩემ თავს, მე კვერცხებზედ მივიღე და ეს რატომ ასე მომიხდა“. და იწყო ნერწყვა. მაშინ

პატრი: ბერო, მარხულობისაგან დასუსტებული იქნები და შე განგებ საყუათოდ გაჭამე ეგე, მაგით არ წარსწყმდები.

იოანე: არა, ბატონო, მე მაგას არ მოგახსენებ, მაგრამ თუ შემიტყვეს ხალხთა, ყვერი-ჭამისა და მარქმევენ.

პატრი: რა იქნება ეგე, რადგან ყვერი-გლეჯია მონოზონი გყავთ, ყვერი-ჭამია ბერიც რომ იყოს, წინააღმდეგი არა არის რა.

იოანე: უფალო, იმ მონოზანმან თუ მოგლიჯა ვისმე ყვერი, სიწმინდის მოყვარებითა ქმნა, მაგრამ მე ნაყოფნობაში დამწამებნო.

პატრი: „ნუ გეშინიან, არ გაგამხელთ“. მაშინ

ზურაბა: თუ ერთი ოქრო არ მომცა, ახლავ გაგამხელო.

დიაკვანი: ოქროს მაინც არ მოგცემ, გინდ ცხვარი-ჭამია დამარქოო.

ამაზედ ბევრი იცინეს და დასრულდა სადილი. დიაკვანი მადლობელი გამოეთხოვა პატრსა და მოვიდნენ სადგურსა თვისსა შინა.

მხაზველოზისა ხელოვნებისათვის

უამსა ამას არქიმანდრიტიდამ ბრძანება მოუვიდა ბერსა, რომელ რაოდენიმე ხატი ეკლესიისათვის მიყიდე და ამასთან ღერბიცა მომიჭრეინე, რომელნიცა არიან საჭირო ჩვენდა[ო]. ხვალისა დღე დიაკვანი წარვალს მხატვარ და ვითასთან და იგი მიიღებს კარგად; და უკანასკნელ ბერი სთხოვს, რათა აჩვენოს მან ნახატნი თვისგან. მაშინ მხატვარმან მან შეიწვია სახლსა შინა, სადაც ხატებსა ხატვიდა იგი. რა იოანემ გასინჯნა ხატნი ესე, იხილა, რომელ ხელთა წილ აბიათ ფერხნი

და ფერხისა წილ ხელნი, და ფრიად ზომისაგან სხვა სახედ ქმნილნი. მაშინ იოანემ ჰრქვა: „უფალო მხატვარო, მე იპოკენტავრული მეტოლოდიური და გონების არსის გამოხატულებანი არ მინდა, სწორე ხატები მაჩვენეთ“.

მხატვარი: ჩემი პირველი და ჩინებული მხატრობები ეს არის, ვგონებ, ფასი გიმძიმთ.

იოანე: ფასი არ მიმძიმს, მაგრამ ფასად არა ღირს.

მხატვარი: შენზედ უფრო დიდი კაცები ყიდულობენ ჩემგან.

იოანე: როგორც მხატვარი ბძანდებით, იმისთანა მცოდნეებთაც უყიდიათო. მამაშვილობამ, ნურც წამლებსა და ზეთს ხარჯავ და ნურც თვალებს აშრობ.

მხატვარი: რადგან არ მოგწონს, წადი ჩემ ოსტატის შვილთან და იმას სთხოვე.

ღიაკვანი მოვალს იონათამის შვილთან, იგი კარგად მიიღებს, აჩვენებს თვისგან დახატულებსა და ეს კი მოეწონება ღიაკვანს. იყიდის რაოდენსამე და ეტყვის: „თქვენი შეგირდი ვერ გაგისწავლებიათ კარგად“. იგი ეტყვის: „არ შეინრულა სწავლა და ჩენი დანაშაული არა არის რა“. მაშინ იოანემ უთხრა: „პირველი საჭირო არს, რომელ მხაზველობაჲ უნდა გვარზედ ისწავლოს მხატვრობის მოსწავლემ“. მაშინ

მხატვარი: მიბძანეთ, ბერო, რაჲ არს მხაზველობისა ხელოვნებაჲ?

[იწყება მსჯელობა მხაზველობისა ხელოვნებისათვის].

მაშინ ზურაბამ: „მხატვარო, მეც მერგება ერთი ხატი, რომ ამ ჩემმან შეგირდმან ხელმეორედ განმსწავლა“.

ამაზედ იცინეს და მადლობელნი ორნივე კერძონი განშორდენ ერთიმეორეს.

შემდგომად წარვიდნენ აქაქთან ღერბისა მოსაქრელად. და რა იხილეს აქაქი, მოიკითხა ღიაკვანმან და რქვა:

„ძალგიძს ღერალდიკისა ხელოვნებისა მოქმედებაჲ?“

აქაქი: მე ეგე ლექსი არა უწყი, არცა სპარსთა ენა არს და ლექსი, ქართულად მიბძანეთ, რა 'გენბავს?

იოანე: ღერბი მინდა მომიქრათ ჩემის წინამძღვრისათვის.

აქაქი: მე უფრო დახელოვნებული ვარ ბექდების მოკრისა და რადგან ღერბი გნებაეს, მაგისი ფასი მეტი იქნება. მაშინ

ზურაბა: უფალო აქაქო, თქვენ გგონიათ, რომ დიდებულისა ვისთვისმე გაჭრევეინებდეს ღერბსა, რომ მომინდეს სხვადასხვა სახენი და გვირგვინნი, სკიპტარა და პორფირი და დაშვრე დიდხანს, წინამძღვრისთვის უნდა და იმაში იქნება ან ერთი, ან ორი მაგალითი მოსაპრელი.

აქაქი: მითხარით, რა უნდა მოუქრა, მაგალითად?

ზურაბა: კუნკული, ბარტყულა და ანაფორა, რადგან ბერია.

იოანე: არა, ბატონო, რას ანბობს ეს გიჟი, არ მოსკრათ ესე, მე მოგახსენებ, თუ ვითარი შვენის მას ღერბი.

აქაქი: იყავნ ეგრეთ, და გკითხავ: რაჲ არს ღერალდიკა; პირველად მიბძანეთ მე.

[საუბარი ღერალდიკისათვის].

აქაქი: მათნევეთ ამას შინა, მიბძანეთ—წინამძღვარს ვითარი ნიშნიანი ღერბი მოუქრა?

იოანე: გვირგვინის მაგიერ ქმენით მიტრა და ზედ საუკუნო მამის თვალი გამოსახეთ სხივებით. გარეშემო შემოზღუდეთ მანტიით და შუაზედ ეკლესია გამოიყვანეთ და სახელი წინამძღვრისა და არქიმანდრიტობისა თითო ასომთავრულის ასოთი და ამასთან ერთი ღერბი მეც მომიქერით.

აქაქი: თქვენთვის რაჲ ნიშნები ეახმარო?

იოანე დაფიქრდა. მაშინ

ზურაბა: რას ფიქრობ, ბერო? ამ სახედ მოსკრას.

აქაქი: ერთი ჭაკი ვირი თავისის მუტრუკით გამოიყვანოს და თქვენ უკან მისდევდეთ იმას, რადგან ქიზიყელი ხართ.

აქაქი: ეს კარგი იქნებაო.

იოანე: უი, რას ანბობს ეს გიჟი, არ მოსკრა, აქაქო, მარტოკა ჩემი სახელი ხელჩართულად ქმენით და გარეშემო მაზარა მოახვიეთ.

და ესრეთ დასრულდა უბნობაჲ მათი და წარმოვიდნენ სახლად თვისა.

ბუნებითის ისტორიისათვის

მუნიდგან წარმოსრულს დიაკვანს შემოხედა მირზა თარი-ვერდი, ახუნდისა მოადგილე. იცნა ბერი და მოიკითხა, გამოკითხა ვინაობა თვისი და მერე მიიპატიჟა სახლად თვისა ჩაიზედ. დიაკვანოცა მმადლობელი წარპყვა მას. და რა მივიდნენ სახლსა მირზასასა, იხილა დიაკვანმან რაოდენიმე შეგირდნი უსხენან მუნ, და ხალიფანი მირზასი ასწაველიან სხვადასხვა სწავლასა და ამასთან ბუნებითს ისტორიასა, მაშინ დასხდენ ესენიცა სკამთა ზედა, დაუწყეს შეგირდთა ყურება და უბნობასა მათსა ზედა მიაპყრეს ყური. მაშინ მირზამ უთხრა ბერსა: „ამა ჩემთა შეგირდებთა თითქმის შეისრულეს სწავლა და ახლა ვასწავლით ბუნებითს ისტორიასა, და თქვენც ვისწავლიათ ეს სწავლა თუ არა?“

იოანე: დია ვისწავლე.

მირზა: ევროპიის გვარზედ თუ აზიის გვარზედ?

იოანე: ჩვენ უფრო ბერძენთა და ევროპიელთა გვარი გვაქვს სწავლასა შინა.

მირზა: მაშ, გკითხავე, რაჲ არს ბუნებითი ისტორია?

იოანე: ბუნებითი ისტორია არს სწავლა ბუნებითთა მყოფთა წარმოებათათვის.

მირზა: ვითარ განიყოფებიან ყოველნი ბუნებითნი წარმოებანი?

იოანე: სამ სამეფოდ ბუნებისად.

მირზა: ეგე არა უწყი, რასა ნიშნავს სამეფო ბუნებისა?

იოანე: ყოველნი მყოფნი ცხოველნი და უცხოველნი ბურთსა ზედა ქვეყნისა ჩენისასა არიან სამ სახედ განყოფილნი გამოცდილთაგან მეცნიერთა, ესე იგი სამ უმთავრეს ხარისხად განყოფილნი, სამ სამეფოდ წოდებულნი: პირველი—სამეფოდ ცხოველთა, მეორე—სამეფოდ მცენარეთა და მესამე—სამეფოდ მადანთა და სხვათა მიწათა შინა მყოფთა ნივთებთა ზედა. ხოლო თვითეულნი უკვე ამათ სამეფოთაგანი კვალად განიყოფებიან მრავალთა დიდთა და მცირეთა ნაწილთა ზედა, წოდებულთა ხარისხებად. და ხარისხიანი ესე განიყოფებიან გვარებთა ზედა. ხოლო გვარნი უკვე განიყოფებიან სახეთა ზედან.

მ ი რ ზ ა: რასა შემცველობს თვის შორის სამეფო ცხოველ-
თა, მცენართა და მადანთა, ანუ მინერალთა?

ი ო ა ნ ე: სამეფოსა ცხოველთასა თჳს ეყვიან შემდგომნი ესე:
კაცნი, ოთხფერხნი ცხოველნი, ზღვის ცხოველნი, მფრინველნი,
ამფაბინნი, ანუ ხმელზედაც და წყალშიაც მცხოვრებნი ცხო-
ველნი, თევზნი, ქვეწარმავალნი, ქვემძრომნი, ქვემცურავნი,
ყოველის გვარის მწერნი და კია-ქუანი. ესენი შეადგენენ საკუ-
თართა ხარისხთა სამეფოსა შინა ცხოველთასა.

მცენარნი იწოდებიან ხედ, ბუჩქად, ბუძგნარად, მდელოდ
ანუ ბალახად, შამბად, ჩალად, ლელწმად, ყვავილად, სოკოდ,
ხავსად, ჩეხოდ, რეზინად, ანუ კალამდრამთა საწმენდ ხილად
და სხვანი ესე ვითარნი თჳს ეყვიან სამეფოსა მცენართასა.

ხოლო მესამედ სამეფოდ ესდებთ მიწათა, ქვათა, თვით წარ-
მოებულთა მარილთა, მინერალთა, ანუ ძვირფასთა თვალთა,
მეტალთა ანუ მადანთაგან გამოდნობილთა ნივთებთა, ნავთთა,
კუპრთა, ფისთა და სხვათა ესე გვართა ნივთებთა, მიწიდგან
და მადანთაგან გამოღებულთა; და სხვათა ესე გვართა, რო-
მელნიც არიან ყოველნი ზემო პირსა ზედა ქვეყნისა სიმგრგვ-
ლისა ჩვენისასა, არა მექონნი ცხოველობისა სულისა, და რო-
მელთაც დარღვეულება დამოკიდებულ არს არსებობათა მათ
ზედა. ყოველნი იგი ეკუთვნიან სამეფოსა მინერალთა, ანუ
მადანებთასა. ხოლო სხვებ იხილე ბუნებისთის ისტორიის აღ-
წერა და ამა ზემოხსენებულთა ცხოველთა, მცენარეთა და მინე-
რალთა თვისება და ხასიათნი თვით ვრცელსა ბუნებისთის ის-
ტორიასა შინა.

მ ი რ ზ ა: ესეც იცით, რომელნიც კაცნი სხვადასხვა პირუტ-
ყვად შეიცვალნენ თავისის ცუდის ყოფაქცევით, რომელნიც
ჯერ არ იყვნენ ქვეყანაზედ გაჩენილნი?

ი ო ა ნ ე: ჩვენ ეგ არ გვისწავლია.

მ ი რ ზ ა: თუ დამიმაძღვებ, გასწავლი.

ი ო ა ნ ე: რატომ არა, თუ კეთილს რასმე მასწავლი.

მ ი რ ზ ა: მაშ, მაგ ცოდნასთან ესეც უნდა იცოდდე, რომელ
ერთი მეფე ანუ ხელმწიფე იყო. თითონ ეს ხელმწიფეცა და
ამისნი ხალხნიც იყვნენ დია არაწმინდანი და მემრუშენი, რომ
ქვეყანაზედ არავინ ესწორებოდათ. და ესენი შეიცვალნენ სპი-

ლოებად და სასირცხო მათი გამოებათ ცხვირის მაგიერ. მარტორქად შეიცვალნენ, რომელნიც იყვნენ ფრიად სიავეკაცესა შინა მიქცეულნი თვისისა მაჰანკლობის გამო, და მათთაც გამოებათ რქა სამხილებლად; სირინოზად შეიცვალნენ ადამის შვილის შთამომავლობისა საამის შვილის-შვილნი, რადგან ურჩობა იხმარეს ღვთისა.

კაენმან რომ თავის ძმა აბელ მოკლა უსამართლოდ, ღმერთი განურისხდა კაენს და მაიმუნად შეიცვალა და მისი შთამომავლობისა არიან მაიმუნნი.

ძალღად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიც ავაზაკობდენ, იერუსალიმის გზაზედ მავალთა კაცთა დახოცდენ და ატყვევებდნენ და ცარცვიდენ მლოცავთა.

ლორად შეიცვალნენ კაცნი, რომელნიც იყვნენ დაუნდობარნი და ფიცის მტეხელნი.

დათვად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიცა იყვნენ დაშთომილნი სოდომ-გომორის ქვეყნისანი, რომელნიც იყვნენ სოდომურთა ცოდვათა შინა განრთულნი და განუშორებელნი.

ბუებად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიც მეშურნის თვალით უმზერდენ ერთიმეორეთა თვისთა მეზობელთა და სხვათაცა. და ამისთვის დღე ვერღა ხედვან.

კუდ შეიცვალნენ კაცნი იგი ალაფები, რომელნიც ატყუებდენ საწყაოსა შინა ხალხთა და საბრალთა ერთა და პატარას ჩანახით უწყამდენ და ფასს მეტს იღებდენ. და ამისთვის ზურგად გაუკეთდათ ჩანახი იგი, რომელსა შინა არიან შეძრომილნი და მუნიდგან იყურებიან.

ჯოჯობებად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიცა ორთა და სამთა შინა თემებთა თვისისა ავ-ენობითა ჩხუბს უგდებდენ და აბრძოლებდენ ერთმანერთს.

ტურებად გადაიქცნენ ხალხნი იგი, რომელნიცა კაცნი სრულთა ცოლებთა შეირთამდენ და დედაკაცები ოროლთა უკვე ქრებთა.

ძლარბებად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიცა შენობიდგან მცირეთა ყრმებთა მოიტაცებდიან და იმათ ხორცთა შეჭამდიან. ესენი შეიქმნენ ძლარბებად ეკალ-მოსილნი.

გველად შეიცვალნენ კაცნი იგი, რომელნიც ტყუილად იფი-

ცავდენ და აცდუნებდენ კაცთა. ამათ მიელოთ ხელ-ფეხი და მუცლით ამისთვის ცურვენ.

აქლემად შეიცვალნენ ერთისა თემისა ჯადოქარნი ხალხნი, რომელნიცა ერთსა წმინდასა კაცსა შიუხდნენ, მან სცნო მათი ვითარება და დასწყევლნა იგინი სრულიად. და მუნებურნი ერნი გარდიქცენ აქლემებად, ხოლო მეფე და დედოფალი მათ ქვეყანისა შეიცვალნენ ფასკუნჯებად.

კურდღლად გარდაიქცნენ ერთისა თემისა დედაკაცი, რომელნიც იყვნენ როსკიპნი და განუძლომელნი არაწმინდებათა შინა. და ამისთვის იცვალნენ კურდღლებად, რომელნიც ახლა ყოველ თვეს ჰყრიან ბაჭიებთა და არ განირჩევიან დედამამლობით, თუ რომელია კურდღელში მამალი, გინა დედალი. ამა მიზეზისათვის შეემთხვათ ესე.

მელად გარდაიქცნენ ერთისა თემისა ხალხნი, რომელნიც იყვნენ ფრიად მცბიერნი, მზაკვარნი და ხალხთ მომატყუებელნი. და ამისთვის იცვალნენ მელებად.

ბაყაყად შეიცვალნენ თემნი იგი, რომელნიც ცოცვიდენ და შეეპარებოდნენ ხალხთა ბაყაყის სახედ ცურვითაცა და ისე. და ოდეს იერუსალიმელნი მცხოვრებნი შეაწუხეს ამათ, დასწყევლეს და ბაყაყად გარდაიქცნენ.

იოანე: ბატონო მირზავ, რადგან კაცი პირუტყვებად შეიცვალნენ, მიბძანეთ, პირუტყვნიც შეიცვალნენ კაცად თუ არა?

მირზა: ეს არ მომხდარა, რომ პირუტყვი კაცად შეცვლილიყოს. და ეს კი ქმნილა, დევთა რომ ეძახიან ხალხნი, ესენი მთის დიდროანის ბრიყვთა ხალხთაგან წარმოებდენ ესრეთ, რომელ ოდესაც ეს მთის კაცი პირუტყვს ძროხას ანუ სხვათა ცხოველთა მიუღებოდნენ, იმათგან ნაყოლნი კაცი ჩამოდიოდნენ, ზოგთ რქა ებათ, ზოგთ ძუა, ზოგთ კლანჭები. და ძლიერნი კაცი იყვნენ, ფალაგანნი და გრძნეულნიცა, რომ დივ გრძნეულად ითარგმნება.

იოანე: ერთი რომელიმე პირუტყვი შეცვლილა სხვა პირუტყვად, უკეთუ არა?

მირზა: არ შეცვლილა კი ერთი პირუტყვი მეორე პირუტყვად. გარნა ეს კი მოხდა ნოეს დროს, როდესაც წარღვნა იყო და ნოე კიდობნით განერა თავისის ცოლ-შვილით და

სხვა ცხოველებით, მაშინ ეშმაკმან შური აიღო და უნდოდა იმ ხომალდის დანთქმა და ნოესი და მისთა შეილთა აღხოცა; და მაშინ მივიდა ღორთან, ცხვირზედ ხელი გამოუხსო და თაგვი გამოჰყვა ცოცხალი; გაუშო თაგვი იგი, რომ ხომალდი გაეხვირტა, წყალი შესულიყო და დანთქმულიყვნენ. რა ესე ანგელოზმან სცნა, მსწრაფლ მოვიდა და აცნობა ეშმაკის მანქანება; ნოე დიდად შეწუხდა და არა იცოდა რა ექმნა, მაშინ ანგელოზმან რქვა: „აღდეგ და შენ ღოძს გამოუხსვი ცხვირში ხელი და იმ თაგვის წინააღმდეგ იპოვნით“. მაშინვე ნოე მივიდა და ღოძს ცხვირში ხელი გამოუხსო, და მაშინ კატა გამოჰყვა ხელში; ამაზედ ნოე გამხიარულდა, კატა ხელთაგან გაუშვა და დაუწყო ამ კატამან თაგვთა ჭერა და მოარჩინა ის ხომალდი დანთქმისაგან.

იოანე: ნერგთა და მღელთა შორის არა რაიმე შეიცვალნენ სხვაგვარ რაიმედ?

მირზა: ეგ გვარი ხელოვნებით შესაძლებელია სხვაგვარ შეცვალებად, ვითარცა ნამყენი და სხვანი. გარნა სასწაულით მაჰმადმან აღმოაცენა ვარდი, ესრეთ რომელ ერთს დროს შეხვდა ასეთი საქმე, რომ ველარც თავის ცოლნი და ველარც სხვა დედაკაცი იშოვა; და ახურდა ფრიაღ, მაშინ მიუდგა მუტრუქსა და რა განხრწნა იგი, მას მუტრუქსა გადმოეწვეთნეს სისხლი, და სადაც დაეცა იგი, იმაზედ ამოვიდა ვარდი, და მას აქეთ გაჩნდა.

იოანე: თევზთა და ზღვის ცხოველთა შორისაც მომხდარა, რომ სხვაგვარად შეცვლილიყვნენ?

მირზა: ეგ არ მახსოვს სწორედ, გარნა იტყვიან, რომელ ბაყაყის თესლი რომ შთაიქცევა წყალში ჟამსა დაპეპელისასა, მაშინ იგინი ღორჯოებად თუ ლოქოდ შეიცვალბოდნენ. და კიბელებანი, დაფლულნი ჭაობში, იცვალბოდნენ გველ თევზად. გარნა მაჰმადმან ქმნა სასწაული, რომ კიდე შეემთხვა მგზავრობა და ვერ იშოვა დედაკაცი და განხურებულმან იხილა აქლემის კოზაკი წყალში მდგომი, იმას მიუდგა; და რა განხრწნა იგი, და გადმოედინა წვეთნი სისხლისა და შთაესხა წყალსა შინა, შეიცვალა ზუთხ-თევზად, და ამისთვის არა ვსკამთ თათარნი.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რა ამოდ დამაშვრალხარ ამ ბუნების ისტორიის სწავლაში, ნუთუ სხვა სწავლეებიც ასე იცოდენ, ვინ გასწავლათ ესე სწავლანი?

მირზა: თუ არ იცი, შიხმან მასწავლა, რომელიც დიდი მეცნიერი იყო, და ჩემი ხალიფა კიდე მირზა აბითურაბ ბიძა-ჩემი იყო, და რატომ არ გჯერა ესე? აკი შენც ბევრი საკვირველები გილაპარაკნია პატრთან ლეოლრაფიული აღწერილობანი.

იოანე: მე სულ ქეშმარიტი ვილაპარაკე, და თქვენ იცით ლეოლრაფია?

მირზა: თუ გინდა, გეტყვი ღირს სახსოვარს საქმეთა, რომელი რომელს ქვეყანაში არის.

იოანე: „მადლობელი ვიქნები“. მაშინ

ზურაბა: „ბატონო მირზავ, ნეტავი თქვენ ერთ ბატკნად გარდიკცეოდეთ და ერთ ყაბ ფლაეში ჩატანებულნი იყოთ, რომ გვექამა. დღეს ასე დადის ბერი მშიერ-წყურველი, დალაქლაქებს ესრეთ და ახლა ვახშმის დროც მოიწია“. მირზამ ბევრი იცინა და უთხრა: „კარგად დაგხედებდით, ვახშმად და შევექცეთ ერთად“. მაშინ შეგირდნი დაითხოვა და ვახშმის მოღება უბრძანა მსახურსა. და რა გაანახევრეს ვახშამი, მერეთ მირზამ უთხრა ბერსა: „რომ ქვეყნის სიმპრველის განყოფა და სარტყელნი და ხაზნი არლა არიან საქიროდ სათქმელად, ვინადგან თქვენც უწყით, ხოლო რომელნიც ღირსი სახსოვარნი არიან, შეიდთა იყლიმთა შორის მე იმაებს მოგახსენებ“.

[საუბარი შეიდთა იყლიმთათვის].

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. და რქვა მირზამ: „ნახეთ, როგორ მცოდნია ლეოლრაფია და ქვეყნის საკვირველებანი?“

იოანე: კარგად, მე მადლობელი ვარ. ზლაპარში გამომადგება სათქმელად.

მირზა განრისხდა და უთხრა: „შენ სწორედ ქიზიყელი ყოფილხარ, რომ არა შეგესმის რა. არ იცი, ასეთთ ასტრონომთა და ვარსკვლავთმრიცხველთ აღუწერიათ, რომ მათი ქება ენისაგან გამოუთქმელია“.

და ამემად მოლა შაბანა შემოვიდა. მირზამ უთავაზა, ბერი

აცნობა და ჰრქვა: „მეცნიერი კაცია, ბევრი რამ ვალაპარაკეთ და თქვე[ნ] ჰკითხეთ ასტროლოგიისათვის, გავშინჯოთ, როგორ იცის“.

მაშინ მოლამ შაბანამ ჰკითხა ბერს: რაა არს ასტრონომია?

ასტროლოგიისათვის

იოანე: ასტრონომია არს სწავლა ვარსკვლავთათვის.

მოლა: რაისა შინა მდგომარეობს სწავლაა ესე?

იოანე: იგი განმხილველობს ზეციურთა სხეულთა, განსაზღვრებულ ჰყოფს მათ და მრიცხველობს სხვათადასხვათა გვართა მოძრაობათა მათთა. ეგრეთვე განზომს სიდიდესა და განდგინებასა ერთსა მეორისაგან პლანეტთა და ვარსკვლავთასა. ხოლო უკანასკნელ ასწავებს და მოუთხრობს დაბნელებასა მზისა და მთოვარისასა და გამოჩინებასა კომეტთასა.

მოლა: ვინ მოიპოვა ხელოვნება ანუ სწავლა ამა ვარსკვლავთმრიცხველობისაჲ?

იოანე: ქალდეველთა, რომელნიც არიან შერაცხული პირველ-მომპოვნელად ამა ხელოვნებისა.

მოლა: რა გვარი უკვე ორღანო საკირო არს ხმარებად ამა სწავლისათვის, რათამცა მის ძლით შეუძლონ სიმალლისა, სიდიდისა, მოძრაობისა და განშორებისა ერთისა მეორისაგან ვარსკვლავთა შორის მოპოებისათვის?

იოანე: ორღანო ანუ იარაღი ესე იწოდების საზოგადოდ ასტროლაბიად, ხოლო მოსწავლესა თანაცს უწყოდეს ზედმიწევნით მათემატიკა, ფიზიკა, მხაზველობა, არიხმეტიკა. აქენდეს ეგრეთვე ამას შინა სახმარნი სხვადასხვა იარაღნი და ეგრეთვე დიდი უკვე ჭოგრი ანუ ტელესკოპი, გინა ღურბინი გასაშინჯველად ვარსკვლავთა...

მაშინ მოლა უღონო იქმნა და ბერს ჰრქვა: „ბერო, შენთან ვალაპარაკი დიად ძნელია, რადგან შენი ეშმაკი მამალია, სიტყვით ვერავეინ გძლევს“. მაშინ

ზურაბა: უფალა მოლავე, მამათქვენი ეშმაკი დედალი იქმნება და თქვენ და ეს ბერი დამოყვრდით და შერიგდით, ერთმანეთს ნურღა ებაასებით.

მაშინ მირზაძე ბევრი იცინა. და ესრეთ დასრულდა ვახშამი.
და ბერი მადლობელი წამოვიდა სახლსა თვისსა.

ქვირჭასთა ძვათათვის

ხოლო ხვალისა-დღე ისაია ოქრომკედელთან მივიდა ბერი,
მოიკითხა იგი და უთხრა: „ერთი სანაწილე მინდა გამიკეთო,
და თვლებით მომიკედო“.

ოქრომკედელი: მიბძანეთ რაოდენობა, და ანუ ვითარი
თვლები ვახმარო.

იოანე: მისცა ზომა და ამასთან უთხრა: ათორმეტნი ქვანი
ახმარეთ და კარგად შეამკევეთ.

ოქრომკედელი: აპარონს მინდა მიჰბაძოთ ათორმეტ
ქვის ხმარებაში.

იოანე: იცით იმ ქვის სახელები?

ოქრომკედელი: სომხურს ენაზედ ვიცი და გთხოვ ქარ-
თულადაც რასაც სახელს ხმარობდეთ, დამიწეროთ; და ათორ-
მეტთ მამათმთავართ იაკობის შეილთა რომელს თვალთ მია-
წერენ, სახელით მიბრძანოთ.

იოანემ მიიღო და დაწერა შემდგომნი ესე ძვირფასნი უკვე
თვალნი და სახელებიცა შემსგავსებულნი ათორმეტთა მამათ-
მთავართა.

[საუბარი ძვირფას ქვათათვის].

ოქრომკედელი: რაოდენი გვარი ნიეთი უნდა აქვნიდეს
ოქრომკედელსა წარმოდგენისათვის სხვათა იარაღებთა?

იოანე: ოქრო, ვერცხლი, თვალ-მარგალიტი და ქიქები,
სპილენძი, თითბერი, ტუმბაკი, ბრონზი, ვალაი, ტყვია და
ამერიკული თეთრი ოქროცა და ვერცხლისწყალი, თუთია და
ნიშადური, გოგირდი, ლითონი, ქანგარი და თავგის წამალი,
წმინდა სამთელი და ზუმფარა ჯილატაში და მკერვლის მინა.

ოქრომკედელი: რა უნდა იცოდეს ამის ხელოსანმა?

იოანე: მხატრობა და აქაქობაც, რომ მოსქრას, ამასთან
ზარაფობაც, რომ ყალბი გაარჩოს. თერზაფრობაც, რომ ვერც-
ხლიდამ ოქრო გამოიღოს და ტყვივიდამ ვერცხლი გამოი-
ღოს. აგრეთვე იცოდეს შეზავება სპილენძისა და თუთიისა, რომ
2 კალმასობა.

კარგი თითბერი გააკეთოს. ესრეთვე იცოდეს ჩოქურთმა, ჩამოს-
ხმა, მოკრა სახეებისა, სევოდა და დაფერვა, დროზედ გახუ-
რება ვერცხლისა თუ სხვათა, და ცეცხლიდამ დროთ გამო-
ლება, და კვერის ხმარება რიგიან, დაფერვა, და სხვა კარგად
დანავეკეთება ნივთისა, რასაც აკეთებს, და ამასთან მინანქარის
გაკეთებაც შეეძლოს.

ოქრომჭედელი: რა უნდა აქვნიდეს იარაღნი ოქრომჭე-
დელს სახმრობისათვის?

იოანე: ქურა, საბერველი, ბუთი, მანგანა, ყალიბები ჩა-
მოსასხმელი, ჯანდარა, კიხრიკი (sic) გასაპტყელბელი ვერ-
ცხლისა თუ სხვათა, თხლად ფურცლებად, ზინდანი, მაკრატე-
ლი, კვერი, ჩქიფი, ლურსმნის საჭრელი, ფარგალი, მაშა თუ
მაყაში, მარწუხი, გაზი, ჩქიფი, ოქროს დასაფერველი ჩხირი,
წვრილი ფოლადის ლურსმნები გასახერხებლად, ფოლადის კალ-
მები, ძროხის რქა და სხვანი. ოქრომჭედელმან აქო ბერი და-
უთხრა: „რადგან ამა ხელოვნებაშიც გქონიათ გამოცდილება, ა
ხელფასს ნახევარს დამჯერდები საჯილდაოდ“. მაშინ

ზურაბა: ოქრომჭედლო, ეგ ჩემი გაზრდილია და ერთი
გულსაკიდი ჯვარი მეც მერგებაო.

ოქრომჭედელი: შენ ჩვენი არღარა გწამს რა, რადგან
გაბერძენდიო. ამაზე იცინეს და გაიყარნენ.

გ ა მ რ ძ ა ნ დ ა კ ი ბ ი ს ა ხ ე ლ ო ვ ნ ე ბ ი ს ა თ ვ ი ს

იოანე წამოვიდა სახლად თვისსა. გზაზედ შეხვდა ტერტერა
ქვის-მთლელი, რომელსა მოჰქონდა მარმარილოსა ქვაჲ გათლი-
ლი. დიაკვანმა დია მოიწონა და ტერტერამ მიიპატიეა თვის-
თან და უთხრა: „გაჩვენებ ჩემსა ხელოვნებებსა“. დიაკვანი
გაყვა თან. რა მივიდნენ სახლსა ტერტერასასა, უთავაზა სა-
უზმე და მერეთ წაიყვანა საჩვენებლად თვისისა ხელოვნებისა.
იხილა ბერმა მრავალნი კარგნი საფლავისა ქვანი მისგან გათ-
ლილნი და გამოქანდაკებულნი სახენი მაგალითთანი და სხვა-
დასხვა მორფნავეკეთობანი, და რქვა დიაკვანმან: „უფალო
ტერტერაჲ, მითხრეს რომ გცოდნიათ ხელოვნება ქვის-მთლე-
ლობისა და გამოქანდაკებისა“.

ტერტერა: ჩვენში თუ არა პტყლად გათლილს და მცირედ აღმოკრილს ყვავილთა საფლავთა ქვათა ზედა, სხვისა არა რას ჰყურობენ და მე ცუდად ჩამიარა ამ სწავლამ.

იოანე: მართალს ბძანებთ, და სად ისწავეთ ეს ხელოვნება?

ტერტერა: ოსმალოს ქვეყანაში.

იოანე: მართლა, ძველად ბერძენთში იყო ეს ხელოვნება და ახლა არ ვიცი, კანონიერად გასწავლეს თუ არა.

ტერტერა: არა, ისე ყურებით ვისწავლე და ვეხმარებოდი, ვისთანაც ვიდექ.

იოანე: მაშ, კარგად ვერ მიიღებდით საფუძვლიანად გამოქანდაკებისა ხელოვნებასა.

ტერტერა: მიბძანეთ, რაჲ არს გამოქანდაკებისა ხელოვნებაჲ?

იოანე: გამოქანდაკებისა ხელოვნებაჲ გეასწავებს წარმოდგენასა და გამოკვეთასა სხვადასხვა გვართა ნაკვეთთა მყართა ნივთებთაგან და მარმარილოსა ქვებთაგან წარმოდგენად სახეთა, თუ ვითარი ნებაჲს ვისმე სახენი კაცთა, ქალთა და სხვათა ცხოველთა, გინა ყვავილთა და ხეთა, რომელთაცა უწოდთ კერპთა, ანდრიატთა და მსგავსთა მისთა.

ტერტერა: უწყებულ იყო ძველად ხელოვნებაჲ ესე?

იოანე: სიძველე ამის ხელოვნებისა სჩანს ამით, რომელ რაქილმან, ასულმან ლაბანისამან, წარმოიღო კერპნი სახლისაგან მამისა თვისისა. ესაახედვე ოდეს ისრაილთა უდაბნოსა შინა გამოაქანდაკეს თავისა თვისისაზვის ოქრომსა კურომ, ანუ ხბო, ეგრეთვე საგრილობელსაცა შინა, რომელ არს სალოცველი კარავი, მას შინა აქენდათ სხვადასხვა გვარნი უკვე სახენი გამოქანდაკებულნი. ერთავე ტაძარსა შინა სოლომონისასა მოიპოებოდნენ გამოქანდაკებულთა გამოხატულებანი. ხოლო უკანასკნელ ბერძენთა და რომაელთა უფროსს გარდამატეს ხელოვნებასა ამას შინა-სხვათა ყოველთა უკვე ერთა ზედა. მეტოლოლიურთა აღწერათა შინა არს მოხსენებულ მრავალნი გვარნი სხვადასხვანი ესგვარნი ხელოვნებანი, ვითა შვიდთა ღირსსახსოვართა შინა კერპი იუპიტერისა (იხილე ზემორე შვიდსა ღირსის-სახსოვართა უბნობათა შინა). ესაახედ-

ვე ათინასა შინა შემოიღეს, რომელ ვინცა დიდ-ბრძენი იქმნებოდა, მისსა სახესა წარმოადგენდნენ გამოქანდაკებულსა ქვათა ზედა. და ეგრეთვე კარგთა და ჩინებულთა მხედართმთავრებთასა განსამხნობელად სხვათა ერისა და მისაბაძველად მათდა.

ტერტერა: მრავალ სახედ აკეთებენ აწცა, უკეთუ არა? **იოანე:** მრავლად რომელნიმე ბექდის თვალთა ზედა აღმოტვიფრვენ, რომელნიმე ღერბებსავეთ საათის ბექდებად, რომელნიმე პირამიდად და ძეგლებად, რომელნიც უფრო ჰქონან ევროპიელთა ბალებთა შინა. რომელნიმე სდგმენ ესე გვართა სახეებთა სახლებთა შინა და სასაფლოებთა ზედა სხვადასხვა გვართა სახეთა და წარწერილობათა და სხვანი.

ტერტერა: რა გვარნი ქვანი იხმარებიან ხელოვნებისა ამისთვის სათლელად?

იოანე: მარმარილოები სხვადასხვა გვარნი, შავი ქვა, ჭრელი ქვა, თაგვმარილი, სუმალი, უფრო ბადიებისა და კათხებისათვის, შავი სუმალი, ლაევარდი და სხვა ბექდის თვალნი უფრო მდაბლისა ხარისხისა, და იაშმი, იამანი, აყიყი, და ესე ვითარნი, რომელთა ზედა იქმნების ბექდისა ანუ საათის ბექდისათვის გამოყვანილნი სახეები ღირსთა-სახსოვართა კაცებთა, რომელსაც უწოდებენ ევროპიელნი ანდიკად.

ტერტერა: ვითარნი იარაღნი შეენის ამ ქვათა გასათლელად?

იოანე: ფოლადთაგან ქმნილნი სხვადასხვა გვარნი წერაქენი, ხელეჩონი, კალამნი, მართულნი გასახერხავად, ციბრუტნი გასახერხებლად, ჩალხნი გასაწმენდათ, ჯილატაშნი, მჭადაქვა, ზუმფარა და სხვა ესე გვარნი იარაღნი და მჭრელნი დანები. და ესრეთ დასრულდა უბნობა მათი.

ღიაკვანი გამოეთხოვა ტერტერას და მოვიდა სახლსა თვისასა.

[მ მ ზ ა მ რ ო ბ ა ი მ მ რ მ თ ა მ ღ ი ს]

ხოლო ხვალისა-დღე წინამძღვარმან თვისმან უბძანა ბერსა, რათა მოემზადოს შემდგომისა კვირისათვის იმერეთს შინა წასასვლელად და მუნცა მოღვაწეზად მონასტრისათვის. იოანე შეუდგა მგზავრობისა თადარიგსა და უკანასკნელსა დღეებთა

შინა იახლა მათ უწმინდესობას კათოლიკოსს და სთხოვა ვედრებით მეფესთან წიგნი და შუამდგომლობა, რათა მიიღონ ბერი იგი მუნ. მათმან უწმინდესობამან იწება და უბძანა დაწერად წიგნისა და მასთან ესეცა: „ვინემ წიგნი დაიწერებოდეს, ტრიფილემ გკითხავს სამღრთოსა ისტორიასა, და ვითარ გისწავიფეს, მინდა გამოვსცნო“. იოანემ ანბორებით მოახსენა: „იყავნ ნება თქვენისა უწმინდესობისა“. და მერე პრქვა:

ისტორიისათვის

ტრიფილე: ბერო, რაჲ არს ისტორია?

იოანე: ისტორია არს მოთხრობა წარმოებათა საქმეთა შემთხვეულთა სოფელსა შინა.

ტრიფილე: ვითარ და რაოდენ განიწვალების ისტორია?

იოანე: ჩვეულებისამებრ განწვალებენ მას ორგვარად, ესე იგი, საეკლესიოდ და მსოფლიო ისტორიად...

და რა დაასრულა დიაკვანმა უბნობა თვისი, მოუწონეს ყოველთა. და გამოეთხოვა მათსა უწმინდესობასა, ეამბორა ხელსა, ტრიფილემ უთხრა მოსე ბერს: „დიაკვანი ასაუზმე და ისე გაისტუმრე, რადგან იმერეთს არს წარსაველელი“. მოსე ბერმან წაიყვანა დიაკვანი და უთხრა: „პირველად ეკლესიაში შევედ, ილოცე და მერე გასაუზმებო“. დიაკვანმან ჰყო ესრეთ, გარნა მოსემ არლარა დასდივა რა. და ელოდა დიაკვანი, მაშინ კვალად შევიდა საყდარში დიაკვანი და იხილა საკურთხნი პურნი და ღვინო.

დიაკვანმან: „აჰა, შზად მომცა ღმერთმან და არლა დავიგვიანებ“. აღილო ერთი პური, შექამა და შესო ღვინო იგი ქიქლითა და სხვათა პურთა იწყო შთადებად ჯიბეში. სთქვა, რომელ საგზაოდ კარგია და მსუბუქი პურებიო. ამგამად შევიდა მოსე ბერი, იხილა პურნი აკრეფილი და ღვინო შესმული და მაშინ უთხრა ბერს: „ბერო, ქურდობა კავთისხევის მონასტერში გისწავლია, თუ ისევ ქიზიყური გვარი შეგწევსო?“

იოანე: მე ქურდი არა ვარ და არც ქურდად აღზრდილი. მოსე ბერი: ქურდი მეტი რალა უნდა, ჯიბე საკურთხნი პურით გაიტენე და ღვინით მშუცელი აიფსევ, შეგირცხვა ზრდილობა!

იოანე: რატომ ილანძღები, ხომ გიცნობ, უმეცარი გვამი ხარ.

მოსე: ეგ კარგი მეცნიერება არს, რომ ეკლესიასა ხრეკ, შენ ასეთი სახე გაქვს და ქერა წვერი, რომ გამცემი და ქურდი იქნები:

იოანე: შენი სახე იხილე, რომ ცხვირი საბერველს მიგიგავს და სიცრუესა ჰბერავ მანდიდგან. რატომ არ იცი ესე, რომ წინასწარმეტყველს დავითს რომ შეემშია, შევიდა და შესაწირავთა პურნი გამოიტანა და შექამა.

მოსე: „ღია, შენმა მზემ, ხელაშვილის ამხანაგად მოიხსენე, იმან ჯიბეში როდის დამალა პურები?“—და მისწვდა ამოსალეზად. დიაკვანმან არ უტევა და მერე მოსემ მოგლიჯა ბარტყულა თავიდამ და-უთხრა დიაკვანს: „წაილე ეს, დააგირა[ვე] და საკურთხი პური და ღვინო მოიტანეო“. დიაკვანი მისწვდა ხელში და არ ანებებდა ბარტყულას. იქით მოსემ გასწია და აქეთ დიაკვანმან და შუა გახიეს ბარტყულა. დიაკვანი მისწვდა და მოსეს მოგლიჯა ბარტყულა, და თქვა: „ეს დახეული შენ და ესე მე, რადგან შენის მიზეზით მოხდაო“. ამაზე განრისხდა მოსე, მოვარდა და ორისა ხელით თმა შესტაცა და სწევდა: „წაგიყვან არქიმანდრიტანაო“. დიაკვანმან წვერში სტაცა ხელი და ორთავე იწყეს ყვირილი. მაშინ შევიდნენ სამღვდელონი და, რა ამათი ყოფა იხილეს, ორნივე გააშველეს და დასტუქსეს, და დიაკვანი გამოიყვანეს გარე და განუტევეს. და მოსე ბერი გინებით წარვიდა სენაკად თვისა.

წინამძღვარმან ყოველივე დარიგება მისცა დიაკვანსა და საგზაო ხარჯი. და ხვალისა-დღე წარემართა დიაკვანი იმერეთს, და ზურაბაცა თან გაჰყვა. ოდეს მიიწია ვერაზედ, იხილა ბერმან წირკნელი იოანე და მდაბლად ეამბორა. წირკნელმან ჰკითხა მგზავრობა, ხოლო დიაკვანმან ცხად უყო იმერეთს მიმავლობა თვისი. მაშინ წირკნელმან უბძანა. „მცხეთის ხილამდინ ერთად ვიმუსაიბოთ და იქილამ მე წარვალ წილკანს და შენ შენს მონასტერში“.

დიაკვანმან: „იყავ ნება თქვენი“, და წარემართნენ ერთად. და მერე უბძანა:

წირკნელი: „გავიგონე შენი და ნეკრესლისა უბნობა დია-
ლექტიკაზედ და მეც მინდა გკითხო რამე „დანაშთათვის“.
ღიაკვანი: მიბრძანეთ!

[საუბარი დიალექტიკაზედ].

და ამ უბნობით მივიდნენ მცხეთისა ხიდსა. ღიაკვანი გამოე-
სალმა და წარვიდა კავთისხევისაკენ, ხოლო წირკნელი წილკ-
ნისაკენ.

რა მცირე ხანი ვლო ღიაკვანმან, მიიწია ძეგვს და მამასახ-
ლისთან მივიდა, რომელიც ნაცნობი იყო ბერისა. მამასახლისი
მოიკითხა, მან მიიპატიჟა. ბერი გარდახდა და, რა სახლსა ში-
ნა შევიდა, იხილა ეგნატე მღვდელი ონისი მეს ძე, და
ამ ორთა ურთიერთი სიყვარულით მოიკითხეს და ეამბორნენ
ერთმანერთს, და მერე მიზეზი ჰკითხეს ერთმანერთს მგზავ-
რობისა, ეგნატემ ცხად უყო, რომელ რაოდენიმე ურემი პური
ნაბოძები მათისა უწმინდესობისაგან მიაქვს ქალაქსა, ხოლო
იოანემ ცხად უყო იმერეთს ეკლესიისა საქმისათვის შესა-
წევნელად გასტუმრება წინამძღვრისაგან. და მერე ეგნატემ
ჰრქვა: „ვინემ სადილი დამზადდებოდეს, ვისაუბროთ რაისამე
ზედა“. ღიაკვანმანც: „ღია კეთილი იქნება“. და მაშინ ეგნა-
ტემ ჰრქვა: „მე გკითხავ ხუთთა მათ ხმათა პორფირისაგან
თქმულთა, და პირველად ამას, თუ რაჲ არს მარტივთა მარ-
ტივი ხმა, ანუ რაოდენად იწვალეების?“.

[საუბარი პორფირის ხუთთა ხმათათვის].

და მერე მოიღეს სადილი და დასხდენ, და ჩამოარჩი-
გეს სანოვაგე და ამასთან ერთის მომცროს ლანგრით ახალი
ლობიო ერბოკვერცხითა შემგებარი, და ერთი დიდი ჯამიცა
სავსე მაწონი დაუდგეს ონისიმეს-ძეს, გონებდა, რომელ იგი
განუყოფდა სხვათა; გარნა მან მაწონი იგი გარდაასხა ლო-
ბიოსა მას და დაუწყო ჭამა, თითქმის სრულიად მიილო. მა-
შინ ზურაბმან, ვერღა მომთმენმან, რომელსა დიდად სწადდა
ჭამაჲ მისი, ხმა-უყო ეგნატის: „უფალო ეგნატე, თუმცა მეც-
ნიერება კარგად გცოდნიათ, მაგრამ არც რა ლობიოსა და
მაწვნისა ჭამაში გქონიათ ნაკლულევანება“. ამაზე ბევრი იცი-

ნეს. და მერე დასრულდა სადილი. გამოესალმა ბერი ეგნატეს და განემართა კავთისხევისკენ.

რა მცირე წარვლო დიაკვანმან, იხილა მალალაშვილი კაკა მიძავალი და, რა მიახლოვდა, მოიკითხა იოანემ, და მანცა. და მერე ჰკითხა

წმინდა იოანემ კაკას: „საიღვან მობრძანდებითო?“

კაკამ: „მცხეთილდამ მივალ მეტებს და შენც თან გამომყევე, მწერალიც გვეკირება, რომ ელიოზასშვილს დავმოყვრდით, ქალი მივეცით ჩენი სახლისკაცისა და ზითევიც მოუჰზადეთ და თქვენ რიგიან დასწერთ ზითევსა“. ბერმან ნება დართო. და მივიდნენ მეტებს. ბერს კარგა განუხევენეს, ავახშმეს და მეორესა დღესა მიუწოდეს ბერსა და აღაწერინეს ზითევი, რაიცა ნივთი მიეცათ ქალისათვის; და ამასთან უთხრეს სხვისა წიგნისა ცალკე დაწერა, რომელიც ცხად უყვეს დასაწერად, რომელ მოურაობასა თვისსა მალალაშვილი ატანდა ზითევში თვისსა ქალსა, დიაკვანი განკვირდა და თქვა: „უი, ახალი გაგონება არს ესე! მოურაობა როგორ გაეტნება ზითევში, რომელიც სახელო არს მეფეთაგან საბოძებელი? უი, ჩემ თავს, სპილენძის ჯამი არ არის და თეფში, რომ ზითევში გაატანოთ და ეს ვითარ იქნება, ან მათი უწმინდესობა ნებას გცემთ ამ საქმისათვის?“ და უარობდა დიდად ბერი იოანე. მაშინ სალთხუცესმან ამილაბარ: ბერო, რას გაგიეებულხარ? ჩვენ რაც გიოხრათ, ის დაწერე, შენ რას გამოძიებაში ხარ?

იოანე: ბატონო სალთხუცესო, თქვენგან მიკვირს, კათოლიკოზ ანტონისთან გაიზარდე და თანამდებობა არ იცით და ხარისხი სახელოსი, ესე ვით იქნება?

სალთხუცესი: ჩვენ ასეთი მოხელენი ვართ, რომ შენისთანა ბერებსაც გავატანთ ზითევში ქალს.

იოანე: რადგან ეგე ძალი გაქვთ, კიდევ ისე გაქვთ გარეგებული თქვენი სასალთხუცო.

სალთხუცესი: მაშა, სახელო რათ მინდა ამისთანა, რომ ვერ გავსცეო და სხვას ვერავის გავატანოო? ჩემი სამკვიდრო არის ეგ სახელო და ჩემს ქალს ვატან ზითევში.

იოანე: კიდევ იმიტომ არის ქვეყანა გაბედნიერებული, რომ სამკვიდროდ გაუჩენიათ სახელო.

საღთსმადრი: ვითარ არს უბედური?

იოანე: ამითი, რომ იქნება შენ ჭკვიანი იყო და შენი შვილი გიყვი და უგუნური გამოვიდეს, და ამგვარი კაცი რას განკარგულებას მისცემს ქვეყანას?

საღთსმადრი: მაშა მოხელე ვითარი კაცი უნდა იყოს?

იოანე: მოხელობა ვისაც შეეძლოს, ის უნდა დაადგინონ მოხელედ, რომ ქვეყანას რიგიანად მოუაროს და არც უნდა იყოს უმეტარი, არც ანგაარი, არც მოქრთამე და არც უსამართლო; იყოს ღვთის მოყვარე, მეფის ერდგული, ქვეყნის მზრუნველი და შემბრალებელი თვისთა ხელქვეშეთა, მყვარებელი და კეთილად წინამძღოლი.

საღთსმადრი: „ჩვენ როგორც გვიწირავს, ისე უნდა ვსწიროთო, დაწერე ეგ წიგნი!“ ბერმან კიდე ვარი თქვა და მაშინ

ზურაბა: ბერო, რას დასდევ, დასწერე, რაც გითხრან, სამდივნო კი ავიღოთ და რა გვენაღვლება, თუ გინდა საღთსმადრიცაა გაატანოს ზითევეში!

ბერი: არა, შე უკეთურო, თეთრის გულისათვის უწესო საქმე ვითა დავსწერო?

ზურაბა: დამიჯერე, ეგ წიგნიც დაწერე და ამ საღთსმადრის ქვრივი ქალი შენ შეირთე, ძეგვის სოფელს ზითევეში მოგცემენ და აღარც საკალმასოდ მოგინდება სიარული და არც საოქროდ.

იოანე: „უი, ჩემ თავს, რას როტავ, შე გიყო?“

ამაზე ბევრი იცინეს, და უკანასკნელ ბერმან დაუწერა იძულებით წიგნი იგი. ბერს აჩუქეს, და გამოესალმა იმათ და განემზადა კავთისხევეს წასასვლელად. მაშინ ვახუშტიმ და ესტატე ჯავახიშვილმან სთხოვეს ბერს—„რადგან იმერეთს მიხვალ, ჩვენ სოფელში გამოგვიარე, წიგნები გვინდა გაგატანოთ ჩვენ მცნობებთან“. დიაკვანმან აღუთქვა და წარემართა კავთისხევისაკე.

დიაკვანმან, კავთისხევეს მისრულმან, მონასტრის რიგი ყოველივე განაგო და ორ დღეს უკან განემგზავრა იმერეთისაკერძოდ: აღთქმისამებრ თვისისა მივიდა სალამო ხანს ჯავახიშვილებთან. ესტატიმ კარგად მიიღო და თავისთან სასტუმროს სახლში დაავანა. მცირე ხანს იმუსაიბეს და მერეთ იოანემ

ჰკითხა ესტატის: „ვითარ ატარებთ დროსა, ანუ ისტორიას იკითხავთ, ან ნარდს, კადრაკს, განჯაფას და სხვათა ბანქოთა თამაშობით შეექცევით, ან სხვებ, ოდესაც მოიცილით თქვენის საქმისაგან?“

ესტატე: „რაც შემხვდება, იმით გავატარებ ხოლმე დროსა“. მაშინ სააკაძემ ზურაბმან დაიძახა: „მე კარგა ვიცი უჩიგანას თამაშობა და შენც გეცოდინება, რადგან გლეხთ თამაშობა არის“.

ესტატე: „ვინემდის ვახშამი დამზადდებოდეს, ამ თამაშობით შეექცევით შენ და ეს ბერი“. ბერმანც ნება დართო და მოჰყვენ უჩიგანას თამაშობას. მაგრამ სააკაძის თამაშობა დაემჯობინა და ბერს გაუბა ჩიშა და უთხრაამ სახედ: „უფალო ყოვლადსამღვდელო და მალაღლირსო დიაკვანო, ჩიშ, ჩემო ბატონო!“ ბერმა არა თქვა რა და მეორე გზობაზე გაუბა ბერმან ჩიშა სააკაძეს და ჰრქვა: „მართლად თქვენ ჩიშ, ჩემო მოწყალეო უფალო კეთილშობილო სააკაძე, რომ არც თამაშობები გცოდნიათ და არც ტიტულები“; და ამ უბნობაში შებაასდნენ. მაშინ

ზურაბა: „რას შულლობთ მაგისტვის? თქვენ სააკაძე ბრძანდებით და ეგ ბერი ქიზიყელია, ორთავე მოგეწერებათ ეგე ტიტული!“ და ამაზედ ბევრი იცინეს. ვახუშტი დიანბეგიც მოვიდა და დაუტევეს თამაშობა. ამემამდ შემოვიდა ერთი გლეხი-კაცი, დაიჩოქა დიანბეგთან და მოახსენა: „ჩემს შვილს ცოლი მოვგვარე და ქორწილი უყავ. ეს მეოთხე თვე არის და ახლა შვილი შობა ჩემმა რძალმან და ჩემი შვილი ჯავრით ამ ქვეყანაში არლა დგება, მეც დამეკარგება და, თქვენი ყმა, თქვენც დაგაკლდებათ. ამისი სამართალი მალირსეთ“. დიანბეგი დაფიქრდა და თქვა: „ვაჟო, მე ასე გამიგონია აქიმებისაგან, კაცის აგებულება და ღორისა დია თურმე მსგავსია და ეგების ამ მიზეზით მალე ეყოლა შენს რძალს შვილი“. და სააკაძეც დაემოწმა მდივანბეგს.

ბერი: „ბატონო, ეგ არ იქნება, რომ ღორივით მალე შობოს დედაკაცმან“. მაშინ

საკაძე: მე ცოლიცა მყავს და შვილებიც, მე უკეთ არ ვიცი შენზედ?

იოანე: ბატონო, დათუ თქვენც მაგგვარ შეგხდომიათ, ანგარიში წორედ არ მოსულა.

სააკაძე: მაშ, დედაკაცი რამდენის თვით არის ორსული?

იოანე: „უი, ჩემ თავს, თუ ღორის რიცხვი კი იცით, დედაკაცისა როგორღა არ ვიცი, რომ ცხრა თვეს უნდა იყოს ორსულად, და რომ შესრულდეს ცხრა თვე, მერე შობოს“. მაშინ

ვახუშტი: მე გთხოვ მიბძანოთ, თუ რომელი პირუტყვი რამდენს თვეს არს მაკე; და ესეც ხომ გამიგონია, ვითომ სპილო შეიდწელიწადს იყო მაკე.

იოანე: ეგ სპილოს მოთხრობა ტყვილია. სპილო ჩვიდმეტს თვეს არის მაკე და მერე შობს, ხოლო მარტორქა იქმნების მაკე თორმეტ თვე და მეცამეტესა შინა შობს; გარნა იტყვიან ამისთვის, ეამსა მოგებისა ამის ხბოსასა, გამოხლტეს ხბო იგი საშოით დედისა თვისასა და იელტოდეს დედისაგან თვისისა მიზეზისა ამით, რომელ მარტორქასა აქვს ენა დიდად ხაოიანი ესრეთ, რომელ ვითა ქლიბი, და ოდეს გალოკს თვისსა ხბოსა, მაშინ მოჰკლავს ენისა ასმითა, ვინაიდგან ჩრჩვილსა ტყავსა დაუჭრის. და ამისთვის იტყვიან, რომე ვითამც ხბო იგი, ოდეს მუცელში შესრულდება, გამოჰყოფდეს საშოლამ თავსა და ლაჯებ ქვეშ დედისა თვისისა განატარებდეს, და ესრეთ სწოვდეს ძუძუსა; და ოდეს განძლებოდეს, ისევე დაიმაღევდეს თავსა, და ამ ძუძუთი რა მოლონიერდება და მოგებისა დროც მოვა, მაშინ გამოხლტება საშოლამ და წარვალს თავისთვინ, და მერე იზრდება ბალახით.

კამბეჩიცი მოიგებს თორმეტს თვეზედ, ძროხაჲ ცხრა თვეს არს მაკე, ეგრეთვე ირემი. ცხენი თერთმეტ თვეს, ცხოვარი ოთხს თვეს, აქლემი [.....].

ვახუშტი: „ვირი რამდენს თვესლა არს მაკე?“ მაშინ

ზურაბა: ბატონო მდივანბეგო, ეგ სააკაძეს უნდა ჰკითხოთ, უკეთუ ეცოდინება, მაგრამ ამასაც რიგიან ჰკითხეთ, რადგან ცოლი არა ჰყავს, უთუოდ ეცოდინება“. ამაზე ბევრი იცინეს. და ესრეთ დასრულდა უბნობა. მერეთ მდივანბეგმან ჰკითხა ბერსა სამართალი მის კაცისა, რომელიც ჩიოდა თავის რძლის საქმეზედ. ბერმა ჰკადრა: „ესე საქმე გამოიძიოს დიკასტერიამ, ის უმჯობესი იქნება და იმათ თავს ეყვის“.

დ ი კ ა ს ტ ე რ ი ი ს ა თ ვ ი ს

ვახუშტი: მიბძანეთ, რაჲ არს დიკასტერია? ღია მწადს შევიტყო, რაგვარი სასამართლო არს!

იოანე: „დიკასტერია არს ბერძნული სიტყვა, რომელიც ნიშნავს უპირველეს სამსაჯულის და სამსაჯულოთა შესაქრებელთა ადგილსა. ხოლო ძველად იყო საბერძნეთსა და რუსეთსაცა შინა საეპარხიოსა ადგილებსა შინა, სულიერნი მსაჯულნი დადგინებულნი, დიკასტერიის წევრად წოდებულნი, რომელთაცა საეკლესიონი და სასულიერონი საქმენი შეეხებოდნენ, და მათ მიერ განიგებოდნენ. ხოლო რომელთამე ადგილთა შინა იქმნებოდა ერთი ეპისკოპოსი, ორი არქიმანდრიტი, აგრეთვე მღუდელნი აღრჩევით, მეცნიერნი კაცნი, და იგინი სჯულიერად გარდასკრიდენ სამართალთა სასულიეროთა და სამლოთოთა საქმეთათვის. ხოლო სხვებ დიკასტერიას სახელსდებენ კონსისტერიად“. და ამაზე დასრულდა საქმე. მოიღეს ვახშამი, კარგად შეექცნენ. იმ ღამეს მუნ განისვენა ბერმან, ხოლო ხვალისა-დღე აჩუქეს ბერსა, მისცეს წიგნები და ბერი მშვიდობის თქმით გამოესალმა. და წარვიდნენ გორისაკენ.

ღიაკვანი რა შევიდა ქალაქსა შინა გორს, ქუჩასა ზედან შემოეყარა გოდერძი ფირალოვი, იცნო ბერმან და ჰრქვა: „მშვიდობა შენდა, უფალო მდივანო ფირალაშვილო გოდერძი“. ამანაც იცნა ღიაკვანი, მოიკითხა და თავის სახლში მიიპატიეა. ბერიც ნებას დაყვა და წარვიდნენ ერთად. ზურაბა წარვიდა სახლად თვისსა. გოდერძიმ მგზავრობისა მიზეზი გამოჰკითხა, ბერმან ყოველივე ცხად უყო. და ამა უბნობით მივიდნენ სახლსა გოდერძისასა. ღიაკვანი დაასადგურეს სასტუმროს ოთახსა შინა. რა მცირე განისვენა, შევიდა გოდერძი, და ცხად უყო გოდერძიშეც თვისი იმერეთს წასვლაჲ და მერე იქიდგან ყიზლიარს, ბიძისა თვისისა თანა.

ბერი: რასათვის უტევებთ თქვენს მშობელს ქვეყანას? აქ სახმარი კაცი ხარ.

გოდერძი: არლარავინ მომიხმარა.

იოანე: რაისა მიზეზისათვის?

გოდერძი: შურით.

იოანე: ვითარის შურით?

გოდერძი: მდივნად მიწოდდა თვისად თვისსა ბატონის-
შვილობაში მეფე გიორგი და ამაზედ მტერ მექმნენ სხვანი.

იოანე: სახელოს ხომ არავის შეეცილენ?

გოდერძი: არა, მაგრამ მრავალჯერ დასჭირდებოდა წიგ-
ნის მიწერა ბატონსა და მიბძანებდა მე წერად.

იოანე: სხვა მწერალნი არ ახლდენ?

გოდერძი: ორმოცამდის თავადიშვილი—აზნაურნი ახლ-
დენ და მათ შორის ორმან გუამმან იცოდა წიგნი და წერა
მხედრულისა—ეგნატი თუმანიშვილმან და ელიაზარ ფალავან-
დისშვილმან. პირველი თვისგან დაწერილ წიგნს ვერლა წარიკით-
ხემდა, ხოლო მეორემ სულ არ იცოდა შეთხზვა. და იმგვარს
მალალს წიგნს მე მიბძანებდა ხოლმე დასაწერად, და ამისთვის
მტერ მექმნენ და შურით რაც შემემთხვა, თქვენც იცით. და
დამათხოვნივს ჩემს გამზრდელს ბატონს. აქაც არ მისვენებენ
და ესე არს მიზეზი წარსელისა ჩემისა.

იოანე: ესე მეტათ ძნელი სენია ჩვენ ქვეყანაში, რომ თუ
კაცმან იცის რამე, მტრად აღუჩნდებიან. და ზოგთ მცოდნე-
თაცა სჭირთ, რომ ამპარტავნებასა და ცუდ-დიდებობასაც შე-
უდგებიან; და შენ, ეგონებ, ამათგან თავისუფალი იქმნებოდი.

გოდერძი: მწამობენ მაგას, მაგრამ თქვენ უწყით, მცოდნი-
ნარე კაცისა და უცოდინარისა აზრი რომ ერთად ვერ ითანხ-
მებს. არ ეგონებათ და მრავალ გზისაც მოხდება, რომელ იმ-
ჟამად ვერ იყოს კაცი თავის გუნებაზედ, ან შეურაცხებას რას-
მე ხედვიდეს თავის თავისას და ეთაკილოს.

იოანე: ეგ ქეშმარიტია, მაგრამ მცოდინარემ უმეცარნი
უნდა, რითაც იყოს, სათნოდ იჩინოს და მოიხმაროს, და იოლად
წარვიდეს მისთან, რადგან შური უფრორე უფრო უმეცრებისა
და უგუნურებისაგან წარმოებს.

გოდერძი: ნანდვილ! და ან გკითხავ, რა არს ცუდ-დი-
დებობა და ესრეთვე ამპარტავნება?

[მსჯელობა ცუდდიდებობაზე და ამპარტავნობაზე].

არმენიის ანუ სასომხეთისათვის

გოდერძიმ სთქვა: „დიდად მათნეთ და სარგებელიანათაც დამანახვეთ არა თუ მე, არამედ სხვათაცა. და აწ მინდა გკითხო, რატომ ღეოლრაფიაში არ მოიხსენე დიდისა არმენიისა აღწერა?“ ბერმან ბოდისში მოითხოვა და ჰრქვა: „პატრმან არ მკითხა და მეც იმისთვის ვერლა მოვიხსენე“.

გოდერძი: სადა მდებარე არს არმენია ანუ სასომხეთი?
იოანე: არმენიას სამზღვრავს ჩრდილოეთით საქართველო, სამხრეთით დიარბექირი, აღმოსავლეთით ქურთისტანი და დასავლეთით ალაღულია. აღმოსავლეთის პროვინციასა და აზიის თურქსა ანუ ტურეციასა. არმენიასა აქვს სიგრძე—ათას ხუთას სამოცი ვერსი და სიგანეც თითქმის ესოდენი. ქვეყანა ესე არს კეთილ-ჰაერიანი და სასიამოვნო სამყოფი, მრთელი და ზომიერი. მდინარე ეფფრატა რწყავს მუნებურთა სამუშაოთა ადგილთა. და არს ნაყოფ-მოსილი ადგილი, არს ვენახი, აბრეშუმი, ბამბა და მარილისა მადანი, გარნა პურითა ვერ არს ნაყოფიერ და მცირე მოსავლიანი. არს ვერცხლის მადანნიცა. სარწმუნოება სომეხთა აქვსთ ქრისტიანეთა, გარნა შეუდგებიან წვალებასა დიოსკორესასა, რომელნიც შეიჩვენენ მსოფლიოსა ხალკიდონიის კრებასა შინა წელსა 451. სომეხნი სახით არიან კარგნი, შავთმანი და შავ თვალ-წარბანი, თეთრ-ყირმიზნი, რომელიც მახლობელ საქართველოსა არს. მარტივის ყოფის მოყვარენი, ვაქრობისადმი დიდად მიდრეკილნი და მრჩო-კაცნი, და ამასთან იკონომოსნი და სახლის სჯულისა მცოდნენი, სწავლის მოყვარენი და მალე მოიღებენ სხვათა ენების სწავლათა, და იციანცა მრავალთა. სტუმართა და უცხოთა მიმღებნი და დაერდომილთა შემწენი, გარნა მცირედ მოშურნენი, ზვაობის მოყვარენი და გამომრჩომნიცა. სამხედრო საქმესა შინა საშუალ მამაცობითა, არც ძლიერ მამაც და არც ესრეთვე მხრდალ. ვაქრობათა შინა შორეს ქვეყნებს მოარულნი, დაუზარებელნი და მომთმინონი დაგვიანებისათვის ერთსა ადგილსა.

არმენია ღვას ღრადუსსა ზედა 56 ვიდრე 60-მდე სიგრძით, ხოლო 37 ვიდრე 40-მდე სიგანით. ადგილი ესე აქვთ გან-

ყოფილ თურქთა, სპარსთა და ქართველთა, და ეგრეთვე სხვა-
თა თავისუფალთა, რომელნიცა განმაგრებულ არიან თვისთა
სამფლობელოთა შინა შეწევნითა მთებისა და იწრო გზებთა-
თა, რომელიცა მტერთაგან მიუახლებელ არს. აზრუმი, პირ-
ველი, ქალაქი არმენიისა, არს სამფლობელო აწ თურქთა, ერე-
ვანი ტახტი აზიის არმენიისა, არს ფლობასა ქვეშე სპარსთასა,
გარნა საქართველოსა მეფესა აქვს მიჩემებულ და აძლევენ
ხარჯსა. ბეთელი, თვით უკეთესი ქალაქი, არს სამფლობელო
თავადთა. რიცხვით სომეხნი ყოველგან, ან განბნეულნი და თვი-
სათა აღგილთა შინა მოსახლენი, იქმნებიან ვიდრე სამ მილიონ-
ნადმდე სულნი. ძველად მეფენი სომეხთანი იყვნენ დიდებულ და
ჩინებულნი მეფენი, და უშეტეს—დროსა დიდისა კონსტანტინე
ბერძენთ კეისრისა. ტიტლოჲ—ვითარცა სხვათა მეფეთა. ლერ-
ბი სამეფო იყო ნიწნითა ამით: მთა არარატისა და ზედან კი-
დობანი ნოესი, შუაზედ მზე, გარემოჲს ლომნი და ტრედი, ზე-
თისხილის შტოს მკერელი. ხოლო აწ ლერბი ესე დაშთა ორ-
ქივატერსა და ამან შესძინა ეჩმიაწინის ეკკლესიასა. შემოსა-
ვალი ძველთა მეფეთა ვიდრე ხუთ მილიონადმდე აქენდათ,
ხოლო აწ ორქივატერსა შემოუვა ვიდრე ორმოცდაათიათას
თუმნამდე. და მაშინ უშეტეს, ოდესაც მირონს აკურთხებს.

გო დერძი: ორქივატერობა რასა ნიშნავს?

იოანე: საზოგადო მამასა, განა სულისა პატრონი, რომე-
ლიცა არს ესრეთცა. და ამას ემორჩილებიან ყოველნი გვარნი
სომეხთანი, და ამას აძლევენ ხარჯსა. და ესე აძლევს რიგსა
ყოველსა ქვეყანასა ზედა, სადაც სომეხნი არიან, ეკლესიათა
და სამღვდელოთა რიგსა და განწყობილებასა, და სასულიერო-
თა საქმეთა ერისკაცისა და სამღვდელოთასა. ტიტლა: უწ-
მინდესსა და უნეტარეს სრულიად სომეხთა კათოლიკოზ-ორ-
ქივატერს და მოსაყდრესა წმინდისა ეჩმიაწინისასა. ხოლო სხვა
იხილე ვრცელსა ღეოღრაფიასა შინა.

და ამაზედ დასრულდა უბნობა. მოიღეს ვახშამი, კარგად
შეეკნენ და ესრეთ დაასრულეს ვახშამი. იმ ლამეს მუნ განის-
ვენა დიაკვანმან, ხოლო ხვალისა-დღე განემგზავრა იმერეთს.

სადილობის დროს მივიდნენ ბრეთს და ეძებდნენ სახლსა, რა-
თა ესადილათ. ამასობასა შინა შეხვდათ ავალ ავალისშვილი,

იცნობდა ბერსა. მოიკითხეს ურთიერთი და წარიყვანა ბერი სახლად თესა. ავალმან აცნობა დედა და მეუღლე თვისი. დედამან ავალისამან მიიღო კარგად და დასხდენ და მერეთ მუსაიზობისა

ავალის დედა: ვიცი გეამებათ, მამაო, ჩემი ავალ დავაქორწინე, ეს ორი თვე იქნება, და ესე ჩემი რძალი გახლავთ.

იოანე: მომილოცავს, ბედნიერად ჰყოს ღმერთმან და სცოცხლობდენ მრავალ ეამიერობით! მიბძანეთ, ზითევიც მოჰყვა ამ ქალს საკადრისი?

ავალის დედა: ერთი ცხრა ჯამი სპილენძისა, ესრეთვე თეფში და ლამბაქი, ტაშტი და ალთაფა, სამი ქვაბი, ერთი ვერცხლის თასი, ერთი ბეჭედი ფირუზისა ოქროთი, ორი ხალიჩა, ორი ფარდაგი და ერთი ქეჩა, და სხვა წვრიმალეები და ტანისამოსიც ქვეშაგებითურთ.

იოანე: თქვენმან მაზღმან უფრო მდიდარი ცოლი დაწინდა.

ავალის დედა: რომელმან?

იოანე: ავალიანთ ნაბიჭვარმან.

ავალის დედა: ვითარი მდიდარი ქალი დაწინდა?

იოანე: ასე მდიდარი, რომ თაფლიც გასდის და რძეცა.

ავალის დედა: თაფლსა და რძესაც ჩვენც ვიშოვით.

იოანე: მე ერთ კოვზს თაფლსა და ერთ ქოთანს რძეს არ მოვახსენებ. ამას მოვახსენებ, ასეთი მდიდარი შეირთო, როგორათაც ალთქმის ქვეყანა არს მდიდარი თაფლითა და რძითა.

ავალის დედა: ეგ არაფერია, ფუტკარს შევინახამ და ცხვარ-ძროხასა და მერე მეც ბევრი მექნება ორივე. მითხარ, სხვებ, როგორ მდიდარი დაწინდა ცოლად?

იოანე: ესე გვარი მდიდარი, რომ ერთს ხელით ოქროსა ჰყრის და მეორეთი ვერცხლსა.

ავალის დედა: ვაი შენს ავალის დედას, მე რატომ ადრე ვერ შევიტყე, ჩემის ავალისთვის დამეწინდა მაგისტანა მდიდარი! ვინ უშოვნა მაგისტანა მდიდარი ქალი?

იოანე: თავ-ხმელამ.

ავალის დედა: გენაცვალე თავრბილაე, ეგება მეორე ჩემ შვილს უშოვნო მაგისტანა მდიდარი სასძლო!

იოანე: უი, ჩემ თავს, რას ბძანებთ, ბატონო! მაშინ
ზურაბა: ბატონო, მარტო თავრბილა ხომ არ ეწოდება,
თავწითელაც ჰქვიან.

აეალის დედა: გენაცვალოს აეალის დედა, ჩემო თავწი-
თელავ, გაისარჯე ჩემის გულისათვის!

იოანე: „უი, ჩემს თავს, ეგ უკეთური ზურაბა გატყუებთ,
მე იოანე მქვიან, და ასე მალე არ იშობება იმგვარი სასძლო“
და მერე მოიღეს სუფრა. ისადილა იოანემ, გამოეთხოვა და
წარემართა გზასა თვისსა.

იმერეთს მისვლისათვის

შემდგომად რაოდენისამე დღისა მივიდნენ ქუთაისს. ბერ-
მან იახლო ზურაბა მეფეს, მდაბლად თაყვანება და ლოცვა-
კურთხევისა მოხსენება დააბარა. ზურაბა კარგად მიიღო მე-
ფემან, უბოძეს სადგური და მიუჩინეს ჩიხაული ანუ მემანდა-
რე. და ცხად უყო ჩიხაულმან მას ღამეს განსვენება დალა-
ლულობისაგან: „და მერეთ თვით მიბძანებს მეფე და ისრე
წარგადგენთ“. ბერი დაბინავდა. ვახშამი მიიღო. მას ღამეს
კარგად განისვენა. და ამ სახით ორი დღეც იყო, და მესამეს
დღეს წარადგინეს მეფესთან. მეფემ კარგად მიიღო, ვინაობა
ჰკითხა მგზავრობისა. ბერმან ყოველივე მოახსენა, წიგნებიც
მიართო. მეფემ წყალობა აღუთქვა და უბძანა: „ქუთათელი-
ნახეთ და ის განაგებს ყოველსა თქვენსა სათხოვარსა“. ბერი
მადლობელი წარვიდა სახლად თვისა და მუნიდგან იახლა
ქუთათელს. რა წარადგინეს იოანე დიაკვანი, ბერმან მეტანი-
ით თაყვანისცა და მოახსენა: „გვაკურთხენ, ყოვლად სამღვდე-
ლოო!“ ქუთათელმან ხელი უბოძა, ეამბორა და უბძანა დაჯ-
დომა, მოიკითხა და თავისი მგზავრობის ვითარებაც გამოჰ-
კითხა. დიაკვანმან ყოველივე აცნობა. ქუთათელმან შეწევნა
აღუთქვა და უბძანა სადილათაც თვისთან ყოფნა. ბერს დი-
დად მოეწონა ქუთათელის სახლის მდებარეობა და გარდასა-
ხედავი ადგილი, რომელიც სკვრეტდა დიდს ადგილს და
თვალთათვის იყო საამო. ბერმან მოახსენა: „ყოვლად სამღვ-
დელოო მიტროპოლიტო, რა იმერეთისა ადგილში შემოველ,
3. კალმასობა“

ჯერ ამის მეტათ ჩემ თვალს არა ამებია რა სხვანი ადგილნი, რომელმაც მომკა მხიარულება გულისა, ვინაიდგან სხვანი ადგილნი ტყით არიან მოცულნი და ტალახითა საესენი, და მგზავრთა და უცხო კაცთათვის ყოფილა შესაწუხებელი ადგილი. და ამ თქვენის სასახლიდამ გარდახედვით შეწუხებულნი კაცი ნუგეშ-იცემს და თვალს აახილებს.

ქუთათელი: მართალს ანობთ, დია კარგი ადგილია და თუ გინდათ, მილიონით გაშინჯეთ, და უბძანა მსხემს: „მოპიტანე მილიონი“. ბერმა თქვა თავის გულში: „ვინ ანობდა იმერეთის ღარიბობას, მილიონები ჰქონიათ, ჩემ თავს ბედნიერად ვრაცხ, რომ ამისთანა მდიდარს ადგილს მოველ, უთუოდ ნახეიარს მილიონს მაინც მაჩუქებენ“. მსახური შემოვიდა და მოახსენა: „მოლარე სხვაგან წასულა, გაახლებათ და მოგართმევს“. და მერე მოილეს სადილი, რა შუა სადილი შეიქნა, მოლარე მოვიდა, უბძანა ქუთათელმან: „წადი და მილიონი მომიტანე“. წარვიდა მოლარე, მაგრამ ბერს თვალი კარისაკენ ექირა, რომ ოდეს მოიტანს მილიონსაო, და სთქვა: „ბედნიერი ვარ ამით, რომ ყოვლად-სამღვდელო მხიარულად ბძანდება და ღვინით საესე, უთუოდ ბევრს მიბოძებს“.

რა მცირე ხანი გამოხდა, შეპოვიდა მოლარე და მიართვა ღურბინი, ოსმალურის ხელოვნებით ქმნილი, სამოგვე შემოკრული. ქუთათელმან დაუწყო იმ ღურბინს გამართვა, ბერი დიდად შეწუხდა და თქვა: „ესე როგორი მილიონია, ეს ხომ ღურბინია, თუ ქოგრი! უი, ჩემ თავს, იქნება ეს მაჩუქონ, ჩემს მონასტერში ამისთანა ჩემს ბიჭებსაცა აქვთ“. და ამ ფიქრმან მოიცო ბერი. მერე უბოძა ქუთათელმან და უბძანა: „გახედეთ მაგით და გასინჯეთ ვაკე იმერეთი!“ ბერმან ჩამოართო, გახედა და მოიწონა ის ღურბინი, და მოახსენა: „კარგად ახლოს მოჰყავსო“. ქუთათელმან უბძანა: „გაჩუქებ, თუ გნებავს, მაგ ღურბინსო“. მაშინ ზურაბამ: „ბატონო, ამ ბერს ეგონა მართლა მილიონს ფულს უბოძებდით და ახლა ერთის მარჩილის ფასის ღურბინს აძლევთ, ეს ხომ მწუხარებით მომიკვდება“.

ქუთათელმან გაიცინა და უბძანა: „არა, შე კომეხო (ესე იგი სომეხო), მილიონი რომ მქონდის, კონსტანტინეპოლის პატრიარხად დაეჯდებოდი, აქანა რას შეგაცივდებოდი!“

ბერი: მერწმუნეთ ყოვლად-სამღვდელოო, მე თეთრი მეგონა და აწ მადლობელი გახლავარ თქვენის მოწყალებისა, და ამასთანაც რომ სხვა სახელიც ვისწავლე ქოგრისა.

ქუთათელი: ქოგრი ფრანგულის ენით ჰქვიან მილიონს.

იოანე: არა ყოვლად-სამღვდელოო, ქოგრი ქართულის სამღრთო-საფილოსოფო წერილით ეწოდება, ფრანგნი თელესკოპს უწოდებენ დიდროან ღურბინებთ, რომლითაც ვარსკვლავთაც გასინჯვენ.

ქუთათელი: მიკვირს ამ მილიონის საქმე, თუ როგორ ასე ახლო მოიყვანს; რასაც შეეხებადეთ, იმ ადგილს მოგლეჯს და მოიტანს. თუ რაგვარ არის, უნდა განმიმარტო, გამიგონია, გისწავლიათ ამგვარი სწავლებები.

მ ი კ რ ო ს კ ო პ ი ს ა თ ვ ი ს

ხოლო ხელისა-დღე ინება მეფემან და მიუწოდეს ბერსა სადილად. ბერი მოენზადა და წარვიდა მეფესთან. ვიდრე სადილი მოვიდოდა, ერთმან სტანბოლიდამ მოსრულმან ვაქარმან მეფესა მოართო ძღვენი და ამათ შორის მიკროსკოპი. თუმცა გაგონილი აქენდათ მიკროსკოპისაგან განდიდება საგნისა, გარნა ჯერეთ არა განეხილათ შით საგანი და უჭკვრეტდენ მით, ვითარცა ღურბინსა შინა, და არა უწყოდენ ზომა, თუ ვითარ დაეყენებინათ იგი ხარისხსა შინა; და უმზერდენ მით ტყეთა და მინდორთა და უბნობდენ ვინცა ვინ სჭკვრეტდენ მას, რომელ „ჩვენ ვერა-რა გვაჩვენა ამ მიკროსკოპმან“; და ვინ უბნობდა, რომ საკვირველად დიდად აჩვენებს ნივთებსაო, მაშინ

ქუთათელი: აჰა, ბერი იოანე, ესე განმარტებს მაგისტვის და ესე დააყენებს საზო-სა თვისსა ზედა, ვინაიდგან უცხოდ განმიმარტა მეცა მილიონი. მაშინ უბძანა მეფემან ბერსა და სთხოვა განმართვა მისი. ბერმან მოილო იგი და დააყენა საზომსა ზედან თვისსა და მოილო მარცვალი ღომისა და დაუდო პირისპირ მიკროსკოპსა მას. და ოდეს განიხილეს, იხილეს იგი ვიდრე თხილისა ტოლი და თქვეს: „ბარე ეს ბერი კუდური ყოფილაო, ბარე ასე რავარ გამართაო ეს საჭკვრეტელი, რომ ასე დიდად გამოაჩინაო“. და მაშინ უბძანა ბერსა

„უნდა დაწვლილებით მითხრა მე მიკროსკოპთათვის, თუ ვითარ განადიდებენ სხეულთა და ანუ რაოდენ ხარისხად განიყოფებიან, და ანუ რისაგან შეადგენენ“.

[საუბარი მიკროსკოპისათვის].

სალამოს ეამს ჩიხაულმან ცხად უყო ბერსა, რომელ მოემზადე სახეალიოდ, ვაკე სოფლებში უნდა წაბძანდეს მეფე და შენც თან უნდა იახლო, იქილგან თუ გენებება სადადიანოშიაც წახვალთ, მარჯვე იქმნებაო. ბერი მოემზადა ხვალისათვის და წარვიდნენ. რა მეფე მიბძანდა სახლსა მდივანთუხუცესისა ბუჭვარასა, მდივანი წინ მიეგება და მიიპატიჟა თავისთან ყოველნივე, და ესახედვე ბერი მოიკითხა და მიიწვია ავისთან. მაშინ მეფესა მოერთო წიგნი ოდიშით, და, წარიკითხა რა მეფემან, ბრძანა: „ამისი პასუხი ახლავე უნდა მიეწეროს, დია საჭირო საქმე არსო, მწერალი მიშოვეთ ვინმეო“. და იმ ჟამად მუნ არეინ შეხვდათ მწერალი და ბერისა მოახსენეს: „ამას დაეაწერინოთ“. რა ბერს უთხრეს პასუხის მიწერა, ბერმან თქვა: ბატონო, მდივანთუხუცეს[ს] უბძანეთ, მან დაწეროსო“.

მეფე: როდის იცის წერა, არც კითხვა!

იოანე: უი, ჩემ თავს! და ვინ მისცა მდივანთუხუცესობაჲ?

მეფე: ამის მამა-პაპას ჰქონიათ სახელოთ და ამისთვის ამას ვერ ვინლა მოუშლის ამ სახელოს სარგებლობისათვის.

იოანე: ჩემო ხელმწიფევე, უნდა ეზრუნვათ მაგა მდივნის დედმამას, რადგან მდივნობას მოელოდნენ მაგისას, ესწავლებინათ წერაცა და კითხვაცა, მაგრამ ამისთვის არა დაუდევნიათ რა, რომელ სამდივნოს ათისთავს და სხვას საშოვარს ხომ მიიღებსო, გინდ ისწავლოს რამე და გინდ არაო.

მეფე: მართლად ანბობთ, და მითხარ მწერალი ვითარი უნდა იყოს ან რა უნდა იცოდეს?

მწერლისათვის

იოანე: სამეფო მწერალნი მეტადრე უნდა იყვნენ მეცნიერებაში გამოცდილნი, ისტორიებში, საქმეებთა შინა მიწერმოწერათა და პირობის წერილთა შეკრულებათა დიდთა ხელ-

მწიფეთასა ურთიერთსა შორის, მცოდნენი მისნი, აგრეთვე აქვნდეთ გაზეთნი და უწყოდენ იგი. ესრეთვე იცოდნენ სხვადასხვა ენები და ქვეყნების ყოფა-ქცევა და კანონნი მათნი. ესთავე საღმრთო წერილთა შინაცა უნდა იყვნენ გამოცდილნი, ამასთან ქვეიანნი, პირდაცულნი, უქრთამონი და არცა ლოთნი. ზნეთ-სწავლულებასა შინაცა აღზრდილნი და სამსაჯულთა საქმეებთა შინაცა წერილებთა და სჯულებთა შინა გამოცდილნი. ესასხედვე უნდა იყოს რიტორი, მშენიერი მწერალი, ლექსთ შემთხუზველი, ქადაგების ძალ ედვას, განაჩენთ იცოდეს დაწერა და სხვანი მსგავსნი ამისნი, ვითარც მოხსენებულცა არს ძველსა აღთქმასა შინა მახლობელნი მწერალნი და მსაჯულნი სპარსთა მეფისა არტაკსერკისა თანა: „ყრმანი ზენნი, რაფიმ მწერალი შემთხვევათა, და სამეელ მწერალი. და ესრეთვე ეამსავე ამა მეფისასა რომელნიც მკვიდრობდეს იუდასა შინა და იერუსალიმს: ვილემოს და მათრიდატ, და თავლელოი, და რაფიმი, და ველთეფმოს, და სამელოი მწერალი და სხვანი [რომელნი] განწესებულ იყვნეს მკვიდრნი სამარიასა შინა და სხვათა შინა ადგილთა ქვეშე მოწერილსა ებისტოლესა“ (ეზდრა, 2, 2, 16—17). და მეფესა და ხელმწიფესა უნდა ჰყვანდნენ ესე გვარნი მწერალნი, რომელთაცა აქვნდეთ ესასხედ დიდროვანნი საქმენი და რწმუნებულნი. მაშინ

ს ე ხ ნ ი ა: უფალო ბერო, რაც შენ ჩამოყევი, ბარე ქართლი, კახეთი, მთლად იმერეთი, აფხაზი და ახალციხე რომ მოიარო, ვერ იპოვი ერთ კაცსაც, და სულ დავშთებით უმწერლოდ. რაჟარც მამა-პაპას უქნია საქმე, ბარე ჩვენც ასე უნდა ვიყოთ.

ი ო ა ნ ე: მაშ, რადგან არას ისწავლით, მაგის მეტი რა გაეწყობა, როგორც გისაქმიათ, ისე უნდა ისაქმოთ.

და ესრეთ დასრულდა ამათი უბნობა.

ხოლო ხვალისა-დღე სახლსა შინა ბერისასა შემოვიდა ახალგაზრდა ქალი აზნაურისა, ელენედ წოდებული, და ითხოვა შენდობა ბერისაგან და ჰრქვა: „გევედრები მე ამას უმდაბლესად, რათა მიიღოთ შრომა და მისწეროთ სამხილებელი წერილი გოგისა გამყრელიძეს, რომლისაგან დანიშნულ ვიყავ საცოლოდ და რომელმანცა მცბიერებით მაცთუნა. და, აჰა, შვილი ეს ყმაცა მისი არს, რომელიცა ვშობე მე. და აწ მოუ-

წერია წიგნი ესე და იმართლებს ამით თავს, რომელ მამადედამან მისმან არა ინებეს მისი ჩემთან შეუღლება და ამის მიზეზით უქორწინია სხვასა ზედა.

იოანე: „უი, ჩემ თავს, იმ უკეთურს რად დაუჯერეო და ან რად მოსტყუედი, როდესაც იქორწინებდით, განა მაშინ ვერ დასტკბებოდით ურთიერთისადმი შეყოფითა? დახე იმ უკეთურს! მე ასე მსმენია, სხვანიც მოუტყუებია და შენც უცთენიხარ. უი საბრალოვ!“ და მერეთ მოილო საწერელი და ქალადი, და მიჰყო წერად ხელი შემდგომითა სახითა ესრეთ:

„ზენაარისა ფიცისა უუმეტეხელესსა და მეგობრობისა კავშირისა დამარღვეველსა, სჯულისა წინააღმდეგსა და კაცთა შორის უუპატიოსა, გოგისას გამყრელიძეს.

ივლტოდე, მცბიერო გოგიაე, შენ-მიერისა უბედურისა ელენესაგან! ივლტოდე და შეუღეგცა მისწრაფებასა ამპარტავანებისა და სიცრუისა შენისასა!—დასტკბი განსვენებითა წიალთა შინა მიყრდნობილი ახლისა მეუღლისა თანა! გარნა ნურცალა თუ განიზრახავ განრინებასა კბენისაგან სვინიღისისა შენისა და საუკუნოჲსა წყევისაგან შენ მიერ მოცთუნებულისა და მინქნებულისა ქალისათა, რომელიცა ყოველმან და თითქმის ტკბილთა მიყრდნობათაცა შინა შენ მიერისა სიყვარულისათა იქმნების განცმით მხილველი. ნუ განიზრახავ განრინებასა სახისაგან ჩემისა, რომელიცა ყოველ წამს იქმნების წინაშე შენსა მდგომელ და აღმაშფოთებელ განსვენებისა შენისა. ნუ განიზრახავ დაფარვად თავსა შენისა ტარტაროზისა და საუკუნოჲსა სატანჯველისაგან, ჰოი საშინელო და სვინიღისისაგან ხეებულო! ნუ უძე არა გამოხატულ ჰყოფთ თვის შორის სიკვდილსა თვისსა, ვინაიდგან ხარ აღგებულ და შემდგარ სხეულთაგან, არა დაიხსნები შენ? მე აწ უკვე ვსკურეტ ყოველთა დრტუნებათა შენთა. განსძელ უბედურებითა ჩემითა! დასტკბი მოცდუნებისა ჩემისათვის და მთვრალ იქმენ შეურაცხებასა ზედა ჩემსა! მხიარულე ძღვევითაცა შენითა, ჰოჲ, მანქანაო ცუნდრუკებისაო! ჰოჲ, უგბილოო და ურცხვი-ნოო! უკეთუ განიხილავ შენ, თუ ვითარი უკვე გლაბაკი ახლად შობილი ჩემ მიერ წარმოებული სოფელსა შინა განირთხამს ხელთა თვისთა, და ანუ ვისა ეძიებს იგი, მაშინ სცნობ,

რომელ ეძიებს იგი ბრალეულსა დღეთა თვისთასა ტირანსა გოგისასა. მე აღვიჯვან ჩას ხშირადრე ხელთა შინა და იგი ხმარობს ხელთა თვისთა საპურველად ხელთ-აპყრობით ზენისადმი, რათამცა მით შური აგოს ტირანსა მას მტარველსა თვისასა. ახ, ხეებულო სვინიდიისით, გეშინოდეს შენ ცისა და ძრწოდღე ამას ზედა, რათამცა სისხლი შენი და სისხლი ჩემი არა ექნენს ნწევეარ და მყოვედრებელ მამასა თვისსა! და ესრეთ სცოცხლობდღე უბადრუკებასა შინა, ვითარცა მე, და ნუ დავიწყებულ ჰყოფ ამას, და ნურცა ჰგონებ, რომელ დაშთემცა უვნებელ და ნაცვალ-უგებელ განგებისაგან, ვითარცა ივნებს შენ მიერ გაუბედურებულნი“.

და ესე წერილი რა წარუკითხა ბერმან, მაშინ მუნ მსხდომარეთა იმერთა სამღვდელთა და სხვათა ლალად ჰყვეს ესრეთ: „ნეტარ მეფეჲ ბუქუას წილ დაგადგენდეს შენ ნწერლად!“ და მერეთ ბერი წარვიდა მეფესთან. რა იხილა მეფემან, უბძანა ბერსა: „მე მნებავს, თქვენ და სეხნია წულუკიძე ჩემს ბიძაშვილს დედოფალ ნინოსთან და ჩენს მოყვარეს დადიანთან გაგისტუმროთ ურთიერთისა მშვიდობისათვის. და ვსასოებ, რადგან ბიძაჩემთან აღზრდილი ხარ, ეცდები ჩვენს შორის მშვიდობას“. ბერმან მდაბლად თავი დაუკრა და მოახსენა: „მზა ვარ სრულისა გულითა მსახურებად უმაღლესობისა თქვენისა.“ და მეფემან უბძანა მადლობა და ესეც, რომელ: „ისადიღეთ ჩემთანა, ვინემ წიგნებიც დაიწერება და მერე უნდა წახვიდეთ ცქვიტად“. ბერი დაფიქრდა და თქვა: „ცქვიტობა სხეასაც მიეწირება“. მაშინ გაბაშვილმან ნიკოლოზ, მღვდელმან მეცნიერმან, შეატყო ბერსა, რომელ ცქვიტობას მარტვედა და უთხრა: „მამაო იოანე, აქ ცქვიტობას ხმარობენ სიმსწრაფლის მაგიერ, და როგორ არ იცი სიმსწრაფლე, რადგან მეცნიერს გეძახიან?“

იოანე: როგორ არ ვიცი სიმსწრაფლე, მაგრამ ქართველების ლაპარაკს და იმერეთსა ბევრი აქვთ სხვაობა უბნობაში. ნიკოლოზი: მართალია ეგე, და თუ იცი, გკითხავ სიმსწრაფლისათვის.

იოანე: მიბძანეთ.

[საუბარი სიმსწრაფლისათვის].

მაშინ ნიკოლოზმან რქვა ბერსა: „როგორც მსმენოდა შენ-თვის, უკეთესიც ყოფილხარ“. და მეფემცა აქო. და მისცეს ბერს წიგნები და განემზადნენ ოდიშსა წასასვლელად.

რა განემგზავრნენ სეხნია წულუკიძე და ბერი ოდიშისაკენ და გასცდნენ ხონს, მაშინ იწყო ძლიერი ელვა და ქუხილი და ესთავე მეხიცა განვარდა რაოდენჯერმე. და ამა ყოფასა შინა შემოეყარათ წინ იესელიანი, რომელიცა მივიდოდა მეფესთან. რა იცნეს სეხნიამ და იესელიანმან ერთმანეთი, მიესალმნენ და შერე გამოჰკითხეს მგზავრობისა მიზეზი. სეხნიამ ყოველივე ცხად უყო. მაშინ იესელიანმან სთქვა: „რადგან თქვენ მიხვალთ მეფისაგან დადიანთან, მეცა უკუნვე ვიქცევი და შერე იქნება ორთავე ერთად მოგვიხდეს წამოსვლა“. და სეხნიამაც მოუწონა ეს რჩევა და შერე იკითხა ვინაობა ბერისა. სეხნიამ ყოველივე ცხად უყო. ესენი ეამბორნენ ერთმანერთს და მოიკითხეს ურთიერთი, გარნა მაშინაც არა მოაკლდა ქუხილსა. და მაშინ სეხნიამ უთხრა იესელიანს: „ესე იოანე ბერი დია მეცნიერი კაცი ყოფილა და ჰკითხეთ რაისა მიზეზისა გამო იქმნების ქუხილი, ელვა და მეხი?“

[ქუხილისა, ელვისა და მეხისათვის].

მწუხრის ჟამს მივიდნენ იგინი სალხინოს. აცნობეს თვისი მისვლა დადიანს. მან მიუჩინნა ჩიხაულნი და მას ლამეს განუსვენეს კარგად, ხოლო ხვალისა დღე იახლნენ დადიანს, მიართვეს წიგნები და უთხრეს მეფისაგან დანაბარნი სიტყვანი. დადიანმან მიიღო ესენი კეთილად და აღუთქვაცა სრულყოფა საქმისა მის. და შერეთ ბერი წარვიდა დედოფალ ნინოსთან. რა სცნა დედოფალმან ქიზიყელობა ბერისა, კარგად მიიღო და ბერი ამით იქმნა მხიარული. ჟამსა სადილობისასა ბერი დედოფალმან თვისთან იწვია, ხოლო სეხნია დადიანთან წარვიდა, რა მახლობელნი დედოფლისანი მოვიდნენ სადილო. ზას ღროს და ყოველნივე დასხდენ განწესებულსა ადგილსა თვისსა ზედა, მაშინ იხილა ბერმან მონოზანი ანნა ყვითლისა ტანსაცმელითა მოსილი, პირდაბანილი, უმარილოთა ფერწასული და მშვენიერად შემკული, და დაუწყო გულმოდგინედ ქვრეტა. მაშინ იესელიანმან ჰრქვა ბერსა: „რას უქვრეტ გულს-მოდგინებით მაგა ქალს?“

იოანე: მეცნობა ეგე და ვერ დავამტკიცე, იგი არს ანუ მსგავსი მისი

იესელ იანი: ვინ გგონიეს შენ?

იოანე: მონოზანი ანნაჲ.

იესელ იანი: სწორედ იგა არს ეგე. მაშინ

იოანე: უი, ჩემ თავს, რასა ვხედავ მე! ჰოი, სოფელო, ვითარ მომცთუნებელ ხარი შენ! და რქვა მონოზონს ვერლა მომთმენმან: „წინად წლისა ერთისა გქვერტდი შენ შაოსანსა და აწ გხედავ შენ ყვითლოსანად“. მაშინ ჰრქვა ჩიჩუამ: „ბერო, არშიყოზამ ასე იცის შეცვლა სახისა“.

იოანე: უი, ჩემ თავს, ვინ ექმნა მიზეზი მაგა უკეთურს?

ჩიჩუა: განხურვება. და ამასთან დედოფალმანც რა სცნო მაგისი უფრო სოფლის კერძობა, ინება გათხოება ამისი ზითვით, გარნა უბედურება ეწია ესე, რომელ ვერ მიხვდა საწადელს თვისსა, რათამცა ექორწინა მისთანა. გარნა მოცთუნებულ დამდაბლებულ იქმნა მისგან.

იოანე: მართალ არსა გახრწნა მაგისი?

ჩიჩუა: სწორედ მოგახსენებ.

იოანე: „მამაშვილობას, ქეშმარიტი სთქვი“—მაშინ

ზურაბა: „ბერო, თუ გინდა, გასინჯე, თუ არ დაიჯერებ!“ მაშინ ყოველთა იცინეს.

ბერი: „არა, შე გიეო, რას ხუმრობ? ღვთისა მიმართ შეწირულისა ქალწულისა გემოთმოყვარებასა შინა შეერლომისათვის ყოველთა თანა გვაძს მწუხარებად“. და მერე მოჰყვა ბერი მხილებასა მონოზონ-ყოფილისასა შემდგომითა სახითა:

ს ა მ ხ ი ლ ე ბ ე ლ ი უ ზ ნ ო ბ ა

და ესრეთ შენდა მომართ მოვიქცევი, აწ უკვე ბრალეულავ, ესე გვართა ბოროტ-მოქმედებათა შენთათვის, ესროდენ უკვე ბოროტ ბედნიერებისათვის შენისა! შენ, რომელმან გქოთმოყვარებისა ძალით წარსწყმინდე ქალწულებაჲ და სახელიცა მონოზონებისა შეურაცხჰყავ მით, რამეთუ არა წინააღუდეგ ხორცთა გულისთქმასა, და ამისთვის არა შესაბამურ არს სუსანანისა წოდებად სუსანანად, ოდესცა იგი არლა არს ქალ-

წულებისა მოყვარულ და ესრეთ არღა გეშარაბამების შენ წოდებად მისა, რაიცაღა არღა იპოების შენ შორის. გარნა სადაით ვიწყებ მე სიტყვასა ამას, რომელ პირველ და შემდგომცა ვაწარმოებ მე და მოვიხსენებცა კეთილთა მათთვის, რომელთაგანაც მოკლებულ იქმენ შენ და მგლოვარე ვარ მე უბედურებათა მათ ზედა, რომელნიცა გეწვივნენ შენ. იყავ შენ რტოჲ ანუ ნერგი, მტილსა შინა ღვთისასა აღყვამული—წარსრულთა წელიწდებთა. მაშასადამე, შორის ყვავილთა ეკლესიისათა იყავ და იწოდებოდითა შენ სძლად ქრისტესა, ტაძრად ღვთისად და სავანედ სულისა წმინდისა და ვითარ აღვრიცხო მე, თუ რაჲ იყავ შენ პირველ ამისა! და ამისთვის თანაგაძს შენ, რათამცა სცრემლეოდე მარადის მით, რამეთუ არღა ხარი შენ იგა, ვითარიცაღა იყავ შენ უწინარეს ამისა. შენ რონინებდი უკვე ეკლესიასა შინა ღვთისასა, ვითარცა ტრედი მისი, რომლისათვისცა შეუძლებელ არს აღწერად, ესე იგი ფრთენი ტრედისანი ვერცხლოვან ქმნილნი და მხრებთა შორის მისთა მკლთოვარებანი სახეჲ ოქროისა. იყავ ბრწყინვალე, ვითა ვერცხლი, და მკლთოვარეობდი ვითარცა ოქროჲ. ოდესცა წმინდითა სვინიდისითა განშევენდებოდი შენ, მაშინ იყავ შენ ესრეთ. ვითარცა ვარსკვლავი განთიადისა ხელთა შინა უფლისათა. არა გეშინოდა შენ არა რომელისამე სასტიკისა ქარისაგან და არც იშიშიდიყე რომელისამე წყვდიადისა და ბნელისა ღრუბლისაგან. სადაით უკვე გეწია შენ ესევეთარი მოულოდნელი ცვლილებაჲ? და რაისა გამო უკვე იქმნა მყისსა შინა შენ შორის შეცდომილებაჲ? ტაძრისაგან ღვთისა იქმენ განვრდომილ და მიმტოლველ სატანასადმი და სავანი-საგან სულისა წმინდისა მიქცეულ და მისრულ სადგურსა შინა ეშმაკთასა. მყოფი პირველ, ვითა ტრედი უმანკო, ხოლო დღეს იხილვები შენ წყვდიადსა შინა, ვითარცა ბუჲ. მკლთოვარეობდი პირველ, ვითარცა ოქროი ბრძმედით გამოსრული, ხოლო დღეს დამთრგუნველ იქმენ უბანთა ზედა ფერხითა მშევენიერის ქალწულებისა. მყოფი პირველ ვითარცა ვარსკვლავი ხელთა შინა უფლისათა, ხოლო დღეს ვითარცა ზე, ცით გარდამოვრდომილი. ისმინეთ მამანო, ისმინეთ ძმანო-ისმინეთ დედანო, ისმინეთ დანო, და შენცა ისმინე ახლად

ცთუნებულა! აჰა, თუ რაჲ არს მიზეზი უზომოჲსა მწუხარებისა ჩემისა. ერთი ოდენ უსჯულოება მრავალთა უკვე კეთილმოკმედებათა თვისთა თანა ქვედამცემლობს. ერთი ოდენ ნიშანი შეურაცხებისა ყოველსა უკვე მკლთოვარებასა ეკლესიისასა დაბნელებულ ჰყოფს. და ამისთვის ხმასა ვჰყოფ მეცა ხმითა წინასწარმეტყველისათა და ცრემლითა ვღალადყოფ: ისმინეთ ყოველნო უკვე ერნო და იხილეთ სნეულებაჲ ჩემი! ქალწულნი ჩემნი და ქაბუკნი წარვიდენ რა ტყვეობასა შინა, ესე არს ქეშმარიტი დატყვებაჲ, ოდესცა სულნი დამონებულნი ცოდვისა მიერ მიიზიდვიან საუკუნოჲსა სიკვდილისადმი და ხელმწიფებასაცა შინა ეშმაკისასა მიეცემიან. კვალად ესტირ შენთვის ბრალეულო, ვითარითჲ უკვე ეკლითა და ანუ ვითარითა უკვე საკერელითა შეკრულ გყო შენ უბოროტესმან გულმან მის მომაცდუნებელისამან, და ანუ ვითარითა გესლითა შესმულ გყო შენ მომაცთუნებელმან ევასმან, რომელ მოხვედ შენ ესეოდენსა უკვე სიბრმესა შინა, რომელიცა შეგრდომილ იქმენ ესოდენ კეთილსულობისა დაფიწყებასა შინა. გამგონი ამისა მონოზონი იქმნა თვალ-ცრემლიანი, იწყო განმართლება თავისა თვისისა და აღიარაცა შეცთომილებაჲ თვისი.

ღამსა ამა უბნობისასა შემოვიდა დამწიდენელი მისი, რომელმანცა დაუტევა იგი შემდგომად რაოდენისამე ხანისა. ესე საქმროჲ მისი აჩვენა ჩიჩუამ, გარნა მონოზონი განვიდა გარებ-

ბერმან რა გამოსცნო მოლარეს მშვიდობაჲ მისი, ჰრქვა: „შე სომხითელო, მნებავეს მხილებად განხრწნისათვის ქალწულისა და ცთუნებისათვის მისისა“. და იწყო შემდგომითა სახითა ესრეთ:

მხილება განხრწნელისა ქალწულისა

ხოლო შენთვის რაილა ესტქვა, შენ ძეო გველისაო, მსახურო ეშმაკისაო, შემაგინებელო ტაძრისა ღვთისაო, ერთითა უკვე გარდახდომილებითა მაწარმოებელო ორთა ცოდვათაო. ესე იგი, მრუშებისა და სიწმინდისა მიტაცებისა. ხოლო სიწმინდისა მიტაცებაჲ ნანდვილ იქმნა მაშინ, ოდესაც შენ ჰურ-

ჰელი იგი შეწირული ზენაისადმი კადნიერთა-რე სახითა შე-
 ნითა წარწყმენდულ ჰყავ, მსგავსად ვალტაზარ მეფისა ბაბილოვ-
 ნისა, რომელმანცა ქურქელთაგან უფლისა და ტაძრისაგან იე-
 რუსალიმისა მიღებულთა მამისა მიერ თვისისაგან დაშთომილ-
 თა ქურქელთაგან ჟამსა სერობისასა თვისთა მეგობრებთა და
 მახლობელთა თანა იკადნიერა მით შესმად სასმლისა, რომე-
 ლიცა მასვე ღამესა შინა განგმირულ იქმნა ხელითა ანგელო-
 სისათა და დაფიცხელითა განპატიეებითა განპატიეებულ.
 რაისა უცვე განიზრახავ შენ ამისთვის, რომელმანცა მსგავ-
 სად მისა ქურქელი მეცნიერი, შეწირული უფლისადმი და გა-
 ნათლებული სულითა, ესეოდენ კადნიერად ხმარებულ ჰყავ და
 სიწმინდისა დაცვაჲ მოსტაცენ მას, არა მომგონებელმან არცა
 აღთქმისა საღმრთოსა და არცა შეიშინენ საუკუნოჲსა მსჯავ-
 რისაგან ღვთისა. უმჯობეს იყო შენდა, რათამცა არა შობილ
 იყავ, ვიდრე შობასა შენსა, მით რამეთუ იქმნები შენ საკუთ-
 რად ძეჲ გეენიისა. და ესრეთ თვით სვინილისიცა შენი, წარ-
 მომდგინებელი შენდა უსჯულოებისა შენისა, არა გცემს შენ
 განსვენებასა; და მაშინ იწყებ ლტოლვასა დაფარვად თავისა
 თვისისა, ოდესმე აქა და ოდესმე იქა, მათ რამეთუ მოქმედი
 უპატიოებისა გინდ იყოს არავისგან დევნული, მაშინაცა სდევ-
 ნის მას სვინილისი თვისი, და თვით სიზმარსა შინაცა ექმნე-
 ბიან უსჯულოებისა მისთვის მტანჯველნი. მე არა გყვედრი
 შენ დღეისათვის, არამედ რათა არა შენ, ვითარცა დაყო-
 ლებულსა და დაწყლულებულსა ცხოველსა, არა მოკლებულ
 გექმნას მკურნალობაჲ. მე, ვითარცა მწყემსი, ესეგვარსა მოგ-
 ცემ შენ მცნებასა, რათა შეხვიდე შენ კეთილმნებებლობითა
 თვისითა საპყრობილესა შინა სინანულისასა და შეიკრა საკვ-
 რელითა გლოვისათა საძაგელნი წვევრნი შენნი. ხოლო სუ-
 ლიცა თვისი განწმენდილ ჰყო ცრემლითა და მარხულობითა, და
 იქმნე მევედრებელ წმინდათა, რათა მწე გექმნენ შენ. დაამხვენ
 თავი შენი წინაშე ფერხთა აღრჩეულთათა, რათა შეუნანებე-
 ლისა გამო გულისა შენისა არა შეკრიბო თავისათვის შენისა
 რისხვანი დღეთა შინა მართლიადისა განკითხვისა ღვთისათა,
 რომელიცა მიაგებს კაცად-კაცადსა საქმისაებრ მათისა; და
 რათა არა იქმნე შენ რისხვათა მათ შორის აღრაცხილ, რომ-

ლისათვისაც სტირის მოციქული პავლე: „ნუ კვალად მორავიდე, დამამდაბლოს მე ღმერთმან ჩემმან თქვენდა ზიმართ, და ვეგლოვდე მრავალთა წინასწარ შეცოდებულთა მათ და არა შენანებულთა არაწმინდებასა მათსა ზედა, სიძვასა და სიბილწესა, რომელ ქმნეს“. — ნუ უკვე მოცთუნებულ პყოფ შენ თავსა თვისსა განზრახვითა ამით, რომელ არიან სხვანიცა ცოდვილნი მრავალი, და იტყოდეცა ამას: „არა მე მხოლოდ მიქნიეს ესე, არამედ სხვანიცა არიან მრხვალ მსგავსნი ჩემნი“. გარნა წინააღმდეგ მისი წარმოიდგინე, რომელ მრავალნი მსგავსნი შენნი არა განაგდებენ დასჯილებასა უსჯულოებისა თვისისასა. მოიხსენე ხუთთა ქალაქთა შორის სოდომი და გომორი, რომელსა შინა სცხოვრებდენ ურიცხვნი უკვე ირნი. გარნა ოდესცა არაწმინდებითა შეიგინნენ და შეაგინეს ხორცი თვისნი, ყოველნივე თანასწორ ზეციურითა რისხვითა შეიწვნენ სეტყვითა ცეცხლისათა, გამომრიცხველი მხოლოდ ერთისა ოდენ კაცისა, ესე იგი, ლოთისა ორის ასულითურთ მისით, და რომელიცა ესე ვითართა სარცხინველთა მოქმედებათაგან უცხო იყო. და ესრეთ. ან შეუდევით თქვენ, უბედურხო, ტარილით ვედრებასა და გოდებასა დაუცხრომელად წინაშე ღვთისა, რათა განიდევნენ გულისაგან თქვენისა მაცოთურებაჲ გველისა და ვიდრე იპოვებოდეს არაწმინდასა შინაგანსა თქვენსა დაბნელებული უკვე სული, რათამცა მოიპოვო თავი თქვენი ღღესა შინა რისხვისა ღვთისასა. და იპყარ თავსა შორის შენსა მარადის სიტყვა მოციქულისა, ვითარცა იტყვის: „რამეთუ ჩვენ ყოველნი განცხადებად ვართ წინაშე საყდართა ქრისტესთა, რათა მოიღოს კაცად-კაცადმან ხორცთა ამათგან, რაიცა იგი ქმნა, გინა თუ კეთილი, გინა თუ ბოროტი. მაშინ

ფაღავამ: „ბატონო დედოფალო, შენ ნუ მომიკვდე, რომ ამისთანა ქება და შესხმა მე არ გამიგონია კაცისა, როგორც ამ ბერმან ეს კაცი აქო. მაშინ

ზურაბა: უფალო ფაღავავ, ისემც კარგად ხართ, კარგი ქება ამ ბერმან შეასმინა ამ კაცსა!

ფაღავა: „შე ზურაბისავ, ქება მეტი რაღა უნდა, ბარე ცისა არღარა დაუტოვებია რა და ქვეყანისა, რაც მაგან ილაპარაკა“. მაშინ

ბერი: უი, ბატონო, შესხმა კი არა მითქვამს, ვამხილე და გავეკანონე.

ფალავა: ბერო, მაგვეარი წიგნი ბარე ქალსაც კარგად მიეწერება, რაგვარი მხილება არის.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რას ბრძანებთ, ვგონებ, მეცნეერებაში არ განვივლიათ.

ფალავა: „ბერო, რაღა ბევრი თარგმანი ეჭირება და მეცნიერება? ასე არ უთხარით, შენ ამისთანავ და შენ იწისთანავო, მეტი ქება რაღა უნდაო? მაშინ

ზურაბა: „ბერო, ახლაც ნუ დაიჯერებ, ნახეთ, როგორ კარგად განმარტა თულავამ ეგ შენი სწავლება!“ და ამაზედ მრავალი იცინეს და მერე მოიღეს სუფრა და დასხდენ სადილად.

რა სადილობისაგან მოიცალეს, ყოველნი თვისთვისად წარვიდნენ. ბერიცა მივიდა თვისსა სადგომსა შინა. და მას ლამეს იწყო წვიმამან და ვიდრე ერთი კვირა უჭუროს წვიმდა. ბერი დიდად შეწუხდა და სთქვა: ვაი თუ წარღვნა მოვიდესო. ამა ფიქრში რომ იყო, დადიანისა კაცი მოუვიდა და სადილად თვისთან მიიწვია ბერი. სადილობისა დროსა მივიდა ბერი, წვიმით გაგანგლული და ტალახით გასვრილი. რა სახლის კართან მიიწია, იწყო ანაფორისა გაბერტყვა და ქოშებისა გაწმენდა. რა შინა შევიდა, იატაკი იხილა ისევ ტალახიანი და წვიმაცა შთამოსდიოდა სახლსა შინა. მაშინ ბერმან სთქვა: ტყვილად დაეშვერ ანაფორისა და ქოშებისა განწმენდაზედა, აქაცა სწვიმს და ატალახებულციცა არს.

ამა ფიქრსა შინა რომ იყო, დადიანმან მოიკითხა ბერი და უბძანა, როგორ მოგწონთ ეს ჩვენი სალხინო ადგილიო?

იოანე: „ასე მომწონს, რომ ჩემი რომ გახლდეს, სახელს გამოუცელიდი, ამ ადგილსა სალხინოს მაგიერ სატირალს დავარქმევდი“.

დადიანი: რასთვის?

იოანე: ამისთვის, რომ დია გრძელად სცოდნია წვიმა და ამასთანა ტალახიცა. ვითა კარში, ისე სახლში სწვიმს და ტალახდება. ღონე რამ მაინც გეხმარათ სახლებისათვის, რომ წვიმა არ ჩამოსლოდა.

დადიანი: ყოველთვის არა ვსდგებით აქა და ცოტახანი-სათვის რალა უნდა ვიხმაროთ ღონე.

იოანე: იქნება შეგემთხვათ საქვე და გრძლად მოგიხდეთ დგომა, მაშინ შეწყუბდებით, მასთან ტანსაცმელი და ქვეშა-გებლებიც წაგიხდებათ. და რადგან შეძლება გაქვთ, უნდა ცოტა ხნისათვის და გრძელის ხნისათვისაც დასაყოფელი სახლები კარგად დახურვილი და განწყობილი გქონდეთ, რომ გარეთ დასველებულნი რომ შებძანდეთ შინა, მშრალად ბძან-დებოდეთ, რომ ნოტიობისა და სისველისაგან სნეულებებიცა გაჩნდებიან, ესე იგი, ბუასილი, დამპალი. სურავანდი (ანუ სკორფუნთო), წყალპანკი, თეთრი ფერი და სხვანი მსგავსნი ამისნი.

დადიანი: მტრიანი ქვეყანა გვაქვს და ყოველთვის ბრძო-ლა, და მაგგვარებისათვის ვერლა მოგვიცლია.

იოანე: მშვიდობის დროს ნუ დაუტევეთ, აქამდინ უბრძო-ლოდ მტერიც ვერ მოაწევს.

დადიანი: „მართალია, მაგრამ ამ აღგილისა ასე თქმულა, რომ რაც სრულიად ქვეყანაზედ სადაც იწვიმებს, ამ აღგილს სამეოცი დღე მეტი უნდა იწვიმოს წელიწადში სხვათა ქვეყ-ნებთა ზედა.“ მაშინ

ზურაბა: „ბატონო დადიანო, აბანო არლა გეჭირვებათ ამ აღგილის პატრონსაო“. და ამაზედ იცინეს ბერი.

მაშინ დადიანმან უბძახა ბერსა: „განმიმარტეთ მე, თუ რაჲ არს წვიმა“.

[წვიმისათვის].

მეორესა დღესა სეხნია გაისტუმრეს საქმით მეფესთან, ხო-ლო ბერისა ინება დედოფალმან რაოდენისამე დროითა მუნ-ყოფაჲ მისი. სამისა დღისა შემდგომად მოვიდა ბერთან ჩი-ხული და ამასთან პეტრე ხუცესი და პრქვეს: „განემზადე, მა-მაო, უნდა წავიდეთ აქედამ მარსილისა სოფლებსა შინა“

ბერი: რაისათვის უნდა წავიდეთ ამ წვიმაში?

პეტრე: გამოსაკვებლად, რომ იქი გვაქვს პური და ღვინო.

იოანე: რადგან სასახლე აქ არს, რატომ აქ არ მოიტანთ და აქ არა გაქვთ თადარიგი?

პეტრე: ბარე ჩვენში ასე ვიცი, სადაც პურსა და ღვინოს შევაგულვებთ, იქანა უნდა წავიდეთ.

იოანე: უი, ჩემ თავს, სიზმარში გიხილავთ საქმელი.

პეტრე: ბერო, რავარი კაცი ხარ, ღორებნს შეგვამგზავს!

იოანე: უი ჩემ თავს, მაგას როგორ ვიკადრებ, მაგრამ ჰგავს კი ეს საქმე.

ამაზედ იცინეს და გაემართნენ სოფლებისაკენ. გზასა ზედან მოიღრუბლა ძლიერად და ამასთანავე შთამოწვა ნისლი, და მაშინ ხუცესმან ჰკითხა ბერს: „ეს ღრუბელი და ნისლი ვითა წარმოებს, მიბძანეთ. მრავალს ვისმე ვჰკითხე და სწორედ ვერა გამაგებინეს რა“.

ბერი: მოგახსენებ.

ხუცესი: რაღსგან შედგმულ იქმნებიან ღრუბელი და ნისლი?

იოანე: იგინი შედგებიან ორთქლთაგან, ზეაღმავალთა ქვეყანისა და ზღვათაგან, რომელნიცა შეერთდებიან შეზრქელებულთა ჰაერთა შინა. ხოლო შეზრქელება ორთქლებთა იწარმოებს მაშინ, ოდესაც იგინი შეკრებულნი ერთად ჰაერსა შინა ყოველით კერძოდ იწყებენ მიმოყოფნებით მოძრაობასა. მაშინ კერძონი მათნი დაახლოვდებიან და შეერთდებიან ერთბაშად, და შეადგენენ ღრუბელთა, რომელნიცა ქარისა გამო იქმნებიან დევნილ და შიტანილ ერთიმეორისადმი, რომლისა შეერთებისა გამო შედგებიან ღრუბლები.

ხუცესი: ვითარ სხვაობენ ღრუბელი და ნისლი ერთი მეორისაგან?

იოანე: სხვაობა შორის ღრუბლისა და ნისლისა არს იგი, რომელ ღრუბელი უფრორე სუბუქ არს ნისლისაგან და ადვილადცა მიმოიტანების ზე ჰაერსა შინა ქარისაგან. ხოლო ნისლი ვინაიდგან უმძიმეს არს ნოტიოობისა გამო, ამისთვის ქვედამზიდველ არს და დაუახლოვდებისცა ქვეყანასა.

ხუცესი: აჰა, ასე უნდა შეატყობინოს კაცმან კაცს!

და ამა უბნობით ძივიდნენ სოფელში. ბერი და ეს მღვდელი ჩამოახდინეს ერთად ერთს გლეხისას. და უმასპინძლა გლეხმან მან მას ღამეს. ხოლო მეორესა დღესა იხილა ბერმან, რომელ მოჰყვანდათ ბოქაულთა ძროხა ორი და რაოდენიმე

თხა და ღორი, უკან მოსდევდნენ მწუხარედ მოხუცებულნი
კაცნი, და მიგვარეს მესტუმრეს. მესტუმრემ უბძანა მზარეულ-
თა: „ცქვიტად დაკალით და მოხარშეთ, სადილს ადრე მიირთ-
მევს ბატონიო“. მათ აღასრულეს ბძანებელი მისი. ბერი
უყურებდა და ამ კაცთა მწუხარებასა ფიქრობდა, მაშინ ჰკით-
ხა ხუცესსა: „ეს კაცი რათ სწუხანო?“ -

ხუცესი: ეგ ძროხები და თხები მაგათი იყო, და მისთვის,
რომ დაუკლესო.

იოანე: ფასს ხომ მისცემენო?

ხუცესი: კი, ბატონო!

იოანე: იხილა, რომელ, რა გაატყავეს ძროხები და სხვანი
ესე, დაუძახა მესტუმრემ პატრონთა მათ საქონლისათა და
მისცა ტყავები მათი, და ესე კაცი წარვიდნენ თვისად.
მაშინ,

ბერი: მამაო პეტრე, ეს იყო ფასი მათი?

ხუცესი: დია, ბატონო, მეტი რა უნდათ?

იოანე: უი ჩემ თავს, ტყავიც და ხორციც რომ იმ კაცთა
იყო, ეს რა სამართალია?

ხუცესი: ჩენი ფასი ეს არის და ბარე შენც რომ მოგკლას
ვინმე, წვერსა და თმასა მოგპარსვენ და შენს-დედმამას გაუგ-
ზანნიან, შენი ფასი ის იქმნებაო.

იოანე: უი ჩემ თავს, ღმერთო მშვიდობით განმარინე
ამა ქვეყანიდამ.

და ამ სოფელში ორი კვირა იდგნენ, ყოველ-დღე გლეხნი
თვისთა მოსადგურეთა უმასპინძლებოდნენ თხითა, ღორითა,
ქათმითა, კარავითა, ქვევრების მოხდით და ღვინობით, ღო-
მით, სიმინდით. და ცხენთა თვისცა აუხდიდნენ ღომის ჩალით
დაფარებულს სახლებს და აქმევდენ ცხენთ, სწვემდენ ჰიგოთა
სართა, და აქცევდენ ვენახთა და ბაღებთა ღობეებსა, და ბევრ-
ჯელ სახლებსაც გვერდებს გამოუქცევდენ დასაწვავად. რა
ესენი იხილა ბერმან, ჰრქვა: ხუცესო, ამ სოფელს რა შეცო-
დება აქვსო, რომ ამ ყოფაში გყავთო?

ხუცესი: არაფერი, სტუმრებს უნდა ასე დახვდნო.

იოანე: ახლა კი ვაქებ ქსნის-ერისთვიანთ, იმათ უკეთ სკოდ-
ნიათ, რაიცა ღონე არს, თავისის ყმის პატივიო.

ხუცესი: რად გიკვირს, შვილებსაც გაუყიდიან აქ თავის
მებატონენი თათრებზედ, რომ სკალატი იყიდონ ტანისამო-
სად და სხვა ფარჩები.

იოანე: ხუცესო, აღსარებაში არ უშლი, ვინც ამას შერება?
ხუცესი: ბერო, რომ დაუშალო, მშიერი მოგკვდები და
ტიტველი, და რა ჰქვა არის?

იოანე: ღმერთო, რა მესმის. და სთქვა: ღმერთო, აკურთ-
ხე ჩენი მეფენი და ბატონები, რომ ამისთანა ყოფაში არა
ჰყავთ თვისნი ყმანი, ვითა ესე საბრალო ხალხნი!

ამეაშში კაცი ებოძა დედოფლიდამ და ებძანა: რადგან
ზაფხული შემოვიდა, ახლა ლეჩხუმი კარგი სამყოფია და სახ-
ვალიოდ ვემზადებით წასასვლელად და შენც უნდა განემზა-
დო. თუმცა ბერი ზარობდა, მაგრამ ურჩება ვერლა იხმარა
და მოემზადა ესეცა.

პირველ წარსრულნი ესენი მივიდნენ მარტვილს. და ჰყო-
ინდელისა ანტონის აცნობეს მისელა დედოფლისა. იგი წინ-
მოგება და პატივითა მიიპატიეა სახლად თვისსა. დედოფალ-
მან შემდგომად ამბორებისა და საუბრობისა აცნობა ბერი
იოანე და ჰყოინდელმან მშვიდობით მოიკითხა. ბერი მდაბ-
ლად ეამბორა. და მცირესა ხანს უკან ჰკითხა ბერსა: „გაევი-
გონე შენთვის, ვითამც მიგელოს სწავლაჲ აზნაურებითი“. ბერ-
მან: „ვისწავლე მცირე რამ“. და მერე უბძანა ჰყოინდელმან:
„სალამო მოდი ჩემს სადგომს, დიდი ხანია არლარავის შევ-
ხედრივარ სამეცნიერო საქმეზედ უბნობისათვის, და მე და
შენ ვიუბნათ რაზედმე, და კიდევ ჩემთან ივახშმე“. ბერმან
მადლობა მოახსენა და თავის სადგომს წარვიდა.

სალამო ეამს იახლო ჰყოინდელს. ჰყოინდელმან მიიწვია,
დაჯდა ბერი. და მერე ჰკითხა ჰყოინდელმან საფილოსოფოსთა
წერილებთაგან რომელნიმე ჰაზრნი. ბერმან ყოველივე კარგად
განუმარტა, და მერეთ ჰრქვა ბერს: „რადგან კავშირი უფრო
მალალი წიგნია საფილოსოფოსოთა წერილთა ზედა, მინდა
გკითხო რაოდენნიმე თავნი მუნიდგან“.

[იწყება საუბარი პროკლე დიადოხოსის „კავშირი“-ს შესახებ].

შემდგომად ამა უბნობისა ბერი აღდგა, ეამბორა და წას-
ვლა ენება. მაგრამ ჭყონინდელსან თავისთან იწვია ჰამად. მა-
შინ ზურაბამ მოახსენა: უფალო ჭყონინდელო, ღირსია ბერი
ოჯალეშის ღვინისაო, ხომ ყველა კარგად მოგიგოათო.

ჭყონინდელი: მართლად.

ზურაბა: მე გული დაჯერებული არა მაქვს მაგ ჩემს მოწა-
ფეზედ, 'თუ თქვენ მოსაწონად მოგახსენათო.

ჭყონინდელი: თქვენი მოწაფეობისა რა მოგახსენოთ. ნუ-
თუ ეს ბერი იყოს თქვენი მოძღვარი, თორემ ეს თქვენს მო-
წაფეს არა გავსო.

ზურაბა: რას ბძანებთ! ქიზიყელია ეგ ბერი და მაგაზე
მეტე ვერა ვასწავლე რაო. გული ისევ ყაზახობისადმი მიურ-
ბის.

ჭყონინდელი: ამაღამ აქ მინდა ვამყოფო ჩემთან ეს ბერი
და რას მირჩეო?

ზურაბა: რა მოგახსენო, ვაი თუ ქიზიყელობამ მოუაროს
და მოგპაროთ რამეო.

ჭყონინდელი: ერთი ჯორის მეტი არა მყავს რა და ამას
ხომ ვერ მომპარავსო.

ზურაბა: ბატონო, მაგისი უფრო საფიქრებელია, რადგან
ყიზიყელიაო. ამაზედ ბევრი იცინეს და მოიღეს სანოვაგე. და
მერე გაიყარნენ და წარვიდნენ თვისთვისად.

ხოლო ხვალისა-დღე გაემართნენ ლეჩხუმისაკენ. და ამა
სიარულში მიიწივნენ ერთსა მთისა მალალსა ადგილსა ზედა.
და მუნ იყო ვაკიანი ადგილი, და იქა გარდახდენ სადილისა-
თვის, რომელ ადგილი იგი იყო ფრიად მშვენიერი და მრავალ-
ფეროვანი ყვავილები და დიდად საამო თვალთათვის. მას ეამ-
სა შინა განიცადა ცაგერელმან ბერი იოანე და მოიკითხა იგი
და სცნო მეცნიერება ბერისა. შემდგომად მუსაიფობისა იწყეს
ორთავე ერთად სიარული. და მაშინ ცაგერელმან ჰკითხა ბერს:
„ხედავ, რაოდენნი სხედასხეავარნი ფესოვანნი ყვავილნი
არიან, და მოთხარ მე, რომელი ფერი უაღმეტოსებს ერთი-
მეორეზედ, ანუ რაოდენნი გვარნი არიან ფერებთანი?“

[საუბარი ფერთათვის].

ესეგვარი უკვე უბნობა ღია მიიღო ცაგერელმან და მერე ისადილეს ერთად. და მივიდნენ ლეჩხუმის სოფლებთა შინა. ბერი მიიყვანეს ერთისა აზნაურისა სახლსა შინა და მუნ მისცეს საღვური, და ვახშამიცა განუზადა სახლისა პატრონმან.

რა ვახშამისა დრო მოიწია, მის აზნაურისა ნაცნობი ვინმე ხუცესი შემოვიდა. სახლის პატრონმან მიიწვია, და ბერიც ეამბორა და გაიცნეს ერთმანერთი. და მერე ბერმან ჰკითხა მღვდელსა: „ესე სოფელი შენი სამწყსო არის?“ მან ჰრქვა: „ღია, ბატონო“.

იოანე: რაოდენი მოწაფენი გყვანან?

ხუცესი: ბატონო, არ ვიცი სწორედ.

იოანე: რატომ, ვინც აღსარებას გეტყვის, ხომ დასწერ იმათ, რომ თქვენს მღვდელმთავარს აცნობოთ, თუ რაოდენმა თქვა აღსარება, ანუ რაოდენთა მიიღეს წმინდა საიდუმლო?

ხუცესი: არცა ვის აღსარებას ვათქმევინებთ და არცა ვის ვაზიარებთ, ვინც სასიკვდილოდ არ მიიწურება სნეულებითა თუ სხვა მიზეზითა.

იოანე: უი, ჩემ თავს, რატომ ხუცესო? წელიწადში ერთხელ მანც უნდა აღსარებას იტყოდეს და ვზიარებოდეს ქრისტთანე კაცი, თუ ოთხსავე მარხვაში ვერ განემზადება.

ხუცესი: რაფარ იქნება, ვინემ კაცი სასიკვდილოდ არ იყოს, რომ ან აღსარება ვათქმევინო და ან ვაზიარო! მთელს კაცს რათ უნდა ზიარება, ცოდვილი იქნება იყოს!

იოანე: უი, რას ანბობ?

და მაშინ სახლის პატრონს ჰკითხა იოანემ: „უფალო სახლის პატრონო, არც თქვენ იტყვით ხოლმე აღსარებას და არც ეზიარებით?“

სახლის პატრონი: ბარე ორმოცდაათი წლის კაცი ვარ, არც აღსარება მითქვამს, არც ვზიარებულვარ. კარგად მთლათ ვარ, არ მეჭირება, ვინემ არ გავიწირვი სასიკვდილოდ.

იოანე: და სხვანიც ესრეთ არიან, ვითარცა თქვენ?

სახლის პატრონი: „ეგების ოთხმოცის წლის ბებერი დედაკაცი იყოს ვინმე და მცირე ბოვშები, ამათ თუ აზიარებენ, თორე სხვა არავინ დაეძებს, არც ჩენი მებატონენი და დიდნი კაცნი“. მაშინ

ხუცესი: ეს მართალია და აქ ასეა რიგი; რომ ჰკითხო ვისმე: „აღსარებას არ იტყვი ანუ არ ეზიარებით?“ მოგიგებს: „ხომ არა ვჰკედლებიო“.

იოანე: მამაშვილობამ, ცუდი რიგი და ზნეობა გქონიათ და არც ქრისტიანული საქმეა.

ხუცესი: ჩვენში ასეა და აწ შენ მიბძანე თუ ქრისტიანებ-რივი ზნეთსწავლება რა არის, რომ ვასწავო ჩემ მოწაფეთა.

[შემოკლებით ქრისტიანებრივი ზნეთსწავლულება].

შემდგომად ამა უბნობისა ივახშმეს და მერე თვის-თვისად წარვიდნენ. ხოლო ხვალისა დღე მივიდნენ საცახლესა და ციხესა მურს, რომელსა ძველად ეწოდა თაკვერი, და ბერსა მის-ცეს მუნ აღვილი. და აჩვენეს მუნებური აღვილნი და მღებარეობა და საფლავი მცირესა ეკლესიასა შინა წმინდისა მაქსიმე აღმსარებლისა. ბერსა ესე ყოველი მოეწონა და იამა და სთქვა: აქ შესაძლებელი არს განმაგრებად, უკეთუ მტერი მოვალს ვინმე ძლიერი, ვერაარაჲმესა ავნებს აქ მყოფთა, უკეთუ შიგავე არ იქმნებიან გამცემელ.

ფალავა: მართალს ბძანებთ, ბერო!

იოანე: ამ მთას უკან რაღა აღვილია?

ფალავა: სვანეთი.

იოანე: დია ძველად ეწოდა სვანეთი, აქ დაიხიზნებოდნენ ერთობის ჟამს ხალხნი, ოდეს ძლიერი ვინმე ყუენი მოვიდოდა ჩვენზედ სამტეროდ.

ფალავა: ჩვენც ასე გაგვიგონია, და ვჰგონებ, მრავალი ნივთიც იყოს მის ჟამისანი დაშთომილნი სვანეთს.

იოანე: დია მრავალი! ამასთან მცხეთის ეკლესიის კანკელი ოქროს მინანქრით ქმნილნი და სხვანი მრავალნი ძვირფასნი ხატნი და ნივთნი არიან დარჩომილნი აქა.

ფალავა: ჩვენც ვიცი თ ეგე და ისე ყოველივე ხელშეუხებლად არის და ამისთვის ინახვენ, ვინემ ამის ნუსხას არ მოიღებენ ამისი მეპატრონენი, ჩვენგან სხვის მიცემა არ იქნებაო.

იოანე: ერთ სამეფოდ რომ ყოფილიყო საქართველო და იმერეთი, ვერც მტერი მოგვერეოდა და ვერც ამგვარი ნივთები დაიკარგებოდა; ნახე, უთანხმოებას რა შეუღდა!

ფ ა ლ ა ვ ა : მართალს ბრძანებთ მაგას, ახლა რაღა გაეწყობა!
და ამეამად დედოფლის კაცი ებოძა ბერს და მიიწვიეს სა-
დილად, ხოლო ბერმან დაჰყო მუნ ვიდრე ერთი თვე და მერე
დაეთხოვა დედოფალს გურიას წასასვლელად. დედოფალმან
კმაყოფილებით გაისტუმრა ბერი; და რაოდენისამე დღისა
შემდგომად განემართა გ უ რ ი ს ა კ ე ნ .

მისრული ბერი გურიას შეიწყნარეს კეთილად; მისცეს სად-
გომი, მიუჩინეს კაცნი; და შემდგომად რაოდენისამე დღისა ინე-
ბა გურიელმან ბერისა მიღება. ბერი, მისრული გურიელთან,
წინ წარდგება და ეტყვის: „შვილობით სცოცხლობდეთ, მთა-
ვარო გურიისაო!“ გურიელმან მადლობა უბძანა და მოიკით-
ხა. უბძანა დაჯდომა და მოიკითხეს და იმუსაიბეს, და მერე
ასადილეს. შემდგომად რაოდენისამე დღისა ინება გურიელმან
წასვლა შავისა ზღვისა სანაპიროთა ადგილთაც და მოსრულ-
თა ხომალდთა გაშინჯვა. ბერსაც აწვია თანა წარსვლად, და
განემართნენ ზღვის მხარეს. მისრულთა იხილეს რაოდენნიმე
ხომალდნი, და ბერსა დიდად იამა, ვინაჲთგან ჯერეთ არა
ეხილვა ხომალდი. და სთხოვა გურიელს შესვლად მას ხომალდ-
სა შინა და გაშინჯვად, გურიელმანც ინება და აღვიდნენ ხო-
მალდსა მას შინა. ბერმან ყოველივე გაშინჯა, რაჲცა სანახავი
იყო მას ხომალდსა შინა, და ესსახედვე ყიბლამა, რომელ არს
გზის საპოვნელი ორღანო, და ყიბლამისა მის მალნიტისა ისა-
რი, რომელიცა ჩრდილოსა და სამხრეთის კერძო სდგების, და
მით იმხრობენ ზღვაში მებომალდენი გზათა და ადგილთა ქვე-
ყანისათა.

გურიელმან ბერსა ჰკითხა და განუმარტა ყოველივე. შემდ-
გომად ჰკითხა ბერსა: მიბძანეთ თვისებაცა მალნიტისა, თუ
ვითარითა სახითა მიიზიდავს რკინასა, და ანუ თვით ვითარი
ნივთი არს?

[ბაასი მალნიტისათვის].

გურიელმან დიად მოიწონა ბერისაგან მალნიტის განმარ-
ტება და მერე მის ხომალდისა პატრონსა შეევაჰრა ცხენსა გუ-
რიელი სასყიდლად. და ხომალდისა პატრონმან შთასო ყაფა-
ზასა შინა და აღმოიყვანეს ადვილად ესრეთ, რომელ ორთა

უკვე კაცთა დასწიეს - თოქსა ქახრაქსა შინა გაყრილსა და აღმოზიდეს და აღმოიჯანეს ყაფაზითა რკინისაჲთა ცხენი იგი. ბერძან სთქვა: „აჰა, მეხანიკოსობა, რომელიც ძნელთა საქმენლთა საქმეთა აღვილად აწარმოებენ მეხანიკოსნი!“ მაშინ

გ უ რ ი ე ლ ი : მამაო როანე, მიბძანეთ თუ რა არს მეხანიკა?

[საუბარი მეხანიკისა და ნავიგაციისათვის].

გურიელმან მადლობა უბძანა ბერსა და უთხრა: „ღია კარგად განმიმარტეთ, მე კვლავაც მინდოდა ამა ხომალდთა გამოწვლილებით ცოდნა, მაგრამ ვერვინ განმიმარტა თქვენსავით. და ეს ხომალდნი ხომ სავაქრო არიან?“

როანე: ღიახ, ამგვართა ხომალდთა სავაქრო ხომალდი ეწოდება; და თქვენც უნდა იყვნეთ მოსურნე, რათა გაქენდეთ სწავლა კომმერციისა, რომ მით განამდიდროთ ერნი თქვენნი.

გ უ რ ი ე ლ ი : რა არს კომერცია?

როანე: კომერცია ანუ მოფარდულობა, გინა ვაქრობა, არს ხელოვნება საწარმოებელად ვაქრობისა და ვაქრობასა შინა სახმართა უკვე ნივთებთა განცვლად ერთი მეორესა ზედა, სყიდვად და განსყიდვად საქონელთა განზრახვითა. მით, რათა მით მოიგოს ანუ შეიძინოს უმეტესი ფასი.

გ უ რ ი ე ლ ი : დიდი ხანია ამა ხელოვნებისა დაწყება საზოგადოდ ერთა შორის?

როანე: ესე ფრიად დასარწმუნებელია, რომელ იგი ესოდენ ძველია, რაოდენცა ჰგიეს სოფელი ესე, რამეთუ პირველ დაწყებიდანვე კაცთა მდგომარეობდა იგი ურთიერთისადმი გაცვლათა ნივთთა სახმართა, ვის რაჲ უხმდათ დროსა საჭიროებისასა საცხოვრებლად თვისა, რომელ დღესეცა არს და არიან ესევეთარნი, მცხოვრებნი; რომელ დღესაც წარმოებს ლაპლანდიასა და ციბირსა შინა, და ესსახედვე შორის მრავალთა ერთა აზიისა და აფრიკისათა და ერთა ამერიკისათა, რომელთა შორის არს ესგვარი გაცვლა და გამოცვლილება ნივთთა ურთიერთისადმი და სხვათამცა ერთადმი.

გ უ რ ი ე ლ ი : მონეთი ანუ თეთრი იყო ესრეთ საჭირო პირველ, ვითარცა აწ არს ხმარება მისი, და ანუ ხმარობდენ ძველთა დროთა შინა მცხოვრებნი უკვე კაცნი?

იოანე: პირველ და ძველთა დროთა შინა არცალა თუ უწყოდენ, თუ რაჲ იყო მონეთი ანუ თეთრი, არამედ შემდგომად მოპოებულ იქმნა ხმარებისათვის კომერციასა შინა.

გურიელი: და ოდეს მოიპოეს ხმარება თეთრისა, ვითარნი უკვე გვარნი იყვნენ მონეთნი ძველთა დროთა შინა?

იოანე: პირველ ხმარობდენ სხვადასხვაგვართა თეთრთა, ესე იგი, უწინარეს ტყავისაგან ქმნილსა, მერემეთ ნაჭერ-ნაჭერსა ოქროსასა წონით და ესსახედვე ვერცხლსა და სპილენძსა და თითბერთაჲცა მსახურებად ნაცვლად თეთრისა. ხოლო უკანასკნელ იწყეს სიქისა ანუ ბეჭდისა დაკვრა მონეთსა ზედა ანუ თეთრსა ზედა, მიმცემელნი მისნი სდებენ ფასსა და წონასა ამა თეთრთა ზედა.

გურიელი: რომელნი გვარნი უკვე ერთნი უფრო განათლებულნი შეიქმნენ ამა კომერციათა?

იოანე: პირველ ფინიკელნი, მერეთ ეგვიპტელნი, კართაგენელნი, ათინელნი, როდოსელნი, რომაელნი, ლალნი, და მერეთ ფრანკუსნი და ფლამმანდელნი. ხოლო ახალთა და ჩვენთა დროთა შინა ინგლისელნი, ლოლანდიელნი, ვენეციანნი, ლენუეზნი და სხვანი უკვე ესეგვარნი ერნი, რომელნიცა აწ განერთვიან და უწყიან სხვათა ყოველთა ზედა კომერციისა ვაჭრობა, ხოლო ამათ ზედაც უმჯობესობენ ლოლანდიელნი ვაჭრობასა შინა.

გურიელი: კომერციის მოსწავლეს კიდრე რაჲ თანა აძს ცოდნად და ანუ ვითარსა დროს ვაჭრობად?

იოანე: კომერციის მოსწავლეთა უნდა უწყოდენ ორნი უფრო სწავლანი, ესე იგი, არიხმეტიკა და გვარი მწერლობისა, და მეორე—ლეოდრაფია ანუ ქვეყნის აღწერა, თუ რომელს ქვეყანაში რომელი ნივთი გვარობს, და რომელს ქვეყანაში იგი ნივთნი უფრორე განისყიდებიან. ევრეთვე თანა აძს, რათა ჰყვანდეთ ყოველგან კაცნი და სცნობდენ მუნებურთა მდგომარეობათა, ანუ დაძვირდა რაიმე მას ქვეყანაში ნივთი, ანუ იაფად არის, ანუ აშლილობა არს. და მიხედვისამებრ მისისა დაიჭიროს თანდარიგი. ხოლო ვაჭრობის დრო უმჯობესია უფრორე ზაფხულით, ვინც ხომალდთ ამუშავებენ, ხოლო ზამ-

თრით—ვინცაჲინ ანუ ურმით, ანუ აკიდებულის ცხენ-ჯორგბით ვაქრობენ, იმათ უფრორე ვერ დააბრკოლებსთ.

გ უ რ ი ე ლ ი: ცხენის საკიდრით უმჯობესია ვაქრობა თუ ხომალდითა?

ი ო ა ნ ე: ესთქვათ, ერთმან ცხენმან აღიკიდოს ორმოცი ლიტრა გინა უმეტესი, გარნა სავაქოო ხომალდი ორმოცი ათას ლიტრსაც წაიღებს, და თქვენ იფიქრეთ, რომელი უფრო მეტს გაავაქრებს. გარნა აზიასა შინა ვინცა ვაქრობენ, საკიდრის ცხენ-ჯორგბითა და აქლემებითა, მათთაჲა ჰყავთ საკმაო საკიდარი, საქონელთ წარსაღებელად, და არიანცა მდიდარნი. მაგრამ ვინცა ვინ ხომალდით ვაქრობენ და ზღვისა ნაპირთა ქალაქებში მიდიან, უფრორე აქვთ სტრეგებლობა, ესე იგი, რომე ხეებსაც და ქვებსაც წაღებულთა გაყიდფნ მათ ქვეყნებთა შინა, ვითარცა სტამბოლს, ანგლიას, პეტერბურლს და სხვათა ქვეყნებთა შორის. და უფროც არიან ხომალდთა პატრონნი მდიდარნი.

გ უ რ ი ე ლ ი: კაცთა კეთილშობილთათვის ეყვის კომერციისა ხელოვნებისა სწავლა ანუ ვაქრობა, უკეთუ არა, მითხარ მე?

ი ო ა ნ ე: აზიურთ თუ მიეხედავთ, დასამდაბლებელ და შეურაცხ საყოფელია კეთილშობილთათვის ვაქრობა, ხოლო ევროპიელთაებრ უკეთუ მიეხედავთ, მუნცა მცირედ სირცხვილად უჩნთ განრთვა ვაქრობასა შინა. გარნა ანლიასა შინა არა არს სირცხვილი და არცა დასამდაბლებელი განრთვა ვაქრობასა შინა. და აქვთ ესე ჩვეულებადცა, რომელ კეთილშობილნი უფროსნი ძმები შევლენ ქვეყნისა სამსახურსა შინა სამხედროთა საქმეთა და სამოქალაქოთა შინა, ხოლო უმცროსნი ძმანი იწყებენ ვაქრობასა. და აწ თითქმის ესახედ არს საფრანგეთსა შინაცა, რომელ აოცალათუ შეურაცხყოფენ თვით ჩინებულთა კაცთა-ცა განრთვად ვრცელ კომერციასა შინა, რომელნიც არიან სხვადასხვა ხატითა ვაქრობისათა.

გ უ რ ი ე ლ ი: კეთილშობილთ ვაქრობა რავარ ეკადრებათ! ბარე რომ ვივაქრო, გინდ მოუკლავარ ვისმე და ან გავაყიდვინო რამე!

ი ო ა ნ ე: ბატონო გურიელო, კიდევ ამისთვის არიან ჩვენნი ხალხნი მდიდარნი, რომ ამ გვარებს თაკილობენ. აჰა, მიხედეთ,

ათასი ცხენი რომ გყვანდესთ ჯოგისა, ერთს კვიცს ვერ გაჰყი-
დით და არც იცით, ვინ წაიყვანს. ესრეთვე ცხვრისა არვე
რომ გყვანდეთ, ვერ გაჰყიდით და ვერცა ძროხათა, და არცა
პურსა და ღვინოსა და ესე ვითართა. და არცა უწყით, თუ
ვითარ შეიქმმებიან და დაილევებიან ღვინოები, ვის როგორ უხმსთ,
ისე მიაქვთ. და ესრეთვე თქვენნიცა დიდნი კაცნი შერებიან.
და ოდეს საჭიროება ითხოვს თეთრსა, რომ გაქენდეთ, მაშინ
ვერც ცხენს გაჰყიდით, ვერც ძროხასა და სხვათა ნივთთა, არა-
მედ თქვენის ყმის შვილებს კი დაჰყიდით და ბევრნიც გათათ-
რდებიან თქვენის მიზეზით. იფიქრეთ აწ, რომლითა უმჯობეს
იქმნება ვაქრობა? მაშინ ყოველთა დალაღყვეს: „ქეშმარიტად
მართალს უბნობს ბერი ესე.“

გ უ რ ი ე ლ ი : უფრო პატივცემულია ვაქრობა?

ი ო ა ნ ე : რესპუბლიკათა შინა ჩვეულებებისამებრ უფროვე
პატივ იცემებიან ვაჭარნი, ხოლო იტალიასა შინა არიან ესევი-
თარნი თავადნი, რომელნიც არ ირცხენიან გაქირეებად სახ-
ლებთა და სასახლეთა თვისთა, დუქნებთა და ადგილებთა.
ესსახედვე რუსეთსა შინაცა და სხვათა ადგილთა. აგრეთვე
აზიისა კიდეთა შორის აფრიკისასა არიან მეფენი, რომელნიც
აწარმოებენ ვაქრობასა თვით ევროპიელთა თანა.

გ უ რ ი ე ლ ი : ვითარი უნდა იყოს გამოცდილი და კარგი
მცოდინარე ვაჭარი?

ი ო ა ნ ე : თუმცა მრავალგვართა სწავლათა და გამოცდილე-
ბათა შინა უნდა იყოს აღზრდილი ვაჭარი, გარნა ესე მაინც
უნდა უწყოდეს ზედმიწევნით—არიხმეტიკისა; ხმარებისათვის
თვისთა ანგარიშისა, ესთავე სწავლა ლეოლრაფიისა, ვითა ზე-
მორე მოგახსენეთ; ამასთან ცოდნა თამასუქთა წერილების და-
წერისა, კურცი ანუ სართაფი თეთრისა, ვითარ მოიკლო ანუ
ვით მოიმატა ვერცხლმან და ოქროს ფულმან; ესრეთვე სხსა-
მართლოთა საქმეებთა, რათა ჟამსა შემთხვევისასა რიგიან შე-
ვიდეს სამართალში და რიგიან გარდაწყვეტოს თავისი საქმე.
ამასთანავე საჭირო არს, რათა უწყოდეს სხვადასხვაგვარნი
ენები და უბნობანი, ესე იგი—აზიური, ფრანციული, ანლი-
ური, ნემეცური, იტალიანური, იშპანური და სხვანი, და თა-
ვისი საკუთარი ენაცა ზედმიწევნით. და ეგრეთვე მუნებური

ენა და წიგნი უფრორე, სადა თუ რომელსა ქვეყანასა შინა დააფუძნა მან თვისი კომერცია, ესე იგი, ვაჭრობა თვისი. ესთავე სათანადო არს მისა სწავლილ მუნებურთა სჯულთა და ჩვეულებათა, სადაც დამკვიდრდა იგი, და სწავლა უცხოთა მხარეთა ჩვეულებისა და მარტო არა მინდობად თვისთა მამულთა ჩვეულებათა. ესსახედვე რაიცა არწმუნონ მას მუნებურთა, თანამდებარს მისა, მსწრაფლ აღასრულებად და ბძანებათა მორჩილ ყოფად, ვითარნიცა იქმნებიან მისდა მიცემულნი. უნდა იყოს მართალ და კეშმარიტ ყოველთა ვაჭრობითთა საქმეთა შინა თვისთა, ნანდვილ ზღვევასა შინა, ზომიერ წინასწარ-მიღებათა შინა თვისთა, მოკლედ მოუბარ სიტყვათა შინა, მარტივ და ცხად წერილთა შინა. და რაიცა აილო, დაუკლებლად მიმზღვევ ფასისა, არა დამმალველ საბაგოთა მისაცემლთა თეთრთა, ვითარცა დროსა შემოტანისა, ეგრეთვე გატანისასა საქონელთა თუ თეთრთა. არა იყოს ანგაარ, არცა გამზნეველ ცუდთა საქმეთა ზედა, არა მემთვრალე და არა მეშულლარ, რომელნიც დაკლებულ ჰყოფენ მოგებათაგან.

უკეთუ იხმევს ესგვარსა ვაჭრობასა, რომელნიც განვაჭრებისა ანუ მოვაჭრებისა დროსა მოიგებდეს ათი თორმეტად; უკეთუ დასჯერდა ამას, უფრორე შეირაცხების პატიოსნად. გასესხებასა შინა თეთრისასა, არა მისცეს სარგებელზედ ძვირად, არამედ ჩვეულებითისა სახითა. ესესახედვე თვისნი ხელკვეითნი ჰყვანდენ დაკრძალულ ყოვლითურთ პატიოსნებისა ყოფა-ქცევითა, და განვაჭრებასა შინა იქცეოდნენ კეშმარიტებით.

რა უკუნიქცნენ სახლად თვისა, ბერმან დაჰყო მუნ რაოდენიმე დღე და მერეთ დაეთხოვა გურიელს. გურიელმან დაასახუქრა და ხეალისა-დღე წარმოვიდა მადლობელი. და მუნებური თავადი ნაკაშიძე თანა წარმოჰყვა ბერსა მას. გარნა უსწრო მათ სილამემან და დასდგნენ საჯაგახოსა გარდმოსავალსა მთასა ზედა. და მას ლამესა იყო ჰაერი მოწმენდილი და დილასა ოდენ გააგდო თრთვილი და ნამი ჩვეულებისამებრ ჰაერისა, რომელიც მზისა სხივთ შემოდგომისა გამო ბზინვიდნენ ცვარნი იგი. და გულსმოდგინედ სჭვრეტდა ნაკაშიძე ნამსა მას. მაშინ ბერმან ჰრქვა: „რასა სჭვრეტთ, უფალო ნაკა-

შიძე?“ ხოლო მან ჰრქვა ბერსა: „მსურდა თქვენთვის მეკითხა, თუ ვითარითა სახითა ცვარნი ესე იშობებთან; და ან მომეცით მიზეზი კითხვისა, რომელსაცა ვსჭვრეტ მე ნამთა ამათ“.

იოანე: მიბძანეთ, თუ ვითარ გსურთ ცნობა მაგისი!

ნაკაშიძე: რაჟსა გამო და ანუ ვითარ იშობებთან ცვარნი ანუ თრთვილნი ქვეყანასა ზედა?

[საუბარი ცვართათვის, თრთვილთა, ნამთა და თოვლისათვის].

ნაკაშიძე: „ნეტარ შენ ყოფილიყავ ჩვენი ჯუშმათელი, ბევრს რასმეს გვასწავლიდითო!“ და აშა უბნობით გაიყარნენ. ნაკაშიძე მივიდა საჯავახოს, ხოლო ბერი: წამოვიდა საერის-თაოს ვაკისა სოფლებისაკენ.

ბერი მოვიდა სამყოფელსა ჩაქის ერისთვისასა ზეინდარს. და იხილა მუნ მსახურ-აზნაური. მაშინ

ზურაბამ სთქვა: „აქ დავსდგეთ ამალამ, მამაო იოანე“.

ბერი: ვისი არს სასახლე ესე?

ზურაბა: ანტონის ერისთვისა.

იოანე: მაშა, მივედ, გამოუცხადე ლოცვა-კურთხევა და ჩვენ მაგიერ სთხოვე სადგომიცა.

რა ზურაბ მივიდა, ერისთავს აცნობა ბერისა მისვლა და სახლისა თხოვნა, მან მაშინვე ინება და მიიწვია ბერი თვის-თან. მისრული მათდა იოანე ეტყვის ერისთავს: „მშვილობა შენდა, სარდალ-ერისთავო“. ერისთავი ეტყვის მადლობას, მოიკითხამს და შეიწვევს საკუთარსა სახლსა შინა და გამოს-ცნობს ვითარებასა ბერისა მოგზაურობისასა.

ამა ჟამსა შინა ერთი მსახურთაგანი ხელმოკიდებით შემოიყ-ვანს მეთოდი ერისთვის შვილსა, რომელიც იყო ორისავე თვა-ლითა ბრმა, გარნა გონებით ღრმა და მუნებურისა ზნეობითა სრული. ბერმან იკითხა, თუ ვინ არს იგი, და მაშინ უთხრეს: მეთოდი დივანბეგი არსო. მსმენელი ამისი აღდგა იოანე და სიყვარულით მოიკითხა მეთოდი, რადგან აღრიდგანვე იცნობ-და საქართველოსა შინა. მეთოდიმაც რა გამოსცნო ბერისა მუნ ყოფა, სიყვარულით მოიკითხა და შეიტკბო დიდად, და ჰრქვა ბერსა:

„მე თუმცა ხმაი შენი მესმის, გარნა ვსწუხვარ, რომელ ვერა გჭვრეტ თვალით“.

ბერი: გონებით ჰერეტა უმეტესია, ვიდრე თვალთა.

მეთოდი: ეგ ჰეშმარიტია, მაგრამ გონებაც რომ ჰქონდეს და სახედველიცა, ეს უმჯობეს იქმნების.

იოანე: სოფელსა შინა ყოველი საქმე შემთხვევითია და ამისთანა დროს მოთმინება უნდა აქენდეს კაცსა.

მეთოდი: მგტი რა გაეწყობა, დამერწმუნე საქართველოს მეფის ირაკლის და გიორგისაგან და სხვათა მეფის ძეებთაგან შეტკობისა და აღერსობის გამო აღარც კი მახსოვდა ჩემი სიბრმე.

იოანე: ნახეთ, თუ ვითარ ნუგეშსა ჰქემს ღმერთი მწუხარებასა შინა მყოფსა კაცთა.—მაშინ

ანტონი: მიბძანე, ბერო, თუ რაჟსა მიზეზისათვის ვერღა დაინახევენ თვალდამდგარნი კაცნი?—ამ ჟამად

წურაბა: ბატონო ერისთავო, რა დიდი განმარტება უნდა, თვალის კაკლები რომ დაუშრტება კაცსა, რაღას დაინახავს.

ანტონი: შე გიჟო, ეგ კი ვიცი, მაგრამ თუ ვითარისა სახითა ხედავს თვალი ჩვენი და ანუ რაჟსა მიზეზით მოგვაკლებდა ხედვაჲ, ის მსურს ვისწაო.—მაშინ

იოანე: მაგ ხელოვნების მოსწავლემ უნდა ისწაოს ოპტიკა.

[საუბარი ოპტიკისათვის].

შემდგომად ამისა მოიღეს სანოვაგე და, რა ხელჰყვეს, მერეთ, ვითა ჩვეულება არს იმერთა, იწყეს გალობა, დია სასიამოვნოდ სასმენი, და ოდეს სრულ ყვეს,

იოანემ ჰრქვა მეთოდის: „ჰეშმარიტად იმერული გალობა დია სასიამოვნო ხმა არს და კარგად შეწყობილი, რომელ საკრავსა მიემსგავსების“.

მეთოდი: მართალს ანობთ, ქართულ გალობაზედ იმერული გალობა უკეთ არის შეწყობილი, და თქვენ რომელი გისწავლიათ?

იოანე: მე ქართულის კილოთი.

მეთოდი: იცით გვარნი გალობისანი, თუ ვითარ არის შემდგარი?

იოანე: ვიცი, რაოდენ შესაძლო არს.

მეთოდი: მიბძანეთ, რომ აღვიხსენო ისევ, თუმცა ყმაწვილობას მისწავლია, მაგრამ არღა მახსოვს ნათლად.

იოანე: როგორ გნებათ რომ მოგახსენოთ?

მეთოდი: თუ რაჲ არს გალობა, ანუ ვითარ სახელიდების და ანუ რაოდენად განიყოფებიან?

იოანე: გალობა არს ხმაჲ ანგელოსთადმი შემსგავსებული, რომელნიცა წინაშე საყდართა ღვთაებისათა გალობენ: „წმიდაო, წმიდაო, წმიდაო უფალო საბაოთ“; და ამისთვის გალობა თუ არ საღმრთოთა ზედა, სხვებ არა მოიღებინ. ხოლო გალობა სახელ-იდების ეკკლესიურსა მსახურებასა შინა მოღებულნი საღმრთოთა წერილებთაგან სტიხად, პოემად, ანუ წარსაკითხველად ცისკართა ზედა კანონისამებრ; რომელნიცა არიან რიცხვით ცხრანი...

მეთოდი: რაოდენ გვარობს გალობისა ხმა?

იოანე: ყოველს ქვეყანაში, ესე იგი, საბერძნეთს, ევროპიას, არაბიას და სხვათა შორის არს რვა ხმად განყოფილი გალობა, და ამ სახით ჩვენშიაც; რომელ ამაზედ მეტი შეუძლებელ არს, ამისთვის, რომელ საკრავთა ფარდებიც რვანი არიან, რომელიცა თვითეული მათგანი ეამსა დაკვრისისა გამოსცემენ სხვადასხვა სახედ ხმათა. ხოლო კანკლედი, რომელ არს შინ-ფარდათ წოდებული, იგი მცირედ უკვე განესხვაეების კილოს მშვენიერებისათვის; და რაგვარათაც საკრავსა შინა იხმარება, ესახედვე გალობასა შინაცა. და ესეც წარმოებს ისევ რვა ხმათაგან.

მეთოდი: საციცკრო უკუე სძლის-პირი რაოდენ ხმად არს განწვალეზულ, ანუ რაოდენის გვარად არს შემღგარი?

იოანე: საციცკრო სძლის-პირი არს რვა ხმა, და არიან სრულიად რვა ხმა საციცკრო სძლის-პირნი ხუთასი სხვადასხვა ხმად წარმომღგარი¹.

მეთოდი: სამწუხრო სძლის-პირნი რაოდენნი არიან?

იოანე: ესენიც არიან რვა ხმა, ხოლო სძლის-პირნი სამწუხრონი არიან ყოველნივე სამეოც-სამეოც.²

¹ ესენი იხილ. ხელნაწ. Q 298, ფ. 9—79. რედაქ.

² იქვე, ფ. 82—9. რედაქ.

მეთოდი: კვირა-ძლის დასდებელონი რაოდენნი არიან და ანუ «უფალო ღალად-ვყავისნი»?

იოანე: არიან რვა ხმა კვირა-ძლის დასდებელნი და რვა ხმა «უფალო ღალად-ვყავისნი» და რვა ხმა «დიდება აწ და მარადისნი».

მეთოდი: სხვანი ყოველნი საუფლონი დღესასწაულნი ვითარითა ხმითა იგალობებიან?

იოანე: ამა რვათა ხმათა დასდებელთა და რვას ხმას სამ-წუხროს სძლის-პირზედ ითქმიან და იგალობებიან ყოველთა საუფლოთა დღესასწაულებთა დასდებელნი, და ეგრეთვე ზემორეხსენებულისა რვა ხმის საცისკროს სძლის-პირთაგან ჰქონან ყოველთა დღეთა და დღესასწაულთა საგალობელნი და სძლის-პირნი განყოფით. ხოლო რვა ხმა იგი «დიდება აწ და მარადისი» იხმარებიან ყოველთა გალობათა შინა თვს-თვსსა უკუე დროსა და მათ საცისკროს სძლის-პირზედ ითქმიან საგალობელნი საუფლოთა დღეთანი, და ეგრეთვე მწუხრისა და ცისკრისა, ვითარცა ვნებათ კვირისა, ანდრიას საგალობელნი და რვა-ხმოვანი ღვთისმშობლის მიცვალებისა, ფერისცვალებისა და იოანე ნათლისმცემელის თავისკვეთისა.

მეთოდი: რვა ხმა სძლის-პირნი თვითეული უკუე მათგანი ისევ ერთ ხმად ითქმიან თუ სხვადასხვად?

იოანე: რვა ხმა საცისკრო სძლის-პირნი პირველის ხმიდამ ვიდრე დასასრულამდე არიან სხვადასხვა კილოდ სათქმელნი, გარნა პირველისა ხმისა სძლის-პირსა ჰქონან ყოველთავე დაბოლოვება ანუ დასრულება ერთგვარსა კილოსა ზედა, და ვითარ ამას, ეგრეთვე სხვათა ხმათა სძლის-პირთა ჰქონან პირველთა სძლის-პირთა მსგავსად დაბოლოება ანუ დასრულება კილოთა.

მეთოდი: ვითარი სხვაობა აქვს რვა ხმასა დასდებელთა და ანუ ვით განიწვალებიან?

იოანე: რვა ხმა დასდებელნი არიან სხვადასხვა ხმანი, არამედ ყოველნივე ხმანი არიან თვისითა მუხლებითა ერთიმეორისა მსგავსნი, რამეთუ პირველის ხმის მუხლნი არიან ერთ ხმად და ესახედვე მეორისა, მესამისა და სხვათა. და ვითარცა ესე რვა ხმანი დასდებელნი განიყოფებიან სხვადასხვა ხმად,

ეგრეთვე რვა ხმანი «აღსავალნი» არიან სხვადასხვა ხმანი. არამედ თვითეულს ხმასა აქუნ თვს-თვსნი საკუთარნი «აღსავალნი» და ესე ყოველნი საკუთართა ხმათა შორის თვისთა ყოველით მუხლებითურთ თვისით არიან ერთიმეორის მსგავსნი. ეგრეთვე მათ რვათა უკვე დასდებელისა ხმათა ჰქონან «ღმერთი უფალი», ტროპარნი, წარდგომანი და იამბიკონი, და ესენიცა არიან სხვადასხვა ხმად განყოფილნი და ამა რვა ხმასა ტროპართა ზედა ითქმიან ყოველთა დღეთა და დღესასწაულთა გალობანი. ეგრეთვე ითქმიან ტროპარნი, წარდგომანი სამწუხაროს სძლის-პირთაცა ზედა და სხვათა დღესასწაულთა წარდგომანი, და ეგრეთვე რვა ხმათა იბაკოთა ზედაცა, მაგალითად: «სიკუდილი რომელი» და სხვანი იბაკონი. და ესეცა იმცენ, რომელ სამწუხაროთა შინა არიან «ნათელი ნათლისაგან», «ედემი» და ეგრეთვე დიდის პარასკევის იბაკოცა «რომელი ჩუენთვის ჯუარს ეცუა». და არიან რვა ხმანი «უფალო ღალად-ვყავისნი» სხვადასხვა ხმად სათქმელნი, და ესე უფრო ძნელსათქმელი არს, ამისთვის რომელ უკეთუ არა არიან ამას შინა დახელოვნებულ მგალობელნი, ვერ ძალედებათ სწორედ გალობად, რათა ერთიმეორესა ხმასა ზედა არა შესცვალონ.

მეთოდი: კრელებს, რომელიც უფრო მძიმედ სათქმელ არიან, რაოდენ გვარი ჰქონან კილონი?

იოანე: ყოველთა კრელთა გვარნი უკვე არიან ოცდაოთხნი კილონი, რომელთაცა სახეები არიან შემდგომნი ესე: 1) ხელმწიფე კილო, 2) ბოხუმი, 3) საქექენი, 4) სამი საბრუნავი, 5) მცირე საბრუნავი, 6) უცხო, 7) წინა თქმა, 8) დიდი წინათქმა, 9) ოსტაური, 10) ოინი, 11) მცირე ოინი, 12) ყოვლად წმინდის კილო, 13) ასამაღლებელი, 14) დიდი ასამაღლებელი, 15) ნოინი, 16) დაბანება, 17) ჩაბანება, 18) ჩაეანგული, 19) შეყრილი, 20) მრავალგვარი, 21) ამონი, 22) ახაია, 23) ოდია, 24) დასდებლის კილო. და ესე ოცდაოთხნი კილონი შემოიცვენ ყოველთა კრელთა და ამათნი კილონი მიმოვლენ ურთიერთისადმი და იკანკლედებიან. ხოლო ესე კრელნი უკვე არიან წყნარად სათქმელნი და ტკბილად სასმენელნი. და ამა კრელებთა შორის არს «ალილო არნიკო» უპირველესი სათქმელი, რომელიც ითქმის ბოხუმად, და ესე არს თვითხელმწიფე

კილო, და მერე დაბოლოვდების ალილუიაზედ. და სრულიად „ალილო არნიკი“ არს ექვსის გამოცვლილის კილოთი შემდგარი, გინა შეიღით, გარნა რვა კილოდ სათქმელი, და მხოლოდ არს ალილუია ქრელად. ესახედვე სხვანი უკვე ქრელნი არიან თვითო ლექსად, ორად, ანუ სამად ლექსად შემდგარნი, გარნა თქმასა შინა და გალობასა ფრიად განგრძელდებიან, ვითარცა „გინატრისი“, „დიდი ამინი“, „იხარებს სული შენი“ და სხვანი მსგავსნი ამისნი.

ესრეთვე ქრელის გვარნი არიან თვით წირვასა ზედა გალობანი, ესე იგი, „რომელი ხერუვიმთა“, „და ვითარცა“, „განიცადე“ მეორე კილო და სხვანი. ეგრეთვე არიან სძლისპირნი საცისკროთა და სამწუხროთა და სერობის გალობათა შინა, რომელნიცა მსგავსებენ ქრელთა, რომელ არიან „შეძრწუნდა უბიწოსაგან სიტყვა მძლავრისა“, „ნუ მტირ მე, დედაო“ და სხვანი მსგავსნი ამათნი.

მეთოდი: რაოდენ ხმად ითქმის და შეწყობილია ქართული უკვე გალობა?

იოანე: მგალობელნი უნდა იყვნენ ექვსნი და შეაწყონ ესახედ, რომელთაცა უწოდებთ: თქმა, მალალი ბანი და ზილი, ბანი, დაბალი ბანი ანუ შემდეგი, და დვრინი ანუ მოძახილი.

და ესე ექვსი მფთანხმებული ხმა მაშინ უფრორე იხმარება, ოდესაც ითქმის „დიდება მალალიანი“ დღესასწაულებში გალობით და მსგავსნი ამისნი, ხოლო სხვათა გალობათა შინა კმა არს: მთქმელი, მალალი ბანი ანუ მოძახნელი, და ბანი ანუ მობანე. ხოლო უკეთუ ამა სამთა მგალობელთაგანი აკლიან რომელნიმე, მაშინ არლა იქნების სასიამოვნოდ სასმენლად ქართული უკვე გალობა და არცა ღიღინი.

მეთოდი: ვინ შემოიღო ქართული უკვე გალობა?

იოანე: ძველად ქართველნი გალობდენ ბერძულის ხმითა და მერე ქართული უკვე გალობა გააკეთა წმინდამ გიორგი მთაწმიდელმან ქართველმან, რომელიც იყო ბერძულსა და ქართულსა ენასა ზედა მეცნიერ და გალობათა და საკრავთა შინაცა გამოცდილ. და მერე უფრორე განაშევენეს იმერთა და მეტადრე გურიაში, ვითა აწ არსცა. და ესე კმა იყავნ.

მეთოდი: მიბძანეთ ესეც, ლუკაონებრი უკვე გალობა ვითარლა იწოდება?

იოანე: ლუკაონი არს სახელი ქვეყანისა. და ოდეს პავლე მოციქულმან განკურნა მკელობელნი ორისავე ფერხითა, მაშინ უგალობეს ერთა მუნებურთა ხმითა ლუკაონებრითა და იტყოდეს: „ღმერთნი მსგავსებულ არიან კაცთა და გარდამოსრულ არიან ჩვენდა“. და ხადოდეს ბარნაბას დიოს კერპით და პავლეს ერმით და სხვანი. გარნა ესე ლუკაონებრი გალობა იყო მათ ერთა შორის საგალობელი კერპებთადმი, სამხიარულო ხმა, რომელნიცა ფერხულის სახედ მუნებურნი ერნი ერთი მეორეს გარდაებმოდენ და გარემო კერპებთა მათ ბომონებისა იქცეოდნენ ამა ხმისა ლალადებითა. ხოლო ეკლესიურის განმარტებით ითქმის „ლიკ“ ბერძულეზ, რომელიც ნიშნავს ეკლესიათა შინა ორ ხოროდ მწყობრად მგალობელთა, რომელნიც კანანახისა დაძახითა იგალობებენ ორპირად. და ესრეთვე ჯვარის დაწერის დროს რომ ცოლ-ქმართ შემოატარებენ ჯვარისა და სახარებისა გარეშემო, და ეგრეთვე ეამსა ყრმისა მონათვლისასა, ოდეს შემოუვლიან მღვდელი და ამქმელი. და ესთავე ოდეს ანუ მღვდელს და დიაკვანს აკურთხებენ და გარეშემო ტრაპეზისა შემოატარებენ, ამა ყოველთა ეამსა გალობისასა ეწოდების „ლიკ“, რომელიც ნიშნავს სამხიარულოს ხმასა. და სხვებცა, ოდეს ისრაელნი განვიდნენ ზღვასა მეწამულსა და დაანთქა ფარაო მხედრობითურთ ზღვასა, მაშინ ისრაელთ ერთა ილაღადეს ლიკაონებრი ხმაჲ, რომელიც ნიშნავს დას-დასად მხიარულებისა და მადლობისა ხმასა ანუ გალობასა.

შემდგომად ამისა დასრულდა ვახშამი. ბერმან განისვენა სადგურსა თვისსა. და შერე ორისა დღისა შემდგომად გამოეთხოვა ერისთავს და მადლობელი განემართა ვარციხისაკენ (რომელსა ძველად ეწოდა ვარდის-ციხე სიმრავლისა გამოვარდისა).

რა ბერი მივიდა ვარციხეს, სალთხუცესსა აცნობეს მოსვლაჲ მისი. მან მისცა სადგური და ვახშმად მიიწვია თვისთან. ვახშმისა დროსა რა მივიდა ბერი და იხილა სალთხუცესი,

ბერმან რქვა: „მშვიდობა შენდა, სარდალ-სალთხუცეს-მოურაო!“

სალთხუცესი: და სულისადა შენისათანა, კარის წინამძღვარო!

იოანე: არა უფალო, ჯერ არცკი ვარ ნაკურთხი მღვდელ-მონოზნად!

და მერეთ ეანბორნენ ერთმანერთს და მოიკითხა ბერი, და დასვა მახლობლად თვისა, და გამოჰკითხა მგზავრობისა მიზეზნი. და ყოველივე ცხად უყო ბერმან:

ეამსა ამას შემოვიდნენ ორნი ჰაბუკნი კაცნი, კარგად მორთულნი, და უსალამეს წერეთელს. წერეთელმან მიიწვია თვისთან, ხოლო ბერმან იკითხა ვინაობა მათი. წერეთელმან აცნობა, რომელ ესე არს ძმის-წული ჩემი, ქაიხოსრო; ხოლო მეორისა—ესე არს ძე ჩემი, სვიმონ. ბერმან მოიკითხნა მშვიდობით და მერმე რქვა ბერმან წერეთელს: „არა, ამათ უნდა ეწოდებოდეს სხვანი სახელნი, ვინაიდგან ღირსნი არიან“.

წერეთელი: რომელნი?

იოანე: სემ და იაფეთ.

წერეთელი: მე ნოე არ მეწოდება სახელად, რომ ეგ დამერქმევინა, ეგ სახელნი.

იოანე: ამისთვის მოგახსენე, რომ ამათაც დაჰფარეს შიშლოება მოხუცებულისა.

წერეთელი: მე არ დამთვრალე ვარ.

იოანე: სიმთვრალე მხოლოდ ღვინით დამთვრალს არ მიეწერება, სხვა მნიშვნელობაცა აქვს.

წერეთელი: ვითარ?

იოანე: არაყიცი დაათრობს, ღვინოც, ბანგიცა, ბეუშტროცა, ლუდი, პალბოზა, ახტაშირა და ბურახიცა და მსგავსნი ამისნი.

წერეთელი: არ მახსოვს, რომ ეგენი შემესოს.

იოანე: გარდა ამათსა სხვაცა არს დამთრობელი უკვი ნივთნი,

წერეთელი: მითხარ მე.

იოანე: ოქრო, ვერცხლი, მოოქვილნი ნივთნი, ნიშანნი და სახელონიცო.

წერეთელი. რაა განყოფილება აქვს ღვინით დამთვრალსა და მაგა ნივთებითა დამთვრალსა?

იოანე: ესე რომელ, ღვინით დამთვრალი მალე გამოიფხიზლებს, ვინაიღგან ღვინისა თვისება წინააღმდეგება გრძობათა ჩვენთა და დაასუსტებს, და ვერლა მიაართმევს რიგიან ტვინსა საგრძობელსა მას. მაშინ კაცი იგი როტავს და ბოდავს, და ვერლა განსჯის ღვინის ალსრულის ორთქლისა გამო სტომაქით, რომელიც შეეხება ტვინისა წვრილთა ნერვებთა; და ამისთვის დააბნელებს ცნობასა მისსა. გარნა ასეგვარი სიმთვრალე არა გასწევს ერთისა ანუ ორისა ქმნისა კიდე, ვინაიღგან მალე დაცარიელებულ იქმნებიან ბუნნი იგი და მოინელებს სტომაქიცა და ისევე ეგება კაცი იგი პირველსავე მდგომარეობასა შინა. გარნა ვერცხლითა და ოქროთა და გამდიდრებისა გულის-თქმითა დამთვრალი ვერა ოდესლა გამოიფხიზლებს, და მაშინ დაივიწყებს ყოველსავე და დაპკარგავასცა განსჯასა, მოიძულებს თვისსა უფროსსა და კეთილის-მოყვასცა, ესთავე თვისსა მშობელსა, ქვეყანასა, და მოყვასთა თვისთა; და არლა იზრუნებს, თუ რაა შემთხვევად არს მისა, ანუ მეზობელთა თვისთა, რომელ გვაქვს ამისთვის მრავალნი უკვე მაგალითნი.

წერეთელი: პირველად მითხარ ვერცხლის-მოყვარებისათვის; თუ რაა არს; და ანუ ანგარება, და მერე გითხრა შენ ქეშმარიტი პასუხი ამათთვის.

იოანე: ვერცხლის-მოყვარებაა არს ძირი ყოვლისა ბოროტებისა და მანქანება ყოვლისა ღონიერებისა, თუ რომელისა ძალით მოიხვეჭოს იგი, ხოლო ამას შეუდგების ანგარება, შური, ამპარტავანება, დიდებობა, პატივის-მოყვარება და ოდესმე მკვლელობაცა. და აქა ვსთქვათ, რომელ ანგარება საჩინოებს შრომათა შინა აწმყოფსა მდგომარეობისა ჩვენისა და მყოფადისა ცხოვრებისათვის. ოდესცა იგი განვალს საზღვრისგან, მაშინ დაშრეტს კაცთმოყვარებასა და მოყვანებულ ჰყოფს ერთა მოტყუებისა და ბოროტ-მოქმედებისადმი. ვნება ესე დამოკიდებულ ამას სჯულსა ზედა თვითდამმარხველობისასა, და არს არამართლიადი შეთანასწორება სჯულისა მის. ეგრეთვე არს საფუძველი განზრახვისამებრ განსადიდებლად გარეგანთა

სარგებლობათა და უაღრესობათათვის. განზრახვა და გამოძიება მათი ერთა უკვე მცირეთა ანუ დიდთა ზედა უფლებენ ზომიერებისამებრ ძალითა გარემოებისათა, რომელიც მოზარდობს აზრთა შინა ერთსა გეარობისასა.

მიზეზისამებრ ამისა ანგარებასა აქვს უკვე უდიდესი ხელმწიფება.

განზრახვა, რომელსა ზედა იგი დაფუძნებულ იქმნების, არიან ამა გარემოებითა: 1) ზრუნვა თვით-მცველობისათვის თვისისა მშობელობითითა განღვიძებითა, რომელითაც შეგონებულ გვეოფს ჩვენ. 2) თანასწორობითსა დროსა შინა წინაღვე სამღვლელოდ განმზადებულ გვეოფს ჩვენ სარგებლობისათვის ჩვენ მიერ გრძნობილთა საგანთა ზედა, ვინაიღგან იგინი მიზიდულ ჰყოფენ თვისად ყურადღებასა ჩვენსა. 3) დაუცხრომელობითი მზრუნველობა მდგომარეობათა და ბედნიერობათათვის სახმარობს ყოველსა ადგილსა შინა, სადაცა უკვე დადგინებულ არს საკუთრება. 4) სიმდიდრე მიწთომილ გვეოფს ჩვენ ყურათმღებელობისა ღირსეულებისადმი. ამა უკანასკნელისა განდიდებისა გამო სჯული უკვე ამალღდების სამოქმედოდ სჯულსა ზედა თვით-დამცველობისასა წარმოებისა გამო ერთა შორის ანგარებისაგან. ანგარნი უკვე არიან ორგვარ: ესე იგი, განმაზნეველნი და ძუნწნი. განმაზნეველნი უკვე იქმნებიან ჩვეულებისამებრ თვითმტაცებელ და მყოფი აღტაცებულითა სურვილითა დატკობისათა: ხოლო ძუნწნი უკვე იქმნებიან ფრთხილ და ხელმოჭირებით და აღვირ-ასხმითა მოშიშნი მოუკლებლობისათვის ნაანგარებულისათვის.

ანგარება და თვით-მოყვარება ხშირადრე იქმნებიან სიტყვათა შინა ერთმნიშვნელნი, გარნა გემოთ-მოყვარება, ამპარტავანება და ცულ-მედიდობა არცა მცირედ თავმოყვარე, ანუ ესთქვათ უკვე ესრეთ, არცა მცირედ სხვათა კეთილთა მწადნელი, ვითარცა ანგარი.

ხოლო ბონი (sic) ანგარებისა და ვერცხლის-მოყვარებისა მდგომარეობს არა ზომისა შინა მზრუნველობისასა, არამედ განუსვენებლობასა შინა საკუთარისა. ფიქრისა თვისისა სარგებლობისა და შეძინებისასა.— მაშინ

ზ უ რ ა ბ ა: ბატონო წერეთელო, ამ ბერძნ ქართლი, კახეთი,

იმერეთი, ოდიში და გურია მთლად მოიბრძინა თეთრის შოვნისათვის და რატომ თავისთავს არ ასწავლის, თუ ესდენ ცოდვა არს ვერცხლის მოყვარება?

- წერეთელი: ეგე სამღვდელთ ჩვეულება არს, თითონ კი უნდა შეიკრიბონ და მიიხვეჭონ, და ჩვენ კი გვაძხილებენ.

იოანე: არა, უფალო ჩემო, ჩვენ მხოლოდ ლოცვით ვთხოვთ მოწყალებას, და ვის როგორ ნებაეს, ისე მივიღებთ მათგან მოწყალებასა, მაგრამ მე სხვებ მოგახსენე.

წერეთელი: მერწმუნე, მე ყოველსა შინა მართალ და ქრისტიან ვარ და, ვითა შენ ჰგონებ, ესთავე სხვანიცა ხალხნი. მაგრამ ჩვენ საზოგადოდ გვაქვს—ზემოპირს კი განვიხილათ ნივთისას და შინაგანის ძალის გამოძიებას კი არ შეუდგებით. და ესრეთვე, რა სიტყვა იქმის რამე ესგვარ, მას ერთი-ორად უფროვე მეტს შესძინებენ და სიკრუითაცა აღაესებენ. და შეამას მხოლოდ გეტყვი, რომ მებატონე კაცს და ყმაწვილს-კაცს რაოდენიმე არიან საქმენი, რომელნიც დაკლებულ ჰყოფენ საქმისაგან, ესე იგი: 1) მლიქვნელნი კაცნი ოდესაც იპოვიან თვისთა მებატონეთა თანა საქმეთა და იზოგნიან სასმენლად ყურსა მისსა, მაშინ ყოველსავე ვერაგობასა თვისსა მას ზედან მოიხმარებს და შეაცთუნებს. თუმცა ჰგონიეს მისსა მებატონესა ანგელოზად, გარნა იგი არს ეშმაკი ანგელოზისა სახელ შეცვალეული. და თვით უნდა აქვდეს მფლობელსა ცნობა თვისთა მახლობელთა და ქვეშევრდომელთა. 2) ყმაწვილთა კაცთა თანა ვეზირობა და მათგან რჩევისა მიცემა, რომელიც დიაბოლი იქნება და ვერც სარგებლიანი რჩევა. ამისთვის ვინაიდგან არა არიან იგინი საქმესა შინა დახელოვნებულნი და არცა უცხოთა ქვეყნებთა მნახენი, რათა მუნებურნი ზნეობანიცა უწყოდენ, და მალეც მოტყუვდებიან—ანუ ნივთით, ანუ აღთქმით, ანუ თვით მიმფერებლობითა და ქების მიწერითა და ცუდთა საქმეთა ზედა დამოწმებითა, რომელ ესე ყოველნი მძლეველ არიან ჰაბუკთა კაცთა. 3) სხვის ქვეყნის კაცის შეყვანა სამეფოთა საქმეთა შინა და მინდობა თავისა თვისისა და საიდუმლოთა და ნებისამებრ მისისა ქმნა საქმეთა—ესე შინაგანთა ქვეშევრდომელთა დაუწყებს წინააღმდეგობასა. და მაშინ იგინიცა შესცვლიან ჯავრით თვისსა მზრუნველობასა მფლობელი-

სადმი თვისისა. და მაშინ უფრო შეტადრე, ოდესაც ვინმე იქმნების გამოძებულ თვისისა მეფისაგან მამულისა ორგულობისათვის, და ანუ ცუდ-კაცობისათვის და, მიიღებს მას სხვათ თვისა სანდოდ კარისა კაცად. იფიქრე, თუ იგი ვითარ იქმნების მლიქვნელ და დამანტიკიციებელ ცუდთა განზრახვათა ზედა მთვარისათა სარგებლობისა და პატივისათვის თავისა თვისისა? 4) თვითრჩულობა და დაუდგრომელობა სიტყვათა ზედა თვისთა მეფისაგან. ხოლო და ესე კმა იყავნ, რომელ ამა ოთხთა ზემოხსენებულთა მიზეზთაგან შემოხდა მეფეთა შორის სიძულვილი, მოყვრებთა შორის მტერობა, ერთგულთა ყმათა შორის შური და შემოხიზნულთა კაცთა მკვლელობა, რომელიცა გვაქვს მაგალითად საბუ[თი] ფაშა ახალციხისა, რომელიცა აღთქმითა თეთრისათა შარიფ-ფაშისა მიერ მოაკვლევინეს ზემოხსენებული ფაშაჲ. და ესე იქმნა ესგვართა მრჩეველთაგან ჩვენთვის საკიცხეგარი საქმე. და ესეგვარმან უწესობამან და ფიცის-მტეხელობამან შობა განხეთქილება ურთიერთისა შორის. და მე რაოდენ ვეცადე განმართვად ამა უწესობათა საქმებთა, ეგეოდენ აღიძრნენ სასიკვდილოდ ჩემდა. და აწ საჯე შენ, პატიოსანო ბერო!

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. მოიღეს ვახშამი; და შემდგომად სრულ-ყოფისა წარვიდნენ თვის-თვისად, ხოლო ხეალისა-დღე ბერი იახლა მეფესა და გამოეთხოვა. მეფემან უბოძა საბოძვარი და ბერი განემართა გელათის სანახავად.

რა მივიღა ბერი გელათსა, აცნობეს გენათელს მისვლა ბერისა. მან უბოძა სენაკი. ბერმან გამოიკვალა საგზაო ტანისამოსი, იახლა გენათელს და მდაბლად ეამბორა. მან შეიტკბო კეთილად და უბძანა: „უკეთუ გსურის თაყვანისცემა ეკლესისა, წარვედ და იხილე!“

ბერი: ერთი ამ ეკლესიის თაყვანისცემისათვის და მეორე თქვენთვის გაიხელ.

გენათელმა უბძანა დეკანოზს წარყვანება მისი და წარიყვანა ბერი იგი. რა შევიდნენ ეკლესიად, ბერმან თაყვანისცემა წმინდათა ხატთა და მერეთ გაშინჯა შენებულეებაჲ ეკლესიისა მის. სთქვა: „კურთხეულ არს ღმერთი, ვინაჲდგან ქართველთაც სკოდნიათ ძველად არხიდექტურობისა ხელოვნებაჲ“. და აკურ-

თხა მეფენი აღმაშენებელნი ამა ეკკლესიისანი და განმაახლებელნი მისნი. და მერე აჩვენეს საფლავნი მეფეთანი, და ამასთან თამარ მეფისა, და დავით აღმაშენებლისა, რომელთა საფლავთა ქვათა ზედა იყო წარწერილ ესრედ (თამარ მეფისა):

როს ნაპარმაგვეს მეფენი, შვიდივე პურად დამესხნეს, ყიზილბაშ, ოსმალ, არაბნი, სამზღვართა გარეთ გამესხნეს, ხაზარით თევზნი ბევრ-რიგნი, იმერთა წყალში შთამესხნეს, ამა საქმისა ხელქმნილსა, აწ მკლავნი გულსა დამესხნეს.

(დავით აღმაშენებლისა).

ესე არს განსასვენებელი ჩემი ამიერიდგან უკუნისამდე.

მერეთ ბერი ემთხვია საფლავსა მას და სთქვა:

„ჰოი, საზოგადო მამაო და ქართველთ მხსნელო, ვითარ დაგფარა შენ მიწამან, რომელიცა იყავ წინამეწყვე ქრისტეს წინააღმდეგთა საკრინოზთა და ქვედამცემელ მათი და განმსვენებელი მართმადიდებელთა!“

შემდგომად ამისა იხილა ხატი ხახულისა ღეთის მშობელისა ლუკა მახარობელისაგან გამოწერილი და შემკობილი ძვირფასად, რომელსა გვირგვინსა შინა უსხენან თვალნი ყეენისაგან შეწირულნი, ოდეს განუჭირდა მხედრობათა მისთა და თვით მას, რათა მშვიდობით განრინებულ იყო. ევეღრა ხატსა მას და თვისისა გვირგვინთაგან აღმოიღო სამნი თვალნი ძვირფასნი და შესწირა მას, რომელთა სახელები არს ესე: 1) კედელა, 2) ობოლა და 3) შედგა. და ამასთან სხვანიცა მრავალნი ძვირფასნი ხატნი შემკობილნი და ნაწილები, წიგნები საღმრთონი და შესამოსელნი სამღვდელონი და მიტრები, რომელთა შორის იყო ძველი სამღვდელო ქუდი არონის ქუდის სახედ შეკერილი. და ამას დაუწყო გულსმოდგინედ ბერმან სინჯვაჲ. ამჟამად შემოვიდა გენათელიცა და რქვა ბერსა მას: „ვითარ მოგწონს ეკკლესია ჩენი?“

ბერი: „ვითარიც ქება მსმენია, იმაზედ გარდამეტებული ყოფილა, ვითარიცა შენობით, ეგრეთვე სამკაულითა; და ესეც, რომ ძველი სამღვდელო შესამოსელნიც გქონიათ, ესე სულ დიდება არს ამა ეკკლესიისა და თქვენიცა, ვინაიდგან კეთილად დაგიცვამთ“

გენათელი: მართალს ბძანებთ, რომ მრავლის მტრის ხე-

ლისაგან დაიფარა ღმერთმან და ჩვენმან გულსმოდგინებამანცა. და გთხოვ მომივით უოველივე წვრილად ძველთა სამღვდელთა საყდრისა და შესამოსელთათვის განმარტებით!

და მერე წამოიყვანა გენათელმან საწოლსა თვისსა. უბძანა დაჯდომა და გამოჰკითხა შემდგომითა სახითა ესრეთ: „ვითარ იყო შენებულ კარავი იგი, რომელიცა მოსემან შეუმზადა ისრაელს სალოცველად, და ანუ რაოდენ დიდ იყო და ანუ რაოდენ განყოფილად, და ანუ სამკაულნი მისნი რაჟსა ნიშნვიდნენ?“

[საუბარი ძველისა კარავისათვის და სამღვდელთა სამკაულთათვის].

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. გენათელმან კარგად განუსვენა ბერსა და მერეთ ბერი გამოეთხოვა და ბედნიერი წამოვიდა მუნით.

და მოიწივა ბერი ადგილსა მოწამეთასა, სადაც ასვენიან გვამნი წმინდათა მოწამეთა და მთავართა დავით და კონსტანტინესი, რომელნიცა იყვნენ ძმანი. მისრული მათდა ბერი ანბორებითა და კრძალულებით თაყვანის ცემს.

და მერეთ წარმოვალს მუნით და მოვალს საღამო დროს წირველსა სოფელსა შინა, სადაც სცხოვრებდა უკვე დედოფალი იმერთა ანნა. და ამა ჟამსა შინა ბერმან აახლო ზურაბა, მდაბლად ლოცვაკურთხევით მოსვლაჲ თვისი აცნობა დედოფალს. დედოფალმან რა სცნო იოანე ბერისა მისელა, უბოძა სადგური და უბრძანა ზურაბას, რათა შემდგომად დასვენებისა იახლოს ბერი იგი. რა იოანე დასადგურდა, მცირესა ხანისა შემდგომად მივიდა იგი დედოფალთან და მდაბლად მთაყვანებელმან მოახსენა: „მშვიდობა თქვენდა, დედოფალთ-დედოფალო!“ და მან უპასუხა: „და სულისაცა შენისათანა, წინამძღვართ-წინამძღვარო.“

იოანე: უი, ბატონავ, რათ მკიცხავთ?

დედოფალი: და შენ რალად მომიხსენე ესრეთ დედოფალთ-დედოფალად?

იოანე: მე ჰქმმარიტებით მოგახსენე, ვინაჲდგან დადიანისა და გურიელისა მეუღლენი დედოფლად იწოდებიან, და რადგან ივინი არიან ხელთა ქვეშე თქვენთა.

დედოფალი: მე სადლა, რადგან აწმყოსა დროსა შინა, ვითა მწირი, ესრეთ ვცხოვრობ ამა დაბასა შინა!

იოანე: მაინც თქვენი უკვე ღირსება არ მოგაკლდებათ, სადაც გინდა სცხოვრებდეთ.

დედოფალი: რადგან მეცნიერი ხართ, თქვენ იცით პატივი ჩვენი და სხვათა რომ არ იციან რა, იმისას რას ბძანებთ?

იოანე: თქვენ უნდა დაითმინოთ, ვინაილგან ბრძენი ყოველსავე დაითმენს.

დედოფალი: ეს ხომ გსმენია, შენს სულგრძელებას ჩემი დღეგრძელობაც უნდაო.

იოანე: მართალ არს ბძანება ეგე, მაგრამ რადგან კაცნი ჭვემდებარე ვართ ბედნიერებისა და უბედურობისა, ესე ორნივე შემთხვევითნი არიან და ამისთვის სიმხნე და მოთმინება თანა გვაძს. იქნება ბოლოს უფრო დიდს პატივსა და ხარისხსა შინა აღხვიდეთ.—მაშინ

ზურაბა: ჩემო ხელმწიფევე დედოფალო, ამ ბერის ლოცვით ყველა შეიძლება, რადგან ახლაც წმინდა ადგილნი მოილოცა.

დედოფალი: სადა და სადა იყავ?

იოანე: გელათს და მერეთ მოწამეთს, ორგანვე ვილოცე თქვენთვის და შეგაბედრე.

დედოფალი: მაგ ქომაგობისათვის არას გაჩუქებ, ეს მითხარ სწორედ, გენათელს აღსარება არ უთხარ?

იოანე: რა საჭირო იყო ჩემთვის?

დედოფალი: რადგან ეფთვიმეს უთხარ აღსარება, რატომ მაგასაც არ უთხარ?

იოანე: არც წინამძღვრისათვის მითქვამს და არც მაგისტვის, ვინაჲდგან ჯერეთ იერუსალიმს არ მივიდლოდით.

დედოფალი: მაშა, გავს, რომელ ამხანაგი არა გყოლიათ და მარტო შენ ვერ გაგიბედავს თქმა აღსარებისა.

იოანე: ამხანაგი ვინ უნდა მყოლოდა?—მაშინ

ზურაბა: შე რეტიანო, როგორ არ იცი მამალი და ძერა?

იოანე: რა განმარტება აქვს მაგას?

ზურაბა: აქაური და იქაური მემკვიდრენი, რაც რომ მელამ მათ უყო, ის საქმე ამათ მათ უქმნეს.

იოანე: მაშ, მე ოფოფად მდებ?

ზურაბა: მართლად, კარგად მორჩი ორისავე ხელთაგან და

წვერის ფერიც გიგავს ოფოფის ბუმბულს და ცულლუტობაც.
იოანე: უი ჩემ თავს, რას ანბობ შე გიეო!

და მერე ბევრი იცინეს, და ამაზე დასრულდა ესე უბნობა.
შემოდგომად ამისა უბძანა დედოფალმან: „მამაო იოანე,
დიდად მსურს, რომ შემოკლებით მომიტხრა ცხოვრებაჲ და
წამებაჲ ამა მოწამეთაჲ, და ეგრეთვე ვინცა-ვინ საქართველოსა
შინა წმინდანი ეწამნენ.

იოანე: რაოდენ ძალმიძს, ხელმწიფეო ჩემო, მაგახსენო. *

* შემდეგ გადმოცემულია ცხოვრება და მარტილობა შემდეგი წმიდანე-
ბისა: დავით და კონსტანტინესი, არჩილ მეფისა, ლუარსაბ მეფისა, შუშა-
ნიკისი, აბიბოს ნეკრესელისა, ნეოფიტე ურბნელისა, რაჟდენ პირველმოწა-
მისა, ბიძინა, ელიზბარ და შალვასი, დავით-გარეჯის უდაბნოში წამებულ-
თა, ევსტათი მცხეთელისა, აბო თბილელისა, ათთა ბევრთა მოწამეთა
თბილისისათა, კონსტანტი კახისა, მიხეილ-გობრონისა, შალვა ახალციხე-
ლისა, ქუაბთახევსა შინა წამებულთა, სევეკიოსიოსისა (სუქია) და მისთანა-
თა, ისაჲ და იოსებ თვოდოსიოპოლელთა, გრიგოლ სომეხთა განმანათლე-
ბელისა. ამათგან ვბეჭდავთ მხოლოდ ზოგიერთს, ისტორიულ-ლიტერატუ-
რულად უფრო საყურადღებოს. იმ წმიდათა «ცხოვრებანი», რომელნიც აქ
ჩამოთვლილთა შორის არ მოიხსენებიან, გადმოტანილია ამ ნაწილში მომ-
დევნო ნაწილიდან, სადაც იოანე მიტროპოლიტ ამბროსის უყვება რუსეთ-
ში ქართველ წმიდათა «ცხოვრებას».

რედაქტ.

ცხოვრება წმიდათა დავით და კოსტანტინესი, მთავართა არგვეთისათა, რომელნიცა იწამნეს უღმრთოსა მურვან ყრუსა დისწულისა მამადისაგან.

მონარხოებასა ბერძენთა ზედა ირაკლი პირველისასა, მიიღო რა ხელმწიფება დისწულმან მამადისაგან მურვან ყრულ წოდებულმან, ამან შეიძინა ყოველნი ადგილნი არაბიისა, და სხვათა და ესრეთვე სპარსეთიცა; და შეუდგნენ ქადაგებასა მამადისასა, და ერჩდენ ბრძანებასა ამა მურვანისასა. ესე იყო ფრიად მტერი ქრისტიანეთა და მღვწელი მათი. შეიკრიბა მხედრობა თათართა ვიდრე ექვსასი-ათასამდის, და წარმოემართა ქუეყანისა კერძოდ ჩვენისა, რომელსა უწოდდენ გეორგიად. პირველ მოიწია იგი სომხითად და მერე რანსა შინა, რომელ არს ყარაბალი, და ალვანიასა შინა, რომელ არს შირვანი, და კავკასიასა შინა; და მოაოხრა ადგილნი ესე, უმეტეს ვაკენი, ვიდრე მთისა. და მერე მოადგა ივერიასა, რომელ არს ქართლი, და ალაოხრა ესე. და მერეთ გარდმოვლო მთა ლიხისა და შთამოვიდა იმერეთს შინა. დაუწყო ბრძოლად არგვეთსა შინა იმერთა.

მას ჟამსა შინა მთავარნი ესე გვართ ხეიძენი დავით და ძმა ამისივე კოსტანტინე მხნედ იყვნენ აღჭურვილ ქრისტეს მტერთა ზედა, და მრავალგზის შეიმოსეს ძლევაჲ თათართა მათზედა, რომელნიცა უკანასკნელ მივიდნენ წინაშე მურვანისა

თათარნი იგი, და რქვეს: უკეთუ ძლიერებასა შენსა არა სრულიად მიიტან მათზედა, ამა მეწინავეთა ლაშქართაგან შეუძლებელ არს მათდა ომისა გასწორებო. მსმენელი ამას ზედა მურვან ყრუ აღიესო რისხვით და ბრძანა მხედრობისა თვისისა სრულიად გარმორტყმა ადგილისა მის და ზედადასხმა მძვინვარედ მათზედა. მისრულთა მხედართა ამათ განყვნეს მხედრობანი იგი და ოთხისავე კერძოთი გარემოერტყნენ იგინი. და იქმნა ბრძოლაჲ ფრიად ფიცხელი, და მრავალნი თათარნი მოსწყვიტნეს, გარნა სიმრავლემან ამა თათართამან იძულებულ ჰყვნა ლტოლვად იმერნი. და ამა ბრძოლათა შინა გარემოცულ იქმნენ ორნივე ესე მხედრობანი ქრისტესნი. და უკანასკნელ დიდისა ღონისა ძიებითა და ზედას-ზედას დასხმითა შეპყრობილ იქმნეს, და ქალაქიცა, წყალწითელად წოდებული, იგიცა გამოუღეს და დააქციევს.

ხოლო წმიდანი ესე ხელშეკრულნი საკვრელითა რკინისათა მიყვანებულ იქმნენ წინაშე მძლავრისა მის ქალაქსა შინა ქუთაისს. მხილველმან წმიდათამან შერისხნა და ბასრობდა მათ ცუდისა უკვე სიტყვითა, და მერე რქვა მათ: „ვითარ იკადრეთ თქვენ ბრძოლაჲ პირისპირ მხედრობისა ჩემისა მინდობილთა კლდეთა და ტყეებთასა, არა უწყითა რამეთუ დიდისა მოციქულისა მახმედისა დისწული ვარ მე, რომლისა სჯულსა მონებს ყოველი არაბია და სპარსი, და დამორჩილებულ არს ჩემდა ყოველი ქვეყანაჲ აღმოსავლიდგან ვიდრე-დასავალადმდე? ხოლო უკეთუ დაუტეოთ სჯული თქვენი და შეუდგეთ მოძღვრებასა მახმადისასა, მოგიტევო თქვენ შეცოდებაჲ თქვენი, ვინაჲდგან მეწყალვის ჰაბუკობაჲ ეგე თქვენი“. ვინაჲდგან დავით იყო ჰაეროვან და სპეტაკ ხორცითა, და მოწაბლო თმითა, შეენიერ და ხშირ წვერითა, ხოლო კოსტანტინე შევერცერ გვამითა, მოწაბლე თმითა, და წვერ მშვენიერ და შესახედავითა სანდომიან.

და მერეთ რქვეს წმიდათა მათ: რომლითაცა იქადი შენ და აქებ დედის ძმასა შენსა მახმადს, ჩვენ უწყით, რომელ საცინელ არს სჯული მისი და საძაგელ, რომელმანცა მაცთურებათ მოიზიდნა თვისად უმეცარნი უკვე ერნი და მისცნა საბრალონი იგი წარწყმენდასა“. მსმენელი უღმთო იგი ბორგდა და მოწამეთა მართლიადთა სიტყვათა ზედა უბრძანა მტარვალთა

პირთა ცემა მათი. ხოლო მტარვალნი იგი უწყალოდ სცემდენ ლაწვთა ზედა არგანებითა. და დიდსულობდეს მხედარნი ესე და არარად რაცხვიდენ რისხვასა მისსა, გარნა ძლიერმან გვე-
მულობამან და მრავალთა სისხლთა დათხევამან მათმან შეა-
სბეს სხეული მათი, და ქვე დაეცნეს მიწასა ზედა.

შემდგომად ამისა ბრძანა მძლავრმან მან აღდგინება მათი და მერე რისხვიდა კვალად. და შემდგომ მრავლისა გვარისა ლიქვნითა იწყო მეცადინობაჲ თვისი და ჰრქვა დავითს: „მე მასმია, რომელ შენ ხარ გონება-მკვეთრი და მხნე, და შემმარ-
თებელი ბრძოლათა შინა; და მთავარი ამა ქვეყანისა, ისმინე კეთილი აზრი ჩემი და, დაუტევე უგუნურებითი სიტყვაჲ ეგე შენი, ერჩდე დედის ძმისა ჩემისა სჯულსა და მე გყო შენ მთავ-
რად სპარსთა და არაბიელთა, და გყო შენ სპასპეტ ყოველთა ამა მხედრობათა ზედა ჩემთა; ხოლო ძმასა მაგას შენსა პატივსცე წინაშე საყდრისა ჩემისა უპირველეს წინამ-
დგომელობითა“. მსმენელმან ამისმან დავით გამოისახა თვის ზედა ნიში ცხოველს-მყოფელისა ჯვარისა და აღიარა ქრისტე, და სთქვა: „სიტყვა ღვთისა, რომელი განხორციელდა და იქ-
ცეოდა ჩვენ შორის, და მოგვცა ნათლისღება და საღმრთო ზიარება, ჩვენთვის იგვემა, ივნო, ჯვარს ეცვა, და აღსდგა დიდებით, და ამაღლდა ზეცად, და მჯდომარე არს მარჯვენით მამისა. არა ძალგვიცს ჩვენ დატევებად მისა და წმიდათა მოციქულთა, და მამათა მიერ მოცემულისა სჯულისა, და შედგომა ზღაპ-
რებრთა სჯულთა თქვენთა“. მსმენელმან მურვან დავითისამან ესეგვართა უკვე სიტყვათა, ჰკითხა კოსტანტინეს: „შენ რაჲ-
სალა იტყვი, ყრმაო, თავისათვის შენისა?“ მაშინ კოსტანტინემ მიუგო უშიშრად მძლავრსა მას და ჰრქვა: „ისმინე, მეფეო, შე ქრისტეიანე ვარ და მხედარი ქრისტესი, და ესრეთ აღვიარებ, ვითარცა ძმაჲ ესე ჩემი დავით“.

მსმენელმან მძლავრმან მურვან ყრუ წმიდათა მათგან კეშმარიტისა სარწმუნოებისა აღსარებასა ზედა, აღეგზნო რისხვითა და მოუწოდა უწყალოთა ლაშქრისა კაცთა რაოდენთამე და მისცნა იგინი, რათა შეაყენონ იწროსა საპყრობილესა შინა; და ამცნო მათ, რათა არა რაჲმე საზრდელთაგანი, ანუ სასმელი რაჲმე

მისცენ მათ, არამედ მრჩობლისა ჯაჭვითა კრულნი შეაყენონ საპურობილესა შინა. და ესრეთვე უბძანა არა-კაცთმოყვარეთა მათ მტარვალთა, რათა დღე ყოველ სტანჯვიდენ წმიდათა მათ სხედასხვაგვარითა უკვე ტანჯვითა, რომელთაც ჰყვეს ყოველივე ბრძანება უღმთოსა მის, გარნა ღმერთმან დაიცვნა იგინი ყოვლისაგან მომყმარობისა, და იყვნენ ვითარცა არა მშვიერნი.

შემდგომად რაოდენისამე დღისა მოუწოდა მურვან ყრუმ გრძნეულთა კაცთა და მაცთურთა, და უბრძანა მათ, რათამცა ყოველივე მანქანებანი თვისნი გამოსცადონ წმიდათა მათ ზედა და აიძულონ დატევებად სჯულსა ქრისტესსა. მისრულნი ესე მაცთურნი კაცნი მრავლისა უკვე გვარისა ლიქვნითა ეუბნებოდეს და შეიწყალებდეს სიმხნეთა და ჰაბუკობათა მათთა, და აღუთქმიდეს მრავალგვართა უკვე ჯილდოთა და დიდებათა, და გემოვნებათა ხორციელთა, და ეხვეოდეს ხელთა, რათა მორჩილ ექმნენ, და აღიარონ სჯული მამადისა. გარნა წმიდანი იგი, ვითარცა ანდამატნი, ესრეთ მტკიცე იყვნეს და ყოვლითურთ უარ-ჰყოფდენ ბილწსა სჯულთა მათთა და აღიარებდენ კადნიერად იესო ქრისტესა. ხოლო უკანასკნელ წყეულნი ესე გრძნეულნი სირცხვილეულნი უკანიქცნენ და ყოველივე ცხად-უყვეს მძღაერსა მას, და სიმტკიცე მათი სარწმუნოებასა ზედან თვისსა. მაშინ აღეგზნო რისხვითა მურვან ყრუ და ბრძანა წმიდათა მათ ფერხითა დამოკიდებად თავ-დაღმად და ესრეთ კვერთხითა უწყალოდ გვემანი მათნი.

ხოლო მტარვალთა მათ ჰყვეს ესრეთ, და დამოჰკიდეს მალლიად, და უწყეს გვემა უწყალოდ ესრეთ, რომელ წმიდანი იგი ხორცინი სისხლითურთ ქვეიქცეოდეს. ხოლო წმიდანი იგი სიხარულით მოითმენდეს და გალობასა ულაღადებდეს მეუფესა. ოდეს იხილა ესე მძღაერმან მან, რომელ წმიდანი იგი არა განდრკეს სიყვარულსა ზედან ქრისტესა, მაშინ ბრძანა შთამოშვება მათი და დიდროანთა ქვათა შებმაჲ კელთა ზედა წმიდათასა და ესრეთ შთაყრაჲ მათი მდინარესა შინა ფასოსს, რომელ არს რიონი.

ხოლო მტარვალთა მათ წარიყვანნეს იგინი ხიდისა კერძოდ უღრმესსა წყლისა კერძოდ და მუნ მოაბნეს ქედსა მათსა დიდროანნი უკვე ლოდნი. მაშინ წმიდათა მათ ხმა ჰყვეს უფლისა

მიმართ და დალაღყვეს: „გმადლობთ შენ, უფალო იესო ქრისტე, ძეო და სიტყვაო მამისაო, რამეთუ ისმინე თხოვანი ჩვენნი და ღირს-გვეყვენ ჩვენ სიკვდილად სახელისათვის შენისა; აწცა შეისმინე ჩვენ მონათა ვედრება, მეუფეო, და რომელნიცა გხადოდენ, სახელითა შენითა მიეც შენდობა ბრალთა, და ჰყვენი ასონი ჩვენნი მკურნალ ყოველთა სენთა და უძლურებათა დიდებად ყოვლად საგალობელისა სახელისა შენისა“. და მერეთ გამოიხატეს თვის ზედა ცხოველს-მყოფელისა ჯვარისა სასწაული და შთაყრილთა მდინარეთა შინა ხმა ჰყვეს: „უფალო იესო ქრისტე, ხელთა შენთა შევედრებთ სულსა ჩვენსა!“ და მყის მოვიდა ხმა ზეცით აღმასრულებელი თხოვათა მათთა სასმენელად ყოველთა, რომლისა ხმითა შიშნულნი მტარვალნი იგი ივლტოდეს და მირბიოდეს სადგურთა თვისთა. ხოლო ამისა შემდგომად ლოდნი იგი მოეხსნეს წმიდათა მათ და გვამნი მათნი, ვითარცა იატაკსა ზედა მდებარე, ესრეთ დაშთნენ უძრავად ზემო-პირსა ზედა წყლისასა, და ზეციურისა დიდებითაცა იდიდნენ, რომელ ორნი სვეტნი ნათლისანი გვამთა ზედან მათთა ზეცით შთამოტევებულნი ზედან დაადგნენ, და სრულიად განანათლეს ამიერ და იმიერ კერძონი იგი მის მდინარისანი. და ესრეთ იხილვებოდენ წმინდანი იგი ნათელმოსილად.

მხილველნი ესე ვითართა საკვირველებათა, თათარნი იგი მოვიდეს წინაშე მურვანისა და აცნობეს, თუ ვითარ აღიდნა ღმერთმან წმიდანი თვისნი. მაშინ მურვან ყრუმ სირცხვილეულმან ჰრქვა მათ: „უკეთუ სხვათა სჯულისა კაცთა სტანჯონ ჩვენნი შემდგომნი, ივინიცა ესრეთ იდიდებიან, და ნუ გიკვირთ ეგო“. და ამა სიტყუითა დაჯერებულ ჰყვნა ივინი.

ხოლო ღამესა მას შინა გამოხდა ხმაჲ სვეტთა მათგან და მიუწოდნა მუნ მახლობელ დამალულთა ერთა მორწმუნეთა ესრეთ, რომელ: „მოვედით, მორწმუნენო ერნო, და აღიხვენით წმიდანი გვამნი ესე, და წარიღეთ აღმოსავალითა კერძო, და სადაცა განთენნეს, მუნ დაასვენნეთ გვამნი ამა წმიდათანი.“ მსმენელთა მათ მორწმუნეთა ერთა მყის აღასრულეს ნებაჲ უფლისა, და მოსრულნი მდინარესა ზედა განვიდნენ დაულტობელად, და იტვირთნეს ბექთა ზედან თვისთა

წმიდანი იგი, და წარემართნენ, ვითარცა ემცნო მათ, და ეგრეთვე ქვანიცა იგი აღიხვენეს და წარიღეს თან. ხოლო ღმერთმან ესრეთ აღიღნა წმიდანი იგი, რომელ ვერცა ერთმან თათართაგანმან განიცადნა წარლება წმიდათა მათ გვამთა მოწამეთანი.

ხოლო განთიადისა ეამსა მიიწიენენ იგინი თავსა ზეჲან კლდისასა, სადა იგი ჰსდის მახლობელ მდინარე წყალწითელი, და მას ქალაქსა, გამოღებულსა და აღოხრებულსა უმღრთოსა მურვანის მიერ, ჰპოვეს ეკლესია დარღვეული, და მუნ დასხნეს სხეულნი წმიდანთანი. და ესე წმიდანი ნაწილნი იყვნენ დაფარულ, ვიდრე დრომდე მეფობისა იმერთა ზედა ბაგრატ დიდისათა, რომელმანცა განაახლა ეკლესია იგი და შექჳმნა სამარტვილოჲ წმიდათა მათ კუბოჲ შეენიერი, და დასხნა მას შინა ნაწილნი წმიდათანი, და ჰყო ადგილი იგი მონასტერ ზედწოდებით „ზოგად ცხოვრებულთა“. და არს ვიდრე დღეინდელად-დღემდე წმიდანი გვამნი მათნი ადგილსა მასვე საკურნებელად ჩვენ ყოველთა სენთა და ურეთაგან.

ანტონი კათალიკოზის მიერ თქმული იამბიკო:

უზადოსადმი ზესთ ერთისად ყოველი
მიართვით წმიდანო. ცხოველისად ცხოველი
და ვნების სისხლით საჭურველნი სოველი,
ხოლო ჯილდოთა უკვდავ უხრწნელ მპოველი
იქმნენით, ხოლო მადლთა უხვად მთოველი

დედოფალმან: წმიდა არჩილ მეფისაცა მითხარ, თუ ვითარ მიიღო მოწამეობა?

ვახტანგ დიდისა, ზედწოდებით გურგასლანისა, კეთილ მსახურისა მეფისა სრულიად საქართველოჲსა და შთამამავლობით ხოსროიანისა, ძეთაგან მისთა მეშვიდემან წარმოებულმან, კეთილმსახურმან სტეფანოს, მთავარმან ქართლისამან, რომლისა მთავრობისა დროსა იქმნა მსოფლიო კრება მეექვსე კოსტანტინეპოლსა შინა ბოროტ მადიდებელთა მონათელისტთა დასამხობელად, მას დროთა შინა შენა ორნი ძენი, სახელთ მირ და არჩილ, კეთილ მსახურნი, მსგავსად ნეტართა წინაპართა თვისთა.

ალიზარდნეს რა ესენი, შემდკომად მამისა თვისისა მიიღეს ტახტი საქართველოჲსა, და მეფობდენ და ეპყრათ ვიდრე ზღვიდგან ექსინოპონტოჲსათ, ვიდრე ზღვადმდე ირკანიისა (ესე იგი შავისა ზღვიდგან ვიდრე კასპიის ზღვადმდე). რომელნიცა კეთილად უძლოდენ ერთა თვისთა და კეთილად მოსაჯულობდენ, რომელთა მეფობისა დროსა ჴურვან, დისწული მახმედისა, წარმოკლნილი ამირ-მუმლისაგან, მეფისა ბაღდადელისა, რომელი იყო ძე აბდალ მელიქისა, ნათესავი ბილწისა მახმადისავე, მოიწია კერძოთა საქართველოჲსა და აფხაზეთისათა.

მოსრულმან მურვან-ყრუ სამეფოსა შინა მირ და არჩილისასა ურიცხვითა ლაშქრითა მიერ თვისითა მოაოხრა ყოველივე ადგილი, სადაცა მიიწია იგი. რომლისა წინააღმდეგოდ ვერ შემ-

ძლებელნი მეფენი ივლტოდეს აფხაზეთად, და შესრულნი განმავრებდეს ციხესა ანაკოფიისასა. ხოლო სხვანი უკვე მთავარნი სამეფოჲსა მათისანი განმავრდებოდეს მათათა შინა კავკასიისათა. აძან უკვე მურვან-ყრუმ მოსწყვიტნა წმინდანი მოწამენი მთავარნი არგვეთისანი დავით და კოსტანტინე, ვითარცა ზემორე აღესწერეთ.

რათემს უკვე იხილეს მეფეთა მირ და არჩილ დიდად ოხრება სამეფოთა თვისთა და შეუძლებლობა ბრძოლისაჲ მურვანისადმი, ესე ნეტარნი მეფენი მინდობითა ღვთისათა, ლოცვითა და მარხვითა განმავრდებოდენ ციხესა მას შინა. ხოლო მხედრობანი მურვანისანი რომელნიმე იყვნეს დაბანაკებულ საერისთოსა შინა. ეგრისისასა, და თვით არა-მცირედისა ლაშქრითა გარემოდგომილ იყო ციხისა მის და ბრძოდა გულსმოდგინედ გამოღებისათვის ციხისა.

და რაჲ განგრძელდა გარემოდგომა ციხისა მის, ჰრქვა არჩილ ძმასა თვისსა მირს: „ვხედავ მე, რომელ სრულიად აოხრდა ქალაქი ჩვენი და შემუსვრილ არს ციხენი, უკეთუ შთავცვივნეთ ხელთა შინა ბარბაროსთასა, გამოიკითხოს ჩვენგან ყოველნი იგი დაფლულნი უნჯნი წინაპართა ჩვენთანი და ჩვენნიცა და ბერძენთაცა თვითმპყრობელისა ირაკლისნი; და თუ სადამე მოვსწყდეთ, დაიკარგნენ ყოველნი, და ესრეთ ვიქმნეთ მიზეზ ოხრებისა და დაგლახაკებისა მამულთა, ჩვენთა. ამისთვის განვიდეთ მინდობითა ღვთისათა და ებრძოთ ზღვის კერძოდ, ვინაჲდგან მაქვს სასოება ღვთისადმი, რომელი ბძანებს: *ერთმან თქვენგანმან წარიქციოს ათი 11.* უეპველად, ჩვენცა ესრეთ უყოფთ მათ“.

ამა სიტყვასა ზედა მორჩილ ექმნა ძმა თვისი მირ და პირველად წარვიდნენ თაყვანისსაცემელად და მეოხებისა მთხოველად ღვთისმშობელისა ხატისადმი, რომელიცა არა კაცთაგან იყო გამოწერილი, არამედ ხელით-უქმნელი საკვირველებითა საღმრთოთა, რომელიცა პირველ ესვენა ხატი ესე მარჯვენით კერძო მარმარილოსა სვეტსა ზედა მახლობელ იერუსალიმისა, ქალაქსა დიოსპოლს, რომელიცა ეკკლესია წმინდათა მოციქულთაგან იყო აღშენებულ სახელსა ზედა ყოვლად წმინდისა ღვთისმშობელისასა. და ხატი ესე დროსა დედოფლის ჩვენისა ღვთის-

მშობელისა ხორციელისა ცხოვრებისასავე იყო მოციქულთაგან მას ეკლესიასა შინა განცხადებულად დამოკიდებულ სვეტსა მას ზედა. ხოლო შემდგომად ესე იქმნა საკვირველ განგებითა ღვთისათა, რომელ ვიდრე აქამომდე არავინ უწყის, თუ ვითარ მოვიდა ხატი იგი ხელით-უქმნელი თავსა ზედა ანაკოფიის ცხისა გორისასა. მივიდეს ესე უკვე მეფენი წინაშე წმინდისა მის ხატისა და, პირთა ზედა დაერდომით მვედრებელნი, იტყოდეს ცრემლით: „განვალთ უკვე წყობად ქრისტეს მტერთა ბარბაროზთა, ჰოჲ დედოფალო, სასოებითა ძისა შენისა და ღვთისა ჩვენისათა, მისა შესწირე ოხაჲ ჩვენთვის და თანამავალ მეყავნ ჩვენ წყალობაჲ შენი“.

და ესრეთ შეკუთრვილნი და მინდობილნი წმინდისა ღვთის-მშობელისა, მეფენი მოვიდნენ და შემოიკრიბნეს მუნ მყოფნი მებრძოლნი მცირედნი ესრეთ, რომელ მუნ მყოფნი თავადთა და მთავართა და კეთილშობილთაგანნი და მსახურნი იყვნენ ვიდრე ათასამდის. ხოლო ლაშქართაგანნი აფხაზნი კაცნი ვიდრე ორი-ათასამდის. ღმერთმა, რომელი არს მწუხარეთა და უძლურთა შემწე, ისმინა ვედრი მეფეთა და მას ღამესა შინა განგებითა ღვთისათა და უხილავისა მახვილითა მოსწყდეს ბარბაროსნი იგი ვიდრე ოცდა-თუთხმეტიათასნი არაბიელნი მეომარნი.

და მასვე ღამესა შინა ეჩვენა ანგელოსი უფლისა არჩილს და ჰრქვა: „ნუ გეშინინ, განვედ და ზედან დაესხ მტერთა მათ შენთა“. და მყისვე განვიდნენ ესენი. და განთენდებოდა, და მოესმათ ბანაკთა მათგან ხმა ღალღებისა და ვალღებისა ზეგარდამოსა რისხვისა გამო. და ესენიცა დაესხნეს ზედა, და აოტნეს ლაშქარნი მათნი და მოსწყვიტნეს კაცნი სამიათასნი. გარნა მეფეჲ მირ იწყლა ფერდსა მაზრაკითა, მტოლვარენი უკვე თათარნი მოვიდნენ. მდინარეთა ზედა ორთა, აბაშას და ცხენისაწყალსა ზედან, და ამა ადგილთა შინა დაიბანაკეს.

გარნა განგებითა ღვთისათა და მეოხებითა ღვთისმშობელისათა შემდგომად ერთის-შვიდეულისა შესრულებადმდე გარდამოხდეს უმძაფრესი წვიმანი და განდიდნეს მდინარენი ესე, რომელ გარდმოვარდნილმან წყალმან და ნიაველვართა თითქმის დაფარნეს ადგილნი იგი, და მოიშთვნენ მას შინა ბარბაროზნი

იგი ვიდრე ოცდა-სამი-ათასი კაცი და უმეტესი ნაწილი აბაშ-
თა, რომელსა ეწოდების აბაშეთს ეთიოპია, რომლისა გამო
მდინარესა მას აბაშას ეწოდა სახელი მიზეზითა აბაშთათა
აბაშა. ხოლო ცხენისა-წყალმანცა განითვისა სახელი ესე მას
ეამსავე შინა, ვინაჲდგან აღელვებისა ამის წყლისათა მოიშთე-
ნენ ცხენნი ბილწთა მათ მხედრობათანი ვიდრე ოცდა-თუთხ-
მეტი-ათასამდის; ხოლო უწინარეს ეწოდებოდა სხვაჲ სახელი
(ვგონებ რომელ სვანურა ეწოდა, ვინაჲდგან სათავე ამა მდი-
ნარისა სვანეთიდგან გამომდინარეობს). ესე ყოველივე რისხვა
ღვთისა თათართა მათ ზედა იქმნა ლოცვითა წმინდისა არჩი-
ლისითა და კეთილთა ჰაზრითა მისითა.

უკანასკნელ იძულებული მურვან-ყრუ წარვიდა ლაზეთის
მთის გზით ზღვის პირით და სირცხვილეული მივიდა მამულსა
თვისსა თითქმის ყოველგან მოკლებით მხედრობისა თვისისა
უმეტეს სამის წილისა.

მირ მეფე წყლულებითა შეურევებულმან გრძნო, რომელ
მოკვდების იგი, მოუწოდა ძმასა თვისსა არჩილს და ჰრქვა:
„მე ვგრძნობ, ძმაო ჩემო, რომელ აღვესრულები და წარვალ
მამათა ჩვენთა თანა, გარნა მიიღე შრომა და დამასაფლავე
სასაფლავოსა მამათა ჩვენთა თანა“. და ამასთან ამცნო მეფო-
ბისა გვარნი და ცხად უყო ყოველგან დამარხულნი უკვე უნ-
ჯნი და სხვანი საუნჯენიცა დაფლულნი, და ესრეთ დაიძინა
მშვიდობით.

მაშინ არჩილ დიდისა პატივითა წარმოიღო გვამი მისი და
დაფლეს უკვე მცხეთას დედა-ეკკლესიასა შინა. მიმღებმან არ-
ჩილ მეფობითისა ტახტისამან მოიყვანა ცოლად და იქორწინა
ასულთაგან ვახტანგ დიდისათა, ესე იგი, თანატომივე თვისი
ასული გურამ კურატპალატისა, რომელი იყო ძეთაგან ვახ-
ტანგ დიდისათა, შვილის-შვილთაგანი ელენეს ბერძენთა მეფისა
ასულისა. და მერე შემოიკრიბნა კათალიკოზ-მღვდელმთავარნი
და იცხო მეფედ და მიიღო გვირგვინი, სკიპტრა და პორფირი
წინაპართა თვისთა; და განაგებდა კეთილად, თუმცალა არა
იყო ხნით დაზმული, და ახალი ყრმა ჰბაბუკი, მშვენიერი,
თეთრ-ყირმიზი, და თმა-თვალ შავი, და მშვენიერი მორფ-ნაკვე-
თობით, გარნა გონებით იყო მოხუცი, კეთილზნეობით სრული,

სახიერი, მოწყალე, ურისხველი, გლახაკთა ხელის-ამპყრობელი, შემცოდეთა მიმტევებელი, და დავრდომილთა შემწე, და ღირსთა მიმნიჭებელი და დამჯილდოვებელი, თვით კარგი მხედარი და მეომარი მამაცი.

ამა კეთილმან მეფემან განაგნა ყოველნი საქმენი, და აღაშენნა დაქცეულნი ქალაქნი, და ციხენი, და აოხრებულნი სოფლები და დაბები წყეულისა მურვან-ყრუსაგან, რომელიცა დაარღვია კასპიის ზღვიდამ ვიდრე შავისა ზღვადმდე. ამან თუშნი და ხუნძახნი შემოაერთნა სამეფოსა თვისსა, და აღაშენნა ციხენი მათ შინა, და ქალაქი ნობაპატს შინა, და მუნ მცხოვრებნი ბარბაროსნი მოიყვანნა ქეშმარიტისა სარწმუნოებისა ცნობასა შინა. და განაგო საერისთონი ადგილნი და დაუდგინნა ერისთავნი. ჰშენა უკვე არჩილ ძენი ორნი, იოანე და ჯუანშერ, და ასულნი ოთხნი, სახელით—გვარანდუხტ, მარიამ, მირანდუხტ და სუსანა. ამან არჩილ იმეფა ორმეოცდაათი უკვე წელი და აღაშენნა თითქმის ყოველგან აოხრებულნი ადგილნი იგი და მეცადინეობდა გამდიდრებასა ერთასა.

ამა წელიწადთა შინა წარმოემართა დიდისა ძლიერებითა მამულსა ზედან ჩვენსა. ივერიას ნათესავთაგანი მახმედისა, ზედწოდებით ქიქუმ (გინა ჯიჯუმ), რომელსა ასიმსაც უწოდებდინ. მოსრულმან საქართველოდ მოაოხრა ყოველი ქართლი, დაწვნა და დაარღვია ეკლესიანი, და ვერვინ სადა შემძლებელ იქმნა ბრძოლად მისა. და მერელა შევიდა კახეთად და იგიცა აღწყვიტა მსგავსად ქართლისა, და დასდო შიში დიდი მეფესა და მთავართა ზედა. უკანასკნელ განიზრახა უკვე მეფემან მისვლა წინაშე მძლავრისა მის და ვედრებად ერთა და ეკლესიათათვის, რათამცა იხსნეს იგინი ხელთაგან უმღრთოსა მის და ანუ თავი თვისი დასდოს ერისათვის. ამა კეთილმან სრულჰყო განზრახვაჲ თვისი, და მივიდა ქიქუმის თანა. მსმენელმან ასიმ წმინდისა მისვლისამან, ჰყო წინა მიგებება და დიდისა სიხარულითა და აღერისისა სიტყვითა მოიკითხა მეფეჲ, და განუსვენა ფრიად, და ანიჭნა ძვირფასნი სამეფონი უკვე ნივთები. და ესრეთ მრავალჯერ ანიჭებდის მას სხვადასხვა უკვე გვარისა ნივთებითა, განზრახი ამისი, რომელ ნუთუ მოვიყვანო მეფეჲ სჯულსა ზედან ჩემსაო.

და შერეთ რაოდენისამე უკვე დროჲსა მოუწოდა ბილწმან მან ქრისტეს-მოყვარესა მას მეფესა და მრავლისა უკვე გვარითა და ლიქვნითა და განდიდებით აღუთქმიდა გამდიდრებასა მისსა, უკეთუ დაუტევებს სჯულსა ქრისტეანეთასა და შეუდგების მომღვრებასა მისსა. მსმენელმან მეფემან ყოველითურთ უარჰყო წინადადება უღმრთოსა მის და აღიარა კადნიერად წინაშე მძლავრსა მის უფალი ჩენი იესო ქრისტე. მაშინ გამწყრაღმან ასიმ ბრძანა მეფისა მის შეეკრაჲ მრჩობლისა ჯაჭვითა და შეყენებაჲ მისი საპყრობილედ. ხოლო მეფე ესე ევედრებოდა ლმერთსა, რათა ჰსცეს მას ძალი და რათა იგი ჰყოს ღირს მოწამეობისა.

მას ეამსა შინა, იყო რა მეფე საპყრობილესა შინა მარხვითა და ვედრებითა ღეთისათა გულსმოდგინებით, მივიდა მძლავრისა მის წინაშე კაცი ვინმე მთავართაგანნი, ქართველი, გვარითა გარდაბანელი, რომელიცა მახმადიან ქმნილიყო, და აქვინდა მას დაფარული უკვე მტერობაჲ გულსა შინა თვისსა მეფისა არჩილისა, მიზეზითა ამით, რომელ მამის ძმაჲ მისი მოეკლა წანართა და მკვლელნი მისნი განერივნეს მშვიდობით პაპასა არჩილისასა ადარნასეს მეფესა, რომლისათვის ძვირმომხსენემან კაცმან მან უთხრა ასიმს: „თქვენდა არა უწყებულ არს, რომელ თუ ვინა არს მეფეჲ არჩილ? ესე არს ძე სტეფანოსისა და ნათესავი დიდისა ვახტანგისა, ძეთაგან მირიანის, ძის ქასრეჲსა. ესე უკვე მეცნიერ არს დაფლულთა მათ საუნჯეთა სამეფოჲსა თვისისათა და ირაკლის კეისრისა მიერ დაფლულთა საუნჯეთასა.“

მსმენელმან ასიმ ბრძანა მოყვანებაჲ მეფისა არჩილისა და უბძანა: „მე აწ ვცან, რომელ შენა ხარ შვილი დიდთა მეფეთა ხოსროვიანთა, რომელნიცა იყვნენ წინაპარნი მათნი მფლობელნი სპარსთანი და ამით უმეტეს დიდებულ იქმნები ჩემ წინაშე, და გთხოვ მე ამას, რათა შეუდგე სჯულსა მახმედისასა და ამით მყო კმაყოფილ, და მიიღო საუნჯენი დიდ-დიდნი ჩემ მიერ, და სამკვიდრებელიცა თქვენნი, და ესთავე საუნჯენიცა მამათა თქვენთა, გარნა პირველად მიჩვენენ ირაკლი კეისრისაგან დაფლულნი საუნჯენი.“ მაშინ მიუგო არჩილ: „უწყებულ იყავნ თქვენდა, რომელ ოდეს ირაკლი კეისარი განემარ-

თა სპარსთა ზედა და მოიწია მამულად ჩვენდა, მე მაშინ უკვე ვიყავ ყრმა, ოდეს მამამან ჩემმან და ძმამან ჩემმან დამარხნეს საუნჯენი მათნი ციხესა მას შინა, სადაცა უკუნიქცა მურვან-ყრუ და აწ ციხე იგი არს ფლობასა ქვეშ თვითმპყრობელისა ბერძენთასა. ხოლო დატიეებისათვის ჰსჯულისა ესრეთ ისმინეთ, რომელ მე არა რომლისამე მსოფლიოსა დიდებისათვის უარვეყო უფალი ჩემი იესო ქრისტე, და ესე კმა გეყავნ! „მაშინ რისხვით მიუგო ასიმ: „შენ იყავ დაცემასა მას აფხაზეთს მხედრობათა მათ ჩვენთა ზედა?“ მიუგო არჩილ: „ჰე, ჰეშმარიტად მე ვიყავ, რაეამს იგინი დასცნა ღმერთმან რისხვითა თვისითა.“ ჰრქვა უკვე ასიმ: „ღმერთმან მან დასცნა მხედრობანი თქვენნი, რომელიცა გრწამთ თქვენ ქრისტე ძედ ღვთისად და ვნებულად და მომკვდარად?“ მიუგო: „ჰეშმარიტად მან, რომელი ზეცით გარდამოხდა და ხორცი შეისხნა სულისაგან წმინდისა და მარიამისაგან ქალწულისა, განკაცნა და ჯვარს ეცვა, დაეფლა და აღსდგა მესამესა დღესა, და ამაღლდა ზეცას და კვალად მომავალ არს განჰსჯად ცხოელთა და მკვდართა.“

ამას ზედან განწყრა უსჯულო იგი და უბრძანა არჩილს: „ვინცა ღმერთი მოკვდავი არს და სასოებაჲ ცხოვრებისა მოკვდავისა მიმართ არს, ჯერარს მისიცა სიკვლილი!“ და უბრძანა ჯალათთა წარკვეთა თავისა წმინდისა არჩილისა. და განიყვანეს წმინდა იგი მტარვალთა მათ და წარკვეთეს სამღვდელთა თავი მისი წელიწადსა განხორციელებისაგან სიტყვისა ღვთისა 781-სა, მარტსა 20-სა. და ესრეთ ყოვლად-წმინდა სული თვისი შევედრა უფალსა და ზეციურისა დიდებითა იდიდა ღვი.

და მას ღამესა შინა მოვიდნენ კაცნი მონანი ღვთისანი და ერდგულნი მამულისა და მეფისანი, გვართ გოდერძიანნი, ტბელნი ადგილობით, და სხენიცა მათ თანა აზნაურნი და წარიღეს იღუმალ გვამი წმინდისა ამის მეფისა, შემურეს და დიდითა პატივითა დაფლეს ეკკლესიასა შინა ნოტკორას მისვე მეფისაგანვე აღშენებულსა. და მერეთ დედოფალმან, ცოლმან წმინდისამან, ჯილდოებულ ჰყო კაცნი იგი, რომელთაცა წარიღეს გვამი წმინდისა ამის მეფისა, სოფლებისა მიბოძებითა.

დედოფალ მან: წმინდა მეფის ლუარსაბის წამებაცა მითხარ.

იოანე: გიორგი მეათემან, კეთილმსახურმან მეფემან ქართველთამან, დავითიან ბაგრატიონმან, ძემან ჭიმონ დიდისამან, შობილმან კახთა მეფისა ლეონ დიდისა ასულის დედოფლისაგან, იქორწინა ჩინებულისა მთავრისა ლიპარიტიანისა ასულისა თანა თამარისა წესითა ქრისტიანეთათა. და ამადგან იშვა ძე, ღვთის სათნო და ღვთისაგანვე გამოჩეული დედის მუკლითგანვე მისით, მეორე ლუარსაბ, მეფე ქართლისა.

ესე ლუარსაბ აღზარდეს დედა-მამამან თვისმან სწავლითა საფილოსოფოთა და საღმრთოთა წერილთა შინა, და მართლმადიდებელთა სარწმუნოებისა აღსარებითა და სხვითა ყოვლისა ქართველთ ზნეობითა სრულჰყვეს. და სიკეთითა სავსე უყვარდათ ყოველთა უკვე ქვეშევრდომთა მისთა. ჟამსა ოდეს ხონთქარმან სულთან მურად მიულო სპარსთა მეფესა შახუდაბანდს მრავალნი უკვე აღგილნი, და ამასთან ერევანიცა, და დააყენა ციხესა მას შინა გუშაგნი ოსმალთანი, და ეპყრა ვიდრე შააბაზისა გამოსვლადმდე, ესე შააბაზ ძე შახუდაბადისა აღვიდა რა ტახტსაზედა მამისა თვისისაბა, თითქმის განმთელნა ყოველნი აღგილნი სპარსთანი; და მერე მოვიდა მცირესა ერმანიასა შინა და მოადგა ციხესა ერევნისასა მხედრობითურთ თვისით. გარნა ოსმალნი ფრიად წინაგანეწყენენ და უღონო ქმნილმან გამოღებისთვის ციხისა, მიუწოდა მეფესა ქართლი-

სასა გიორგის მხედრობითა თვისითა. ხოლო მეფემან გიორგი შემოიკრიბნა მხედრობანი ქართველთანი და მივიდა წინაშე შააბაზისა. მან შეიტკბო ფრიად და უკანასკნელ თვით გიორგი მეფე დაესხა ციხესა მას ერევნისასა თვისითა უკვე მხედრობითა, და გარდავიდნენ გალავანსა ზედა ქართველნი, და მოსრნეს მრავალნი უკვე ოსმალნი და აღიღეს ციხე იგი, და ჰყო ფლობასა ქვეშე შააბაზისასა.

შააბაზ თუმცა მეფესა გიორგის უბძანა მადლობაჲ და ანიჭნა ნიჭიცა აღებისათვის ციხისა, გარნა ვინაჲდგან იყო შააბაზ მამაცთა უკვე კაცთა მოძულე და შურიტა საესე, აღივსო შურითა სიმხნისათვის მეფისა და ქართველთა ზედა და აღიხსენა პირველისაცა ლუარსაბ მეფისაგან წინა-განწყობა და ძლევა-შემოსილება სპარსთა ზედა შაჰთამაზისა მიმართ პირველისა და არაუფლება მისი ქართლსა ზედა. და ოდეს შააბაზ უკუნ იქცეოდა მამულადვე თვისსა, უმასპინძლა მეფესა გიორგის და შეატყუა საქმელთა შინა საწამლაფი და რაოდენისამე დღისა შემდგომად გარდიცვალა მეფე გიორგი.

ხოლო ლუარსაბ მეფე დაშთა მხოლოდ ოდენ ორითა დითა, ზედ-წოდებით ხვარაშან და ელენე. თუმცა ლუარსაბ იყო ყრმა, გარნა მკვეთრი გონებითა, და სიმშვიდითა და პატიოსნებითა და სიმდაბლითა საესე და საყვარელ კაცთაგან, და მხედრობისა საქმეთაცა შინა გამოცდილ და მარჯვე, მორფ-ნაკვეთობითა მშვენიერ, თეთრ-ყირმიზ და თმა ლამაზ.

ესე ლუარსაბ მეორე მიიყვანეს ერთა ქართველთა დიდებულთა მცხეთას და სცხეს ლუარსაბს საცხებელი მეფობისა და აკურთხა მეფედ კათოლიკოზმან ზაქარიამან. მაშინ მეფე ესე იქმნებოდა წლისა მეთატამეტისა, ოდეს მიიღო მეფობა. ხოლო შემდგომად მეფობისა მისისა წელსა მესამესა, მეფე ცხირეთსა მყოფი შესაქცეველად მცირითა უკვე თანამყოლელთა მხედრობითა იმყოფებოდა ადგილსა მას. და ამა ჟამსა შინა თათარნი თურქისტანისა მხრისანი, რომელნიც მიწოდებულ იყვნენ ხონთქრისაგან შესაწევნელად ბრძოლისათვის ბაღდადელთა ზედა, შემდგომად სრულყოფისა ესე თათარნი კოსტანტინეპოლით უკუნიქცენ მამულადვე თვისად. და წარმოსრულნი სიმარჯვისათვის გზისა მოიწივნენ თრიალეთს. და მუნ განიზრახეს თათარ-

თა მათ. რათა დაესსენ ქართველთა ქვეყანასა, ვინაჲდგან უწყოდენ, რომელ მეფეჲ ამათი არს ყრმა და ჩვენ მრავლისა ქონებისა მშოველნი განვალთ მამულსა ჩვენსაო. აღიძრნენ ბილწნი ესე და მოიწივნეს მანგლისსა, რომელსა ეწოდა კველთა. გარნა საღმრთომან მადლმან ესევეთარი ზნელი უკვე ნისლი შემოსა ადგილსა მას, სადაცა არს ეკლესია მანგლისისა ღვთისმშობელად წოდებული, რომელ ვერ უძლეს მიახლებაჲ მისი და ვერცა განიცადეს უკვე თვალითა. და ამა სიარულსა შინა შეხვდათ მათ მღვდელი სახელით თეოდორე მის ადგილისა, და შეიპყრეს იგი და სტანჯვიდენ მას, რათა უჩვენოს გზა ქართლისა და სადაცა არს. თვით მეფეჲ, მიუძღვეს მათ. მაშინ მღვდელმან მან კეთილგანზრახმან აღიჩია სიკვდილი თვისი, ვიდრე განცემა მეფისა და მამულისა. გამოუძღვა თათართა მათ უფროს აცილებით ცხირეთისა და შთამოუძღვა გზასა ზედა ერთაწმინდისა და ქვენადრისისასა, სადა მრავალი ქირი ნახეს თათართა მათ იწროჲსა გზისა გამო, და მრავალნიცა ცხენნი დაეხოცნეს და წარუხდათ. ამა მიზეზისა გამო წარკვეთეს მღვდელსა მას წმინდა იგი თავი. შთამოსრულნი უკვე თათარნი განეფინნეს მდოესისა მინდორსა ზედა სიმრავლით ვითარცა მკალნი. და მცნობი უკვე მეფე და თავადნი და სხვანი მხნენი მამაცნი ერნი ემდევრნენ უკანით თათართა მათ, და მოსწყვიდნეს მრავალნი მთავართაგან მათ თათართასა და ლაშქართაგან მათთაცა.

და ამა ბრძოლასა შინა მხნედ იყვნენ მცირენი იგი ლაშქარნი მეფისანი და ჩინებულად ციციშვილი ზაზა, იარალი ბართაშვილი და სააკაძე გიორგი და სხვანი თავად-აზნაურნიცა, და მსახურნი კაცნი.

მაშინ იყო თთვე ივნისჲ და ავდართაგან იყო მტკვარი უკვე განდიდებული. და მას ღროსა შინა მგზავრი ვინმე ტერტერა სომხისა მომავალობდა გორიდგან. და რა ხუცესქან მან სომეხთამან იხილა მხედრობაჲ თათართა, მსწრაფლ უკუნიქცა და გორისა ხიდისა ფიცარნი გარდაყარნა წყალსა მას შინა და სრულიად აღიღო ფიცარნი ხიდისანი. მაშინ მისრულთა თათართა სიდიდისა გამო მის მდინარისა ვერღა უძლეს განსვლა მას შინა. და თათართა აიარეს გორისა პირდაპირ, და მიიწივნენ სოფელ-

სა ქვენატკოცს და მუნ დაიბანაკეს თათართა. მეფემან ლუ-
არსაბ ყოველგანიდამ მომწოდებელმან ჯარისამან მსწრაფლ
შემოიკრიბნა ამერ-იმერნი და საერისთონი და სხვანი მხედ-
რობანი საბარათა შეილოდგანაც. და შეკრბენ ყოველნი უკვე
ერთად, და მოვიდნენ ერისთავ-ამილახვარი და სხვანიცა თა-
ვადნი. და გამოარჩიეს, თუ ვითარ სახითა შეებან მტერსა მას.
და მისცეს დარიგება მეფესა, ვინაჲდგან მას ეამსა შინა იყო
ათთექვისმეტისა წლისა. და ესენიცა მივიდნენ და მახლობელ
მის სოფლისა დაიბანაკეს. და მას ღამესა შინა შეევედრენ
უფალსა და განვიდნენ მტკვარსა, რომელთა წინაუძლოდა მეფე.
განაწყევეს ქვევითნი და ცხენოსანნი. და მას მეორესა დღესა
მიმართეს თათართა. ხოლო თათარნიცა განეწყვენენ და იქმნა
ძლიერი ზედადასხმა ერთისა მეორისაგან, და ცემა შუბთა,
ხმალთა და ლახტებთა, და სროლა თოფთა. და მაშინ გიორ-
გი სააკაძისა და სხვათაგან კეთილ განკარგულებისა რჩევამან
და მეფისა სიმხნემან, რომელმანცა ხელითა თვასითა დასცა
მრავალნი უკვე თათარნი, და ესთავე ძლიერად ზედადასხმა-
მან ქართველთაგან აოტნეს ჯარნი თათართანი; და იძლივნენ
სრულიად სპანი თათართანი ვიდრე სამოცი-ათასი უკვე კაცი.
და ესეოდენი მოსწყვიტნეს, და შეიპყრეს, რომელ ათოთხმეტი
ოდენ თათარილა განერა ხელთაგან ქართველთასა. და ესრეთ
ძლევაშემოსილნი უკმოიქცეს, გარდახდნენ ცხენთაგან და აღავ-
ლინეს ღვთისადმი მადლობა ცრემლთა დამთხვეველთა.

და მერეთ ქართველთა ჩვეულებისამებრ გარდუხადა მეფემან
მეჯლიში, და ჯილდოებულ ყვნა ყოველნი უკვე მსედრობათა
თვისთაგანი, და აღივსნეს მხედრობანიცა ჩვენნი ალაფითა და
საშოვართა თათართასა.

რა სცნა ესევეთარი სიმხნე ლუარსაბისა წყეულმან შააბაზ,
აღუჩნდა უკვე ძნელად და განიზრახა ესევეთარი უკვე ბორო-
ტი, და სთქვა, ვითარმედ: „ქრისტიანეთა აღუჩნდების ძნე-
ლად ცოლად მიცემად ასულთა თვისთა მახმადიანთად“. და მა-
შინ წარმოუვლინა დესპანი ლუარსაბს მეფესა და სთხოვა ცო-
ლად დაჲ თვისი განზრახვითა ამით, უკეთუ არა მისცემს მე-
ფეჲ დასა თვისსა, ესე იქმნების მიზეზ ურთიერთსა შორის
მტერობისა, და ამა მიზეზით ავაოხრებ მამულსა მისსაო. მოს-

რულმან უკვე მოციქულმან ღოარტენა წერილნი შააბაზისა, და სიტყვითაცა ცხად უყო დამოყვრებაჲ მისი, და აღუთქმიდა მრავალთა წყალობათა. მსმენელი ამას ზედა მეფეჲ იქმნა დიდად მწუხარე და მოუწოდა ყოველთა დარბაზისა ერთა და სამღვდელთა და ზრახვაჲ ჰყო მათდა ხატითა ამით, რომელ შააბაზ მთხოვს დასა ჩემსა საცოლოდ, უკეთუ მივსცე იგი მას, მე ვიქნები მიზეზ ქალისა მის უარყოფისათვის ქრისტესა, და უკეთუ არა მივსცე იგი, და მაშინცა მიზეზ ვიქმნები აობრებისა მამულთა ჩვენთა და დატყვევებისა მრავალთა და დაქცევად ეკკლესიათა. მაშინ თანაგამზრახთა მეფისათა ჰრქვეს მეფესა: „მეფეო, უმჯობეს არს ერთისა სულისა მიცემა, ვიდრე მრავალთა წარწყმედისა, და ჩვენ ვიზრუნევით სულისა მაგისათვის წინაშე ღვთისა“. და მერეთ მეფემან მისცა შააბაზს ცოლად დაჲ თვისი ელენე.

შემდგომად წარყვანებისა ამის ქალისა კვალად გულის-მსიტყველმან შააბაზ განიზრახა ესე, რათა ამზახლოს მეფეჲ ლუარსაბ და მეფე თეიმურაზ ურთიერთარს, ვინაჲდგან უწყოდა, რომელ ურთიერთისადმი ახლო ნათესავ არიან მეფენი ესე და სჯული ქრისტიანეთა აყენებს ამას, და უკეთუ არა ისმინონ ჩემი, კვალად ეპპოვო მიზეზი ბრძოლისათვის მათისა, ვინაჲდგან ბებია მეფისა ლუარსაბისა, დედოფალი ნესტან-დარეჯან, დაჲ იყო მეფისა კახთასა აღექსანდრე მესამისა, რომელიცა იყო პაპა მეფის თეიმურაზის პირველისა. ხოლო შააბაზ ორთავე უკვე მეფეთა ცხად უყო წარმოვლენითა მოციქულისა და წერილითაცა. მსმენელნი უკვე ორნივე მეფენი ფრიად მწუხარე იქმნენ ესევეთარისა სჯულისა წინააღმდეგ საქმისათვის. გარნა კვალად თხოვითა ქართველთა და კახთა, სამღვდელთა და საეროთაგან, განრიხებისათვის მამულისა აიძულნეს ესე ორნივე მეფენი დამოყვრებად, და მისცეს დაჲ მეფისა ლუარსაბისა ხვარაშან ცოლად მეფესა თეიმურაზს, და იქორწინა მას ზედა.

ხსენებული უკვე გიორგი სააკაძე მას ეამსა შინა იყო გვართა აზნაური, გარნა დიდად საყვარელი მეფისა ლუარსაბისა, რომელიცა თანაშეზრდილ იყო ეამსა ყრმობისასა მამისა მიერ

ამა გიორგისა, რომელიცა ახლო ჟამსა ათცამეტისა წლისასა ესე გიორგი ოცისა წლისა. და აღიზარდნენ რა ერთად, ფრიად უყვარდა მეფესა მას. და ესრეთჲე მეფისა ლუარსაბისა მზრდელი, რომელ არს მამამძუძე (ესე იგი ლალა), გვართა ბარათაშვილი, ხოლო სახელით შადიმან წოდებული, ესეცა დიდად უყვარდა მეფესა, და ერჩდა სიტყვასა მისსა. გარნა ვინაჲდგან არს ჩვეულება სამეფოთა პალატთა შინათა შური და მტერობაჲ ურთიერთისა ესევეთართა მახლობელთა მეფისათა, ამისა გამო მტერობდა შადიმან გიორგი სააკაძეს და ესთავე სხვანიცა კარის კაცნი. გარნა გიორგი სააკაძე სხვათა უკვე თავადთა და აზნაურთა მრავალისა ლიქვნისა სიტყვითა და ნიეთთა ჩუქებისათა, და მეფესთან საქმეთა გარიგებისათა მისდრეკდა გულთა მათთა თვისადმი. და იტყვიან, რომელ აქვნდა გიორგის სურვილი მეფობისა ხარისხობისა, ვინაჲდგან იყო მდიდარ და ბრძოლასა შინაცა გამოცდილ, და გვოარძნილიცა კაცი და მატყუარი, მთნებელი გულთა უმეცართასა.

ამან გიორგი მანქანმან ეშმაკისამან განიზრახა სხვაჲ ღონე რაჲმე, რათამცა აწვიოს მეფეჲ სახლსა თვისსა, და უმასპინძლოს მან დიდებით, და მერეთ შემდგომად შუა სადილისა მოიყვანოს მშვენიერი დაჲ თვისი და ყოს მწდეველად ღვინისა მეფისათვის, ნუჟკვე ეტრფოს მეფეჲ და მიიყვანოს ცოლად თვისსა, ვინაჲდგან არა ესეჲ მეფესა მას ცოლი, და იყო ჭაბუკობისა რიცხვსა შინა. და ამა საქმითა უფრორე განუყენოს ერნი თვისნი, და ანუ დიდებულთა არა თავს იღვან დედოფლობაჲ მისი, და განტევეებითა ამა ქალისათა მიიცეს უმეტესი მიზეზი ორგულებისა.

ესე განზრახვაჲ თვისი სრულ ჰყო გიორგი სააკაძემ, და აწვია მეფეჲ სახლად თვისსა, და სხვანიცა დიდებულნი. და ვითარცა ჩვეულება არს ქართველთა—შექცევა და ღვინისა სმა მეტობით, ჟამსა მას ოდეს აღივსნეს ღვინითა მეფეცა და მთავარნიცა, მაშინ შემოიყვანა ქალი იგი სააკაძემან გიორგი და წარუდგინა მეფესა და ჰკადრა მას, რათა მწდე ექმნას მეფესა ქალი იგი. მხილველმან მეფემან მშვენიერისა უკვე ქალწულისა, სათნო იყო იგი და განიგულა ცოლად მოყვანებაჲ მისი დაფარვით, ვინაჲდგან სიჭაბუკისა ტრფიალებაჲ განდიდ-

და გულსა შინა მეფისასა. ზეორესა უკვე დღესა უბრძანა მეფემან გიორგის ცოლად თვისსა სათნო-ყოფაჲ. ნსმენელმან გიორგი სათნო-ყოფისა მეფისაგან დისა მისისა ცოლად თვისსა, იწყო ტირილად და ვედრებად მეფისა და დედოფლისა დედისა მისისა თამარისადმი სახითა ამით, რომელ არა შვენის მეფესა აზნაურთა ქალისა ცოლად მოყვანებაო, არამედ მთავართა არს შესაბამ, და ესრეთვე უკეთუ იქორწინოს მეფემან დასა ამას ჩემსა ზედა, ესე არა იქნების სათნო დიდებულთა გვამთადმი და ნუთუ ამის ძლით მოხდეს უპატიოებაჲ რაჲმე და შეურაცხებაჲ. გარნა უკანასკნელ სურვილსა მეფისასა დაემორჩილა გიორგი.

მცნობელთა უკვე ქართველთა ერთბამად, მთავართა და სხვათა დიდებულთა, არა თავს-იდვეს ქორწინებაჲ მეფისა ქალისა მისდამი და არც სხვათა ერთგულთა ყმათა მეფისათა, არამედ ზოგად ყოველნი აყენებდეს მეფესა და ეტყოდენ: „არა შესაბამ სადამე არს მღაბალთა აზნაურთა ქალისა მიყვანებად ცოლად შენდა, ვინაჲდგან ხარ ძის-ძე სვიმონ მეფისა დიდისა და ძე მწინისა მეფისა გიორგისა, უწყია შენ თუ, ვითარ ერთგულნი ყმანი მის მეფისა სვიმონისანი იყვნენ ყოველნი მამანი ჩვენნი და ჩვენგანიცა მას ჟამსა დამსწრენი, ოდეს ოსმალთა შეიპყრეს იგი, თუ რაოდენი საფასე მისცეს ქართველთა ესრეთ, რომელ თვით დღესასწაულთა დღეთა და ქორწილობისა ქანსა შინა შალისა ჩოხებითა და ნაბად-წამოსხმულობითა მოვიდოდნიან ჩინებულნი გვამნი სტუმრობად და ქამად მეფეთა თანა? და აწცა სახითა ამით ვართ სარწმუნო ყმანი შენნიო“.

მეფეჲ ლუარსაბ თუმცა მეცადინეობდა ქალსა მას ზედა ქორწინებასა, გარნა ვერლა წინააღუდგა მთავართა მიერ თხოვილთა საქმეთა; და ესრეთვეცა გაამხილეს გიორგი სააკაძისჲ განზრახულნი სანდოთა მისთა მეგობართა, რომელიცა აწვევდა ორგულებასჲ მეფისასა. და ყოველივე ესე წინადადება აღუჩნდა მეფესა ლუარსაბს სამძიმოდ, და ჰყო ნებაჲ მთავართა და განუტევა ქალი იგი. და ენებათ სააკაძისა შეპყრობაცა, რომელ მას ჟამსა შინა მეფეჲ სცხოვრებდა საზაფხულოსა სასახლესა შინა კოჯორს. გარნა მეფესა ლუარსაბს არა უქორწინია ქალსა მას ზედა და არცა სხვებ შეხებია იგი, ვითარცა

სწერს სომეხთა ისტორიკოსი კაცი სარწმუნო, არაქილ ვართა-
პეტი. ხოლო ბიძაჲ გიორგი სააკაძისა ტფილელი იოსებ სწერს
ქორწინებასა, მიმდები ძმისწულისათვისა, და ესთავე რომელ-
ნიმე ნწერალნი, ვითარმედ თვით გიორგისაგან სმენოდეთ ქორ-
წინება მეფისაგან ქალსა მას ზედა, და შეპყრობაცა თვისი,
და ამისთვის განუდგა მეფესა.

მეგობართაგანმან ვინმე მუნ დამსწრეთა მთავართაგან უბნო-
ბათა ზედა [...], ვითამც დაჰყვა მეფეჲ შესაპყრობლად გიორ-
გისა, გარნა ესე არა ჩანს მართლიად ნებაჲ მეფისა. გარნა
მივიდნენ არა-სარწმუნონი იგი და აუწყეს ყოველივე გიორგის
მის ზედა მოსაწევარნი საქმენი, რომელ ჩვეულება არს ქართ-
ველთა სიტყვათა შინა განსარისხებელთა უმეტეს დართვაჲ
საშფოთართა უკვე სიტყვებთა.

მცნობი ამისი გიორგი განუსჯელად განვილტო მუნით და
მივიდა არაგვს ნუგზარ ერისთვისა, სიამამრისადმი თვისისა,
რომელიცა არცა იგი იყო ერთგულ მეფისა თვისისა, ვითარ-
ცა ჩვეულება [არს] ერისთავთა. აცნობა გიორგიმ ნუგზარს
ყოველივე მოსაწევნელნი საქმენი თვის ზედა და ამის გამო
ტოლვაჲ მეფისაგან, და აღლესა ესეცა სხვადასხვა სახი-
თა ორგულებისათვის მეფისა. და უკანასკნელ ორნივე ეს წარ-
ვიდეს შაჰაბაზისადმი რაოდენითამე კაცითა.

ესმსა მას შინა შაჰაბაზ იყოფებოდა კერძოთა მიდიისათა, სამ-
თავროსა შინა დედაქალაქისა კვიროპოლისსა (რომელსა ზედ-
წოდებულ ჰყოფენ შამახიად) ქალაქსა შინა; სადაცა იდგა. შაჰ-
აბაზ, ყიზილ-აჯალად წოდებულსა. მისრული გიორგი და ნუგ-
ზარ წარადგინეს წინაშე შაჰაბაზისა. და მან გამოჰკითხა ვინა-
ობაჲ მათი და მიზეზი მისელისა მათისა, რომელ გიორგიმ აც-
ნობა გვარნი და სახელნი თვისნი და ამასთან, რათა სცხოვრებ-
დეს აჩრდილსა ქვეშე ხელმწიფებისა მისისასა, და თავი თვი-
სი დასდგას მსახურებისა და ერდგულებისა მისისათვის, და
სახმარ ექმნას ყოველსა შინა საქმესა საქართველომასასა, და დარ-
წმუნებულჰყო, რომელ ყოველივე საქმეჲ ქართველთა უწყის
მან ზედმიწევნილებით.

შაჰაბაზმან ანიკნა ამათ შესაბამიერნი ხალათნი, ვითარცა
არს ჩვეულება სპარსთა მეფეთა, და განუწესნა როჰიკინი. უკუნ-

ქცეულმან მუნით შააბაზ თანაწარიყვანა ისპაანად გიორგი და გზასა ზედა ცხენით სელასა შინა გამოჰკითხვიდა მისგან ნათესაობათა ქართველთა და კახთა მეფეთასა და ქართველთასა, და სიმაგრეთა და ადგილთა სრულიად საქართველომასათა. ხოლო გიორგიცა ყოველსავე გამჟავრებით აუწყებდის ამბავთა, ვითარცა მამულისა ორგული, და ამასთან ცხად უყოფდა ორგულეზათა მეფეთაგან, და ადვილად დაჰყრობასა და აობრებასა შაჰაბაზისაგან ქართველთა და კახთასა. მისრულმან შაჰაბაზ და გამტარებელმან რაოდენისამე დრომასმან შემოიკრიბნა მხედრობანი თვისნი და ჟამსა გაზაფხულისასა წარმოსრულმან ისპაანით თანაწარმოიყვანა გიორგი, განმზრახი ბოროტისა და მამულისა ორგული. და სელითა ამით მოიწია მცირესა ალენისასა შინა, დედაქალაქხა განძას (რომელ არს აწ განჯად წოდებული და მოვაკანად ადგილი იგი ქართველთ მებისტორიეთაგან). ხოლო შაჰაბაზ მუნ განუსეენა სპათა თვისთა და მერე უბძანა გიორგის; „ოდეს იქმნების დროჲ, რათა წინამძღვარ გვექმნა საქართველოსა ზედა?“ ხოლო სააკაძემან მიუგო: „მცირედ მოითმინოს მეფობამან თქვენმან და მე მოგახსენო დროჲ კეთილი, რომლითაცა ადვილ იყოს შესვლაჲ თქვენის უმაღლესობისა ადგილთა მათ შინა“.

მცნობელთა მეფეთა ლუარსაბ და თეიმურაზ მოსვლისთვის შაჰაბაზისა სამეფოთა მათ ზედა, შემოიკრიბნეს სამღვდელონი და თავად-აზნაურნი, და შეკრბენ ერთად ნარეკვავისა ქალასა შინა, და დასდვეს პირი ფიციითა ესრეთ, რათა არა ერთმან მეორესაზედ იხმიონ. რაჲმე მზაკვარებაჲ, და ესრეთვე სული თვისი დასდონ ქრისტესთვის და ერთათვის თავი თვისი. და ამა პირისა დამამტკიცებელნი წარვიდენ თვისთვისსავე ადგილსა.

შაჰაბაზ პირველად წარმოუფლინა მეფეთა ამათ დესპანნი და ცხადუყო სიყვარული და დაზავებაჲ მათთანა, და ამასთანავე საიდუმლო წერილი ლუარსაბისა თანა, რომელ: „ნუ მინდობილხარ თეიმურაზისა, რომელსა ნებაჲს ძვირისყოფაჲ შენი და მიღება თვისად ქართლისა, — არამედ უსწარ შენ და მოკალ იგი“. ესებატითავე საქმითა მეცადინეობდა თეიმურაზისასა, რათამცა აცთუნოს მეფენი ესე და მტერ ჰყოს ურთიერთისა.

არამედ მეფენი ესე ქრისტიანულისა ძმებრივისა სიყვარულითა უმეტეს გამტკიცდებოდეს.

დღესა ერთსა შინა კვალად კითხვა ჰყო შააბაზ სააკაძისადმი, რომელ: „უკეთუ ვინმე თქვენგანმან მისტაცოს ვისმე ცოლი, ვითარ უკვე დასჯის მას სჯული თქვენი?“ გიორგი სააკაძემ არა თუ სასულიეროჲსა სამართლითა ცხად უყო რაჲმე შააბაზს, არამედ ჰრქვა ესე, რომელ: „ესევეითარისა კაცისა სათანადო არს მოკვლაჲ, და ახორება მამულთა მისთაჲ, და აკლება ყოვლითა უკვე საცხოვრებელითა და იაეარ ჰყოთაჲ მათი“. მაშინ შააბაზ ჰრქვა: „კეთილად საჯე, რომელ მეფემან თეიმურაზ გამომიცვალა მეუღლე ჩემი, დაჲ მეფისა ლუარსაბისა, და მან წამგვარა დანიშნული ჩემგან.“ გიორგიმ კვალად უმეტეს დაუმტკიცა მტერობაჲ მეფისა თეიმურაზისა და ლუარსაბისა.

შააბაზმან კვალად წარმოუვლინა მოციქულნი და სთხოვა წინდად მეფესა თეიმურაზს უფროსი ძე თვისი ლეონ. გამზრახთა კახთა თავადთა და ვერთავმდებელთა ომისათა, სთხოეს მეფესა, რათა წარავლინოს დედაჲ თვისი დედოფალი ქეთევან და თანაწარატანოს ძეცა თვისი. მეფემან თეიმურაზ თავსი დედა ესე ყოველი და ცხადუყო დედასა თვისსა, და ჰრქვა: „დედაო, ჩემგან დიდ სადამე არს თხოვაჲ ესე, რათა წარხვიდე წინაშე შააბაზისა; ესეოდენტა ერთა განთავისუფლებაჲ ხელთაგან მისთა, სათნო იქმნების ღეთისა“. მსმენელი დედაჲ დამორჩილდა მეფესა და თანაწარატანა უმრწემესი ძეჲ მეფისა ალექსანდრე, და მივიდა წინაშე შააბაზისა. უკეთურმან მან მძლავრმან შააბაზ მიიღო ესე დედოფალი უკვე ქეთევან პატივითა, გარნა ჰრქვა, რომელ: „ესრეთი მცირე ყრმაჲ რად ჩემდა? ნუთუ ძიძად ამისა ვიქმნე მე?“ და სთხოვა უფროსისა ძის ძისა მისისა მოყვანებაჲ. მაშინ მსმენელი ამას ზედა შეწუხნა დედოფალი და აცნობა ძესა თვისსა და ამცნო, რათა არა მოსცეს მან. გარნა თხოვითა კახთათა წარგზავნა თეიმურაზ უხუცესი ძეცა თვისი ლეონ. მხილველმან შააბაზ იხმო თეიმურაზცა, გარნა თეიმურაზმან გამოსცნო მცბიერება ბილწისა მის და არა წარვიდა. და უკანასკნელ შააბაზმან სთხოვა მეფესა თეიმურაზს ასული თვისი თინათინ, და იგიცა წარგვა-

რა, და მისცა ვალსა ლორისტინისასა ცოლად. შააბაზ მხილველ-
მან, რომელ არა მივალს მისთანა თეიმურაზ, დედოფალი
ქეთევან ორის ძის ძით მისით გაგზავნა შირაზად, ხოლო თვით
წინამძღრობითა ნუგზარისა და გიორგისათა წარმოემართა
იღუმალ კახეთსა ზედა.

ეამსა ქრისტესშობის თვისასა, ლამესა შობისასა (ვინააღვან
მას ეამსა არს უდიდესი ზამთარი მამულსა ჩვენსა), ცისკრისა
ეამისა დროსა დაესხნენ ქიზიყს და ამისა გარემოსა რჩევითა
გიორგისათა თათარნი და მრავალნი მოსწყვიტნეს ქრისტი-
ანნი, მოულოდნელნი ესევეითარისა განსაცდელისა, დაატყვევეს
მრავალნი და იავარ-ჰყენეს სახლნი მათნი, განხრწნეს ქალწულ-
ნი, ხოცდენ მამაცთა და მოხუცთა კაცთა, ითრევედენ დედათა,
სრესდენ ყრმათა, და იყო სრვაჲ, აყრაჲ ხალხთა, და წარღე-
ბა საქონელთა. და ესრეთ წინამძღრობითა ამა გიორგისა და
ნუგზარისათა აღილეს ენისელისა ქალაქი, გრემად წოდებული
და მშენიერად, დაწვეს სახლები და ტყვე ჰყვეს მრავალნი,
და მუნიდგანაც და სხვათა ადგილთაგანაც აყარნეს ხალხნი
და გარდაასახლეს სპარსეთად. მეფე თეიმურაზ განივლტო ხელ-
თაგან ბარბაროსთასა და მივიდა ლუარსაბისა. და ორნივე ესე
მეფენი წარვიდნენ იმერეთს.

შემდგომად აოხრებისა კახეთისა შევიდა შააბაზ ქართლსა
შინა და მივიდა გორს, და მერე მუნიდგან დაიბანაკა მცირე-
სა ქალაქსა შინა აღს. და ყოველთა ადგილთა ქართლისათა
წარაველინნა ქადაგნი და ამცნო ცხადყოფა მოწყალეებისა ხელ-
მწიფისა, და მშვიდობით დაცვაჲ ერთა და არარაჲსამე მიტა-
ცება უფასოდ. და ჰყო ესე, და შემოიკრიბნა განბნეულნი
ქართველნიცა და არარაჲმე ბოროტი უყო მათ, და დაარწმუ-
ნა ყოველნივე ფიციით და ეტყოდა ერთა მათ: „ვინააღვან სიძე
ვარ მეფისა თქვენისა ლუარსაბისა, მე იგი მიყვარს, ვითარცა
საკუთარი ძე ჩემი, და მსურის ბედნიერება მისი და ქვეშევრდომ-
თაცა მისთა, და მსურის მოსვლაჲ მისი ჩემთანა, რათა შევიტ-
კბო იგი ძებრივისა სახითა. და უკეთუ იგი უარჰყოფს ძეო-
ბასა ჩემგან და არა მოვალს ჩემდა, აჰა გიორგი სააკაძე, ესე
ვყო თქვენდა მეფედ და ამას მივსცე ქართლისა ქვეყანა და მე
წარვიდე მამულად ჩემდა“. და ესგვარისა მხიბლავისა სიტყ-

ვებითა დამკვიდრებულჰყო ერთი და მოიყვანნა ყოველნივე სამკვიდრებელად თვისად.

ამისა შემდგომად შააბაზ წარუვლინა მოციქული მეფესა გიორგის და სთხოვა მშვიდობა და ამასთან მეფენი, და აღუთქვა საფასენი მრავალნი. მსმენელმან ამისმან გიორგი უკმოაქცივნა მოციქულნი შააბაზისადე და თანაწარმოატანნა კათალიკოზი აფხაზეთისა მალაქია და თავადი აბაშიძე ლეონ ძღვნი-თა დიდითა, და მიუწერა შააბაზს ესრეთ, რომელ: „ვევედრებით სიმდაბლით მეფობასა თქვენსა მიცემად მეფეთად სამეფონი თვისნი და მსახურებად ესენი შესაბამ დიდებულე-ბისა მეფობისა თქვენისა“. განმკვრეტმან შააბაზ, რომელ ძალითა ვერა ექმნების შემპყრობელ მეფეთა, მოიხელოვნა ესე, რომელ მოუწოდა მზრდელსა მეფისა ლუარსაბისასა ბართააშვილს შადიმანს და ამასთანავე სანდოსა საქურისსა თვისსა სარუ-ხოჯასა, და დაარწმუნა იგინი ფიცით და შესთვალა ესსახედ, ვითარ: „არა მერწმუნები მე, ვითარ უგულუ-ბელს ვყოფ მე ძესა გიორგი მეფისასა, რომელმანცა მმსახურა მე ბრძოლასა ზედა ოსმალთასა ერევანს და დასდო სული თვისი ჩემთვის? და არქუთ თქვენ ლუარსაბს, რათა მოვიდეს იგი ჩემდა და მივსცე ყოველივე სამკვიდრებელი მისი სრულიად. ხოლო თეიმურაზ ვინაჲდგან არს ძველადე მტერ ჩემდა, მას არაოდეს ვერწმუნო.“ და მასთანაცა მიუწერა ეპისტოლე ხატი-თა ამით: „შააბაზ მეფისაგან მხნეთასა მრავლითარე. სიყვარულითა მიიწიოს გიხაროდენი ლუარსაბის მიმართ მეფისა ქართველთასა! მრავალგზის მივსწერე თქვენდა სიყვარულით და გაჩვენენ კეთილ-მყოფელობაჲ გულისა ჩემისა; რომელ არს შენდამი. მაგრა შენ არა ისმინე და არცა ირწმუნე სიტყვანი ჩემნი. აწ ვიდრემე უწყებულ იქმენ საქმისაგან და გრწმენინ, ვითარ იგი ზედ-მკვრეტ ხარ, ხოლო ქვეყანაჲ აღვაობრე თეიმურაზისი, ხოლო შენი დავიცევ შენთვის მრთელ და აღშენებულ მომლოდნემან მოსვლისა შენისამან, აწ სადამე ნუ გცონის-მცა მოსვლად, და ნუ ისმენლა უგუნურთა და უმეცართა სწავ-ლის მომცემთასა, და ნუცალა ხვებულ იქმნები მეფობისაგან შენისა მით, რომელ არა მაქვს გულსა შინა ჩემსა შური და ზაკვაჲ შენდამი, ვითარცა შენ არარაჲმე გიქმნიეს ბრალი ჩემ-

და. განლა შენსა მოსკლასა ვითხოვ ამისთვის, რამეთუ დრო-
თა წინაპართა ჩვენთასა შეერთება იყო შორის ორთა ამათ
ნათესავთა. ესთავე მნებავს, რათა იყოს დროსაცა შინა ჩემსა,
და მე ყოველნი ჩრდილოეთისა გარწმუნო კერძონი, რომელ
არს იმიერ, კერძო არეზ მდინარისა, რათა შენ იყომცა ზე-
დამდგომელ და ბრძანებისა მიმცემ ყოველთა მათ კერძოთა
მთავართა ზედა, და შენ ზრუნვიდე ამა კერძოთათვის. ხოლო
ჩვენ, უზრუნველქმნილნი ამათ კერძოთანი, ვპზრუნვიდეთმცა
მეორეთათვის კერძოთა და ვიპყრობდეთ პირთა მტერთა ჩვენ-
თასა. და ამასთანა მომლოცველთა მეფობისა შენისათა წარ-
მოგივლინეთ ხმალი სამეფო მოოქვილი სპეკალთაგან, რათა
ესე იყოს ნიშნად მეფობისა შენისა. მრთელ იყავ!”

ზემოხსენებული უკვე კათალიკოზი, აბაშიძე და შადიმან
და სარწმუნო მეგობარი თვისი საჭურისი ესე გაისტუმრა მე-
ფეთადმი და ანიჭნა მრავალნი კათალიკოზს და აბაშიძეს, და
ესრეთვე გიორგი მეფესაცა—ჟბოძა სამეფო ხალათი და ცხენი
აღკაზმული, ვითარცა სპარსთა არს ჩვეულება; და საჭურისსა
მას მისცა დამან ლუარსაბისამან დასარწმუნებელი წერილი,
რათა არარაჲმე ეკვი ჰქონოდა შააბაზისადმი. და მირაიწივნეს
ესენი და უწყებულ იქმნა სიტყვითა და ეპისტოლეთა შააბაზ-
ისათა ლუარსაბ, მაშინ სიყვარულითა მამულისა და ერდგულ-
ობისათვის ერთასა ერწმუნა ყოველთა ვერაგობასა შააბაზისასა
და განემზადა წარსვლად შააბაზისად. თუმცა აყენებდენ მეფე-
ნი და დედაცა თვისი არა წარსვლად შააბაზისად, გარნა აპზ-
ვერლმან, ნუთუ აღაოხროსო ქართლი, ამის გამო სული თვი-
სი დასდო მან ერთა და წმინდათა ეკკლესიათათვის; და ამას-
თანაცა შადიმან მოცთუნებული აჯერებდა ლუარსაბს დიდსა
წყალობასა შააბაზისაგან. წარსრულმან იმერეთით შააბაზისად
ლუარსაბ გარდმოვლო მთაჲ ლიხისა და წარმოემართა ბანაკი-
სადმი შააბასისა, რომელიცა იყო დაბანაკებულ შორის ალისა
და ნაბახტევისა. მსმენელმან შააბას განსვლა ჰყო ბანაკით ყო-
ველთა თანა მთავართა თვისთა, სპარსთადმი მჩვენებელმან
რეცა ნადირობად განსვლისამან; გარნა ჰაზრი მისი იყო
მიგებებაჲ ლუარსაბის მიმართ.

ხოლო მოვიდა რა ლუარსაბ შააბასისად და მოიკითხნეს

ურთიერთას, ცხად უყო შააბაზ პატივი სიყვარულისა თანა შეერთებულნი; და მზაკვარისა სახითაცა, ვითარცა მოზრულ-მან, იწყო ცრემლთ დენა და ტირილითა ეტყოდა, ვითარ: „შესაძლებელ არს ჩემდა ძვირის-ყოფაჲ შენებრისა მხნისა ამის და ყოვლად მშვენიერისა, ერთგულთა და სარწმუნოთა ჩემთა ნაყოფისა?“

მოვიდნენ რა იგინი ბანაკად თვისა, შააბაზ აწვია იგი თვის-თანა და გარდაუხადა ნადიმი მგოსანთაგან სიმღერით, და თანასწორითა პატივითა მიიღო იგი და განუშაადეს კარაენი-ცა სამეფონი; და დღე ყოველ აწვევდა თვისთანა, და უბოძებ-ლის ძვირფასთა ლართა და სპეკალთა წახნაგებულთა (ესე იგი თრაშ-ნაკრავთა), და სხვათა მოოქვილთა საქურველთა, და ძვირფასთა შესამოსელთა და ბედაურთა ცხენებთა. და ესრეთ წარმოემართა ლუარსაბითურთ შააბაზ ტფილისად, აღმთქმე-ლი მისდა ფიციტ: „დაგიტეოო ბედნიერად საყდარსა ზედა შენსა ტფილისს და მე წარვიდე სპარსეთად.“

მოსრულმან ტფილისად შააბაზ ყოვლისა უკვე გვარისა წყა-ლობითა აღესილ-ჰყო ლუარსაბ და მერეთ რაოდენისამე დღი-სა შემდგომად ჰრქვა ლუარსაბს შააბაზ: „მწადსო შექცევაჲ ნადირობად ველთა ზედა ყარაიისათა, რათა დედაკაცთაცა შინაგან მყოფთა ჩვენთა უჩვენეთ სრევანი ნადირთანი.“ და მერეთ წარვიდნენ სანადიროდ. ხოლო ხვალისა-დღე იწყეს განმზადებად მონადირეთა ველსა ზედა ყარაიისასა. მას ეამსა შინა მიუწერა დამან თვისმან ლუარსაბს, ცოლმან შააბაზისა-მან, რათა არა უჩვენოს შააბაზს სიმარჯვენი სროლასა შინა ნადირთასა და ესთავე სიჩაუქე და კარგი მხედრობაჲ თვისი, ვინაჲდგან შააბაზ ვერ იყო არცა მხედარი კარგი და არცა მარჯვე იარაღთა შინა, და უკეთუ იხილის ვინმე მარჯვეჲ ესე-გვართა შინა შემთხვევათა, აღიღებდის მას ზედა შურსა ფრიადსა და მტერ ექმნებოდის მას. მსმენელმან ლუარსაბ არა ისმინა თხოვაჲ დისა თვისისაგან და სთქვა: „ვეგრძნობ მე თვის შორის, რომელ მზაკვარი ესე არლა მიტევებს გან-შეებად და რადლა ვაჩვენო თავი ჩემი ჯაბანად?“ და ოდეს იწყეს ნადირობად, სიმარჯვემან და კარგად მსროლელობამან ისართაგან განაკვირვეს შააბაზ, რომელ ხელთაგან ლუარსაბი-

სათა მოკლულ იქმნეს მრავალნი ქურციკ-ირემნი და ღორნი, და არცალა თუ ერთი ისარი რტყორცილი დასცდენიეს მისგან ნადირთა მათ. ესევეთარი სიმარჯვე ლუარსაბისა თუმცა არა სთნდა შააბაზს, გარნა მზაკვარულისა საბითა ანიქნა კვალად საჩუქარნი მრავალნი და უწყო ქებად სიმზნისათვის მისისა. და მერე ეტყოდა შააბაზ მეფესა: „ვინაჲდგან სჩან შენ მხედრობათა შინა ჩემთა უზესთაეს ყოველთა სროლათა შინა, მწადს მე, რათა ნადირობითა შევექცეთ ერთად ყარაბაღსა შინაცა“ (რომელ არს ესეცა ნაწილი მცირისა აღვანიისა, რომელსა ქართველნი ზედწოდებულ ჰყოფდენ რანად). მსმენელმან მეფემან სცნო მზაკვარებაჲ უღთოსა მის, გარნა თუმცა ეძლომცა განვრომად ხელთაგან მისთა, არამედ ერდგულეზამან მამულისამან და მშვიდობით დაცვისათვის ერთა თვისთა არა ინება განტოლვა მით, რამეთუ ნუთუ განრისხებულმან მძლავრმან ამან ქართლსა ზედაცა ესე მოაწიოს, რაჲცა კახეთსა ზედა.

და ბრძანებისა მორჩილი დაჰყვა ნებასა შააბაზისასა და თანაწარყვა მეფეჲ რაოდენისამე თვისისა ერდგულისა თავადთა და აზნაურთა და მსახურთა წარმყვანებელი. მისრულთა მუნ იწყეს რაჲ ნადირობად, უმეტეს პირველისა მეფემან აჩვენა მორბედობაჲ თვისი მას ველსა ზედა, და არა მცირელი კვალად შური უკვე განღვიძებულ იქმნა შააბაზის მიმართ, თუმცა ანიქნა მრავალნი და აღუთქმიდა განტევებასა. გარნა აწვია მერეთ მაზანდარისა ადგილთა შინაცა ნადირობად (რომელსა უწოდებდენ პირველ მაზანდარასა სახელად ვირკანიასა). მისრულმან შააბაზ ლუარსაბითურთ ინადირა მაზანდარასა შინაცა და ანიქნა მუნცა მეფესა მრავალნი.

დღესა ერთსა ეამსა დიდ-მარხვისასა მოხდა შააბაზ მეფეჲ ტაბლასა ზედა ნადიმად (იტყვიან რომელნიმე და სწერენცა მეისტორიენი, ვითამც ვნების კვირიაკესა დიდ-პარასკევსა), რომელ უწყოდა შააბაზ—ქრისტიანენი სხვათა ყოველთა ზედა დღესა მას პარასკევსა უმეტეს დაიცვამდენ მარხულებითა. და იძულებული უკვე მეფე მივიდა ნადიმად და შააბაზმან დაისო მახლობელად თვისსა და მოართვეს ხორცი შემგზარი. მეფემან არა ხელჰყო არცალა. და ჰრქვა შააბაზ მიღებად

იგი. ხოლო მეფემან ჰკადრა ესრეთ რომელ: „ჩვენ მართმადიდებელნი ქრისტიანენი ამა წმინდათა ორმოცდა უკვე დღეთა ვერასადა შევეხებით ხორცისა კამასა, ვინაჲდგან არა გვიბძანებს სჯული მიღებად სახსნილოთა.“ მაშინ შააბაზ ბძანა და მოართვეს ხორცისა წილ თევზი შემგბარი, და არცა ეს მიიღო მეფემან. და აიძულებდა გულსმოდგინედ შააბაზ, რათა კამოს მისთანა. ხოლო მიუგო ესრეთ მეფემან: „უკეთუ აწ ამას ზედა გექმნე მორჩილ, მერმელა მაწვიო მე სჯული მამადისა.“ და კვალად აიძულებდა ბილწი იგი, რომლისათვის აღსდგა ტაბლითრე ლუარსაბ და წარვიდა სადგომად თვისა. მხილველმან შააბას ლუარსაბისაგან ქმნილისა მისდამი ურჩებისამან, გრძნო დიდადრე შეურაცხებად თვისად და განიზრახა დაფარულისა თვის შორის ძვირისყოფისა განცხადებად, და კითხვა-ჰყო შეურაცხებისა ამისთვის გიორგი სააკაძეს, რომელმანცა ძლიერად შეასმინა ლუარსაბ და ყოვლითურთ მეცადინეობდა მოკვლასა მისსა.

და მერეთ აწვია ლუარსაბს შააბაზმან, უკეთუ იგი შეურაცხებისა ამისთვის დაუტევებს სჯულსა ქრისტიანობისასა და შეუდგების მოძღვრებასა მამადისასა, განუტევებს მას, დიდითრე დიდებითა, და მისცემს მამულსა თვისსა, და ჰყოფს სახედ შვილისა თვისისა, და შეუნდობს შეცოდებასა მას. ხოლო უკეთუ არა ერჩდეს ბრძანებასა მისსა, მაშინ მწარითა სიკვდილითა განპატიეებს იგი. გამგონე ამისი ლუარსაბ ყოვლითურთ უცხო იქმნა სიტყვასა ზედა შააბასისასა და აღიარა კადნიერად უფალი ჩვენი იესო ქრისტე პირჯვართა გამომსახველმან. გარნა შააბაზ მრავლითრე ლიქენითა ევედრებოდა და აღუთქმიდა მრავალთა წყალობათა; ხოლო წმინდა იგი, ვითარცა ანდამატი, ესრეთ ეგო უმტკიცესად. და უკანასკნელ შააბას კვალად უქადნა სატანჯველნი, ვითარცა სწერს მამათმთავარი ჩვენი ბესარიონ. გარნა მეფემან არცალათუ ისმინა ქადაგებანი მისნი, არამედ განაგრძობდა ლოცვასა და ვედრებასა ღვთისადმი, რათა შეუძლოს მან წინაგანწყობად მანქანებასა მის ეშმაკისასა.

ოდეს იხილა შააბაზ სიმტკიცე ქრისტეს მხედარისა, მაშინ ბძანა შეპყრობაჲ მისი და ექსორია ყოფაჲ, რომელიცა

წარიგზავნოს მახლობელ სპარსეთისა, შირაზის კერძოდ, ბასრისა ზღვისა პირსა, ფარისტანის შორის, ციხესა ზედ-წოდებულსა გულაბს, და თანა წარტანება ორთა ოდენ მონათა მის მეფისათა. ხოლო მეფეა მოვიდა რა სახლსა თვისსა და ცხად უყვეს ბძანება ესე შააბაზისა, მოუწოდა მოძღვარსა თვისსა და აღსარებითა განწმენდილმან მიიღო წმინდა საიდუმლო და ეზიარა დიდისა სასოებითა ცრემლ-დანთხევით, და მერეთ შემოჰკრიბნა მუნ მყოფნი ქართველნი, და ყოველთავე ეამბორა და მისცა მშვიდობა. ხოლო ქართველნიცა, ხელსა, მეფისასა მეამბოროენი და მოკლებულნი კეთილისა მეფისა და დაცხრომისათვის ძეთაგან შვილიერებისა კვიმონ დიდისასა, იგლეჯდეს წვერთა და იხოკდენ პირთა, და მოსთქმიდენ ქართველთა ჩვეულებისამებრ, და აქვნდათ გლოვაჲ და ვაებაჲ მყოფთა მუნ ყოველთა.

და მერე წარიყვანეს სარკინოზთა მათ ლუარსაბ ციხესა მას შინა და რაოდენისამე დროჲსა მიმყვანთა შიბარეს ციხისა უფროსსა მას, და პატიმარ ჰყვეს, ვითარცა აქვნდათ ბძანება. და იყო მეფეა შვიდ წელ ციხესა მას შინა ლოცვითა და მარხვითა განკაფულ, ვითარცა სწერს მიტროპოლიტი მროველი ნიკოლასო შაირთა შინა თვისთა ქების მსიტყველი წმინდისა ამის მეფისა ესრეთ: „შვიდ წელ მარტოებდა ტანჯული გულაბს ციხესა შინა“.

არა დასცხრა ბოროტი იგი სააკაძე და მივიდა წინაშე შააბაზისა და ჰრქვა, რომელ: „გიორგი მეფესა იმერთასა გარდამოუყვანია მეფეა თეიმურაზ მხედრობითა თვისითა და შთაუყვანია კახეთს, და მიუღია თეიმურაზს ტახტი მეფობისა წინააღმდეგ მეფობისა თქვენისა; და აწ მეცადინეობენ ქართველნი, რათა ანუ ოსმალთა, ანუ ბერძენთა—მცურვალეთა ზღვათა შინა, ნავით მოსრულთა ვაჭრის სახიდ, ანუ იღუმალ წარიპარონ ლუარსაბ და მიიყვანონ მამულადვე თვისსა, და ჰყონ ისევე მეფედ, რომელ ესეგვარი უკვე შემთხვევა იქმნების უკანასკნელ თქვენთვის სამძიმო, და შრომისა მიღება ხაზინისა და ჯარისა ზიანი. და მე ერდგულისა გულითა მოვახსენებ დიდებულებასა თქვენსა, რათა სიცოცხლე-მოკლე-ბულ ჰყოთ ლუარსაბ“.

უშინა ესე სიტყვანი გიორგის შააბაზ და სათნოდ აღუჩნდა იგი, და წარავლინნა სარწმუნო ყმანი თვისნი ლუარსაბისად და შესთვალა ესრეთ: „ანუ უარყავ სჯული ქრისტესი და განგიტეო შენ მშვიდობით, და უკეთუ ურჩ იქმნე, აწ არს დღე მოკლებისა შენისა.“ მისრულნი ესე მოციქულნი მივიდნენ ლუარსაბისად და მოიკითხეს მშვიდობით, და ცხად უყვეს ბრძანებაჲ მეფისა; და ვედრებით ხელს მომკიდებელნი სთხოვდენ, რათა დაიცვას სიკაბუკეჲ თვისი და მორჩილ ექმნას შააბას. გარნა წმინდა იგი შვიდსა წელსა შინა მარხული და ლოცვით განათლებული, ხორცთაგან განლეული, იყო მტკიცედ სარწმუნობასა ზედა, ჟა პრქვა მათ: „ესე შვიდი უკვე წელი არს, რომელ ვიტანჯები მე და დღე-ყოველ მცველნი ამა ციხისანი მაიძულებენ დატევებად სჯულისა, არამედ ესე გეუწყყოთ, რომელ ვერცა დიდებამან, ვერცა ტანჯვამან და ვერცა სიკვდილმან შემიძლოს განყენებად ქრისტესა; და რაჲცა გეგულეებისთ, ჰყავთ აღრე, ვინაჲდგან მზა ვარ სიკვდილ ქრისტესთვის“. და მერეთ ითხოვა მათგან მცირედ დაცადებაჲ, რათა ილოცოს, და მერმელა სრულყოფად ბრძანებული მეფისა.

აქვინდა უკვე წმინდასა მას მფარველად ხატი ყოვლად წმინდისა დედოფლისა ჩვენისა ღვთისმშობელისა, და შესრულმან, სადაცა ესვენა იგი, მოიდრიკნა მუხლნი და ცრემლით იტყოდა: „ჰოჲ, ყოვლად წმინდაო დედოფალო, ღვთისმშობელო, შემწეო ყოველთა ქრისტიანეთაო, შენდამი დამიც ყოველი სასოებაჲ ცხოვრებისა ჩემისა, შენ ხარ მფარველი ჩემი, შენ ხარ ნუგეშინის მცემელი ჩემი, შენ მომეც მე შეწევნაჲ ღვაწლისა ამის ჩემისა, შენ მიოხე წინაშე ძისა შენისა და შემრთე წმინდათა მოწამეთა თანა, რათა მეცა ვადიდებდე მამასა და ძესა და წმინდასა სულსა, ამინ“.

და მერეთ მოვიდა მტარვალთა თანა, და გამოისახა სამგზის პირჯვარი და სთქვა: „უფალო იესო ქრისტე, ღმერთო ჩემო, შენდა შევედრებ სულსა ჩემსა“. და მერეთ მოუდრიკნა თავი. და მოიღეს მათ მტარვალთა მშვილდისა უკვე საბელი და მოაშთვეს ტარიგი იგი ყოვლად წმინდა წელიწადსა 1622-სა. იტყვის ნეტარი ბესარიონ, ვითარმედ: ორთა მათ მონათა,

მყოფთა წმინდისა თანა, აწვიეს დატევებად სჯულისა, გარნა იგინიცა არა მორჩილ ექმნენ ბრძანებასა მძლავრისასა და მათთაც მიიღეს ქრისტესთვის სიკედილი მარტვილობითა მოშობისა მიერ. ხოლო ღამესა მას დაუტევეს დაუფვლელ წმინდანი იგი და სანატრელი სხეული მათი, რომელიცა სჩნდა ღამესა მას შინა, ვითარცა თოვლი ფრიად ბრწყინვალე და ნათლით შემოსილი, და მეფესა მას ზედა სვეტი ნათლისა. მოვიდეს მრავალნი მუნ მცხოვრებნი უკვე თათარნი და სხვანი, და რა იხილეს ესე, მიეცნენ განკვირებასა და აქებდენ წმინდათა. ხოლო მეორესა უკვე დღესა დაფლეს მასვე ციხესა შინა ყოვლად პატიოსანნი გვამნი მათნი, და რომელნიცა შეპყრობილ არიან სნეულებითა საფლავისა მისისა მიხებულნი, მიიღებენ კურნებასა ვიდრე დღეინდელად დღედმცა.

იამბიკო კათალიკოზის ანტონისგანვე თქმული:

ლუარსაბისი ყუავილ-წალკოტიანი
მწიფობენ მტილნი ნაყოფ-ხილნარ-ხიანი
ესე სიტყვითნი და სხივ ნათელ-მზიანი
ჰკრთიან ელვანი ირმი მთეებრ ციანი
არლამიერნი ყოვლ მადლიერ დლიანი.

წმინდათა მოწამეთა ბიძინა, ელისბარ და შალვასათვის

დედოფალ მან: ვითარ იწამნენ წმინდანი მოწამენი ბიძინა
მატაკარანი* და ელისბარ ქსნის-ერისთავი და შალვა, ნათესავი
და ძეობილი მისი?

იოანე: რა უღმრთო მან შაბაზ პირველ მან აწამნა წმინდანი
მეფენი, ესე იგი წმინდა დედოფალი ქეთევან და წმინდა მე-
ფე ლუარსაბ განზრახვითა სააკაძის გიორგისათა და ალაობრა
კახეთი, შემდგომად ამისა არა ჰყოვნა მსჯავრმან საღმრთო-
მან და შეედო სენი მუცლისა შაბაზს ესრეთ, რომელ ნაწ-
ლევნი გამოსდიოდენ განსავეალიდგან. და იტანჯებოდა შვიდ
წელ ამ სენითა, და მერე წარვიდა ჯოჯობხეთს შინა და მის-
ცა სული თვისი ეშმაკთა. ხოლო გიორგი სააკაძეზედაცა მოი-
წია რისხვა ზეგარდამო, რომელიც პირველ საყვარელ იყო
შაბაზისა, მერეთ იქმნა მის მიერ მოძულეებულ ამად, რომელ
საკაძე ერთსა ცოლთაგანსა შაბაზისასა საყვარელ ექმნა.
მცნობმან ამისმან შაბაზ განიზრახა სიკვდილი მისი მწარითა
ტანჯვითა. მცნობი ამისი გიორგი სააკაძე ეძიებდა ჟამსა მარ-
ჯვესა ლტოლვად სპარსთაგან, რომელმანცა სრულჰყო აზრი
თვისი და მიივლტო ოსმალთა ქვეყანასა შინა დედაწული-
თურთ თვისით, ვინაჲდგან ქართველთა და კახთა შიშითა

* მატაკარანი სამეფო მოხელეს სახელია, ე. ი. სუფრაჯი (შენიშვნა ავ-
ტორისა).

ადრევე თანაწარეყვანა სახლეულნი თვისნი. მისრული გიორგი სტამბოლსა შინა მიიღეს პატივით და განაწესეს ხელსა ქვეშე რომლისამე ფაშისასა, რომელცა ახლდა ყოველთვის სხვათა და სხვათა ბრძოლათა შინა და მწყალობელცა იყო მისი სიმბნისათვის მისისა. გარნა ვინაჲდგან იყო გიორგი სააკაძე დაუდგრომელი და შეურჩომელი კაცთა და ცუნდრუკების მოყვარულ, ვითარცა არს აწცა მათთა ოჯახთა შინა ესეგვარი ჟგვე ჩვეულება, ამა გიორგის შეუჩნდა ლალატი მხედრობისა მის ფაშისა და მისვლა მტერთადმი მისისა. შეიპყრეს გიორგი მიზეზითა ამით და წარადგინეს შესმენილი დიდისა სულთნისა კარისადმი, რომელთაცა განაჩინეს პირველად ძისა მის სააკაძისა ზურაბისა სიკვდილი, რომელიცა მამისა წინაშე თავწარკვეთილ იქმნა მეხრმლისაგან და მერეთ გიორგისაცა მოსჭრეს თავი იგი ბოროტი, რომელსა შინა გამოხატულ იყო მტერობა საქართველოჲსა და სამეფოჲსა სახლისა. და ესრეთ იქმნა მატლთაგან შექმულ. ხოლო სახლეულნი მისნი იავარჰყვეს და დედაწულნი მისნი წარეყვანეს თათართა, ვინაჲდგან პირველ მიზეზითა მისითა მრავალნი წარყვანილ იქმნეს თათართაგან.

შემდგომად შააბაზისა მიიღო [მეფობა] ძმისწულმან მისმან აბას, რომელიცა იწოდა მეორე შააბაზად. და ღროთა ამით შინა იყვნენ სპარსნი დამკვიდრებულ ქართლსა შინა. და ამან კვალად წარმოავლინა ოთხმოცი-ათასი კომლი უკვე კაცი, და უჩინა მათ მთავრად არდალანისა სულთანი, ერთგული ყმა თვისი, და უბძანა ამა ელისა დასახლებად კახეთსა შინა, რომელნიც მოვიდნენ და დაეშენნენ ადგილსა ბახტრიანსა, რომელსა აწ უწოდებთ ბახტრიონად; და განაგრძელეს ალაზნის პირსა ზედა სადგური თვისი ესრედ ვრცლად, რომელ დარიგდნენ გარიგებით სოფელ-სოფელად ალაზნის მდინარედგან ვიდრე ლანუხის მდინარემდე, რომელ არს აწ იორად წოდებული, სადაცა ერთვის ესე ალაზნის; და ალაშენეს ბახტრიანისა ციხე და სიმაგრედ თვისსა ჰყვეს. ხოლო თათარნი ესე ზაფხულ იქცეოდნენ მთიანთა აგარათა შორის და ზამთრით ტაფა-ქალოვანთა ადგილთა შინა და ამა მდგომარეობასა თვისსა იხმევდენ ჩვეულებასა, რათა ამით კახეთსა შინა დამკვიდრებითა

აღისპოს ყოველი მკვიდრობაჲ ქრისტიანეთა; და სრულ ჰყვეს-
ცა აზრი თვისი, რომელ მათმან მოსახლეობამან განაბნივნა.
დანაშთნი ერნი კახეთისანი და ააოხრეს ეკლესიანი და წმინ-
და აღგილნი ესრეთ, რომელ თვით სამთავარეპისკოპოსო იგი
წმინდისა მთავარმოწამის გიორგის ეკლესია, ალავერდად
წოდებული, ესეგვარ ოხერ იქმნა, რომელ კარიპქეთა შინა
მისთა აღმოსცენდეს ველურნი ხენი.

დროსა ამას შინა დანაშთთა კახელთა, რომელნიცა მათთა
და ტყეთა და სიმაგრეთა შინა მკვიდრობდენ, ამათ ყოველთა
განაგებდა ქრისტეს მოყვარე მხედარი ბიძინა ჩოლაყაშვილი,
ვინაჲდგან მეფეჲ პირველი თეიმურაზ არლა მყოფობდა კახეთ-
სა შინა სპარსთა შიშითა. ესე ბიძინა ნაიბად მისგანვე იყო
მიჩენილი კახელთა ერთა ზედა და ესე მართვიდა მათ.

დღესა ერთსა შინა იხილეს სპარსთა რაოდენთამე უგვანთა
კაცთა ხუცესი ვინმე, მიმავალი გზასა ზედა საშუალ ახმეტისა
და ალავერდისა, და ზედა მოულოდნელად დაესხნენ სპარს-
ნი იგი, განძარცვეს მღვდელი იგი და განაშიშველეს, ვითარცა-
დედის მუცლითგან ნაშობი, და ინებეს სხვებცა შეურაცხყო-
ფაჲ მისი. ამა უწესოსა საქმესა ზედან განწყრა მღვდელი იგი
და სცა მუშტითა, და წარაქცივა ერთი მათგანი, და სხვათა-
ცა მიმართა, და უკუნეჲქნენ, და განივლტო ხუცესი იგი, და
მივიდა ბიძინა მთავრისადმი და ყოველივე შეურაცხყოფაჲ
თვისი აუწყა მას. მსმენელი და მხილველი ამა ხუცისა ბიძინა,
შეძრწუნდა სულითა და აღივსო საღმრთოსა შურითა და გა-
ნიზრახა, მიმდობმან ღვთისამან, რათა რაჲმე ღონეჲ მოიპოვოს
დასამხობელად ბარბაროზთა მათ.

ხოლო რაოდენისამე დღისა შემდგომად წარვიდა ბიძინა
ზაალის მიმართ, არაგვის ერისთვისა, და ელისბარის მიმართ,
ქსნის ერისთავისა. მისრულმან ითხოვა ორთაგანვე ვედრებით,
რათა მტერთა ზედა ქრისტესთა მკვიდრთა კახეთსა შინა შე-
ეწივნენმცა, ვითარმედ მათდამი იტყოდა: „მრწამსო, რათა
ესძლიოთ, და აღუსპნოთ იგინი, და განესწმინდნეთ ბილწთა-
გან სიწმინდენი ჩვენნი, და ვიხსნეთ ესეოდენნი ქრისტიანენი
ხელთაგან მათთა“. ითნეს ორთავე ერისთავთა განზრახვაჲ
ესე და უფროს ელიზბარმან ნათესავით თვისით ძეობილით

შალვა ნეტარით, და ლაშქრითა დიდითა თანაწარყვა ნეტარსა ბიძინას გამხედრებული სახელისათვის ქრისტესისა. მაგრამ ერისთავმან არაგვისამან ზაალ, შიშითა სპარსთა მეფისათა ვერა კადნიერმან წარსვლისა თვისისამან მათთანა, მისცნა მცირედნი უკვე კაცნი, გარნა რჩეულნი და ბრძოლასა შინა გამოცდილნი. და წარემართნენ კახეთს ფარულად. და ესრეთვე შემოკრბენ ფხოვლნი, რომელ არიან აწ ფშავად წოდებულნი, და თუშნი და დანაშთნი კახელნი, და ესრეთ წარემართნენ. წარსრულთა მხედართ-ჰყვანთა და კეთილად გამკარგველთა განაწყყვეს ქრისტეს-მოყვარე მხედრობა და ჯვართა მორთხმულნი დამკვიდრებულთა კახეთსა შინა სპარსთა უგრძნობელად ზედადაესხნეს, და შეწევნითა ყოვლად უხრწნელისა დედოფლისა ჩვენისა ღვთისმშობელისათა და თანამბრძოლებითა დიდებულისა მთავარ-მოწამისა გიორგისათა სპარსნი აღსწყვიდეს, აღსპეს და მოსრნეს პირითა მახვილისათა, და თვით სულთანსა; არდალანისასა ზედადაესხნენ, რომელიცა იქმნა ბრძოლა ძლიერი. და ამა კვეთებასა შინა იხილეს მშვენიერი ჭაბუკი მხედარი თეთრსა ცხენსა ზედა მჯდომარე, რომელი წინაუძლოდა მხედრობათა ჩვენთა, ჰაერთა ზედა მსრბოლი ქურვილითა, და დასცემდა უცხოთა თესლთა მათ, და უკუნაქცევდა, და ძრწოლად მოიყვანებდა, რომელ იხილეს მრავალთა ქრისტიანეთა, რომელ იყო იგი წმინდა გიორგი, ვითარცა სწერს წმინდა მამა ჩვენი ბესარიონცუ. და ესრეთ ძლეულნი განიბნივნენ სპარსებნი და მხედარნი ქრისტესნი მოადგნენ ბახტრიანისა ციხესა, და აღილეს იგიცა, და მოსწყვიდნეს მუნ მყოფნი თათარნიცა, და თვით სულთანისა ცოლ-შვილიცა აღისპნეს ხელთაგან მათთა, და მრავალნი უკვე ტყვე ჰყვენეს და იავარ ჰყვენეს ნაქონებნი მათნი და ყოველნი საუნჯენი უკვე მათნი დაშთათ ხელთა შინა მძლეველთასა. ხოლო სულთანი იგი არდალანისა განივლტო უკვე მარტო და განერა ხელთაგან მხედართასა, და მერეთ დანაშთათცა ზედა სპარსებთა დაესხნეს და აღაოხრეს ესრეთ, რომელ ოთხმეოცი ათასთა მეკომურთაგანი არცალა თუ ვინმე განერა ხელთაგან მათთა გარდა სულთანისა კიდე.

ძლევა-შემოსილთა უკვე მხედართა ამათ რა მოიცალეს მტერისაგან, ხელ-ჰყვეს აღშენებად დარღვეულთა საყდრებთა, და განაახლეს ყოველივე, და განწმინდეს სადგურნი მათ უღმთოთანი, და შეამკვეს ეკლესიანი, და აღმართნეს წმინდანი უკვე ხატნი. და მოვიდნენ ყოველნი იგი გაბნეულნი ერნი კახეთისანი და დაეშენნენ თვისსავე ადგილთა ზედა. და ესრეთ მმადლობელნი ღვთისა აღაველენდენ ლოცვასა და დიდებასა წმინდათა ეკლესიათა შინა. და შეკრბენ ალავერდისა წმინდისა გიორგის ეკლესიასა შინა და გარდაიხადეს დიდი დღესასწაულობაჲ სამადლობელითურთ პარაკლისისა.

ხოლო სულთანი იგი არაღლანისა მტოლვარე, მოსრული წინაშე სპარსთა მეფისა გოდებითა და ტირილითა დიდითა, საკვირველისა მისთვის მოოხრებისა მათისა და ესეოდნთა სპარსთა ათასეულებისა, მეფესა მას თვისსა ყოველსავე თვითეულად აუწყებდა, რაჲცა იგი იქმნა მხედართაგან ქრისტესათა. უწყებულ-ქმნილმან მეფემან აბას მეორემან სირცხვილად თავისა თვისისა და ყოველთაგან თანასწორთა და ხელქვეშეთთა თვისთა საყვედრელად თავისა თვისისა ჰრაცხა ესე, და მიმწერელმან როარტაგისამან * მეფისა მიმართ საქართველოჲსა ვახტანგ მეოთხისა, რამეთუ მაშინ ცოდვათა ჩვენთათვის ქართველნი უღელსა ქვეშე სპარსთა მონებისასა იყვნეს, და შემდგომად მეფისა თეიმურაზ პირველისა მეფენიცა ქართველთანი მეფობისათვის საქართველოჲსა ქრისტესა უარჰყოფდეს, ბრძანა შააბაზ, რათა პყრობილნი წარიგზავნენეს ისპაანად, სამეფოდ ქალაქად სპარსთა, წინაშე მისსა სამნივე იგი მხედარნი ქრისტესნი. უწყებულქმნილმან მეფემან ვახტანგ, მორჩილმან ბრძანებისა უღმრთოსა მის თვითმპყრობელისამან, მოუწოდა თვისდა მხნეთა მათ მხედართა ქრისტესთა. თუმცა უწყოდეს, რომელ შეკრულნი განიგზავნებინ წინაშე შააბაზისა, გარნა სიხარულად აღუჩნდა მათ ქრისტესთვის კლულება, ვინაჲდგან სამნივე ესე მომძაგნე იყვნეს სოფლიურისა დიდებისა, და აქვნდათ ხორცთა გემოვნებისა მოკვდინება, და ცხოვრებაჲ სიწმინდით დაცულ. და სამნივე ესე — ბიძინა, ელისბარ და შალვა ნებსით თვისით მივიდნენ მეფისა ვახტანგისადმი. ხოლო შირავიდნენ წმინდანი ესე მეფისა თანა, ბრძანა ხელ-ბორკი-

* როარტაგი ნიშნავს ფარმანსა (შენიშვნა ავტორისა).

ლითა შეკვრამ სამთავე ნეტართა მათ და წარგზავნა სპარსთა მეფისად. ხოლო თუ ესთქვა, მაშინდელი უკვე შემთხვეულება ერთა შორის დიდ საგოდებელ ჩვენდა იქმნების, რომელიც იყო სამშობლოთა ადგილთა შინა ჩვენთა ესრეთ, რომელ მეფეთა დაუტევეს სახიერი ქრისტე და მთავართა, და საკურთხეველნი წმინდანი შეაგინნეს სათნოთა მათთა და არა სათნოთა ღვთისათა ეპისკოპოსთა და მღვდელთა დადგინებულთა, და მიდრკა, თუ ესთქვა, ყოველი ერი სიბოროტედ და შეუდგებოდენ მრავალნი ქადაგებასა მახმადისასა, ესრეთ აღმსარებელნი ღვთისა, რომელ ღმერთი—რომელ არსება არაგვამოვნებათა მიმართ მიფენილ არს, ბერწი—რომელი არა შობს და არცა ვისგან შობილი არს და სხვანი.—და ესრეთ განზრქა გული მთავართა და სხვთა, რომელ არცა თუ ვინმე სთქვა, რომელ შეწევნამ რაჲმე ეჩვენებინათ მათ წმინდათათვის. და ესრეთ კრული წარგზავნეს წინაშე მეფისა.

და ოდეს მიიყვანეს იგინი სპარსეთად, წარადგინეს სამნივე ესე ნეტარნი შეკრულნი წინაშე შააბაზ მეორისა. ხოლო შააბაზ შერისხნა მათ და აყუედრა ქრისტიანობამ, და სხვანიცა მრავალგვარნი უკვე უბნობანი წარმოსთქვა მათდა მიმართ. ხოლო წმინდათა მათ კადნიერად აღიარეს უფალი ჩვენი იესო ქრისტე და ყოველსა სიტყვასა შინა მძლე ექმნეს, რომელმან მისცა მათ პირი და სიბრძნე და სიტყვისაგება მას ეამსა შინა, რაჲცა სთქვან.

და მერე ბძანა შააბაზ წარგზავნა წმინდათა მათ ზემო ხსენებულისა არდალანელისა სულტანისად, რომელი იგიცა იყო მაშინ ისპაანს და უბრძანა, ვითარმედ: „მეწყალვიანო ესენი სიკვდილად და ტანჯვად სიკეთისათვის და ახოვნებისა მათისა, ვითარცა სახმარნი მხედარნი მხედრობასა შინა ჩვენსა, და შენ მეცადინეობდე, რათა მოიყვანნემცა ესენი სჯულსა; და თუ სადმე ჰქმნან ნებისაებრ ჩვენისა, არა მციარდნი მიიღონ ჩვენგან დიდებანი და ნიჭნი. ხოლო თუ სადამე არა ერჩინენ ბრძანებასა ჩვენსა, მწარითა და მძვინვარითა ტანჯვითა განიყვანენ ცხოვრებისაგან.“

წარადგინნეს ბრძანებისაებრ მეფისა შააბაზისა წმინდანი იგი წინაშე არდალანელისა სულტანისა, რომელმანცა მოკითხ-
მ. კალმასობა.

ნა მოწოდებდა წმინდანი იგი და სიყვარულისა სახითა შეიწყნარ-
ნა იგინი, ზაკვისა მკვლელობითისა სიყვარულისა ხატსა შინა
დამფარველმან, ვინაჲდგან შააბაზისა მიერცა აქენდა ბძანება,
რათა აღერს-სიტყვობითა შესაძლებელ იყოს მოქცევაჲ მათი;
და უკეთუ არა ისმინონ, მძვინვარისა ტანჯვითა მიეცნენ სიკვ-
დილსა. ხოლო ამისა შემდგომად ჰრქვა სულტანმან შემდგომ-
ნი ესე სიტყვანი წმინდათა მათ: „დიდსა უკვე ხელმწიფესა
ჩვენსა, რომელსა მსახურებს ყოველი მონარხია სპარსისა ვიდ-
რე ინდოეთადმდე და საბერძნეთამდე, სურის ფრიად სიმხნისა
და ახოვნებისა თქვენისათვის ხმა-განსმენილისა ნიკებად თქვენ-
და მხედრობასა შინა დიდებანი დიდნი, უზესთაესნი ღირსები-
სა თქვენისა, და მარადის მახლობელ-ყოფაჲ თქვენი დიდებუ-
ლებისა თვისისა; და ჩვენცა მონანი მისნი ყოველნი ბრძანები-
სათვის მისისა უმაღლესისა, და სიკეთისა და სიმხნისათვის
თქვენისა ვმეცადინებთ ტკბილსა სიცოცხლესა შინა ბედნი-
ერებასა თქვენსა ჩინებულსა და უმეტეს ყოველთა ნათესავთა
თქვენთა უზესთაეს დიდებასა თქვენსა. გარნა თანა გაქსთ
თქვენ საჭიროდ, რათა დაუტეოთ სჯული თქვენი და მიიღოთ
სჯულისდებანი მოციქულისა ჩვენისანი, რომელი უპყრიეს
კრძალულებით მრავალთა დიდთა მონარხთა და სახელმწი-
ფოთა.“

მიუგეს წმინდათა მათ: „ჩვენ სიყრმიდგანვე ჩვენით შეგვიწყ-
ნარებიეს ჩვენ შორის ჭეშმარიტება უფლისა ღვთისა და
მაცხოვრისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, მოცემული ჩვენდა წინა-
პარ-მამეულად, და გვრწამს ერთისა ღვთისა მიმართ მამისა
და ძისა და სულისა წმინდისა, რომლითა ნათელ გვიღებიეს.
გესურის ერთისა მიმართ ნათლისა მხოლოჲსა, სამებასა შინა
შეურევნელისა თაყვანისცემა, რომელთა განვაწესენით თავნი
ჩვენი სიკაბუჯითგან ჩვენით მხედრად ქრისტესა, რომლისა
სიყვარულისაგან ვერარამან განმაშორნეს ჩვენ, ვერცა ქირ-
მან, ვერცა ტანჯვამან და ვერცა დიდებამან.“ მსმენელი
სულტანი იგი, მიგებასა წმინდათასა და მტკიცედ გებასა
მათსა ზედა მქურეტილი, განამეორებდა კვალად მრავალგვარ-
თა უკვე ღიქენათა და აღუთქმიდა დიდთა დიდებათა; და
ესსახედვე უქადებდა მძვინვარეთა ტანჯვათა, თუ სადამე

კვალად ურჩ ექმნებიან მას. მიუგეს კვალად წმინდათა მათ: „ნუ სცთები ამოდ, სულტანო, განყენებასა ჩვენსა ქრისტესგან. ჩვენ მაშინვე განვეშადენით სიკვდილად, ოდესცა შევიქმენით მხედარნი ქრისტესი, და რაჟცა გეგულებოდეს, ყავიგი.“

მხილველმან სიმტკიცესა გონებისა მათისამან სულტანმან უბრძანა მტარვალთად შეკვრად წმინდანი იგი და უწყალოდ თრევად ქვეყანასა ზედა. ხოლო მტარვალთა მათ სრულ-ჰყვეს ბრძანება სულტანისა, და დაუწყეს თრევად წმინდათა მათ, და წიხვნად, და ცემად წმინდათა სხეულთა ზედან, ვითარცა იტყვის ნეტარი ბესარიონ, ვითარ იგი სცემდესო და ათრევდეს წმინდათა მათ, კვალადცა აიძულებდესვე, რათა უარჰყონ ქრისტეჲ. გარნა იგინი უმეტეს აჩვენებდეს სარწმუნოებასა და სიყვარულსა ქრისტეს ღვთისა მიმართ. ხოლო ურთიერთსა განამტკიცებდეს წმინდანი იგი, და მოითმენდეს მრავალ ტკივილთა მათ და ნაკადულისა სახედ სისხლთა დენათა სხეულთაგან თვისთა.

მხილველმან სულტანმან სიმტკიცისათვის მათისა ბრძანა მერე წარყვანებაჲ მათი საპყრობილედ და დაკრძალვაჲ მათი ბნელსა შინა დიღეგსა. მსახურთა მათ ჰყვეს ბრძანებაჲ სულტნისა და შესხნეს ხელ-ბორკილითა რკინისათა კრულნი უშინაგანესსა საპყრობილესა; და ყოვლითურთ უნუგეშო იყვნენ, გარნა ნუგეშინის მცემელი მათი იყო უფალი ჩვენი იესო ქრისტე, რომელიცა განაძლიერებდა მათ.

ბრძანებითა სულტნისათა მეცნიერნი უკვე კაცნი და მცბიერობითა საესენი მივიდოდნიან დღე ყოველ ნეტართა მათ თანა და სხვადასხვაჲთა სახითა ეტყოდნიან განყენებად ქრისტესა, და ესაახედვე აზნაურთაგანნი მათ ერისთავთა და სხვანი მსახურნიცა ვევედრებოდნიან მორჩილებასა ულთოსა მას; გარნა წმინდანი იგი, ვითარცა ანდამატნი, ესრეთ მტკიცედ ეგნენ სარწმუნოებასა ზედა და შეურაცხყოფდენ მსახურთა მათ თვისთა. მხილველმან სულტანმან სიმტკიცისა მათისამან ბრძანა მოყვანებაჲ მათი და შეკვრა და განყრა მათი შიშველად სიციხეთა მათ მზისათა, რათა ბზიკთა მიერ წერტითა ულმოსთ მათ, და მზისა სიციხისაგან შეწუხებულ იქმნენ, და ამა ღონისა

ძიებითა მოიქცეხ ეადაგებასა ზედან მისა. არამედ წმინდანი იგი ესრეთ მხნედ იყვნეს, ვითარცა სასიამოვნოსა ჰაერსა შინა მყოფნი. იხილა რა სულტანმან მოთმინებაჲ მათი, ბრძანა ხეთა ზედა მიკვრა ელისბარისა და შალვასი, და განაჩინა ორთა ამათ თოფებითა დახვრეტად ჰაზრითა ამით, ნუთუ შეშინდესო ბიძინა და მორჩილ მექმნას. ოდეს იწყეს მეთოფეთა სროლად წმინდნათა მათ ზედა, მაშინ განსროლილნი ტყვიანი განვლიდეს ბრწყინვალეთა სხეულთა შინა მათთა და იგინი აქებდეს უფალსა. და მრავალგზის სროლითა განბძარნეს ხორცნი მათნი, და უკანასკნელ მახვილითა დაჰკაფნეს წვივნი მათნი, შემდგომად მახვილითა წარკვეთნეს თავნი. და ესრეთ სრულ იქმნა სრბაჲ სამღვდელოჲსა ვნებისა მათისა.

და მერე ზედამოუხდეს ბიძინას, ლიქნიდეს და აიძულებდეს მიცილებად ქეშმარიტებისაგან მრავალფერითა წინადადებითა თვით. სულტანიცა და სხვანიცა მრავალნი უკვე სპარსნი, მაგრამ ბიძინა საღმრთოსა ტრფიალებითა, ვითარცა მთაჲ შეუძვრელი, ესრეთ ეგო ურყეველად. უკანასკნელ ბრძანა სულტანმან განხდად შესამოსელისა თვისისა და შემოსვად კუბასტადედათა, და აღსმად ვირსა ზედა და ესრეთ რონინებად შეკათა ზედა, რომელ მას დროსა შინა სპარსთა ქვეყანათა შორის დიდ სირცხვილად და კიცხევად მისაღებელ იყო მხედართათვის ესეგვარი უკვე შეხდომა. სრულ-ჰყევს მტარვალთა ბძანებული იგი და სრულიად მოვლეს მით ისპაანისა ქალაქისა შუკა-ბაზარნი, გარნა იტყოდა წმინდა იგი: „გმადლობ შენ, იესო ქრისტე, რამეთუ ღირს მყავ მე ვნებასა კიცხევისა შენისასა“. შემდგომად ვნებისა ამის კიცხევისათისა კვალად მრავალ სახედ ეუბნენ და აღუთქმიდნენ დიდ-დიდთა წყალობათა, არამედ წმინდამან არცალა თუ ისმინა უბნობაჲ მათნი. და მერე განაჩინა სულთანმან სიკვდილი ბიძინასი ესეგვართა სახითა, რათა თვითეული ასოჲ სხეულისა მისისა მოიქრას სახსართა შინა, ვითარცა იაკობ ძმისა უფლისა, რომელიცა იწამა ესგვარ სპარსთავე მეფისაგან.

მაშინ მოიღეს მტარვალთა მათ მახვილნი სხვადასხვაჲთა სახითა დანაკვეთებულნი, და წინადაუწყევს წმინდასა მას და ჰრქვეს: „შეებრალე სიმხნეჲ შენი და ერჩიდი ბძანებასა ხელ-

მწიფისასა და ნუ იქმნები მკვლელ თავისა შენისა“. არამედ წმინდა იგი კაღნიერად აღიარებდა უფალსა ჩვენსა იესო ქრისტესა. და მერე იწყეს კრად მწვერვალთაგან თითისათა ასო-ასოდ წმინდისა სხეულისა მის. ხოლო იტყვის სანატრელი ბესარიონ, რომელ კრათა ამას შინა ასოთასა წმინდა ბიძინა იტყოდა სიმოვლოსა (რომელ არს სარწმუნოებისა აღსარება), და ესრეთ აღიდებდა უფალსა. ხოლო უწყალოთა მათ მტარვალთა, იწყეს რა მოკრად თვითეულთა ასოთა, ყოველნივე თითნი ხელისა და ფეხისანი მოჰკვეთნეს თვითეულად სახსარსახსრად, და მერე მაჯა-იდაყენი, და მხარნი, და ფერხნი კოკებიდგან მუხლებადმდე, და ესრეთვე თეძონიცა. გარნა სანატრელისა სახისა მის წმინდისასა არარაამე იხილევბოდა მკმუნვარებაჲ შესახედავისა, და არცა მცირედლა ისმოდა სულთქმაჲ, თვინიერ მოწოდებაჲ ქრისტესი თანაშემწედ.

დაშთა ოდენ თავი და სტომაქი წმინდისა მის და ჯერეთცა ცოცხალ იყო, და მარადის სძრავდა ბაგეთა და აღიდებდა ღმერთსა, და ქოჩრითა ათრეედეს დანაშთსა გვამსა მისსა. იხალა მტარვალთაგანმან ვინმე წმინდისა მის შორის წმინდაჲ გული მისი ხლდომარე, რომელი საღმრთოთა სურვილითა აღტყინებულ იყო. სთქვა უღმრთომან მან განკვირვებით: „კვალად ცოცხალ არსა ესე, რომელ ესეგვართა მძვინვარეთა და სასტიკთა ტანჯვათა და წყლულებათა ვერ უძლეს მოკვლად მისა.“ და განრისხებულმან სცა მახელი ყოვლად წმინდასა გულსა მისსა და განგმირულ-ყო მით, და ხელთა შინა ღვთისათა შევედრა სული თვისი წმინდამან: შემდგომად ყოვლად საწადელისა მის სიკვდილისა მისისა თავიცა საღმრთოჲ წარჰკვეთეს მტარვალთა, და მერეთ განსთხიეს უღმრთოთა მათ ასონი ბიძინასნი აღგილთა მათ უპატიოთა, სადაცა წმინდათა მათ ელისბარ და შალვაჲსა გვამნი იყვნეს დაყრილ.

ხოლო ღამესა შინა აღიდნა ღმერთმან წმინდანი თვისნი და სამთავე გვამთა ზედა მათთა მოეფინა ნათელი სახილველად ყოველთა, რამეთუ სადაცა მცირედ ოდენ იყო ცვარიცა სისხლისა მათისა დანთხეულ, ყოველნი იგი აღგილნი აღივსნეს ნათლითა, და მრავალთა სპარსთა მხილველთა აღიდეს ღმერთი ქრისტიანეთა და იტყოდეს: „დიდ არს და მართალ ღმერ-

თი ქრისტიანეთა“. და ესრეთ აღიდნა ღმერთმან წმინდანი თვისნი. და ოდეს მტარვალნი და სხვანი უკვე სპარსნი წარვიდნენ სახლად თვისა და იყვნენ მოცულ განკვირვებითა დიდითა, მოვიდეს იღუმალ კაცნი ნათესავით სომეხნი, მკვიდრნი ჯულასა შინა, და დიდისა პატივითა და კრძალვითა იღუმალ აღილნეს სხეულნი წმინდათანი, წარილეს მსწრაფლ და დაკრძალნეს ეკლესიასა შინა თვისსა, სადა იგი ჰყოფდეს ნაწილნი იგი წმინდანი მრავალთა კურნებათა.

შემდგომად წელთა რაოდენთამე მეუღლემან წმინდისა შალვასამან ქეთევან, ასულმან არაგვის ერისთვის ზაალისამან, და ძემან მისმან, ერისთავმან დავით, წარავლინეს კაცნი მოხმად ნაწილთა მათ ქრისტეს-ვნებულთა წმინდათასა. და მისრულთა კაცთა მათ წარმოასვენნეს ჯულით, და წინა მიეგებნეს მღვდელმთავარნი კრებულთურთ და ერნი მრავალნი, და გალობითა და კმევეითა სურნელთათა მოილეს იკორთას გვერდის-ძირს ეკლესიასა შინა წმინდათა მთავარ-ანგელოსთასა, და ჩრდილოეთისა მხარეს წინაწე სვეტისა დამართებით დასდვეს საფლავსა შინა სამთავე წმინდათა ამათ მოწამეთა სხეულნი საკურნებელად სნეულებათა ჩვენთა, და დღესასწაულიცა განუწესეს თვესა სექტემბერსა ათვრამეტსა.

იამბიკო ანტონისავე

ასოთ განთესვა თუ ჰსთქვა წულილ კერძოვებად, რომლითა ჰსდიან მდიდრად სისხლთა ნაკადნი, ძნელ ვნებათ ტვირთვა დაითმინა ახოვნად და გონებითი სამთავრო განწმენდილი ანიშანმსხვერპლნა წმიდა მოძრაობანი.

წმინდა მოწამისა შალვა მთავარისა ახალციხელისათვის

1

დედოფალმან: წმინდა შალვა მთავრისა ახალციხელისა მანდატურთუხუცესისა წამებაჲ ვითარლა იყო?

იოანე: მოითხოვის ისტორიასა შინა კეთილ-მსახურისა თვითმპყრობელისა თამარ მეფისასა, ვითარმედ ბრძოლასა შინა ნოქარდინ სულტნისა მიმართ ძლევაშემოსილისა სპისა თამარისათა წინამბრძოლ განაჩინა მანდატურთუხუცესი შალვაჲ ძმისა თვისისა იოანესთანა უპირატესისა მხედართ-მთავრისა ზაქარიასთანა მხარგრძელისა, რომელსაცა შინა ბრძოლასა შალვაჲ ძმითურთ მისით სიმხნითა დიდებულ იქმნეს და რომლისა გამო შალვაჲ ნიჭებულ იქმნა ჯილდოთი მთავრად მხედრობისა დადგინებითა და ბავრაცისა მიბოძებითა. ესე შალვა იყო მკვიდრი ახალციხელი თავადი, ძირითვე ქართლოსიანთა გვართაგან და წარჩინებული რუსუდან მეფისათანაცა და პატიეცემული.

დროსა ამა რუსუდანისასა, ვითარცა მოვიხსენეთ ზემორე გამოსვლაჲ ჯალალდინ სულტანისა და მოსვლა სომხითად, რომელიცა ლტოლვილ იქმნა თათართაგან და მოვიდა დიდისა მხედრობითა სომეხთა ზედა, მსმენელმან მეფემან რუსუდან წარაველინა ლაშქარი თვისი შეწევნად სომეხთა, რამეთუ მამული მხარგრძელთა დვინი და ანისი, ნაწილი სომხეთისა, მონარხისათანა საქართველოჲსასა ირაცხვოდა; და სპარსნი დვინს და ანისს მოაოხრებდეს მწარედ, რომლისათვის საჯა რუსუდან გან-

მხედრებაჲ სპარსთა ზედა ლაშქართა თვისთა. განიჩინა მეფისაგან რუსუდანისა უპირატეს მთავრად მხედართა იოანე ათაბეგი მხარგრძელი, კაცი გამოცდილი და დიდსული ბრძოლათა შინა, და წარგზავნილჳყო იგი პირისპირ მტერთა, რომელიცა მიიწია გარნისის მახლობელ და დაიბანაკა მუნ. ხოლო ხელქვეშედ მისი იყვნენ შალვაჲ მანდატურთუხუცესი და ძმაჲ მისი იოანე ახალციხელნი. მცნობნი სპარსნი პირისპირ მათდა ქართველთა, რომელნიც იყვნენ დაბანაკებულ გარნის[ს], აღკურნეს მხედრობანი თვისნი და მრავალ დასტებად განაწყყნეს იგინი და წარმოემართნენ ქართველთა ზედა.

ხოლო იოანე მხარგრძელმანც განაწყყო მხედრობანი თვისნი და მეწინავედ დაადგინა შალვა და იოანე, და მისცნა ლაშქარნი კაცნი მესხნი და თორღელნი, რამეთუ მათდა იყო წილხდომილ მამულადრე წინამბრძოლობა, და სხვანი უკვე სარდალნი რომელნიმე მარჯვენით კერძო და რომელნიმე მარცხენით განაწყყო, და თვით დიდითა-რე მხედრობითა უკანა შეუდგა მათ. და ოდეს დაუახლოვდეს ურთიერთსა მეწინავენი სპარსთა და ქართველთანი, პირველსავე კვეთებასა შინა მამაცად ეკვეთნეს ქართველნი და წარიქციეს მოწინავენი მათნი, გარნა მოწინავეთა მათ თათართასა სხვანი უკვე მხედრობანი მოეშველებოდნენ და განამაგრებდნენ მათ და არლა აუფლებდენ ქართველთა, რათამცა შეემუსრათ მეწინავენი მათნი; და ესრეთ მომატებითა ჯართათა თათართაგან შეიქმნა ძლიერი ზედადასხმაჲ. ხოლო მხილველთა შალვა და იოანე, ვითარმედ რიდებს შეწევნასა წინამბრძოლთასა მხედართმთავარი მათი მხარგრძელი იოანე, მიუვლინეს მას ორგზის და სამგზის უწყებაჲ მეტყველთა, ვითარმედ: „უწყოდნო სიმხნემან შენმან, დაღათუ ვბრძავთ მტერთა ჩვენთა მამაცად, მაგრა პირისპირ დგომად დიდისა ამის ლაშქრისა მტერთასა თვინიერ შეწევნისა თქვენისა ვერ შემძლებელ ვართ.“ მსმენელსა ათაბეგსა ამათსა არა ჰგაოდა და ყოვლისა პასუხისა მისდა მივლინებულთა უღირს-ჰყოფდა მით, რამეთუ შური დიდი აქენდა ათაბეგს სიმხნისათვის ორთა მათ ძმათა შალვასი და იოანესი, და იზრახდა, ნუთუ მოიკლან ესენი ხელთაგან მტერთასა. და მიზეზითა ამით არა აუფლა სხვათა მხედრობათა შეწევნად მათდა,

ვინაჲცა ულონო ქმნილნი შეწევნისაგან ძმათასა შალვა და იოანე, მეთაკილენი უკუნ-ქცევედ წინამბრძოლითურთ ლაშქრით, მხნედ განმამაკაცებულნი მტერთა ზედა, მედგრად დაესხნეს და სიმხნისაებრ მათისა განაძლიერეს ატაკაჲ, და სპათაგან სპარსთასა მოსრნეს მრავალნი, ვინაჲცა განგრძელდა ბრძოლაჲ სპარსთა. და კვალად სხვანიცა მხედრობანი შემწედ მათდა მოვიდეს. მაშინ ორთავე ძმათა შალვას და იოანეს ქვეშე გამოუკლნეს ცხენნი და ყოველნი საქურველნი შემუსრნეს მტერთა ზედა—მახვილნი, მაზრაკნი, შუბნი და ოროლნი. და ლახტთა ცემაჲ მათი ჩაფხუტთა ზედა მტერთასა განგრძელდა.

და ამას შინა ფრიად მაშვრალთა ბრძოლისაგან და ულონო-ქმნილთა ყოვლისა შეწევნისაგან წინამბრძოლთა ლაშქართა ჩვენთა ვლტოლვაჲ უკვე იხმიეს, რომელმანცა უქმად მდგომარემან დიდმან ლაშქარმან ათაბეგისამანცა მხედართმთავრითურთ თვისით ლტოლვად მისდრიკნა და დიდებაჲ სიმხნითი ქართველთა ყოველთა ნათესავეთა შორის უპატივო იქმნა.

შალვა უგამოცდილესი მხედარი, ყოვლისა საქურველისა მტერთა ზედა მხმარებელი და დამაშვრალი დიდად ბრძოლისა გამო, ზედადასხმითა მრავლისა ჩინებულისა მხედრისა სპარსთასა შეპყრობილ იქმნა, ხოლო იოანე ყოვლისა საქურველისა ოვისისა დამლეწი მტერთა ზედა გარე-მოდგომითა სიმრავლითა სპარსთა მხედართათა ისრებისა ტყორციითა და შუბებთა ძგერებითა. მოკლულ იქმნა, რომლითა საწადელი უსჯულოსი ათაბეგისა იოანესი უბოროტესისა საშუალისა ხმევითა სრულებასა შინა მივიდა და კმაყოფილებაჲ მიიღო ამით.

მომზრახობენ, ვითარმედ მონოზონ ქმნილი იყოო დროსა მას ფარულადრე ათაბეგი იოანე, რომლისად უმჯობეს იყო და ჩვენდაცა საყოფელად საეანეჲ მემხოლოეთა, რომლითა უფრორე თავისუფლად განიბერტყდა ხორცთა და სულსა, ნუ უკვე უბიწოდ წარადგენდა წინაშე თვალ-უხუავად შურისმგებელისა მსაჯულისა; ხოლო ჩვენ ნუთუ განვერენითმცა მაშინდელისაგან ყოველად მძვინვარისა აღსპობისა. გარნა არა იხმია სვინიდიისი და ორისა გვამისა მტერობისათვის მისცა სრულიად საქართველო აოხრებასა და სრულჰყო სახითა ამით მონოზო-

ნეობაჲ თვისი და მსგავს იქმნა მამისა თვისისა სატანასა შუ-
რის მეძიებელობითა.

შალვა პყრობილი წარიდგინა წინაშე ჯალალდინისა, რო-
მელიცა იცნეს ნახქვევანელთა (ესე იგი ნახჩევანელთა) და
ადრაბაგანელთა, რომლისა სიმხნისა, ახოვნებისა და სიქველი-
სა მოხსენებითა უწყებულ ჰყვეს ჯალალდინ, ვინაჲცა მეფემან
შეიწყნარა შალვაჲ პატივით და ადრაბაგანსა შინა მიანიჭა
ქალაქნი მამულად და მთავართა თვისთანა პატიესცა.

შემდგომად წელიწადისა ერთისა მიწოდებულ იქმნა ჯალალ-
დინ სულტანისაგან, რომელმანცა სიყვარულიანისა სახითა
მოიკითხა და აღუთქმიდა დიდთა სიმდიდრეთა, ესე იგი, ოქ-
როთა, სპეკალთა, ვერცხლთა და დიდთა მამულთა, და სახე-
ლოთა. უკეთუ დაუტევებს სჯულსა ქრისტიანეთსა და შეუდ-
გების მოძღვრებასა მახმადისასა, ყოვლითურთ ჰყოფს მას კმა-
ყოფილებით, რომელიცა ფიცითა აღუთქმიდა. გარნა მხედარ-
მან ქრისტესმან ყოვლითურთ უარჰყო წინადადებაჲ მეფისა და
პრქვა: „ჰოჲ, მეფეო, უკეთუ გსურის მსახურებაჲ ჩემი სამხედ-
როთა საქმეთა შინა, ანუ სხვებ, ნუ მაწვევ მე დატევებად
სჯულისა, მე უკვე ქეშმარიტითა გულითა გმსახურო თქვენ, ვი-
თარცა მოციქული ჩვენი გვასწავებს, ნუ ხოლო სახიერთა,
არამედ უსახურთაცა მსახურებად, და მე გმსახურო ქეშმარი-
ტებით, და არცა მოსურნე ვარ სიმდიდრეთა და მამულთა, მე
კმა ვიქმნები მდლიერისა საზრდელისა და მცირედისა შესამო-
სელისა. ხოლო სხვებ ნურღა დაშვრები, უფალო ჩემო, რო-
მელ ვერარამან განმაყენოს მე სიყვარულსა ქრისტესა.“ თუმცა
განრისხდა უღმთოჲ ჯალალდინ, გარნა ჰფარვიდა მრისხანე-
ბასა თვისსა სიტყვისგებასა ზედა წმინდისასა და კვალად გა-
ნუმეორევა ბრძანებაჲ თვისი და ლიქვნითა მრავლითა ეუბნე-
ბოდა დიდ-დიდთა წყალობათა და ესრეთვე ტანჯვათაცა უქა-
დებდა. ხოლო წმინდა შალვა, ვითარცა კლდე, ესრეთ უშიშ-
რად სდგა წინაშე მძლავრისა, და არცაღა თუ ისმინა სიტ-
ყვანი მისნი და არცა შიშვნეულ იქმნა ბრძანებასა და ქადე-
ბასა, ზედა ტანჯვისასა.

განარისხნა უკვე მძლავრი კადნიერებამან ქრისტეს მხედრი-
სამან და განაკვირვაცა და სირცხვილადცა მიითვალა თვისად

ურჩება შალვასი, და ბრძანა განშიშვლებად მისა და გვემად უწყალოდ, რომელიცა მსწრაფლ აღასრულეს მტარვალთა მათ; და გვემდეს უწყალოდ სრულიად შიშველსა სხეულსა ზედან წმინდისასა. ხოლო წმინდა იგი სიხარულითა გულისათა აქებდა უფალსა და მადლობასა შესწირვიდა მისა.

იხილა რა უღმრთომან მან სიმტკიცეა შალვასი, ბრძანა საპყრობილესა შეყენებაჲ მისი და მუნ ტანჯვად სხვადასხვა სახითა ტანჯვისათა, რომელიცა დღე-ყოველ იტანჯებოდა სხვითა და სხვითა სახითა. ხოლო წმინდა იგი დღე-ყოველ იყო ლოცვასა და მარხვასა შინა. და ესრეთ რაოდენისამე დღისა შემდგომად სრულჰყო მარტვილობისა თვისისა სრბაჲ და სული თვისი შევედრა ხელთა შინა ღეთისათა პირად-პირადისა ტანჯულობისა გამო, რომელიცა აღიდა ღმერთმან წმინდაჲ თვისი ზეციერისა დიდებითა. და სადაცა იდუმალ დაფლეს იგი თათართა, დაადგრა მუნ სვეტი ნათლისა და ესრეთ მორწმუნეთა ერთაგან ითაყვანისცემა.

იამბიკო ანტონისაგანვე

შალვა განმმხედრი უხორცოთამი მტერთა
სიმხნით აღადგენს ბრძოლათა მრავალთა ფერთა,
მოიღებს ძლევათ ღეთისადმი. დასაჯერთა,
ეგ სახედ ჯილდოს ანგელთ საკვრეტ სამზერთა,
სისხლით ზიარ ქმნილ ქრისტესი შესაფერთა.

წმინდათა მოწამეთა ქვაბთახევს შინა წამებულთათვის

დედოფალმან: წმინდათა მოწამეთა ქვაბთახევს შინა
წამებულთათვის ვითარლა ჰკონებ?

იოანე: ბაგრატ მექესესზე ნათესავით დავითიან ბაგრატო-
ვანისასა, ძის-წულისა გიორგი მეოთხისა, ბრწყინვალედ ზედ-
წოდებულისა, რომელიცა მონარხობითა მართვიდა ყოველსა
იფერიასა, ესე იგი აფხაზეთსა და საქართველოსა (რომელიცა
ბაგრატ დიდად ზედ-წოდებულ ჰყო საქმემან), დროსა ამის
მეფობისასა გამოჩნდა დემურ ანუ თემურ ვინმე მცირეთა ბეგ-
თაგანი სამარყანდელი, ნათესავით თურქი, შემკრები მხედრო-
ბისა დიდისა და გამხედრებული ინდიად, ჩინიად, სპარსეთად,
ხალდიად, სირიად, ერთმანიად და ვიდრე პროპონტოდმდე
კნინლა განმაგრძელებელი მხედრობისა და დამმორჩილებელი
თვისად.

ესე თემურ იყო ფრიად მტკიცე თათარი თვისისა სჯულსა
ზედა, და შედგომილი მოძღვრისა თვისისა მახმადისი, და
მღევნელი ქრისტიანეთა და მეცადინე მიქცევად თვისა ქრის-
ტიანეთა, რომელიცა ცოდვითა ჩვენითა ექვსგზის შემოვიდა
ქართლსა შინა და ექვსგზისვე მახვილითა მიიღო გვემაჲ სა-
ქართველომან. და ამასთან აობრება მამულთა, დაქცევა ეკლეს-
სიათა და შენებულეებათა, და დაწვა ქალაქთა და სოფლებთა,
დატყვევება მამრთა და მდედრთა, და მოწყვეტა მოხუცთა და
სამღვდელთა ვერ განაძლობდა ბილწსა სულსა მისსა.

დემურ, გარემოდგომილმან ტფილისს, ქართველთაგან არა-ერთგზის მიიღო ბრძოლაჲ, არამედ ექვსსა თვესა მამაცად გარე-ეომებოდინან მეფე ქართველითა და კახითურთ. ხოლო უკანას-კნელ ჰქმნა რკინისა და ფიცართაგან პანტეზნი ანუ საფარნი დემურმან და მისცა მხედრობათა თვისთა, და წინა-გორეებითა და სროლითა ფოფთა და ისართათა უკუნაქციეს მხედრობა-ნი ჩვენნი, და რომელნიმე შეივლტენ ციხესა, ხოლო რომელ-ნიმე განლტოლვილ იქმნენ და დაუტევეს ქალაქი უმხედროდ, და თანაშეყვინენ თათარნი და აღიღეს ქალაქი. ხოლო უკა-ნასკნელ იძულებულ იქმნა მეფეცა და მისცა ციხეჲ თათართა, და თვითცა მიეცა დედოფლითურთ ტყვეობად. შემდგომად აოხრებისა ქართლისა უკუნიქცა შირვანად, რომელ არს ნა-წილი მიდიისა*, და თანაწარიყვანა ბაგრატ მეულლითურთ თვისით, რომელნიცა დატევებად ქრისტეს ღმერთისა იიძუ-ლებოდენ მძლავრისა მისგან; და თუ სადამე ერჩდენ ბრძანე-ბასა მას მეფეჲ დედოფლითურთ და სხვათა პყრობილთა მთა-ვართა და ტყვეებთა, ერთბაშად მიიღონ უტყუელისა ფიცითა თავისუფლებაჲ და მიიქცეს მეფეჲ ნიჭითა დიდითა მამულად-ვე თვისა. ხოლო წვევაჲ ესეგვარი დემურის მიერ არა-ერთ-გზის იყო, არამედ მრავალგზის, რომლისათვის მეფეჲ ბაგ-რატ მიუდრეკელობასა აჩვენებდა ყოველთვის მძლავრსა მას. და ოდეს კვალად იძულებულ იქმნა მეფეჲ ბაგრატ დატევებად სჯულისა, ულონოქმნილმან ბაგრატ განიზრახა ესეგვარ, რომელ ვინაჲდგან ხსნა ჩემი და ერთა ამათ ჩემთა კაცობრივისა შეწევისაგან ულონო არს, ვპყონებაჲ დემურისა დრომდის და განვარინო ერიცა ესე და თავიცა ჩემი. და მერე შეტყუილითა ამით მოიმაღლა ხელმწიფე ესე და დემურისაგან სწორად თავისა თვისისა პატივცემული დედოფლისა თანა და მთავართა თვისთა და ყოველთა ტყვეთა განტევებითა ქართლად უკუნ იქცა.

ბაგრატს თხოვისაებჲ დემურლანგ (ესე იგი დემურ კოქლი) წარსცა ძალი, სპაჲ ათორმეტი-ათასი მხედარი. რეცა აღთქმი-საებრ ბაგრატიცა ყოველი სამეფოსა საქართველოჲსა შინა

* მიდია ეწოდა ძველად ადრიბეიანს ერთობით (შენიშვნა ავტორისა).

მცხოვრებნი მახმადიან ჰყვენესმცა და უკეთუ ურჩ ვინმე ექმნეს ბრძანებასა შეფისასა შეწვევითა სპარსთა მხედრობისათა მოიყვანოს ნებისამებრ მეფისა. ბაგრატ, იღუმალ მიმწერელმან ძისა თვისისა გიორგის მიმართ, ითხოვა ლაშქართა შეკრებაჲ და დამალვაჲ ტყეთა შინა ხუნას*, რათა დაბანაკებულსა მხედრობასა სპარსთასა ლამე იღუმალ ზედადასხმითა ქართველთაგან მიეცეთ აღსპობაჲ. გიორგიმ ბრძანებისაებრ მამისა თვისისა შემოიკრიბნა მხედრობანი იმერთა და ქართველთა, და იღუმალ გარდმოვლო მთაჲ თრიალეთისა და მოვიდა მახლობელ ხუნანისა, და დაიბანაკა მუნ. ბაგრატ მისრულმან ხუნანს დააბანაკნა მხედრობანი სპარსთანი და განუსვენა მუნ ყოველთავე არარაჲსამე იქვისა მექონთა. ხოლო ლამე იგი იღუმალ მეფეჲ და დედოფალი მთავრებითურთ თვისით განვიდენ გარეშე ბანაკისა მის. და განთიადისა ესა ზედანდაესხნენ მხედრობანი გიორგისანი მძინარეთა მათ ბარბაროზთა და აღსწყვიტნეს სრულიად მახვილითა არცა ერთისა ბარბაროზთაგანისა განურინებელად, და აღივსნეს ლაშქარნი ალაფითა დიდითა.

მოსრულმან ბაგრატ ტფილისად აღწყვიტნა მეციხოვნენი თათართანი და ეგრეთვე სხვანიცა გამაგრებულნი აღგილნი გამოიხენა თათართაგან, და განამაგრნა ყოველგან სიმაგრენი და ციხენი ტფილისისა და კალისისანი. დემურლანგ უწყებულმან ლაშქართა აღსპობისაგან და ესრეთ შეტყუილით ხელთაგან მისთა ბაგრატის განრინებამან აღაბოროა და ჩვენზედა განმხედრებად აღძრა, ვინაჲცა შემდგომსა წელსა მოვიდა რანად. და მისრულმან ბარდავს დაჰყარნა მუნ. მძიმენი ნივთნი, და ქართლად მსუბუქითა სპითა ბრძოლად და შურისძიებად ბაგრატისად იმხედრა. მაშინ ბაგრატ განმხნობილმან თურქთა ზედა კვალად განამაგრნა ციხენი ქართლისა და კახეთისანი, და დახიზნნა ხიზანნი სიმაგრეთა შინა, და შემოიკრიბნა მხედრობანი იმერ-ამერიით, მესხეთით, გურიით, ოდიშით, აფხაზეთით და ჰერკახეთით, და დაებანაკა მარტყოფით ჰავკალადმდე გრდანისა მთისა კალთებთა შინა. და ჰგონებდა მეფეჲ ბაგრატ დემური-

* ხუნა აწ აღგეთად წოდებული (შენიშვნა ავტორისა).

საგან მოცვასა ტფილისისასა, მაგრამ დემურლანგ პირისპირ მიმართა ბანაკსა ბაგრატიასას; და მისრულმან ძლიერად ზედა-დასხმა ჰყო მხედრობასა ზედა ჩვენსა, გარნა ძლიერად და მამაცად წინა-განწყობითა მხედრობათაგან ჩვენთა იძლივა თემურლანგ და უკანქცეულმან ბრძოლით დაიბანაკა ნათლულის ქალაკსა შინა, მტკვრისა პირსა ზედა; და სრულიად შემოჰკარიბნა სპანი თვისნი, რომელნიცა წარსრულ იყვნენ საშოუართა ზედა ხორაგისა და სხვათა ნივთათვის, და აღიძრა მხედრობითურთ თვისით და წარმოემართა კვალად ბანაკსა ზედა მეფისასა. მეფემან განმკვერტმან, რომელ წინანდელსა ომსა შინა მოსწყდენ მრავალნი მხედარნი ჩვენნი, და ჰყვათცა მრავალნი დაჰკრილნი და იყვნენცა მაშვრალ, აღიძრა მეფე მხედრობითურთ თვისით და განვიდა არაგვის მდინარესა და დაებანაკა დანაშთითა მხედრობითა თვისითა მისაქციელის მთა-გორაკთა ზედა; არაგვის პირიდგან ვიდრე ქსოვრისადმდე განაგრძელა მხედრობაჲ თვისი.

მხილველი ლანგთემურ, რომელ რიდებს ომსა მეფეჲ, განმხნობილი განვიდა მცხეთას და წარემართა მუხრანის მინდორით მხედრობასა ზედან ჩვენსა. ხოლო ხეალისა-დღე იწყეს რა ბრძოლად, მხნედ განეწყვნეს მხედრობანი ჩვენნი და რაოდენმე-გზის უკუნ აქციეს მხედრობანი დემურისანი, და თითქმის მოიყვანეს სრულსა ძლევასა შინა, რომელ მოაწივაცა საღამომან. მაშინ მხილველმან ლანგ თემურ, რომელ იძლივნეს ლაშქარნი მისნი და განეფინნეს ქართველნი მინდორთა, მოვიდა სხვისა ლაშქრისა თვისისადმი ჯილათელებად წოდებულთა*, რომელნიცა უომრად მდგომარეობდენ. და გარდახდა ცხენთაგან და მოუთრივა წვერი თვისი და ჰრქვა: „ესეოდენ წელი არს გამსახურებ და წინაგიდღვი თქვენ, და ყოველგან შე-

* ჯილათელნი ვჰგონებ უფრორე თურქმანნი იყვნენ, ხოლო ესე ჯილათელნი იყვნენ უჩინებულესნი მეომარნი ლანგთემურისანი, ვითარცა მაკედონელნი ალექსანდრე დიდისა. და ისტორიასა შინა სპარსთა ენისასა საკუთრად და საიმედოვნოდ მხედრობად უწოდეს ამა ჯილათელთა ლანგთემურისაგან და უგამოცდილეს მხედრებად. და ყოველს გაჰკირებას ბრძოლის დროს ამა ჯილათელთა მიიძღვანებდა მტერთა ზედა და ძლევასაცა შეიმოსდა (შენიშვნა ავტორისა).

გიმოსავთ ძლევაჲ წინამძღვანელობითა ჩემითა, და უკეთუ აწ ძლეულნი უკუნიქცევით, სადღა მივილტვენთ სირცხვილეულნი?“ განმგონთა ამა სიტყვისათა მხედრობათა მათ განამტკიცეს დემურლანგ და ერთობლივ ზედადასხმა უყვეს ქართველთა, და ქართველნი დააპირვეს ლტოლვად მეფითურთ, ვინაჲდგან პირველსა და ამა მეორესა ბრძოლასა შინა არამცირედი მხედრობაჲ ჩენი მოისრნეს, და ამასთან იყვენენცა მაშვრალნი. თუმცალა ივლტოდენ მხედრობანი ჩვენნი, გარნა არა ეგეოდენი მხედართაგანი ვინმე დახოცილ იქმნა, ვინაჲდგან სიმაგრეთა შინა მალე შეილვტვენენ და სილამისა შემოსვლამანცა არა მცირედი შეწვენაჲ აჩვენა.

მეფე ლტოლვილი სიმაგრედ მიისწრაფდა დანაშთითა თვისთანა მყოფისა მცირედისა ლაშქრითა მით, რომელ რომელნიმე პირველსა და მეორესა ბრძოლასა შინა დაიხოცნენ და დაიპრნენ, ხოლო რომელნიმე განიბნივენენ და წარვიდნენ სახლად თვისად განსარინებელად ცოლშვილთა.

ხოლო ხვალისა დღე მხილველთა თურქთა, რომელ პირისპირ მათისა არვინღა იპოებოდა, მიეცნენ სიხარულსა დიდსა, და განყვეს მხედრობანი თვისნი რაოდენმე გუნდ-გუნდად და უბრძანეს ობრებად ქართლისა. და ესახედვე კახეთისაცა ზედა წარავლინა მხედრობითა დიდითა მხედართ-მთავარი ყარალაღთი თურქისტანელი, ხოლო ქართლსა ზედან—ყაზან სულთანი მხედართმთავარი ჯილათელი, და უბძანა უწყალოდ რბევა და ხოცაჲ ქართველთა და კახთა. ხოლო თვით უკუნიქცა დემურლანგ ტფილისად. და მისრულმან მცხეთას აღაობრა ყოველივე შენებულებაჲ და მოწვნა ცეცხლითა პალატნი სემეფონი, და დედა-ეკკლესია მცხეთისა დაწვა ცეცხლითა და ვიდრე საფუძველადმდე დარღვეულ ჰყო. და მისრულმან ტფილისსაც მისცა ესგვარი ვნებაჲ, და ნისანისა და კალისისა სრულიად შემუსრა ციხენი და შენებულებანი, და მოსწყვიტნეს, ვისაცა იხილაედენ ქრისტიანეთა, და აქცევდენ მონასტრებთა და ეკკლესიებთა. წარსრულთა მათ მხედართმთავართა მოვლეს სრულიად ადგილნი საქართველოსანი და მოსწყვიტდენ მრავალთა მღვდელთა, მონოზონთა, დიაკვანთა, მოხუცებულთა და სხვათა კაცთა, აქცევდენ მონასტერთა და ეკკლესიებთა, და სწვამ-

დენ შენებულებათა, ვითარცა ქართლსა შინა, ესახედვე კახეთსა. ხოლო ყრმათა და ჭაბუკთა ქალ-კაცთა ტყვედ ჰყოფდიან. და აქენდათ ამასთან ბრძანებაჲ მთავართა მათ, რათა ქართულნი წიგნები ეკლესიათანი და სხვანი, რაოდენ შესაძლებელ იყოს, ხელთგდებად მეცადინე იყვნენ მით, რამეთუ ენება სრულიად სამღრთოჲსა წერილთა აღხოცა და ამა ღონითა მიქცევა ქართველთა მახმადიანად.

უკანასკნელ ოხრებისა ამისგან უკუნქცეული მხედრობაჲ დემურისა მოიწიენეს ადგილსა გაღმამხარესა, მახლობელ კავთისა და სცნეს, რომელ მონასტერსა შინა წმინდისა ღვთისმშობელისასა, ქვაბთახევედ წოდებულს, არიანო მრავალნი უკვე ერნი შეკრებილ სოფლებთაგან, და მონოზონნიცა მრავალ. მსმენელნი მხედრობანი დემურისანი მივიდნენ მონასტერსა მას შინა და ზედადასხმითა აიღეს მონასტერი იგი, და წარმოსტყენვეს მრავალნი და აღიესნენ ალაფითა დიდითა, ვინაჲდგან მდიდარ იყო მონასტერი იგი, და გაიტანეს მრავალნი საუნჯენი და სახმარნი უკვე ქურკელნი ეკლესიისანი, და ტყვე ჰყენეს სრულიად მუნ მცხოვრები მონოზონნი, და მოსრნეს მახვილითა უძღურნი და გლახაკნი, ვინაჲდგან მრავალნი იყვნენ მუნ შეხიზნულ. ოდეს მოიცალეს ხოცისაგან და დარბევისა, შემოჰკრიბეს უღმრთოთა მათ მხედრობათა მონოზონნი ყოველნი და შეასხნეს საელერნი (ესე იგი ევეანნი) ყოველთავე და აწვიეს როკეად, და ამით განკიცხულ ჰყვეს და უშვერად იცინოდეს და განსცხრებოდეს. და მერე მთავარმან მან მხედრობათამან ბძანა თვისთანა მიყვანებად ყოველნი იგი მონოზონნი და სხვანი კრებულთა მსახურნი და ერის კაცთაგანიცა მრავალნი, და ცხად უყო მან ბრძანებაჲ დემურისა, ვითარმედ: „ყოველთა მამათ ანუ-უარჰყავთ ქრისტიე და ანუ შეკრულნი შეგიყვანეთ შინაგან ეკლესიისა თქვენისა, და ვჰქმნეთ მოზვინეა შეშისა კმაჲ და დაგწვენთ მას შინა“. რომელნიცა უღმრთოსა მახმადსა ზედან მფუცებელნი ესიტყვიობოდნიან. გამგონთა ამის სიტყვისათა ღვთისა კაცთა ჰრქვეს მათ: „ჩვენ უკვე ხელთა შინა თქვენთა მიცემულვართ ცოდვითა ჩვენითა, და რაჲცა გეგულებოდეს, ჰყავთ იგი, ჩვენ უკვე ხრწნადისა სოფლისა ამის დიდებამან ვერა განგვაყენოს 9. კალმასობა.

სიყვარულსა მას ქრისტესა, არცა ქირმან, არცა ცეცხლმან, და არცა სიკვდილმან და არცა დიდებამან“. მაშინ ბრძანა მთავარმან კრულთა მათ მიყვანებად ტაძარსა მას შინა ღვთის-მშობელისასა, და შეყრაჲ მათი, და მიყრაჲ შეშათა, და დაწვაჲ მით. მსმენელთა უწყალოთა მათ მხედართა მიითრიენეს კრულნი ესე ყოველნი და შეჰყარნეს წმინდასა ტაძარსა შინა ღვთისასა. ხოლო მრავალნი კრულთაგანნი შიშისათვის სიკვდილისა მიქცეულ იქმნეს და დაშთნენ თავისუფლად მთავრისა თანა. და მაშინ ეტყოდეს სხვანი იგი: „ჰოჲ, საწყალობელნო, მცირისა ცხოვრებისათვის რად დაკლებულ ჰყვენით თავნი თვისნი ქორწილისაგან სიძისა უკვდავისა?“ და შესრულნი ეკკლესიად აღაველენდეს ლოცვასა ღვთისადმი და ერთი მეორესა განამხნობდეს.

მაშინ უღმრთოთა მათ მოიღეს შეშანი და შეჰყრიდეს კარებ-თა და ფანჯრებთაგან, და დააზვიენეს ძლიერად და მალლად; და მერე დასხმულ ჰყვეს ნავთი და შეუღვეს ცეცხლი, და ალი იგი ცეცხლისა აღვიდოდა გუნბათით, და ესენი აქებდეს უფალსა, ვითარცა სამნი ყრმანი სახმილსა შინა, და ესრეთ შევედრნეს სული თვისი უფალსა და დაიმკვიდრეს სასუფეველი ცათა.

შემდგომად აოხრებისა ქართლისა უკუნ იქცა ლანგთემურ და კვალად მოვიდა ქართლად ექვსგზის შემმუსვრელი ქართლისა, რომელმანცა აღიღო ბირთვისისა ციხეცა შეწევნითა ხელოვანისა ფრანგისა ვისგანმე, რომელმანცა ქმნა კიბეები თოკთაგან, და ლურსმანთა დამსქვალვით ავიდა კლდესა მას ზედა და აღიყვანა მხედრობანი, და დაესხა ზედა მუნ მყოფთა ერთა. გარნა ბარათიანთა განამაგრეს ციხეჲ მუნ ნარიყალად წოდებული და განერნენ მრავალნი ხელთაგან უსჯულოთასა.

ესეცა არს მოსახსენებელ, რომელ მას ჟამსა შინა დალის-ტნელნი იყვნენ ქრისტეიანენი, ვითარცა ხევსურნი და ფშავნი, და შესრულმან მუნ ლანგთემურ წარმოუხვნა წერილნი, და მისცნა მოღები და სიმდიდრე ფრიადი, და მიიღეს ცოდვითა ჩვენითა მახმადიანობაჲ. ესევე სახით ჩერქეზნიცა მიაქცივა თვისად.

მეისტორიენი და მოგზაურნი კაცნი იტყვიან და მსმენიეს მე თვით, რომელ ლანგთემურმან, რაჟცა საღმრთო ანუ სხეანი წერილნი წარილო საქართველოდამ თურქისტანსა შინა, გააკეთებინა ქვიტკირისა დიდი სახლი და რკინისა ფანჯარანი და კარნი შეასხა, და მას შინა დასდო ყოველივე წერილნი და წიგნი, და დასდო წყევამ, რომელ არეინ განილოს მუნიდგანი იგი წერილნი, და არს აწცა ისევ ისე დაკრძალულ.

ანტონის მიერ თქმულივე იამბიკო:

ქუაბთა ხევს წმინდა სამხოლოოი ვანი
ეკლესიისა პირმშოთასა საგვანი
საკურთხეველი მსხვერპლთა ზეცად აღმყვანი
და წულილ ნაბეჭდნი კედელ იატაკ ქუანი
ჩვენდა სიქადულ მუნ მსხვერპლთა საღმრთო დაწვანი.

წმინდა ნიკოლაოზ დვალისათვის

წმინდა ნიკოლაოზ დვალელი იყო ქართველი. ესე მშობელთა მისთა სიყრმესავე შესწირეს ღმერთსა და, რა აღიზარდა, წარვიდა მონასტერსა კლარჯეთისასა და მუნ მონოზონ იქმნა, და მრავალი მოღვაწება აჩვენა, და განითქვა ამბავი მისი ივერთისა შინა. შემდგომად წლისა რაოდენისამე წარვიდა იერუსალიმად და ილოცა საფლავი უფლისა ჩვენისა იესო ქრისტესი, და დადგა მონასტერსა ჯვარისასა და მრავალი ვნება და სატანჯველი მიიღო თურქთაგან. და მერე ჯვარის მამამან იდუმალ წარგზავნა კვიპრედ და იყო მუნ. გარნა წმინდა ესე მარადის ევედრებოდა ღმერთსა, რათა ღირს ჰყოს მოწამეობისა ხვედრსა, რომელსა ეჩვენა ანგელოსი და ეტყოდა კვალად უკუნქცევად იერუსალიმად. და მივიდა მამისა მის ჯვარისმონასტერსა და ცხად უყო მან წადილი თვისი.

მამინ მამამან მის მონასტრისამან განამტკიცა წმინდა ესე და წარგზავნა მაკედონიად. ხოლო მუნ მისრული შეიპყრეს თათართა წმინდა ესე და აიძულებდეს დატევებასა ქრისტესისა. ხოლო მან შეურაცხჰყო სჯული უღთოთა მათ და მიიყვანეს წმინდა ესე მუნებურისა ამირისადმი, და მანცა მრავლითა ლიქენითა დაუწყო უბნობად და აიძულა დატევებად სჯულისა. და რა იხილა სიმტკიცე წმინდისა მის, სტანჯა სხვადასხვა სახედ და უკანასკნელ წარკვეთა თავი წმინდასა მას მახვილითა. და ესრეთ აღიდა ღმერთმა წმინდა თვისი, რო-

მელ მოკვეთილმან თავმან მან წმინდისამან ლალადყო: „დი-
დება შენდა ქრისტე ღმერთო, რომელმან ღირსმყავ დათხე-
ვად სისხლისა წმინდისა სახელისა შენისათვის“. რა ესე
ესმათ, ყოველთა მიეცა განკვირება და ბრძანა ამირმან დაწ-
ვა ცეცხლითა გვამისა მისისა თავითურთ. და ჰყვეს ესრეთ.
ხოლო სცნა რა ესე მამამან ჯვარისმონასტრისამან, შეწუხნა
სულითა და სთქვა: „უფალო ღმერთო ჩემო, თუ ვითარ შეი-
წირე ღვაწლი მისი, მაუწყე მე სახელისა შენისათვის წმი-
დისა“.

ხოლო დღესა ერთსა განკვირება დიდი დაეცა მამასა მას,
და იხილა გუნდი მოწამეთა, და შორის მათსა დიდი მთავარ-
მოწამე გიორგი, და გუნდსა მას შინა მდგომარე ნიკოლაოზ
ღვალი შემოსილი ბრწყინვალეებითა, და ეტყოდა წინამძღვარ-
სა მას: „ამიერიდგან დააცხრე მწუხარებაჲ შენი, ხოლო წამე-
ბა ჩემი შეწირულ არს ესრეთ წინაშე ღვთისა, ვითარცა მხე-
დავ შენ“. ხოლო ამას დღესასწაულობენ ბერძენნი ოკდონბ-
რის დღისა ათსა.

წმინდა მოწამისა სალომე ქართველისათვის

წმინდა მოწამე დედა სალომე ქართველი აწამეს იერუსალიმსა შინა თათართა, რომელიცა შეიპყრეს და აიძულებდეს დატევებად სჯულისა. და ვითარცა მტკიცე ადამატი ეგო შეურყევლად. მაშინ მრავალგვარნი სატანჯველნი მიაპყრნეს წმინდასა მას, გაზებითა ხორცისა გლეჯა და ცეცხლითა წვა ნაწევართა მისთა. და ამით რა ვერა სძლეს წმინდასა მას, უკანასკნელ მახვილითა წარჰკვეთეს წმინდა თავი მისი. რომელსა დღესასწაულობენ ბერძენნი თვისა ივლისის. კ-სა [20-სა].

**წმინდა მღვდელ-მოწამე ლუკა ჯვარის მამა, მუხიშვილი-აბა-
შვილის, მონასტრისა, მუხიშვილისთვის-
აბაშიძისა**

წმინდა მღვდელ-მოწამე ლუკა ჯვარის მამა, მუხიშვილი-აბა-
შვიდი. ესე იყო შობილი იმერეთს კეთილმორწმუნეთა მშობელ-
თაგან. და რა დაქვრივდა დედა წმინდისა ამის, წარვიდა
იერუსალიმად და მოილოცნა წმინდანი ადგილნი და იქმნა მონა-
ზონ. შემდგომად რაოდენისამე წლისა წარვიდა ლუკა ესე
სანახავად დედისა თვისისა. და მირავიდა რა იერუსალიმს,
იხილა დედაჲ თვისი და განიხარეს ფრიად. და უკანასკნელ
გარდაიცვალა დედაჲ მისი. და ამან ლუკა იწყო სწავლად
არაბთა ენისა, და ისწავლა კეთილად, და იქმნა ესეცა მონა-
ზონ, და ყოვლითა ღირსებითა და პატიოსნებითა სრულ, და
ქადაგებდა არაბულისა ენითა.

რა მონასტრისა მის კრებულთა იხილეს ღირსება წმინდისა
ამის, აიძულეს კურთხევად მღვდელობისა და მერე აღიყვანეს
ჯვარის მამად მონასტერსა მის ჯვარისა. და იყო ფრიად
ღვაწლსა შინა. რა ესე იხილეს თურქთა სიწმინდე და ქადა-
გებაჲ მისი, აღიძრნეს შურითა, და მცირისა რისამე მონასტ-
რისა საქმისათვის შეიპყრეს წმინდა ესე და აიძულებდენ და-
ტევებად სჯულისა, და მრავალი სატანჯველი უყვეს მას. ხო-
ლო რა იხილეს სიმტკიცე სულისა მისისა და მათითავე ენითა
დაყოფა პირისა მათისა, უკანასკნელ აფთითა წარკვეთეს თა-
ვი წმინდასა მას, რომლისა თავი მისი მოკვეთილი განიცინებ-
და და მადლობასა შესწირვიდა ღვაწლისა მისთვის უფალსა.
რომელსა ბერძენნი დღესასწაულობენ თვესა ივნისის კდ-ს[24-სა].

წმიდისა პეტრე ქართველისათვის

წმინდა პეტრე იყო ძეჲ საქართველოს მეფისა კეთილ-მორწმუნისა ვარსა-ბაქარისა, ზოსროვანისა. ამან პეტრე აღირჩია სიყრმიდგან ღვთის მსახურება და იქმნა მონოზონ. და მერე დაუტევა სამეფოჲ თვისი და წარვიდა იერუსალიმად, და მუნ მიიღო მღვდელმთავრობაჲ და იქმნა მწყემსმთავარ მიამოს ქალაქისა, და მრავალნი სასწაულნი ქმნა. და მერე მოხუცებულობისა დროსა მიიცვალა და დაეფლა მუნვე წელსა ქრისტეს აქეთ 381-სა.

წმინდათა ორთა გმერთა მოწამეთათვის,
კალოუზანსა შინა
მომწყლართა

წმინდანი ესე მოწამენი იწამნეს დროსა მეფობისა რუსუ-
დანისასა ჯალანდილ სულთანისაგან. ოდეს აღილო ამან ტფი-
ლისის ქალაქი, და ამან მოაქელვა მუნ ბანი სიონის ეკლესი-
ისა, და ზედან დაიდგა ტახტი, და დაჯდა მას ზედა, და ესრეთ
ათაყვანისცემა ხალხნი, და მერეთ დიღმისა კარისა ხიდსა ზე-
და დააწყო ხატები და უბძანა ქრისტიანეთა ფერხითა დათრ-
გუნვად; რომელმანცა დათრგუნნა, შეიწყნარნა იგინი, და რო-
მელთა არა ინებეს დათრგუნვად ხატთა მათ, ბრძანა ერთ-
ბამად შეკრებაჲ მათი და განყვანება აღგილსა მას, რომელსა
ეწოდების კალოუზანი. და პირველად აიძულებდა მათ, რათა
დაუტეონ ქრისტე და შეუდგენ მახმედსა. გარნა არა ინებეს
მათ, და სტანჯნეს ფრიად, და მერე შეუკრნეს ფერხნი და
ხელნი და დაჰყარეს ველსა მას ზედა, და ზედან მხედრობათა
ულთოსა მის ჯალადინისა ცხენთა რბევითა მათ ზედა შემუსრ-
ნეს სრულიად. და ესრეთ სული თვისი შევედრნეს ხელთა
შინა ღვთისათა ვიდრე ოცი-ათას სულზედ უმეტესგან მამათა
და ღედათა. და მერე დაწვნეს გვამნი მათნი. გარნა ღმერთმან
აღიღნა წმინდანი ესე მოწამენი ზეციურისა დიდებითა და და-
ადგრათ ნათელი.

უკანასკნელ მეფემან დავით, ძემან დიმიტრისამან, აღაშენა
ეკლესია დიდი სახელსა ზედა წმინდისა გიორგისასა და ნა-
წილნი მათნი დამარხნა ქვეშე ტრაპეზისა საკურთხეველსა შინა.
უკანასკნელ ოდეს მოვიდა ლანგ-თემურ და აღილო ტფილისი,

დააქცივა მან ეკლესია იგი. და მერე მეფემან გიორგი კვალად განაახლა იგი და აღაშენა, გარნა არა ესრეთ დიდი, ვითარცა იყო პირველ. და აწ აღგილსა მას ეწოდა მათ გამოკალოუბანი, ვინაჲდგან წმინდანი ესე მოწამენი განილეწნეს თერხითა უღთოთა სპარსთა უნეთაგან.

* * *

და ესრეთ დასრულდა რა უბნობაჲ, დედოფალმან მადლობა უბძანა ბერსა. და ორი დღე მუნ დაჰყო ბერმან, და მერე საჩუქრით გასტუმრებულ იქმნა.

ბერმან მიმავლობასა შინა იხილა ბოქოულთხუცესი, რაოდენისამე კაცითა მიმავალი. და მივიდა მისთანა. მოიკითხეს ერთმანერთი. და რა მიიწივნეს ჯრუჭულას წყალსა ზედა, იხილა ბოქოულთხუცესმან ხუთნი კაცნი მომავალნი. და იცნა ბოქოულთხუცესმან, რომელ ესე იყო აზნაურთაგანი რაქისა, რომელისა შეპყრობა ჰქონდა რწმუნებული მეფისაგან ბოქოულთხუცესს. მაშინ უბძანა თვისთა თანამყოლელთა, ვიდრე ორმეოცდა ათთა კაცთა შეპყრობაჲ მათი. და ესენი, მისრულნი მათდა მშვიდობიანისა სახითა, ზედადაესხნენ და შეიპყრეს უფროსი მათი. და რა წარაქციეს და ენებათ ხელისა შეკვრაჲ და ზედან დააწვენენ, მაშინ ესე ორმეოცნი უკვე კაცნი ერთი მეორეს ზედა დააწვენენ და ერთმანერთს დაუწყეს ძარცვა. რომელიმე თოფსა აგლეჯდა ერთიმეორეს, რომელიმე ხმალსა, რომელიმე სასწრაფოს და ყაწიმთ. სხვანი ტანისამოსს ხდიდენ და ახევდენ. რომელნიმე წაღებს აძრობდენ ერთიმეორეს. და ამა ყოფით იგი კაცი ქვეშედამ გაუძვრათ და გაექცათ, და ამათ ერთმანერთი დაძარცვეს.

რა ესე იხილა ბერმან, მივიდა და უთხრა ბოქოულთხუცესს: ეს რა საქმე იყო, ან იმ კაცს რად იქერდით და ან ერთმანერთი რად გაძარცვეთ?

ბოქოულთხუცესი: მეფის ბძანება მქონდა იმ კაცის დაქერისა, და აქა შემხვდა და დავიჭირე ასე ლალატობით.

ბერი: მეფის ბძანება რომ განგეცხადებინა, განა არ დაგმორჩილდებოდა იგი კაცი?

ბოქოულთხუცესი: ბერო, ვგონებ შენ აქაური არა

იცი რა. ბარე სამი წელიწადია ამ კაცს დაესდევთ და ვერ დავიჭირეთ. თვით მეფეც რომ იყოს და უბძანოს მისი დაქერა ანუ სხვა კაცისა, სამი-ოთხი კაცად უნდა მოკვდეს, არა თუ მეფის სიტყვით დაგვეჭიროს.

იოანე: უი, მამაშვილობამ ცუდი რაჟსა მიმართობაჲ გქონიათ.

ბოქოულთხუცესი: ბერო, რას უბნობ, „რაჟსა მიმართობაჲ“ საქმელია თუ სასმელი?

იოანე: როგორ არ იცით, უფროს-უმცროსობა არა გქონიათ.

ბოქოულთხუცესი: მაშა, ბერები ხომ არა ვართ, რომ მეფის სიტყვით და ანუ სხვა ჩვენის უფროსის სიტყვით დავეჭვინოთ ვისმე! ხელი უნდა გამოვიღოთ, კაცი მოვკლათ, რომ იმით პატივი ვიშოოთ.

იოანე: უი ჩემ თავს, კაცის კვლით პატივის შოენა ღმერთმან შენს მტერს მისცეს!

ბოქოულთხუცესი: მაშ, ისე უნდა ემორჩილობდეთ ჩვენს მეფეს, რომ როგორათაც თქვენი მეფენი ერთის ბძანებით დაიჭერენ კაცსა და ზურგშიაც ბეერს ურტყმენ. ჩვენ გლებს რომ ჯობი ურტყას ვინმე თავისმან უფროსმან, უნდა მოკლას მაშინვე მან კაცმან, რომ აქოს ქვეყანამ მისი - მამაცობა.

იოანე: და თქვენ რომ ის კაცი დაიჭირეთ, ერთმანერთი რათ დაცარცვეთ, ის კაციც წაგივიდა!

ბოქოულთხუცესი: ბერო, ამისთანა არეულობაში ერთმან მეორე უნდა გაძარცოს, რომ შინ ცარიელი არ მივიდეს, და ეს იმიტომ მოხდა.

იოანე: ნუ გამიწყრებით, მგლის ხასიათი გქონიათ. თუ სისხლი მოეცხო ერთისა მეორეს, მაშინ ერთმანერთს შესჭამენ მგლები.

ბოქოულთხუცესმან გაიცინა და უთხრა: „ბერო, მართალს ანობ, მაგრამ რა ვქნათ, ტყის კაცნი ვართ, თუ ასე არ მოვექცევით, არას გვემსახურებიან ჩვენნი კაცნი. ჩვენც ვიცით, რომ ცუდი საქმეა, და არცა ვინ არს ესრეთ სწავლული. ჩვენში ხუთი-ექვსი კაცი არ იპოება, რომ ეგ იცოდეს, განა თქვენსავეთ არს სწავლა და მორჩილება?

და ამ სახით გაიყარნენ. ბერი გამოემართა ქართლისაკენ და ბოქოულთხუცესი წავიდა სახლად თვისა.

ძაღოთში დაბრუნება.

ბერი რა გარდმოვიდა ქართლში, სთქვა: „გმაღლობ შენ უფალო, რომ ქაჯეთის ქვეყნიდამ მშვიდობით გამოველ“.

რამდენსამე დღეს უკან სოვიდა ახალქალაქს თარხნიანთან, და მუნ იყვნენ შეყრილნი თარხნიანნი. იხილეს რა ბერი, ყოველნივე მიესალმნენ და მოიკითხნეს ურთიერთი და დასხდენ ერთბაშად.

მაშინ სოლომონმან სთქვა: „მიამა ამა ბერისა მოსვლა, ვინაჲდგან ესეცა ჩვენის მონასტრისა არს და ჩვენს განზრახვას არ წინააღუდგება.“ და მერე რქვა ბერსა: „განა, ბერო, წინა არააღუდგები განზრახვასა ჩვენსა?“

იოანე: უკეთუ სჯულისა და მეფისა წინააღმდეგი არა იქნება რა, რად უნდა წინააღუდგეთ?

სოლომონ: ჩემი განზრახვა ეს არს, შემდგომად მეფისა ჩვენისა სხვა არღაფინ გვინდა, ვინაიღგან მეფეცა ჩვენი ძლიერის სენით არს შეპყრობილ და ექიმნიცა უიმედო არიან.

იოანე: ყოველთვის ასე ყოფილა, მამა მომკუდარა და მერე ძეჲ დარჩომია მემკვიდრედ.

სოლომონ: ყოველნი მეფის ძენი მემკვიდრეობას ანბობენ.

იოანე: ეგ მეფის ძეობით უთქვამთ, უკეთუ მემკვიდრე არლა იქნება, ვინც დაშთება, იგი იქმნება.

სოლომონ: მეფე ირაკლიმ ასე დაუდო სჯულად ძმებზედ მოკიდებით მეფობა.

იოანე: ეგე მეფემან პოლემტიკით ჰქმნა, რომ შინაური შფოთი დაეცხრო და თავის უფროსის მორჩილნი შემდგომ მისა ყოფილ იყვნენ.

სოლომონ: არ იყო სჯულიერი წინადადება.

იოანე: მეფემან დია კარგად იცოდა სჯული და აკი ისეე დააყენა წერილით.

სოლომონ: მართალია, მაგრამ მე რომ შეფიცებული ვარ

დავითისა და იულონისაც, მეფის შემდგომად რა უნდა, ვქნა: ვინც დაიჭერს ქვეყანას, იმას თავი დაუკრა?

იოანე: ორთავ რად შეპფიცე?

სოლომონ: რომელიც გაკეთდებოდა საქმე, წამხდარი არ მექნებოდა მასთან.

იოანე: ეგ ქეშმარიტი ფიცი არ არს, ან ერთისათვის უნდა გელაღატა, ან მეორისათვის, და ხომ ფიცს ქვეშ დაშთებოდის!

სოლომონ: ოდეს შეეფიცე იმათ, ბალამწარას ხის ჯოხი ხელთა მეპყრა. და ვისაც ფიცში იმ ხის ჯოხი ეპირება, ფიცი არღა ეწევა.

იოანე: მაგვარი ფიცი პაპის თქვენის გიორგი სააკაძისაგან დაგშთომიათ, რადგან ფიცის მტეხელი და მეფისა და მამულისა ორგული შეიქმნა.

სოლომონ: არ იცი? ქართული მასალაა: რაცა მამა, ისი შეილიო. ხოლო არ იცი, ყენისაც შეფიცებულად ვარ და რუსებისაც. თუ მეფის შემდგომად მოხდეს რამე, რომელიცა სძლევეს, იმათ ერთგული ვემონები და მათგან წყალობას მივიღებ.

იოანე: ვიცი, „კოკასა შინა რაცა დგას, იგივე წარმოდინდება.“ და მე კი ვსთხოვ ღმერთსა, რომ მაგვარს აზრისაგან შორს იყო, რომელ მამულის მოღალატეობაში არ შეხვიდე, და ამასაც, რომ მაგ ფიქრისაგანაც გამოგიყვანოს. რომელსაც ბალამწარა ჯოხზედ გაქვს სასოება დადებული, უწყოდე ღმერთი აცადებს კაცს მოქცევას და სინანულს; და თუ არა მოიქცევა, წაიკითხე ფსალმუნი: „ნუ ეშურები, რამეთუ უკეთურნი აღრე მოისრნეს“. და ამას გარდა ასე არის ბრძენთაგან თქმული; არა შეგნის პატიოსანსა ჯილდოსათვის მოტყუება ვისამე. და თვით უფალიც გვამცნებს: „ნუ ფუტავ ცასა, ნუცა ქვეყანასა“ და იფიქრე, რომ შენ სიცრუით იფიცავ ღმერთსა.

სოლომონ: არა მარტო მე ვარ, არამედ ამხანაგნიც მრავალნი მყვანან ჩემის აზრისა. და სადაც პაპის ჩემის სული წავიდეს, მეც იქ უაბული მაქვს.

იოანე: ღმერთმან შენი და მათიცა აზრი განაქარვოს და

გიჟენოსთ გზად ქეშპარიტებისა! და რაღა გითხრა მაგ აზრის მექონს?

სოლომონ: წლევანდელი წლის აღწერაც ბევრს რასმე იჩვენება. და დროს ცელილებასა ბევრი ამგვარი საქმეები უჩვენებია.

იოანე: წლის კალენდარი დია კარგად ვიცი, მაგრამ სასოება კი არ უნდა დასდოს იმაზედ კაცმან. თავისის წმინდა სეინდისით უნდა იქცეოდეს.

სოლომონ: კარგია, დაუტოთ ამაზე უბნობა და მითხარ წლის კალენდარი, თუ რას მოუთხრობს წლეულ და შემდგომისა წელთადაც, რომ მსურის დიდად კანონიერად გაგონებად მისი.

ბერმან შორს დაიჭირა; „ეგ ჩემი საქმე არ არის“. მაგრამ სხვანიცა მუნ მყოფნი თავად-აზნაურნი და სამღვდელონიცა შეეხვეწნენ. და მერე იწყო ბერმან შემდგომისა ხატითა უბნობა ესრეთ.

[საუბარი კალენდრისათვის].

ზურაბა: „ბატონო თარხნიანო, სწორედ სათქვენო ბერი გყავთ, ამისთვის რომ კუდიანობისა და მკითხაობის ხელოვნებაში გამოცდილი ყოფილა“. მრავალი იცინეს. ბერს კარგად განუსვენეს და შემდგომად ბერი წარვიდა თვისსა მონასტერსა შინა.

მისრული ბერი მონასტერსა შინა ქებათაზეც, ძმათა სიყვარულით მიიღეს და ამბორებით მოიკითხეს, და ბერმანცა ეგრეთვე. და მერე თვისისა მოგზაურობისა შემთხვეულობანი ყოველნივე ცხად უყო ძმათა მათ. შემდგომად ორისა დღისა წინამძღვრისა თვისისა წერილი ებოძა ბერსა და მიეწოდა ტფილისად. ბერი უკვე განეშადა და გამოეთხოვა სხვათა მათ უკვე ძმათა და ამცნო, რათა კეთილად იქცეოდენ და ამასთან იკონომიითაც იცხოვრონ, რადგან მწირსა აღგილსა შინა სცხოვრებდენ.

მაშინ ერთმან ბერთაგანმან რქვა; „მამაო იოანე, თუ ჩვენს თავს მცირედ ნუგეშს არასა ვსცემთ, ვითა შეიძლება ამა უღალთა აღგილთა შინა ცხოვრებად? და ახლა შენ, თუ არ კვირით, დასტურსაც არ გვაძლევ ღვინის შესმისასა..

იოანე: მაშ, ვითარად გწადს, მონოზონნი უნდა ყოველთ-
ვის იწროებით სცხოვრებდნენ. ხომ წარგიკითხავს პაულე მო-
ციქულისა უდაბნოთა მთათა და ხერელთა ქვეყანისათა ცხოვ-
რება. და ესრეთვე მამათ ცხოვრებაშიაც მრავალს იპოვი, თუ
ვითარნი მოღვაწენი ყოფილან.

ბერი: თქვენ კი აქა-იქ დაბძანდებით, კარგს განცხრომაში
ხართ და ჩვენ კი არა გვკითხავ, ჭინკარსაც ძლივ ვუშობთ.

იოანე: მონასტერში კი მარხვით იყავით. და როდესაც
სოფელში მიხვიდეთ ხოლმე, იქ კი ასე მიიღეთ სანოვაგე საე-
სებით, რომ ვახშამიც აღარ მოგინდეთ, რომ ესეც იკონომიას
შეემატება.—მაშინ

ზურაბამ: გამიშინჯე ბერების დარიგება! ხალხში კი უნდა
ნაყროვნების სახით იქცეოდნენ და ცალკე მონასტერში მარხ-
ვით. კარგს სახელს მოიგებენ მაგ მცნებით!

იოანე: შე გიეო, მე ნუგეშის ცემისათვის უთხარ.

ზურაბამ: ეს დასტური მაინც მიეცა, რომ კვირაში ორჯელ
დალიონ ღვინო და საურწყაოც რიგზედ მიიღონ.

ამით დააზაენა ეს ბერები და იოანეც გამოეთხოვა და წარე-
მართა ქალაქისაკენ.

რა მივიდა ბერი ქალაქსა, წინამძღვარმან მიიღო კარგად და
მოგზაურების ვითარებაც სცნო და კარგად გარჯისათვის მალ-
ლობა უბძანა.

დღესა ერთსა მწუხარე მჯდომი მეფისა მიცვალებისა გამო,
ბერი იოანე არა მციოდესა ფიქრსა მოეცვა, ვინაჲდგან იხილა
უთანხმოებაჲ მეფეთა სქესთა შორის, თავადთა და სხვათა
ერთაგანცა, და ამასთან მიღება სამეფოჲსა ტიტლოსი რუს-
თაგან, ლტოლვაჲ მეფის ძეთა და თავადთა; და რომელნიმე
მიწოდებითა ხელმწიფისაგარ, მეფის ძეთა აღთქმითა მამებრი-
ვისა მოწყალებისა ჩვენებითა მინდობილნი, წარვიდნენ ბძანე-
ბისა მორჩილნი და სხვანი ვითარცა ცხოვარნი განბნეულნი. ამა
ყოველთა გარემოებისაგან მოცული, მიეცა დრტვინვად განგე-
ბასა ზედა. და კაეშნისა თვისისა გასადევნელად აღსდგა და
მიმოსვლა იწყო უკვე ურაკ-პარაკთა ზედა, რომელმანცა იხილა
მელიქად წოდებული დარჩია სახელით, ხოლო გვარით ბებუ-
თად ხმობილი, უკანონოსა ცხოვრებისაგან სიყრმითვე მშვილ-

დებრ მოხრილი და ვერა ამღები თავისა ზეკერეტად, არამედ თავ-ქვეკიდებით დედამიწისა მკვერეტელი. შეხვდა უკვე ბერსა გზასა ზედა და მყის იცნო იოანე და რქვა: „მელიქო, რასა ეძიებ მკვერეტელი მიწასა ზედა?“

მელიქი: ბაგრატოვანთა კვალს, რომ არავინლა დაშთომილ იყოს!

იოანე: კარგათ გაუწვრთნიხართ, რომ კაცის კვალიცა არ გემალება.

მელიქი: რუსთ გამწვრთეს.

იოანე: იმათ კარგად იციან თავდაღმა მყურებელის გაზრდა, მაგრამ რაჲ სიკეთის ნაცვალია?

მელიქი: რაჲ სიკეთე მიუძღვით?

იოანე: ანელი სომეხი გაგათავადეს!

მელიქი: ხომ გაგიგონია, კარგისთვის კარგი ვის უქმნიაო?

იოანე: მაგა უბნობითა განითვისე ბუნებაჲ გველისა.

მელიქი: არაჲ მე მარტო, არამედ სხვათაცა მრავალთა.

იოანე: სხვათა შემდგომთა შენთა კარგი ორლანო გიხმიეს, ვინაჲდგან მსგავსებ სიარულსა შინა მიმოხლაკენით გველსა.

მელიქი: მე არა ვარ სხვათა უკვე ორლანო, არამედ სხვანი ვიხმიენ ორლანოდ.

იოანე. მაშასადამე, ეშმაკი ყოფილხარ.

მელიქი: თქვენ მაინც არ გწამთ სომეხთ ცხონება და რასაც გინდათ გვიწოდებთ.

იოანე: ქეშმარიტი სთქვი ეგე, გარნა ყოველთა სომეხთა ზედა შენ უმეტეს წარწყმენდილად მჩან.

მელიქი: შენ რომ მეორეთ მოსვლას ათორმეტ მოციქულთან იჯდე მსაჯულად, ვგონებ უფრო წარმწყმენდდი.

იოანე: ჩემი ჯდომა იქ აღარ ეჭირება, აქვე წაწყმენდილი ვარ, და ამისთვის თქვა წინასწარმეტყველმან: „ულთონი არა აღდგენ სასჯელსა“.

მელიქი განრისხდა, და ხელი მოჰკიდა და რქვა: „წარმოვედ სახლად ჩემდა და მე გკითხო შენ მეორეთ მოსვლისა და განსჯისათვის“. მაშინ ბერიც განჰყვა. და მივიდნენ სახლად, და სხვანიცა თანაზიარნი მელიქისნი შემოკრბენ მუნ. და რქვა

მელიქმან: „მიტხარ, ბერო, თვითეულთა უკვე კაცად-

კაცადთა მოქმედთა კეთილისა და ბოროტისათა, თუ რაჲ
არს მისაგებელი მათი, ჟამსა მოსელისა ქრისტესა.

იოანე: ისმინე მელიქო და ყურად იღე.

[საუბარი მეორედ მოსელისათვის].

ბერსა დიდი ქება და მადლობა უთხრეს და სადილადცა
არლა გაუშო მელიქმან. მაშინ

ზურაბამ: ბერო, რატომ მელიქიკ არ მოიხსენე?

იოანე: მე სულ საზოგადოდ ვახსენენ.

ზურაბა: არა, უნდა მოგეხსენებინა.

იოანე: ვითარ?

ზურაბა: ესრეთ: აჰა, მობლუნძვეულ-მოკუნტული მელიქი
ესე და საქმენიცა მისნი!

მაშინ ყოველთა განიცინეს და მიყვეს ხელი სადილსა.

* * *

შემდგომად ბერი წამოვიდა სახლად თვისა და განმზრახველ-
მან თვის შორის დამტკიცებულ ჰყო ეჩმიაწინს ორქივატერთან
წასვლა და მუნ ცხოვრებისა აღრჩევა, ვინაჲდგან ქართლსა
შინა ხედვიდა მრავალთა ცვლილებისა საქმეთა, ვითარცა
თქმულ არს: „ახალსა მართებლობასა საქმენიცა ახალნი შეუდ-
გებიან“. და მერეთ დამამტკიცებელმან თვის შორის ბერმან
ვედრებით სთხოვა წინამძღვარსა თვისსა, რაოდენისამე დროჲ-
სა ნებისა ცემა, რათა წარვიდეს ეჩმიაწინად, და უკეთუ იშო-
ვის რასმე, მუნიდგანაც მსახურებს მონასტერსა. წინამძღვარი.
გამგონე ამისი, არა აძლევდა ნანდვილსა პასუხსა, გარნა
მრავალგზის იძულებულმან ბერისაგან, ნება სცა წინამძღვარმან,
ხოლო ბერი მხიარულ-ქმნილი განემზადა წასასვლელად. ბერ-
მან მოიპოვა კარგნი უკვე ვაჰარნი და წაჰყვა მათ ერევანს.
მისრულნი ეჩმიაწინს ვაჰარნი, წარვიდნენ ერევანს, ხოლო ბე-
რი დაშთა ეჩმიაწინსა. და მისრული ბერი ორქივატერის მოხე-
ლეთაგანსა ვისმე ცხად უყოფს თვისისა ვითარებისა მიზეზსა
და სთხოვს ვედრებით, რათა მისცენ მას მუნ სადგური. და ესე
კაცი აცნობებს ორქივატერს. და მიუჩინენ კაცსა, მისცემენ
ბერსა სადგომსა და განუსვენებენ კეთილად. შემდგომად სა-
10. კალმასობა.

მისა დღისა მიუწოდა თვისთა თანა ორქივატერმან. ბერი, მის-
რული მისდა, ანბორს უყოფს მდაბლად და ეტყვის: „გვაკურ-
თხენ, საზოგადო მამაო!“ ორქივატერი შეიტკობს კეთილად,
და მოიკითხავს სიყვარულით და გამოჰკითხავს ყოველსავე მი-
ზეზსა თვისისა მგზავრობისასა. ბერიცა აცნობებს თვისსა ვი-
თარებასა და უკანასკნელ ცხად უყოფს, რომელ არღა ნებავეს
ცხოვრება ქართლსა შინა, ვინაჲდგან მეფეთაგან მოკლებულ
იქმნა ქვეყანა იგი. ორქივატერმან. სცა ნუგეში და აღუთქვა
თავისუფლად ცხოვრება ბერისა მის. და უბრძანა ერთსა ვართა-
პეტსა, კაცსა გამოცდილსა მეცნიერებასა შინა, მცოდნესა ქარ-
თულისა ენისასა, რათა მან იზრუნოს მისთვის, და მახლობელ
თვისა დააყენოს და, თუ სწავლა რაჲმე ენებოს, მისცეს მას
შინაცა მოძღვრება. ვართაპეტმან წარიყვანა ბერი თვისთანა
და სხვა და სხვათა უბნობათა შინა შემოიღო საფილოსოფოასა
კითხვითნი საქმენი. და ბერმან ყოველივე მარჯვედ მიუგო. და
მერეთ ვართაპეტმან რქვა: „პერიარმენიისა რაოდენთამე პრაქ-
სისთა გკითხამ შენ და, თუ რაჲმე გაკლნ, მე განგიმართავ
მათ“. ბერმან მადლობა მოახსენა.

[ტრაქტატი პერიარმენიაზე].

და მერეთ ვართაპეტმან პრქვა ბერსა: „მათენ უბნობითა
შენითა და ესე კმარს პერიარმენიათა ზედა უბნობად. აწ
განვისვენოთ და ხვალე ვიტყოდეთ სხვათათვის ჰსწავლა[თა]“.
ბერი თვისსა სადგომსა წარმოვიდა და განისვენა მას დღე-
სა. ხოლო ხვალისა-დღე ვართაპეტმან კვალად მოუწოდა ბერ-
სა და სიყვარულით მოიკითხა და პრქვა: „მნებავეს აწ კითხვად
შენდა დავით უძღვევლისაგან ქმნილისა საზღვრის წიგნსა ზე-
დაცა უბნობად“. ბერმან მოახსენა: „რაოდენ ძალმიძს, მოგახ-
სენო მისთვისცა“.

[საზღვართა წიგნის განმარტება].

ამა უბნობისა შემდგომად სადილი მოიღეს და კარგა განი-
სვენეს. და მერეთ ვართაპეტმან აქო ბერი და პრქვა „კვალად
მინდა უბნობად შენდა რომელთამე ჰაზრთათვის“.

ი რ ა ნ ე ი რ ა ჲ ც ა გ ნ ე ბ ა ე თ , მ ი ბ ძ ა ნ ე თ , მ ე უ თ ე ო !

ვართაპეტო: რაოდენად განიყოფების მყოფი?

[გვარნი კითხვა-მიგებითისანი სადიალიქტიკოთა ზედა
სიბრძნისმოყვარეობისათვისა
რაოდენობისათვის
ვითარებისათვის]

ვართაპეტო: ამას ზედა კეთილად იუბენ. ვითარცა სკო-
ლათა შინა გვისწავიეს დავით უძლეველისა მიერ გარდმოცე-
მულნი სხვათა მოწაფეთაგან მოცემულნი ჩვენდა. ხოლო აწ
გკითხავ ათინურისა ბერძენისა ფილასოფოსისა მელიტოს ერ-
მანტიელისაგან კითხვათა უმაღლეს ნათხზთა დასახელოვნებე-
ლად მოწაფეთათვის.

იოანე: ბრძანე, მეუფეო!

[იმართება საფილოსოფიო საუბარი].

და ესრეთ დანსრულეს უბნობაჲ. ვართაპეტმან აქო ბერი
და ჰრქვა: „მე ცხადუყოფ შენსა გამოცდილებით მეცნიერებასა
ორქივატერს და, ვითარ ინებებს შენისა მდგომარეობისა სრულ
ყოფასა, ხეაღე მოდი ჩემთან და ყოველსავე გაცნობებ“.

ბერი თვისსა სადგურსა წამოვიდა და განისვენა.

ვართაპეტო მივიდა ორქივატერთან, ორქივატერმან ჰკითხა
ბერისა, თუ ვითარ განვითარებულნი არსო? ვართაპეტმან დი-
დად აქო, და მოახსენა: „ეგება გული მოუგოთ და აქ დაშთეს,
და ჩვენ-კერძ ეგების შეიქმნესო“. ორქივატერმან: „რითაც
ლონით და მისაცემელის აღთქმით შეიძლებოდეს, ყოვლით
კერძო ეცადე იმის ჩვენკენ მოქცევას, და შენც დიდად ჯილ-
ღებულ გყოფო“. ვართაპეტო წამოვიდა შინ. და ხეაღისა-დღე
მოუწოდა ბერსა და ჰრქვა: „მე ყოველივე შენი სწავლება და
განათლება გონებისა ცხად უყავ ორქივატერს, და ორქივა-
ტერს ჰსურს შენი აქა დაშთომა; და რითაც შენ გულსავეს
იქმნები ხარისხით, თუ ჯამაგირით, ყოველსავე აღვისრულებს,
და ნუ დაჰკარგავ ბედსა“.

ბერი: ჩემი დამაბრკოლებელი ამის მეტი არა არის რა,
რომელ თქვენი და ჩვენი სარწმუნოება ვერა თანხმობენ ერ-
თად.

ვართაპეტმან: რატომ? ორ კრებაში ერთად ვიყავით და მაშინ ვითაც განაწესეს წმინდა[თა] კრებათა, იმ სარწმუნოებითა ვართ. და თქვენცა იმავე სარწმუნოების აღსარებაზედ ჰსდგებხართ; და ვითარცა თქვენ გრწამთ წმინდა სამება, ისე ჩვენ აღვიარებთ. ასე გაშინჯე, რომ ჩვენს მღვდელს და მღვდელსმთავარს თქვენ არლა აკურთხევთ, ოდეს თქვენს სარწმუნოებაზედ მოვიდეს. აგრეთვე არცა ჩვენ თქვენსას. და სხვა ამაზედ დიდი რალა იქმნება?

ბერი: დია კარგი, მაგრამ განგებულებაზედა რალას ბძანებთ?

ვართაპეტი: მართალია, თუმცა ერთის ბუნებით აღვიარებთ ქრისტესა, მაგრამ არც კაცობრივს ბუნებას უარეყოფთ, რომ ღვთაების ბუნებასთან არის შერევენილი.

ბერი: „უფალო ვართაპეტო, კიდევ ეგ არის წვალება“. და მერეთ ვართაპეტმან: „კარგი, მე გკითხავ თვითეულად სიმეოლის განმარტებისათვის“.

ვართაპეტი: რაჲ არს სიმეოლი?

[სიმეოლის განმარტება].

და ესრეთ დასრულდა რა უბნობა, ვართაპეტმან სხვადასხვა წინადადებით და უბნობითა დაარწმუნა ბერი, რომელ, ვითარცა შენ აღიარე სიმეოლი, ეგრეთვე ჩვენ გვრწამსო, თუმცა მცირე რამ კანონები ეკლესიისანი განყოფილად გვაქვსო, და ეს ერთი დიდი შეცოდება არა არს რაო, და ბედნიერებას ნუ დაჰკარგავთო. ბერი დაფიქრდა და უთხრა: მ:შა, სომხური ენა უნდა კარგად ვისწავოო, და სხვებ ნება თქვენიო. ვართაპეტს დიდად იამა. და იმ კვირისათვის იწყეს მზადება, რათა ბერსა ტანისამოსი სომხის-გვარად შეუკერონ, და მიიღონ თვისსა რიცხვში.

ამჟამად გიორგი მღვდელი, მეფის კარის ხუცესი, შავ-მელიქის. შვილი, მოვიდა ერშიაძინს ტფილისიდან. და მოყვა თან რაოდენიმე კაცი ქიზიყელი. ესე გიორგი ეძიებდა დაკარგულსა მეუღლესა თვისსა, რათა დაეხსნა თათართაგან. ორქივატერთან გამოცხადდა გიორგი, მისცეს ადგილი და ჯეროვანი ულუფაჲ. უკანასკნელ სცნო გიორგი მღვდელმან, ვითა ხელაშვილი

ბერი აქა მოსულ არსო. მსწრაფლ მოიკითხა და მოვიდა ბერთან. ბერი დია კარგს მორთულს სენაქსა შინა დაეყენებინათ, დიაკვნები მიეჩინათ. მიჩაგდანიანი კრაოტი დაედგათ, და უცხო მოფენილსა და შემკულს სახლში იდგა. რა გიორგი მღვდელი ბერმან იხილა, დია წყნარა და ამპარტაფილის სახით აუღდა, და ესალამა, და ცივის გულით მოიკითხა. მაშინ გიორგიმ რა იხილა, ჰრქვა ბერსა: მე მინახავხარ სხვაგვარ მცხოვრები ქვაფთხევის მონასტერსა შინა, ვითარცა შევნოდა ბერსა, და აქა ხანსავეთ დამდგარხართო. ნუ თუ მუცელ-ღეთობის ეშმაკი შენშია ც დაემკვიდრო?

ბერი: იქაურს ნიგეზის ზეთს აქაური ქუნჯუთის ზეთი სჯობია საქმელადო. და კაცმან რომ კარგი სასმელ-საქმელი იხმოს და კარგად შთაიციოს, და თავის-თავს ასიამოვნოს, სიკოცხლეს დაიცავს თვისას მრავალწლობით, ეს კი აღარ იციო?

გიორგი: მე საწყენად არ გეუბნები; ვითარცა იქ იყავ, ვინემ აქ იყო, ისე მოიქეცო.

ბერი: მე იქ არღა წავალ. და როგორც ესენი მოიქცევიან, ისე უნდა მოვიქცეო.

გიორგი: ნუთუ გასომხდი?

ბერი: რაც მე ვმინჯე, ჩვენში და ამათში მაგდენი განყოფილება არა არის რაო.

გიორგიმ სთქვა: ვაჲ შენს გიორგის! ჩემმა ცხოვნებამ, აკი გამძალღებულა ეს საბრალო ბერი!

ბერს დიდად ეწყინა, და თავისებურებ გაანჩხლდა, და უთხრა: ჰოჲ, უგუნურო გონებაო და უკატიხიზისმო! რა იცი, რომ მლანძღაე? და ან რას მასწაველი, მე უკეთ არა ვარ ნასწაველი შენზედა, დავით რექტორისაგან გაზდილი?

გიორგი: დია, იმისთანა ოსტატი, რასაკვირველია, სჯულს გაგიაღვილებდა გასაშეებად. ღმერთმან მაშოროს მე შენი სწავლის ცოდნა, რადგან შენ მაგრე მოიხმარეო.

ბერი: მე შენი ლაპარაკი არ ვიცი, წელანვე გითხარი უკატიხიზმოსი ხარ.

გიორგი: მითხარ, მეცნიერო, რაჲ არს კატეხიზისი?

ბერი: კატეხიზისი ანუ კატახიზმო არს შემოკლებითი სწავლა ცნობისათვის ღეთისა და დამარხვად მოცემულისა მისისა

აღთქმისა, რომლისათვის ჩვენცა თვით გვაჩვენებს ბუნება ჩვენი განცხადებულად საქმეთა ღვთისათა. და ესრეთ კატეხიზმო განიყოფების ორ ნაწილად: პირველი უკვე არს ცნობა ღვთისა ბუნებითად, ხოლო მეორე—ცნობა ღვთისა აღძრვილობითად, რომელიცა საღრმთოთა განგებითა ნიჟად მოეცემის კაცსა საღვთისმეტყველოდ უბნობანი.

და ესრეთ ბერმან განუმარტა ყოველნივე სარწმუნოებისა აღსარებანი, ვითარცა ზემორე აღეწერეთ სხვადასხვა ადგილთა შინა.

გიორგი: „ესენი რომ იცი, ამიტომ გასომხდი?“ და მერე დაუძახა ქიზიყელთ კაცებს. რა შინ შემოვიდნენ, იცნეს ბერი და მიესალმნენ: აქ რასა იქ, ხელაშვილო? შენი ძმები და ბიძები ლეკში გეძებენ, ვაი თუ დაიკარგა ან მოკლა ვინმეო, შენის ჯავრით არლა არიან თითქმისო.

გიორგი: ხედავთ, იმ მელას რა უქნია? მოსულა და პატივისა და საშოვრისათვის გასომხებულა!

ქიზიყელნი: ვაი, თქვენს ბიჭო! ეს რა დამართებია მაგ ბერს? წმიდა ნინო უარუყოფია! ჩვენმა მუხლმა, ახლავ მოგვლავთ, როგორ თუ ხიზიყელი კაცი გასომხდი?!

ბერი შეშინდა და უთხრა: „არა, ჯერ სრულებით არ გავსომხებულვარ“.

ქიზიყელნი: ჩვენ წავვიყვანე ორქივატერთან, მამაო გიორგი, და ვთხოვეთ, რომ ესე ჩვენი ქვეყნის კაცი და მეზობელია, ამდენი ხანია ვეძებთ და აქ ვიპოვეთ, და გვიბოძოს, თვარა სიღნაღში რაც სომეხია, სულ გავწყვეტთ.

წარვიდა მამა გიორგი და ესე ქიზიყელნი. და ორქივატერმან კარგად მიიღო, და მერე მოახსენა გიორგი მღვდელმან ხიზიყელთაგან ვედრება და ბერის დათხოვნა.

ორქივატერი: „ის ბერი თავის-თავად დგება. და თუ წამოვა, არც იმას დაუშლი. ხელშეკრულს კი ვერ მოგცემთ“. და მერე ჰკითხა ორქივატერმან გიორგის იმ ბერის ვინაობა.

გიორგიმ ყველა აცნობა და ესეც მოახსენა: თქვენ სანდურავის მეტი არა დაგრჩებათ რა. ეგ ვერც აქ დადგება, ათასის თორხის პური მეტი უქამიაო. ქალაქში კინალამ გაფრანგდა და აქ სომხობას აპირებს, და ბოლოს მწუხარება არა

მოგაყენოთ რა. რომ გაუშოთ, ის უმჯობესიაო. გიორგის რადგან კარგად იცნობდა ორქივატერი, უბძანა: მაშ, წადი და გული დაუხვიე, სახარჯოსაც მივცემ და გაისტუმრეო. გიორგის დიდად იამა. მოვიდა ბერთან, გული მოუგო და უთხრა: — „მეცნიერი კაცი ხარ, ჩვენს ბატონის-შვილებს გაყევე ვისმე რუსეთში, იმათაც მოიმადრიელებ, სწავლასაც კიდევ შეისრულებ და საშოვარსაც იშოვი, და აღარც მამულის სჯულის უარისმყოფელი შეიქმნები“.

ბერი დაფიქრდა და სთქვა: „ამა უკატეხიზოსმა კარგად მამცნოო“. და დაემორჩილა გიორგი მღვდელსა. მღვდელს დიდად იამა. და ყოველივე ცხად უყო თანხმობა ბერისა ორქივატერსა. ორქივატერმანც აჩუქა ბერსა და ქიზიყელნი იგი კაცნი თანა გამოატანა მღვდელმან და გამოისტუმრა ტფილისსა.

* * *

ბერი რა მოვიდა ქალაქსა შინა, დღესა მეორესა, მიმავალს გზასა ზედა, შემოხვდა ფარსადან ციციშვილი და რქვა ბერსა: „მშვიდობა შენდა, ახალო ვართაპეტო!“ ბერმან ჰრქვა: „სულისაცა შენისათანა, ახალო მდივანბეგო, და ჩემს ვართაპეტობას ვითა ამტკიცებთო?“

ფარსადანი: გასომხებითაო.

ბერი: „რომელი სიტყვით არა სცთებოდეს, სრული კაციაო“, ასე სწერს მოციქული.

ფარსადანი: მე არ შემცთარვარ, შენ შესცთი, და მე ქეშმარიტს გეუბნები.

ბერი: ეგე არს ძნელი, რომ თქვენი ტყუილი მარადის ქეშმარიტი გგონიათ.

ფარსადანი: მე შენგან არ მეკადრება მაგვარი უბნობა. არ იცო, მდივანბეგის შვილი ვარ და თვითცა მდივანბეგო?

ბერი: მდივანბეგის შვილობა მართალია, მაგრამ მდივანბეგობისა რა მოგახსენო!

ფარსადანი: არ იცი, საქართველოს განწესებისაებრ, როცა მამა მოუკვდება ვისმე, მისი შვილი მისსა სახელოს მიიღებსო?

ბერი: მდივანბეგი დია მართლმსაჯული უნდა იყოსო, და თქვენ ჯერ არ მივიღიათ მდივანბეგობა, და არც გამოდგებით აქა.

ფარსადანი: მე ყოველ-დღე მოველი ამ სახელოს და რატომ არ გამოდგები?

ბერი: აქ კი არა და სხვაგან კი გამოდგებით.

ფარსადანი: სად გამოდგები?

ბერი: მაშრიყის ქვეყანის ნაწილში ერთი სამთავრო არის, მუშკი-ბარად წოდებული, და იმ ქვეყანაში ქეშმარიტის თქმა დიდი სირცხვილია, და საიქაო კაცი ბძანდებით.

ფარსადანს ეწყინა, მაგრამ სთქვა: „გკითხამ, ვითარ და რაგვარ არის მათში ეს დაწესება“. და უთხრა ფარსადანმან: „მითხარ, ვითარ გვარ ტყუილზედ იქცევიან იგინი?“

ბერი: „მუ ნებურნი ხალხნი სიყრმეშივე თვით შვილებს ასწავლიან ტყვილსა და მასწავლელნიცა მათნი ყოველს სწავლას ტყუილის სახით ასწავებენ თვისთა მოწაფეთა ესეგვარ, რომელ რაჲცა ქეშმარიტი იყოს ლექსი, იმას კი არ დაამტკიცებენ, და რომელიც არ არის, მას დაამტკიცებენ. ესრეთ რომელ მკვდრისა კაცისა გეტყვიან, სწორედ ცოცხალი კაციაო, მაგრამ მკვდარს კაცს არა აქვს განთვისება კაცისა. კვალად დაგარწმუნებენ, რომელ გვიხილავსო კაცი, და არა კაცი, გარნა კაცი, მფრინველი, და არა მფრინველი, არამედ გარნა ფრინველი. ძელსა ზედა და არა ძელსა ზედა, არამედ ძელსა, ქვითა და არა ქვითა, გარნა ქვითა სრულ. მოსწყდა მღამიობი კონცხსა ზედან მჯდომარე. და ამისთვის კვალად სხეასაც იტყვიან, რომელ ჩიტი მყვანდა და მომიკვდაო, თაროზედ დავდე გაბტყენილი და გამხმარიყო, მოვიღე მოსახარშავად, დიდ ქვაბში არ ეტეოდაო, და პატარა ქვაბში აღარა ჩნდაო. და ესეგვარნი სწავლანი და ხელოვნებანი მათში დია ჩინებულ არს. და ვგონებ იქ რომ განწყესდეთ, მსაჯულთ-უხუცესობასაც იშოვიო, ამისთვის, რომ ერთი ორად ასწავლით, რაჲც აკლიათო“. ეწყინა ესე ციციშვილს, მივარდა ბერსა, ერთი ბლუჯა წვერი გამოაგლიჯა და უთხრა: „აი, შენ მწველებელო, სჯული უარპყავ და ჩვენც გელანძლამო“. და განეშორა ბერს. ბერმან ვერღარა თქვა რა, და სთქვა: „უკეთუ უჩივლო, სიცრუის

გულებს ურმებით მოიტანსო. და იქნება კიდევ დამაკარგვინოსო, უმჯობესია მოთმინებაო“, და წავიდა თვისსა გზასა ზედა.

რა ბერი წავიდა, დაფიქრებული და თავდაკიდებული მივიდოდა. იხილა იგი მილახვარმან ქილაძემ და ჰრქვა: „მამაო, რასა ფიქრობ და სწუხ?“ ბერმან იცნა და მოოჯითხა, და ჰრქვა: „ფარსადანის გაზდილობასაო“, და ბოლოს ყოველივე ცხად უყო. მილახვარმან გული მოუგო ბერს და ათნო სიტყვითა, და ჰრქვა: „მინდა გკითხო მცნება რამე და მასწავეთ“.

ბერი: რა გნებავთ?

მილახვარი: ახლა იმისთანა ეამებს ეხედავ, რომ ვაქრობა ვიწყო, კარგი იქნებაო.

ბერი: რით ვაქრობაო?

მილახვარი: ერევანს ბანბებს ვიყიდი და გავყიდი, და ესეგვართა სხვათა აღებმიცემათა შეუდგებიო.

ბერი: რადგან მკითხეთ, თქვენ სპილოს ვაქრობა უფრო ხელს მოგცემთო.

მილახვარი: ვითარ?

ბერი: სპილო კაცს როგორც ცოცხალი უღირს, ისე მკვდარი. და ამაში ზარალს არა ნახამსო.

მილახვარი მიხვდა და უთხრა: „ბერო, შენ სხვა ჰაზრზედ მითხარო!“

ბერი: მე გირჩევ ჭეშმარიტად, ნუ მოშორდები შენს ბატონს, და თან გაყევ რუსეთს. თუ ცოცხლებით იქნება, გაგაკეთებს; და თუ ბუნებას ვალს მისცემს, შენ მეტი დაგრჩება სხვათა ზედა.

მილახვარი: „მართლად მირჩევთ“. და მადლობა უთხრა. და მერეთ გაიყარნენ და წავიდნენ თვისთვისად.

რა ბერი მოვიდა შინა, შეეტყო ღამბარაშვილს და მოვიდა ბერთან, და უთხრა: დიდად მიხარის, რომ მშვიდობით მოხველ და განახე, ჩემი სული შენ გელოდაო.

ბერი: შენ კარგად მთლათა ზარ, და რას ანბობ?

ზურაბა: რად მინდა თავი ცოცხალი, მამული მიმილო სულხან მდივანმან უსამართლოდ, და ვერსად ვიშოვე სამართალი. და ახლა საიქიოს მინდა წავიდე, და ღმერთმან უყოს მაგური.

ბერი: რას ანბობ, თავი არ მოიკლა!

ზურაბა: „შენც მშორდები, რუსეთს მიხვალ, და ყოვლი-
თურთ უნუგეშო შევიქენ. მშვიდობით, მამაო!“

და გამოვიდა გარე, და სარკმელით გარდაიგდო თავი მტკვარ-
სა შინა და მოიშთო.

ბერმან რა სცნა ესე, იტირა ფრიად, და სთქვა: „ჰოჲ, მსა-
ჯულნო, ვინც მიიღეთ ქრთამი, მართალი სული განამწარეთ,
და უსამართლოდ მიეცით მამული ამისი, მოგაგოსთ თქვენ
უფალმან საქმეთაებრ თქვენთანა!“ და მერე მოიღო საწერელი
და უწყო სამძიმრისა წერა მეუღლესთან და შვილებთან ლამ-
ბარაშვილისათა.

ს ა მ ძ ი მ რ ი ს წ ი ზ ნ ი ს ა თ შ ი ს

უსაყვარლესო, დედად საგულებლო, მეუღლე ზურაბისაჲ,
და საყვარელნო ძმანო ჩემნო, ძენო ზურაბისნო! სხვადასხვათა
გარემოებათა გამო ვრაცხ თავსა ჩემსა უბედურად, და ამით
უფრორე, ვინაიდგან დაშრტა სამთელი მთებარე მეგობრისა
ჩემისა, რომელიცა მანათობელ ჩემდა იყო. და აწ უბედურო-
ბისა თქვენისა შემთხვეულობამან აღანთო ცეცხლი მწუხარე-
ბისა გულსა შინა ჩემსა და თანამტკივნეულმყო ხვედრსა მას
ზედა უბადრუკებისა თქვენისასა, რომლისა გამო მივიღებ მო-
ნაწილეობასა, და ცრემლსა ჩემსა ცრემლისა თქვენისა თანა
შევრთავ, და ტირილისა და ბავთებისა ხმასა თქვენდამი აღ-
ვაველენ და ვიტყვი: მიმტაცა უწყალომან სიკვდილმან უსაყვარ-
ლესი ძმა და მეგობარი ჩემი. გამიმწარდა სიცოცხლე, მოწყულულ
იქმნა გული ჩემი, და მოესპო სულსა ჩემსა ნუგეში. ამისთვის
ვდრტვინავ მე განგებასა ზედა, ამისთვის ვიხოკ დაწვთა ჩემთა,
ვიგლეჯ თმათა ჩემთა, ვიცემ თავთა ხელთა ჩემთა და შეე-
სტირ ზენასა. ვინა დამიქნო ნარდიონისა ყვავილი, ვინა მოჰ-
კვეთა ხეჲ ცხოვრებისა ჩემისა; ვინ განმანგლულ ჰყო ყვავილი
იგი ეგვიპტის ველისა, და ვინ მისტაცა თვალთა ჩემთა ნათე-
ლი და გულსა ჩემსა სიხარული? ესე უწყი მე, თუ ვინა: მათ,
რომელთაცა ხელნი თვისნი განუმზადებინეს მოსახვეჭელად, მათ,
რომელთაცა მომყმარი მუცელი თვისი ვერა განუძღვიესთ

ანგარებითა, მათ, რომელთაცა უსამართლოდ მიუღეს მამული და ყმანი და მისცეს განწირულებასა, და მართალი სული მისცეს რუდუნებასა, და მიზეზ ექმნენ მოკვლად თავისა თვისისა. ამას სკვრეტს ზეცა, ამას განსჯის ღმერთი. ნუ შეძრწუნდებიან გულნი თქვენნი, იყვენით მოთმინებით, საყუარელნო მეგობარნო და ძმანო ჩემნო! ვინაიდგან სიმდიდრე გონებისა მაშინ ნაყოფიერ იქმნების, ოდესცა უბედურებასა და მწუხარებასა შინა მყოფი იქმნეს მომთმინო, და არა რაიმე მწუხარებითა ავნოსა თავსა თვისსა, და მით არა რაიმე მიზიდოს უძვირესი პირველისა. და ესრეთ მიიღეთ ვედრება ესე ჩემი, ვითარცა გულმტკივნეულისა და კეთილ-მწადნელისა მოყვისისა თქვენისა. და ნუ მისცემთ თავთა თქვენთა უზომოსა მწუხარებასა, რომლითაცა არა უმეტეს ტკივნეულ ჰყოთ გული მოყვისისა თქვენისა. და იყოს ღმერთი ნუგეშინის მცემელ თქვენდა და აკმაოს სახლსა თქვენსა უბედურებაჲ ესე. ამასთან ბოდით წარმოგიძღვანე თეთრი ესე ქისასა შინა მდებარე და დაბუქილი წარსამართებლად ნაკლულევანებისა თქვენისა.

ამიერიდგან მშვიდობასა ჩემსა დაგიტევებ თქვენ, ვინაიდგან წარსვლად ვარ რუსეთს.

წ ა რ ს ვ ლ ა რ უ ს მ თ ა დ ბ ე რ ი ს ა

ეთმსა ამას შინა ლალატით ქართველთაგან შეპყრობილნი მეფისძენი იულონ და ფარნაეაზ, რომელნიცა განმცემელ ექმნენ და მოთავედ თავადნი: ავალისშვილი სოლომონ და ამირეჯიბი გოგია, ძენი ესე მეფისანი წარმოგზავნილ იქმნეს რუსთაგან როსიად. ხოლო ბერიცა იოანე ხელას-ძე თანა წარმოჰყვა მეფის ძესა ფარნაოზს, რომელიც ფრიად საამოდ მიიღო მეტის ძემან თანა წარყოლაჲ ბერისა მის. შემდგომად მესამისა დღისა მივიდნენ ტფილისიდან კაიშაურს, კარად წოდებულს ადგილსა, და მუნ განისვენეს ერთი დღე. ხოლო ხეალისა-დღე აღიყარნენ რა და შეუდგნენ მთასა მას კაიშაურისასა, მაშინ იწყო ძლიერმან თოვლმან მოსელაჲ, და ქარიცა ფრიად მომბერეველობდა, და თითქმის ყოველნივე მოიყვანა ძრწუნვასა შინა.

ეამსა ამას შინა ბერი დაშთომილ იყო უკან და ჩქარისა სიარულითა მიისწრაფდა, რათა მოეწიოს მეფისა ძესა. დროსა ამას შინა იხილა ბერმან ერთი ახალგაზდა ვინმე დედაკაცი, მჯდომარე თოვლსა ზედა მთის ძირად, და ჰრქვა ბერმან; „ვინ ხარ შენ, ქაბუჯავ?“ ხოლო მან ჰრქვა მას: „მე ვარ მგზავრი რუსეთად წამსვლელი, და თანამყოლელნი ჩემნი განმაშორნა ავდარმან ამან, და დაეშთი მარტო, და არლა ძალმიცს მე წარსვლად.“ მაშინ ბერმან ჰრქვა მას: „მე გიტვირთავ ზურგზედან ჩემსა. და მიგიყვან მათთანა“.

ხოლო ქალმან მან ჰრქვა უკვე ბერსა: „ვითარ ეგვების ეგმ, რათამცა შრომა რაიმე შეგამთხვიო შენ?“—მაგრამ არა მოეშვა ბერი იგი. და უკანასკნელ იძულებული ქალი იგი აღიკიდა და წარემართა გზასა მასა. ხოლო ქალსა მას დალალულობისა და უძლურებისა გამო დაეძინა. და ძილსა მას შინა შარდი უკვე წაუვიდა, და ბერსა მას ზურგი სრულებით დაუსველა, და სითბომან შარდისამან არა მცირედი გრძნობაჲ მიართო ბერსა მას, რომელმანცა სთქვა: „უი ჩემ თავს, ხოჯის აბანოს წყალი ვინ დამასხა მე და დამწო ზურგი ესე, ნუ უმე სოლინართაგან ამა ტვირთულისათა წარმოედინა წყალი ესე?“ და სთქვა: „დედათა ბუნება მაშინც მხურვალეა, რომლისა გამო სხეებცა განღვიძებელ მყო.“ და სთქვა: „ჩქარა წარვიდე, რათა არა საბრხესა ეშმაკისასა შთავარდე.“

და ესრეთ ჩქარისა სიარულითა მიიწია კობს სოფელსა შინა და მიგვარა პატრონთა თვისთა, რომლისა გამო მადლობაჲ მიიღო მათგან ბერმან. ბერი წარვიდა სადგურსა თვისსა და გამოიკვალა ტანისამოსი. მაშინ იხილა იარალიმ სველი ტანისამოსი ბერისა, და ჰრქვა: „ჩვენ სიცივით კინაღამ დავიხოცენით და შენ რაოდენი ოფლი გდენიაო?“

ბერი: აბა, უსუნე მაგა ტანისამოსსა, ვითარი ოფლიაო! იარალიმ რა უსუნა, იყნოსა ფსუტისა სუნი, უთხრა ბერსა: „ქვეშ ჩაგიფსამს, თუ რა დაგმართებიაო?“

ამაზედ იცინეს და წარვიდნენ მეფისა ძესთან: მეფის ძე შემოვიდა მამულსა რუსეთისასა: და მოიწივნეს დანიშნულსა ადგილსა სამყოფლად თვისა, ქალაქსა ვარონიშად წოდებულსა. იწრო ცხოვრებამან მათმან აგულისსიტყვა ბერსა, რათა წარ-

ვიდეს სანკ-პეტრებულსა შინა სხვათა მეფისა ძეთა თანა. და სრულჰყოცა ჰაზრი თვისი. პირველად უკვე მოვიდა ბერი მოსკოვს. და იხილნა მუნ ქართველთ ეპისკოპოსნი და სხვანი ძველად გარდამოსრულნი ქართველნი. და სთქვა: „არლა მმართვებს მე მწუხარება, ვინაიდგან ესეოდენტა პატიოსანთა უკვე კაცთა აქა მცხოვრებელთ ვხედავ.“ და ყოველთა მათ შეიტკბეს ბერი და განუსვენეს.

დღესა ერთსა შინა სხვანიცა უკვე ქართველნი და ბერი იოანე წარვიდნენ მიტროპოლიტს მროველს იონასთან. და მან მიიღო ყოველნივე და სადილადცა თვისთანა აწვივა. ეამსა ამას შინა ბატონი დიმიტრიც მოვიდა, ეანბორა გედეონისშვილს იონა მიტროპოლიტსა, და დასჯდა მათთანა. რა დიმიტრიმ იხილა ბერი, ჰრქვა: „ჰგავს, ახლა მოსულხარ.“ და ვინაობაცა თვისი გამოჰკითხა. ბერმან ყოველივე აცნობა. და მერე დიმიტრიმ ჰრქვა: „კარგი არ არის, რომ შენს ბატონის-შვილებს გარდმოყოლილხარ“.

ბერი: რა საკურველია, რომ ყმა ბატონს გარდაჰყვეს. თუ ბედნიერებაში უნდა თავის ბატონი და სარგებლობს წყალობითა მისითა, ჰირსა შინა რადლა უნდა უარჰყოს? და უკეთუ უარჰყოფს ვინმე, არც პატიოსანი იქმნება იგი.

დიმიტრი: მე დია ბევრმან უარჰყო. არა თუ გარდმოწყვა ვინმე, არამედ სიკვდილიცა სწადნოდათ ჩემი.

ბერი: რაჲსა მიზეზით გკლამდენ, ანუ ვით გარდმოვარდით აქეთ?

დიმიტრი: ერეკლეს ისე იამებოდა.

ბერი: რომელს ერეკლეს ამბობ?

დიმიტრი: თქვენს მეფეს ირაკლის.

ბერი: მაშ, ჰგავს შენი მეფე არა ყოფილა, და არც მეფედ აღგიარებია.

დიმიტრი: ჩემი მეფე ვახტანგ მეფიანი თუ ვინმე იქმნება, ის იქნება, ამისთვის, რომ მეფის იესეს შვილიშვილი ვარ.

ბერი: გიორგის შვილი დიმიტრი თქვენ ხართა?

დიმიტრი: დიალ, მე ვარ.

ბერი: კარგად უთქვამს რუსთაველს: „კოკასა შინა რაცა დგა, იგივე წარმოდინდება“.

დ ი მ ი ტ რ ი : „ბერო, არ იცი, მამა ჩემი შენგან სახსენებელი არ არის, რადგან მეფის შვილი იყო?

ბ ე რ ი : ვიცი მე კარგად. პაპა შენი თათარი იყო, და მამა თქვენი ხარკთან შეა, და ქართველების მეფეების ბუში რომ მეფის ძედ არა გეწამს, თათრის ბუშს ვინ იწამებდა, და აწ იმის შვილს ვინ გადმოჰყვებოდა?

დ ი მ ი ტ რ ი ს ე წ ყ ი ნ ა , გ ა ნ რ ი ს ხ ლ ა და უთხრა ბერსა: „შე გასაკრეპო, ქიზიყელი ხარ და ვითომ ერდგულეზა იჩემე შენის ბატონებისა და მლანძღავ! აქ არ იყო, ახლავ ღორივით დაგკლამდი, და შენს სისხლს შეესვამდი, ამისთვის, რომ ჩემი ბიძაშვილი პაატაც მომიკალითო!

ბ ე რ ი : ჯერ ქიზიყელნი არა ყოფილან პაატას სიკვდილზედ ქალაქში და ის ქართველთ თავადთა განჩინებით მოკვდა, რადგან მეფისა და მამულისა მუხანათად აღმოჩნდა. და მისნი ზიარნიც დაისაჯნენ, და თქვენც მაშინ გამოგაბძანესთ. და მე მაშინ დაბადებულიც არ ვიყავ, და ჩემზედ რათ იღებ სისხლსა? აქ რომ მაგ სვინიღისითა ხარ, იქ რა იქნებოდით?

დ ი მ ი ტ რ ი ს შ ე რ ც ხ ვ ა და დადუმდა. ბერიც აღგა და წამოვიდა განზრახვითა ამით, რათა ურიგო უბნობა არ შემოსულიყო და მიტროპოლიტი არ შეეწუხებინათ. მოვიდა ბერი და განისვენა შინა.

შემდგომად რაოდენისამე დღისა წარმოვიდა ბერი ქალაქსა პეტრებრუხს. და მოიწივა რაოდენისამე დღისა შემდგომად, და მოვიდა მეფის ძეს იოანესთან, და სთხოვა სადგური. მეფის ძემ კარგად შეიტკბო იგი, და მისცა სადგური, და უთხრა ბერსა, რათა უბრალოდ არა სადა ითხოვოს რაიმე; და რაიცა გექმნების საჭიროებაჲ, ჩემგან მიიღებო. ბერმან მადლობა მოახსენა და განისვენა მუნ კარგად.

დღესა ერთსა განიზრახა ბერმან და სთქვა: „ანაფორა არლა მივარგა სიძველისა გამო და წარვალ მონასტერსა შინა ჩვენსა, არქიერსა ვნახამ და ანაფორასაცა ვთხოვ“. ბერი წარვიდა მონასტერსა შინა. იხილა არქიერი, კარგად მიიღო ბერი, და თვითეულად გამოჰკითხა ქართლისა ვითარება, და არლა გამოუშო სადილად, შემდგომად სადილისა აღდგა იონა ბერი და მდაბლად ეამბორა, და მოახსენა: „ვიცი კეთილის გულისა

თქვენისაგან, ამ კაღნიერებითს მოხსენებისათვის არ გამიწყრებით, ვინადგან საჭიროება მაიძულებს თხოვნად თქვენისა ღირსებისადმი ერთსა ანაფორასა.“ არქიერი დაფიქრდა და უთხრა: „ბერო, დიად მრავალნი მოდიან სამღდელონი აქა და ყოველს რომ თვითო ანაფორა მიესცე, იფიქრე, თუ რამდენი მომინდება. მეც ჩემის ულუფით და კონდაკით ვსცხოვრებ.“

იოანე: მე იმან გამაბედვინა, „უკეთუ გაქვნიდეთ ორი სამოსელი, მიეცით ერთი გლახაკთა“.

არქიერი: ეგ მართალია, მაგრამ მე ერთს ანაფორას სხვადასხვად მოვიხმარებ საცმელად, და შენი ანაფორა კიდევ გამოდგება, პირი რომ უბრუნო, უნდა იკონომია ისწავლო, რადგან რუსეთში შემოხველ.

იოანე: მადლობელი ვიქმნები, თუ მაგგვარს მასწავებთ რასმე, და ან სხვადასხვაგვარად ვით მოვიხმარო ეს ძველი ანაფორა?

არქიერი: ესრეთ მოვიხმარებთ ჩვენ—პირველად ანაფორად ვხმარობთ; მერე რომ გაჩიჩქდება, პირს უბრუნებთ და ისე ვიხმარებთ; სიძველე რომ შეუვა, დაეშლით და თავალად გავიკეთებთ; და კიდევ რომ მოემატება სიძველე, მერე ახალუხად შევიკერავთ; და რა ახალუხადაც არღა ივარგებს, სარტყლად გავიკეთებთ; და სარტყლადცა რომ არღა ივარგებს, კალფაკათაც გავიკეთებთ; და რა კალფაკად არღა ივარგებს, მერე ფოშტლებს საპირეთ გაუკეთებთ; და ფოშტლებათაც რომ არღა ივარგებს, ქისათ შევკერავთო. და ამით ხუთ-ექვს წელიწადს ერთს ტანისამოსს ვიმყოფინებთო. ამასახელდევ კაბებსაც ისე მოვიხმარებთ.

იოანე: როგორც თქვენი იკონომოსობის ქება გამეგონა, ამით დავამტკიცე, რომ გარდამეტებულიც ბძანებულხართ.

და მერეთ წარმოვიდა შინა. შემდგომად რაოდენისამე დღისა ბერმან განიზრახა მონასტერს სკოლასა შინა განწესება და სწავლა რუსულისა ენისა. სთხოვა მეფის ძეს. და შუამდგომლობითა მეფის ძისათა მიიღო მიტროპოლიტმან სხვათა მოწაფეთა თანა სკოლასა შინა. ხოლო ბერი რაოდენისამე დროისა შემდგომად გამოსცადეს საფილოსოფოსოთა სწავლათა კითხვამიგებით. და ყოველსავე შინა სიტყვა უგო მათ, ვითარცა ზე-

მორე სხვათა თანა ვუბნობთ. უკანასკნელ მცნობმან მიტროპოლიტმან, რომელ ბერი არს სწავლულ თვისსა ენასა ზედა, მიუწოდა თვისთანა და ჰრქვა: „ბერო, მიკვირს მე ესე, რომელ თქვენშიაც ყოფილა მეცნიერებისა სწავლა, და გაქებენ მოძღვარნი ჩვენნი. წარვედ და გაიმართე რუსულადცა კარგად, რომ მინდა რაიმე სიტყვისგებად შენდა.“

ბერი წარმოვიდა და გულსმოდგინეთ შეუდგა რუსულისა ენისა სწავლასა. მიიღო თითქმის ერთსა წელიწადსა ზედა, რომელსაცა შეეძლო უბნობა.

მ ი ტ რ ო პ ო ლ ი ტ მ ა ნ უ ბ ნ ო ბ ი ს ა თ ვ ი ს

შემდგომად წლისა ნახევარისა მიტროპოლიტმან ამბროსიმ ინება ბერთანა უბნობად, და ბრძანა მიყვანება ბერისა. ბერი მივიდა, ეანბორა მდაბლად მიტროპოლიტსა. მიტროპოლიტმან მოიკითხა, უბძანა დაჯდომა და ჰრქვა: „ზამთრის ღამეა ახლა და დია გრძელი. მსურის კითხვად შენდა; უკეთუ არა დამზარდები.

ი ო ა ნ ე: მზა ვარ, უფალო ჩემო; მიბრძანეთ, რა გნებაესთ.

მ ი ტ რ ო პ ო ლ ი ტ ი: „ასე გამიგონია, თქვენი ქვეყნის ეპისკოპოსნი თითონ მუშაობდენ ქვეყანასა, და მოსტენულთა მოსავალთა თითონვე ჰყიდდენ. და ამგვარს მდგომარეობასა შინა რასა ისწავლიან მუნებურანი, და ანუ რასა ასწავებენ ერთა? და მიკვირს, შენ სად გისწავლია ეგე სწავლანი?

ბერსა ეწყინა ფრიად თვისისა ქვეყნისა კაცთა შეურაცხყოფა და მოახსენა: „ყოვლად სამღვდელლო მეუფეო, ნუ გამიწყრებით მოხსენებასა ამას ზედა: ჩვენც ასე გავგიგონია ჩვენს ქვეყანაში, რომ აქაურნი სამღვდელონი კაპალიონებში იშვებდენ და სიუხითა სავსე იქმნებოდენ; და ესე ვითარსა მდგომარეობასა შინა ვითა უსწავლიათ სწავლანი?

მ ი ტ რ ო პ ო ლ ი ტ მ ა ნ გაიცინა და ჰრქვა; „ჰოჲ, ბერო, მაღალს ღრადუსზედ ახედო, და გავს, შენი ქვეყანა გყვარებია, და მითხარ სწორედ მდგომარეობა მათი.

ბ ე რ ი: ქეშმარიტს მოგახსენებ, მერწმუნეთ, ჩვენი სამღვდელონი თითქმის საზოგადოდ დიდი ღვთისმოყვარენი არიან და

თვისსა სარწმუნოებაზედ მტკიცენი. მართალია, მონასტრებსა შინა ჯერები იქმონენ ხელსაქმართა და იმუშაებენ მცირე მტილებთაჲცა, და აგრეთვე სოფლელნი მღვდელნი, გარნა 'ეპისკოპოსნი არა, და მუშაკთა კაცებთა კი განახალისებენ, და უბოძებენ ღვინოსა და საკლავთაჲცა, რათა კარგად იმუშაონ ეკლესიათა მამულები. და თუ იკონომიასა გამოსავალთასა მოარჩენენ, გაასყიდვინებენ ეკლესიისა სახმარობისათვის.

მიტროპოლიტს იამა და ჰრქვა: ბერო, დაგიმადლე, რომ მაცნობე ქეშმარიტი. მე სხვა ქართველებისაგან არ გამიგონია, ვითარცა შენ მითხარ.

ბერი: თუ მამულის ერდგული არ იქნება კაცი, ის არც ქეშმარიტს იტყვის. და რადგან მრავალნი ორგულობისათვის მამულისა გამოდევნილ იქმნენ, რასაკვირველია, ივინი კეთილს არა იტყოდენ, არცა სამღვდლოთა, და არცა საეროთათვის.

მიტროპოლიტი: აწ ვცან ქეშმარიტება, და ნურღა განვაგრძობთ ამაზედ უბნობასა. აწ მითხარ, ძველადგანვე ვინ იყვნენ მეცნიერნი, ანუ წერილთა მთარგმნელნი, ანუ წმინდანი, და ანუ პიტიკოსნი, ანუ მოშაირენი, ანუ მგალობელნი, და ანუ აწ ვინღა იპოებიან, ყოველივე წესიერ მაუწყე.

[მოკლედ მოთხრობილია ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი*].

მიტროპოლიტმან უბძანა ბერსა; „საკმაო წმინდანი გყოლიათ ქართველთა და გმადლობ, რომელ კარგად შემამცენ ცხოვრებასა მათსა. და აწ მიიღე შრომაჲ და ცხად მიყავ ღირსნი კაცნი და მეცნიერნი თვითეულად“.

იოანე: „რაოდენ ძალმიცს, ვაყოფ მოხსენებას უწმინდესობისადმი თქვენისა.“ და იწყო თხრობად შემდგომითა ხატითა.

* ზოგი რამ აქედან გადატანილია წინა ნაწილში, რომელშიაც იოანე ანა დედოფალს აცნობს ქართველ წმიდათა ცხოვრებას. რედაქ.

დავით მფხისა აღმაშენებლისათვის

წმინდა და ღირსი მეფე საქართველოჲსა და აფხაზთა დავით აღმაშენებელი, ბაგრატიონი, ესე სიყრმიდგანვე აღიზარდა ღვთის სიყვარულისა სწავლასა, და საღმრთოთა და საფილოსოფოსოთა სწავლათა შინა. ეამთა წინაპართა ამა მეფისათა მოვიდნენ საქართველოსა შინა აგარიანნი სახლეულითურთ თვისიჲ, ვიდრე სამასი ათასი მოსახლე კაცი. და დაიპყრეს საქართველო, და დაეშენენ სამთა მდინარეთა სანაპიროთა ზედა—ესე იგი მტკვარსა, ალაზნსა და იორსა ზედა, სახითა ამით, რომელ მათ ელისა მთავართა განიყვეს ამ სახით ადგილნი ესე: ერთი მთავართაგანი ასიათასისა კომლისა კაცითა დაესახლა მტკვრისა კიდესა ზედა ამიერ და იმიერ, სურამიდგან ვიდრე განჯამდის; მეორე მთავარი დაესახლა ასიათასისა კაცითა იორის მდინარის კიდესა ზედა თიანეთიდგან ვიდრე ალაზნისა შესართავადმდე, რომელიცა ერთვის მახლობელ სამუხისა. ხოლო მესამე მთავარი დაესახლა ასიათასისა კომლისა კაცითა პანკისიდგან ალაზნის სანაპიროსა ზედა, ვიდრე ივრისა შესართავადმდე, მახლობელ სამუხისა. და დაიპყრეს სახითა ამით ქართლი და კახეთი. და დაუწყეს დევნა, ტყვეობა და აოხრება ქართლსა და კახეთსა შინა მცხოვრებთა. და ესრეთ ცალიერ ჰყენეს ადგილნი ესე, რომელ თუ არა მათა და სიმავრეთა შინა, არლა იპოებოდენ მცხოვრებნი ერნი ქართველთანი. ხოლო განგებითა ღვთისათა რა მიიღო ტახტი წინაპართა თვისთა დავითმან და იქმნა

მეფედ აფხაზთა და იმერთა, შემოკრიბნა იღუმალ მხედრობანი აფხაზთა და იმერთა და დანაშთთა ქართველთანი დროსა ზამთრისასა, და გარდახვეტეს მთაჲ საფიჩხისა, და დაესხნენ იღუმალ სურამსა მდგომთა თათართა, და შეწვენითა ღვთისათა აოტნეს და მოსწყვიდნეს მრავალნი და ტყვე ჰყვეს სულნი რაოდენნიმე ათასნი, და ალიგნეს ალაფითა მათითა, და უკუნიქცნენ მძლეველნი. კვალად რაოდენისამე ხნისა შემდგომად უმეტეს განიმრავლნა მხედრობანი დავით, და დაესხა კვალად თათართა, და ასწყვიტნა იგინი. და სახითა ამით სრულიად შემუსრნა მოსახლენი იგი ელნი, და დანაშთნი განიელტვენ ქვეყანასავე თვისსა. შემდგომად კახეთსა შინა მოსახლენიცა თათარნი შეიყვანნა პირველისაებრ ხვედრსა შინა, და მათთაც დაატევებინა ადგილნი ესე, და მერე იწყო შენობად დაქცეულთა ქალაქთა და დაბნებთა საქართველოსთა, და [შემდგომად] რაოდენისამე წლისა მოიყვანნა პირველსავე მდგომარეობასა შინა, და ალაშენნა კეთილად. და განაწყო მხედრობანი და ყოველთვის მზად ჰყვა როკიკით სამოციანთასი მხედარი კაცი. ამან ალაშენა გელათის ეკკლესია. აღილო-ტრაპიზონი და ალაშენა მუნ მონასტერი და ეკკლესია. დაიპყრა აზრუმი და გარემონი მისნი. აღილო ციხე დარუბანდისა და კარნი რკინისანი მოილო მის ციხისანი, და ქმნა კარებად გელათის ეკკლესიისა, და მრავალნი ძლევენი შეიმოსნა თურქთა ზედა ჟამსა ტფილისის აღებისასა. აღილო ყაზანი და სძლო ხაზართა. და მრავალთა განსაცდელთაგან ჰფარვიდა ღმერთი. და ოდეს მოიცალის სამეფო საქმეჲაგან, იყო განკრძალულ ლოცვასა და ვედრებასა შინა ღვთისასა, და იკითხვიდა საღმრთოთა წერილთა, და მეტადრე სამოციქულოსა და გრიგოლი ღვთის-მეტყველისა წიგნსა.

ხოლო ჟამსა ერთსა მეფობისა ამისასა იქმნა კრება ადგილობითი სომეხთა და ქართველთა შორის, და იყო მუნ მეფეცა. და აქენდათ სამღვდელთა სჯულთა ზედა ბაასი ურთიერთსა შორის, გარნა ვერვინ ძალიდვა დაყოფად პირისა სომეხთა. და მაშინ მეფემან მიილო ნება მღვდელთმთავართაგან და უწყო ბაასი სომეხთა, რომელმანც დაუყო პირი ყოველთა. და სირცხვილეულ იქმნენ და მრავალთა სომეხთა

მიიღეს სარწმუნოება მართლმადიდებელთა. და ესრეთ კეთილად განვლო ცხოვრება თვისი და შეირაცხა წმინდათა შორის, ვითარცა უფრცვლეს სწერია ცხოვრება და საქმენი მეფისა ამისი საკუთრსა მეტაფრასსა შინა ამა მეფისასა. და ამისთვის მიიღო ტიტლოჲ აღმაშენებლობისა ერთაგან საქართველოჲსთა, ვინაჲდგან ამან აღაშენა თათართაგან დაქცეულნი ქვეყნები. და ამასთანავე ლერბსა ამა მეფისასა შესძინეს ცხენი რქოსანი, რომელიც მოიპოა თვით მეფემან, მიმავალმან მარტომ ტფილისიდგან ქუთაისს საშენებელად, ესრეთ, რომელ იხილა მცხეთის იწროთა ადგილთა შინა ცხენი ესე რქოსანი, დაუძახა მეფემან, და მოვიდა მეფისათანა, და შეიპყრა მეფემან. და მაშინ მოვიდნენ მონანიცა მეფისანი, და ბძანა მეფემან შეკაზმა ცხენისა ამისი, და აღუდგა ლაგამი წმინდის გიორგის ცხენისა, რომელიც აწ არს გელათსა შინა მიზეზითა ამით, რომელ სული არა იყოს-რა ცხენი იგი. გარნა განგებითა ღვთისათა მოეცა ცხენი იგი, რომელ ღლე-ყოველ ვლიდა უშენთა ადგილთა შორის და აგულსშედგინებდა მუშაკთა, რომელ ცხენი იგი ესრეთა იყო მკვირცხლ და მალი, რომელ ერთს ღღეს ადრე მივიდის ტფილისიდგან ქუთაისს და მუნიდგან ქართლს, და ქართლიდგან კახეთს, და ეს ცხენი არცა გახდის და არცა მოიღალის. და მაშინ სცნა წმინდამან, რომელ ცხენი ესე მოეცა განგებით, რათა მალიად მოვლიდეს თვისთა ქვეყანათა და განამხნობდეს მუშაკთა. და ესრეთ განვლო ცხოვრება თვისი სიწმინდით და მერე უფლისად მიიცვალა. და აწ ვდღესასწაულობთ იანვრის თვის ოცდაექვსსა.

იოანე კათოლიკოსისა, ზედ- წოდებით ოძროპირად

იოანე კათოლიკოზი, ქართველი, იყო ძველთა არისტოტელისა და სხვათა ფილოსოფოსთა სწავლათა შინა გამოცდილი მოძღვარი, კეთილ-მასწავლებელი, და მშვენიერ მსიტყველი რომლისა გამო მიიღო მეფისა და ერთაგან ზედწოდება ოქროპირად.

ა რ ს ე ნ ე კ ა თ ო ლ ი კ ო ზ ი ს ა თ ვ ი ს

მამა არსენი კათოლიკოზი, ქართველი. ესე იყო ფილოსოფოს ღვთის-მეტყველი და მოქადაგე. ამან შეაწყო საგალობელნი რომელთამე ქართველთ წმინდათა და განმართა ხმასა ზედა ქართულსა. და ეგრეთვე იყო მწერლობაშიაც გამოცდილი, მაღალსა ფრასსა ზედა შემთხზველი.

ნ ი კ ო ლ ა ო ზ კ ა თ ო ლ ი კ ო ზ ი ს ა თ ვ ი ს

ღირსი ნიკოლაოზ კათოლიკოზი, ქართველი, მეცნიერი, სწავლასა და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. ამან მოილოცა იერუსალიმი და დაესწრაცა კრებასა შინა და სიბრძნითა თვისითა ამხილა მწვალებელთა. და მერე კვალად მოწოდებითა მოვიდა საყდარსა ზედა თვისსა. და მრავალნი სწავლანი შესძინა, და კეთილად განვლო ცხოვრებაჲ თვისი.

ი ო ა ნ ე კ ა თ ო ლ ი კ ო ზ ი ს ა თ ვ ი ს

მამა იოანე მეორე, აღზრდილი მონასტერსა შინა წმინდისა შიო მღვიმელისასა, საფილოსოფოსა და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, აგრეთვე მონოზონებისა წესთა აღმასრულებელი, და მარტოებით ცხოვრებისა მოყვარე, იძულებით დადგინებულ იქმნა მწყემსმთაერად კათოლიკოზობისა ხარისხითა. ამან განამრავლნა სწავლანი და კეთილად მწყყინა სამწყყსოთა თვისთა, რომელთაც ქართველნი მეორე ვასილად ხმობდენ. და ესრეთ სიწმინდით განვლო ცხოვრებაჲ თვისი.

მ ე ო რ ე ა რ ს ე ნ ე კ ა თ ო ლ ი კ ო ზ ი ს ა თ ვ ი ს, რ ო მ ე ლ ი ი ყ ო ზ უ ლ ა მ ი ს კ ე

ესე ნეტარი არსენ კათოლიკოზი ბულაშის-ძე, ქართველი, იყო მონოზონებით სრული და ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი. ამან შეაწყო მეტაფრასნი შაირად შევნიერსა ენასა ზედა,

და სხვანიცა სწავლანი, და პირი მღვთისა, ანუ ღვთაების ხატის საგალობელი, მშვენიერ ენასა ზედა რიტორულეზ დათხზულნი, რომელიც წარველინა გელათით ვარდანის აბუსარის მთავარსა, და მშვენიერ თხზულებითა ათნო მას. და სხვანიც მრავალნი სწავლანი მოთინა ამერ-იმერთა მიმართ.

მეორე ნიკოლაოზ კათო- ლიკოზისათვის

ნიკოლაოზ მამათმთავარი, კათოლიკოზი, ქართველი. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი, გალობათა შინა სრული და მშვენიერი მესტიხე, რომელმანც შეაწყო სხვადასხვა გალობანი სტიხებისა გვართა ზედა, და კეთილად დამწყსო სამწყსოთვისი. და ესრეთ მშვიდობით განვლო ცხოვრებაჲ თვისი.

მესამე ნიკოლაოზ კათოლიკოზისა, ლემონ მფისა ძმისა, ბაგრატოანისათვის

ესე ნიკოლაოზ კათოლიკოზი, მეფის ლეონის ძმა, ბაგრატოანი. მონოზონებით სრული და წმინდა ღირსი ჯაცი. სწავლათა შინა გამოცდილი და ღვთისმეტყველებასა შინაცა მიწეინილი, რომელიც ძნელთა სწავლათა და კითხვათა მისდამი აღვილად და ნათლად იყო განმმართველი. ამან კეთილად დამწყსო ეკლესია თვისი, და უკანასკნელ უფლისად მშვიდობით დაიძინა.

თვის ბესარიონ კათოლიკოზისა, მფის ლემონის ძმისა, ბაგრატოანისა

ღირსი მწყემსმთავარი, მეფის ლეონის ძე, კათოლიკოზი ბესარიონ ბაგრატოანი, იყო მონოზონებითა სრული და მოღვაწე ეკლესიებთა, სიბრძნის მოყვარებასა შინა სრული, და მქადაგებელი მსგავსად პავლე მოციქულისა. ამან შეთხზნა ქართველთ წმინდათა ცხოვრება და ისტორია. ამან დაწერა ლათინთა სარწმუნოებისა პირის-დასაყოფელი წიგნი, «გურდემლად» წოდებული. და კეთილისა ცხოვრებითა დაიძინა უფლისად.

მეფის ნაიბის ლეონისა ქო დომენტი კათოლიკოზისათვის

მამა დომენტი კათოლიკოზი, მეფის ნაიბისა ლეონის ძე, ბაგრატიანი, და ძმა ვახტანგ მეფისა. ესე იყო მონოზონებით სრული, მეცნიერი და საღრმთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, ამასთან მყუდრო, მშვიდი და მდაბალი, და ფრიად მლოცავი. პოლეთიკასა შინაცა კარგი ესრეთ, რომელ მტერნიცა მისნი ჰყვარობდენ. და მრავალგზის დაშვრა ესე ქართველთათვის ყაენთან თუ ხონთქართან გაგზავნით. და ესრეთ კეთილად დაასრულა ცხოვრება თვისი.

არსენი ნინოწმინდელისათვის

ესე მამა არსენი, ეპისკოპოსი ნინოწმინდისა, იყო ქართველი, ფილოსოფოსი და ლეთისმეტყველი, წმინდათა წერილთა კეთილად მთარგმნელი, და ძნელთა და ღრმათა წერილებთა ადვილად აღმხსნელი, მონოზონებით სრული და მობაძავი ანგელოსთა. ამან კეთილად დამწყსო ეკლესია თვისი და ესრეთ დაიძინა.

იოანე ბოლნელისათვის

ესე ღირსი მამა იოანე ბოლნელი იყო გამოცდილი საფილოსოფოსთა სწავლათა შინა, და აღძრველი ლეთისმეტყველი, და წერილთა მაღალთა ენათა ზედა დამთხზველი. ამან მრავალნი სწავლანი გამოსცა და მრავალნიცა განანათლნა მოძღვრებითა თვისითა. და კეთილისა მონოზონებითა განელო ცხოვრება თვისი.

ანტონი ჭყონდელისათვის გარემჯელისა

ესე ანტონი ჭყონდელი, მიტროპოლიტი ოდიშთა და ლეჩხუმთა, იყო ფილოსოფოს-ლეთისმეტყველი, და საღრმთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, მქადაგებელი, მსგავსი ძველთა

მეცნიერთა, პაექრობასა შინა გამოცდილი, რომელ ჟამსა მეფობისა ბაგრატიასა აქვნდა ბაასი ლათინთა პატრთადმი, რომელმანცა დაუყო პირი. და კეთილად დამწყსო სამწყსოთვისი, და შესძინა მონასტერთა მრავალი, და შეეწია ბრძოლათა ზედა სპარსთასა მეფეთა ჩვენთა და ძლევა შეიმოსა მუნ. და მერე დაუტევა მართებელობა საყდრისა თვისისა და მოღვაწეებით განვლო ცხოვრება თვისი.

ი ა კ ო ბ შ ე მ ო კ მ ე დ ე ლ ი ს ა გ უ რ ი ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

მამა იაკობ შემოქმედელი, გურიელი. ესე იყო ფილოსოფოსი და კეთილი მოშაირე, ღრმად მწერალი, და ძნელთა ადვილად ამხსნელი. და მწყსიდა სამწყსოსა თვისსა კეთილად. და მერე წარვიდა იერუსალიმად. და მუნიდამაც წარმოსცნა წერილნი, და გარდიცვალა მუნ და დაეფლა ქართველთა მონასტერსა შინა.

ი ო ს ე ბ ტ ფ ი ლ ე ლ ი ს ა ს ა ა კ ა ძ ი ს ა თ ვ ი ს

იოსებ, ტფილელი არხიერი, სააკას-ძე. ესე იყო საფილოსოფოსთა და წერილთა შინა გამოცდილი, საყვარელი მეფეთა და ერთაგან. ამან შეთხზნა სხვადასხვა პიიტეიკანი ანუ შაირნი, სასმენელად საამონი. და ესრეთ განვლო ცხოვრებაჲ თვისი კეთილად.

ნ ი კ ო ლ ა ო ზ ჩ ი რ ძ ე ზ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ა რ უ ს თ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

მამა ნიკოლოზ ჩერქეზისშვილი, რუსთაველ ეპისკოპოსი, კაცი სწავლული საფილოსოფოსთა ხელოვნებასა შინა და საღმრთოთა წერილთა, მქადაგებელი ყოველს გვარზედა და მაღალ მოუბარი. ამან შეთხზნა სხვადასხვა აკოლოთიანი მშვენიერ ენასა ზედა, რომელსა აქვნდა წერათა შინა კარგი სისტემა. და მერეთ უფლისად დიდინა.

ნიკოლაოზ ორბელიანისა, მკრთველ მიტროპოლიტიისათვის.

მამა და მწყემსმთავარი ნიკოლაოზ ორბელიანი, საფილოსოფოსთა ხელოვნებათა შინა მიწეენილი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. ამან მრავალნი იამბიკონი შეაწყო ქართველთა წმინდათათვის და სხვანიცა კიდურწერილნი, ფრიად მშვენიერნი, რომელნიცა აწცა ფრიად საქებ არიან. და კეთილადცა დამწყსო სამწყსონი თვისნი და მერე უფლისად დაიძინა.

მამისა იოანე მანგლელისათვის

წმინდა იოანე მანგლელი, სამღვდელთა წერილთა შინა გამოცდილი და აღძრვილი ღვთისმეტყველი. ესე წმიდანთა შინა არს შერაცხილ, რომელმანცა იღვაწა მსგავსად ძველთა ღირსთა მამათა, და კურნებასაც ჰყოფდა. და ესრეთ სიწმინდით შევედრა სული თვისი ხელთა შინა ღვთისათა. და აწ საფლავი მისი არს სიონის ეკლესიასა შინა წინაშე ღვთისმშობლის ხატისა, და ჰყოფს აწცა სასწაულთა.

მამისა ილარიონ კახისათვის

ესე იყო ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და საქართველოსა შინა პირველი მთარგმნელი ელინურისა ენისაგან ქართულად, რომელ პირველ ამისა ჯერეთ არვის ეთარგმნა საღმრთო წერილნი. და ამან მრავალი შრომა მიიღო და მრავალნი კეთილნი თესლნი დათესა ქართველთა შორის, და მერე ეამსა მოხუცებულებისასა სული თვისი შევედრა ხელთა ანგელოსთასა თესალონიკეს.

თვის მამისა იოანე ათონელისა, მამისა ეფთვიმისა

ღირსი მამა ესე იყო ზედმიწეენილი საფილოსოფოსთა სწავლათა შინა, გამოცდილი და დიდი ღვთისმეტყველი, მუსიკათა

შინა მეცნიერი და მშვენიერი მუსიკოსი. ამან სთარგმნა მრავალნი საღმრთო წერილნი, და განამრავლნა მეცნიერება ქართველთა შორის, და კეთილად თხზვიდა პიიტეკათა, და მერე სიწმინდით ათონის მთასა შინა სული თვისი შევედრა უფალსა.

მ ა მ ი ს ა თ ო რ ნ ი კ ე ა თ ო ნ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ღირსი მამა თორნიკოს იყო ძირით ქართველი, და მსახურა ბერძენთა კეისარსა, და განითქვა სიმხნე ამისი საბერძნეთსა შინა, და უკანასკნელ იქმნა თავისუფალ მსახურებისაგან. რომელმანცა მრავალნი ძღვევანი შეიმოსნა თურქთა ზედა. და მერე მივიდა მთასა ათონისასა და იქმნა მონაზონ, და აღწერნა სულიერნი წერილნი, და დიდითა ღვაწლითა და შრომითა განვლო ცხოვრება თვისი.

ე ვ თ ვ ი მ ე ა თ ო ნ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ღირსი მამა ევთვიმე ათონელი იქმნა მღვდელ-მონაზონ, და მერე დაიდგინა ათანასი ათონელისაგან მონასტრისა ძმათა წინამძღვრად. და ესე ევთვიმე იყო ფრიად სიბრძნის-მოყვარე და დიდი ღვთისმეტყველი, ელინურთა ენათა მეცნიერი, რომელმანც მრავალნი საღმრთო წერილნი გარდმოიღო ქართულსა ენასა ზედა და განგვიმრავლნა წერილნი, და მერე უფლისად მიიცვალა.

მ ა მ ი ს ა ი ო ა ნ ე ხ ა ხ უ ლ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ესე ღირსი მამა იოანე ხახულ[ელი] იყო იმერეთით, დიდი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და მშვენიერ ფრასზედან მწერალი და მქადაგებელი, რომელმან განანათლნა აფხაზ-გურეილნი, ოდიშ-ლეჩხუმელნი და სვანნი, იმერნი, ქართველნი და კახნი სიბრძნითა თვისითა და მრავალნი კეთილნი სწავლანი გამოსცა, რომელსა ქართველნი უწოდდენ თაფლის გოლად მშვენიერ უბნობისათვის მისისა, და ესრეთვე მესხნიცა განანათლა. და მერე სიწმინდით და მყუდროებით განვლო ცხოვრება თვისი.

ლირსისა მამისა ზაქარია მირდატის ძისათვის

მამა ზაქარია, ძე მირდატ ჩინებულისა, იყო ღეთისმეტყველ-
ფილოსოფოსი და დიდი რიტორი, ბერძნულთა ენათა ზედ-
მიწევილი და ქართულისაცა, რომელმან სთარგმნა მრავალნი
წერილნი, და თვითცა დათხზნა სხვადასხვა სწავლანი, რო-
მელსა ქართველნი სახელსდებდენ ქართველთა მზედ მეცნიერე-
ბისა გამო თვისისა. და ესრეთ კეთილად განვლო წელნი თვისნი.

ლირსისა მამისა გრიგორი, ახალ აბრამად წოდებულისათვის

ლირსი მამა გრიგორი, ახალ აბრამად წოდებული, იყო ქარ-
თველი, სიბრძნის-მოყვარებასა შინა და ღეთისმეტყველებასა
გამოცდილი. ამან სიყრმითგანვე თვისით მოიგო სიწმინდე და
იქმნა მონოზონ, და შეიკრიბნა მრავალნი მოწაფენი, რომელ-
მამა აბრამად სახელდევს. და განანათლნა ერნი სწავლით
თვისით. და ესრეთ სიწმინდით განვლო ცხოვრება თვისი.

ლ^ეთის მამისა გიორგი ათონელისა

მამა ლირსი გიორგი ათონელი იყო ხედვითთა და საქმი-
თა ხელოვნებათა შინა სრული, დიდი ღეთისმეტყველი და
დოღმატიკოსი, მშვენიერი რიტორი, საეკლესიოთა წერილთა
კეთილად შემწყობი, და მოქადაგე კარგი, და პიიტიკოსი,
მოღვაწეებითა სრული, ობოლთა და ქვრივთა გამომზარდელი,
რომელმან ეამსა სიყმილისასა მრავალნი სულნი გამომზარდნა და
დავრდომილთა შეეწია. და ესრეთ განვლო ცხოვრება თვისი.

მამისა ილარიონ თუალელისათვის

მამა ილარიონ თუალელი, მოძღვარი გიორგი ათონელისა,
სიბრძნის-მოყვარებასა შინა სრული, სათნოებისა სარკე და
მმარბველთა კანონი. ამან მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა,
და გამოიღო ნაყოფნი კეთილნი და სიწმინდითა განვლო
ცხოვრება თვისი.

მამისა არსენისათვის

ესე მამა ღირსი არსენი იყო ქართველი. ისწავლა ბერძული ენა და იქმნა ფილოსოფოს და თარგმნა ღვთისმეტყველება და სხვანი წერილნი, რომელ თვით ბერძენთა მეცნიერნი დიდსა რიტორსა უწოდებდენ და აქებდენ სიწმინდითა და მონოზონებითაცა. და ამან, რაჟცა აქვნდა ქართველთა ეკლესიებთა ნაკლულაევანება, შეამკო ყოვლითურთ და გამართნა, და მერე უფლისად დაიძინა.

ანტონი მნათისათვის

მამა ანტონი მნათი, ქართველი, ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და მთარგმნელი წერილთა. უბნობასა შინა მკვევრმეტქვი, და მშვენიერი მთხვეელი, და მქადაგებელი, რომელიცა იწოდებოდა დიდ მეცნიერად. ამან კეთილად განვლო ცხოვრება თვისი და მრავალნი ნაყოფნი სწავლისანი გამოიღო, და მერე უფლისად მიიცვალა.

ბასილი ბაგრატონისათვის

ღირსი მამა ბასილი ბაგრატონი იყო საფილოსოფოსთა და ღვთისმეტყველებასა შინა ზედმიწევნილი, მთარგმნელი სხვათა ენათაგან ფრიად კეთილი, და რიტორ-მომთხრობელი, და მალალ ფრასასა ზედან დამთხვეელი, მონოზონებითა სრული, და განმანათლებელი ეკლესიებთა. რომელსა უწოდეს ქართველთა ეკლესიათა სამკაულად.

მამისა გიორგისათვის

მამა გიორგი ქართველი იყო პირველი ღრამატიკოს-რიტორი და აზნაურებითა ხელოვნებითა სრული, რომელმანც მრავალნი წერილნი განუმრავლა ქართველთა და სრულისა მონოზონებითა დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის ღირსისა მამისა გიორგი მეფენებულისა მთისა საკვირველისა

ღირსი მამა გიორგი იყო ქართველი. ამან სიყრმიტგან თვისით დაიცვა სიწმინდე თვისი და იწავა აზნაურებითი ხელოვნება, და იქმნა ფილოსოფოს და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. უკანასკნელ იქმნა მონოზონ, და წარვიდა, და დაეყუდა სვიმონდიდისა მთისა საკვირველისა შორის, და სცხოვრებდა მუნ მყუდროებით, და მსოფლიურთა შესაწირავთა და პატივთა არა-რამს მიიღებდის, და იყო ღუმილით და საღმრთოთა მოქალაქობით ცხოვრება მისი. და ესრეთ მშვიდობით უფლისად მიიძინა. და ამის წერილებთაგან განათლდენ მრავალნი.

თვის მამისა იოანე, პატრიკ ქოფილისა

ესე იოანე პატრიკი იყო ქართველთა დიდებულთაგანი, ამან ისწავა ღვთისმეტყველ-ფილოსოფია და ენა ელინთა და სხვათა. და იყო კარგი მხედარი და საქმიანი სხვათა დიდებულთა შორის. უკანასკნელ დაუტოვა დიდება თვისი და იქმნა მონოზონ. და მრავალნი წერილნი გარდმოიღო ქართულთა ენათა ზედა. და შეამკო ეკლესიანი და განაშენა. რომელსა სახელსდევს ქართველთა გვირგვინად ეკლესიებთა. და მერე მარტო[ო]ბით მიეცა ცხოვრებასა. და ესრეთ კეთილად დაასრულნა წელნი თვისნი.

თვის მამისა გიორგი ოლთისელისა

გიორგი მამა ოლთისელი იქმნა მონოზონ და იღვაწა მრავალი, და იყო ფრიად მეცნიერ, და კეთილისა მონოზონებითა განვლო ცხოვრება თვისი. •

მამისა სტეფანესათვის

ღირსი მამა სტეფანე იყო ქართველი, საღმრთოთა წერილთა და საფილოსოფოსთა შინა ზედმიწევნილი. ამან მრავალნი წერილნი სთარგმნა ქართულსა ენასა ზედა და განანათლნა

ერნი, და აღზარდნა მოწაფენი კეთილად, რომელსა ქართველ-
თა უწოდეს ნათელ-მთოველად. და კეთილისა ცხოვრებითა გან-
ვლო ღღენი თვისნი.

თვის მამისა იოანე ფილოსოფოსისა და ზედწოდებით კეტილიანისა, ზიმზიმელისა

იოანე კიმპიმელი, ფილოსოფოსი და ზედწოდებით პეტრი-
წი. ესე იყო გურიით ერთობასა შინა მეფობისასა. და მეფეთა-
გან გაიგზავნა ატინას და მუნ მიიღო აზნაურობითი და ბუნე-
ბითი ხელოვნება, ისწავა მათემატიკა, ასტრონომია და ასტრო-
ლოგია. და ოდეს დაასრულა სწავლანი, მაშინ მიიყვანეს მოძ-
ღვართა მისთა და უჩვენეს ციხისა კედელთა ზედა დაწერილ-
ნი ძველთა ფილოსოფოსთაგან თქმულნი ჰაზრები, რომელმან-
ცა უკეთეს განმარტნა თვისთა მოძღვართა ზედა და უკეთეს
ნათლად აღმოაჩინნა. და ამის მიზეზისათვის სახელდევს პეტრი-
წადა (რომელ არს ქვის მფხეკელი), და მერე დასევს სკამსა
ზედა, შეუსხდენ მხრითა მოძღვარნი თვისნი და ესრეთ გარე-
მოვლეს ადგილი იგი. ესე იოანე იყო გონება-მაღალი და დი-
დი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, ზედმიწევნილი ბერძულსა
და ქართულსა ენასა ზედა, რომელმანცა თარგმნა სახარებისა
თარგმანნი, ლუკასი და მარკოზისა თაენი, კლემექსი, კავშირი
ღვთისმეტყველებითი, და სხვანი მრავალნი საღმრთო წერილ-
ნი, დიონოსის არიოპაგელის ღვთისმეტყველება. ამან შეაწყო
ბერძენთ გვარზედ იამბიკო ქართულად და იმეცადინავა შემოკ-
ლებად ქართულისა ენისა მსგავსად ელინურისა ენისა. და მრავალნი
კეთილნი სწავლანი დათესა ერთა შორის. და მრავალნი
წმინდათა ცხოვრება გარდმოიღო. და კეთილისა ცხოვრე-
ბითა განვლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა მზრემ მცირისა

ეფრემ იყო ძირით ქართველი, ფილოსოფოსი, რიტორი
მშვენიერი და დიალიკტიკოსი, დიდი სილოგიზმოსი და აქსი-
ომითა დამამტკიცებელი ძნელთა ჰაზრებთა, წერილთა უცხო-
თა ენათაგან მთარგმნელი და ღვთისმეტყველებაში გამოცდი-

ლი, უცხო პიტიკოსი. ამან აღწერა ცხოვრება წმინდის ნინოსი და ქართველთა კერპთმსახურებისაგან მოქცევა. ამან აღზარდა სწავლასა შინა ქართულისა ენისასა იოანე ფილოსოფოსი და ასწავა ბერძული, რომელიცა წარიგზავნა მეფეთაგან ათინას კვალად სწავლისათვის იოანე. ამა ეფრემმან უქადაგა აფხაზთა და მოქცევისა მათისა აღწერა ისტორია. და ამან ასწავა თავისუფლებისათვის არხიეპისკოპოსთა, რომელ ქართველნი არა უტევებდნენ თავისუფლად არხიეპისკოპოსთა, ამან გარდმოიღო ქადაგება დიდის თეოდორიტესი. ამან ქმნა წერილი, ავტოკეფალოს წოდებული (რომელ არს თავისუფლება) ეპისკოპოსთა, რომელ ესეგვარნი პატრიარხისა სამართალსა შინა არა მივიდოდნენ, არამედ თვით აქენდათ სასამართლო. და სთარგმნა ფილოსოფია და სხვანიცა წერილნი. ამან გარდმოიღო ეთიმონი, რომელ არს დიდმარხვის სამწუხრო მსახურება ეკლესიისა. და აგრეთვე განსწავლნა მრავალნი მოწაფენი. და ესრეთ სიწმინდით და მოღვაწეობით განვლო მონოზონება თვისი.

მ ა მ ი ს ა თ ე ო ზ ი ლ მ ს ა თ მ ი ს

ესე მამა თეოფილე იყო ქართველი და თანამედროვე ძველთა მამათა ქართველთა: არსენისა, ეფრემისა და იოანე ფილოსოფოსისა. სიბრძნის-მოყვარებასა შინა სრული და ღვთისმეტყველი, საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი და მთარგმელი ბერძულისაგან ქართულთა ზედა. რომელ ესეცა დაშვრა ზემოხსენებულთა მთარგმნელთა თანა.

ღ ი რ ს ი ს ა მ ა მ ი ს ა ა რ ს ე ნ ი ი ყ ა ლ თ ო მ ლ ი ს ა თ მ ი ს კ ა ხ ი ს ა

მამა არსენი იყალთოელი იყო ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, და ფიზიკოსი, და ანატომიკოსი, აღიღოროიულთა შეთხზვათა შინა ქებული, საღმრთოთა საგალობელთა კეთილად დამთხზველი, უცხო და მაღალი მესტიხე და საეკლესიოთა ტიბიკონთა მეცნიერი. ამან შეთხზა ერთბუნებინათა წვალებისა პირის-დასაყოფელი წერილი, რომელ კერარაჯსამე ღონითა ძალ-

ედევს სომეხთა პასუხისგებად. ამან ქმნა დასდებელნი რომელნიმე ქართველთ წმინდათანი, და მრავალნი მოიყვანნა სწავლასა შინა. და უკანასკნელ წარვიდა მღვიმეს, მონასტერსა შინა წმინდისა შიოსასა, და მუნ სიწმინდით დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა ქრისტედულე, ოსად წოდებულისა

მამა ქრისტედულე მონოზონი, ესე იყო კეთილშობილთა ძირთაგან აღმოსრული, ქართველი და არაბულთა და სპარსულთა წერილთა შინა გამოცდილი, რომელმანცა ზედმიწევნით უწყოდა ენაჲ მათი, და ესწავა ყურანიცა. ესე იყო ფილოსოფოსი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი. დროსა ამისასა, ოდეს მოვიდა მხედრობითა იამაჰან სპარსთა ხელმწიფე, უომრად შეუროგდენ ქართველნი, და შემოვიდა ტფილისსა შინა, ქართველთა მოექცა კეთილად და მრავალთა მიანიჭა საბოძვარნი. ოდეს ამა ხელმწიფის წინაშე შეკრებილ იყვნეს ქართველნი, იხილა იამაჰან მათ შორის ბერი ესე დაბებკულითა მოსილი და მიუწოდა თვისთანა და ბრძანა ახლისა ტანისამოსისა ბოძება, რომელსა სპარსნი ხალათსა უწოდებენ. და რა მოიღეს ბერისა შისდაში, არა მიიღო ბერმან. ჰგონებდა იამაჰან, რომელ ვინაჲდგან მონოზონი არს, უკეთუ ძალად არა შთავაცვათ ხალათი ესე, იმკაცვრის ბერი ესე ქართველთაგან. და მაშინ უბძანა მსახურთა მათ, რათა განხადონ ბერსა მას საბერო სამოსელი და შთააცონ ხალათი იგი. ოდეს მსახურთა ხელჰყვეს განძარცვად მისა, მაშინ ბერმან ღალადყო სპასრულად და სთქვა: „ხელმწიფეო, ყურანსა შინა სწერია: «არა არს იძულება სჯულსა შინა». მაშინ ბძანა იამაჰან დატევება ბერისა, და მიუწოდა თვისთანა და გულსმოდგინედ დაუწყო კითხვად სჯულისათვის. და ამა კითხვათა შინა აქენდათ სხვადასხვა უბნობაჲ, ვითარცა ერთისა ღმრთისა, ეგრეთვე განგებულეებისაცა, და წერათათვის კაცთა, რომელნიცა „აჯალს“ უწოდებენ თათარნი. ხოლო ბერმან ამან ყოველივე დაარღვია და ყურანთაგან თვისთა დაუყო პირი, ვითარცა უვრცელესად სწერია ამა ბერისა საკუთარსა წიგნსა შინა. და მერე მოუწო-

და იამამან მოლასა თვისსა, თვისთა ენათა ზედა მეცნიერსა. და აქენდათ ბაასი ურთიერთას. და მასცა სძლივა ბერმან, რომელმანცა მოახსენა იამამანს, რომელ ბერისა ამის ეშმაკი მამალი არისო და ამის განმტყუენება შეუძლებელი არისო. ბერმან უგო პასუხად: „მამა შენი ეშმაკი დედალი იქმნებისო“. ამაზედ მრავალი იცინა იამამან. და განგრძელდა უბნობა, ვიდრე სადილობამდის მათისა. და შემდგომ უბძანა იამამან ხელმწიფემ ბერსა: „მცირედ მაკლს, რომელ ქრისტიანე არა მყაო“, და სთხოვა რაოდენისამე ოქროსა მიღება, და უბძანა: „აწ პურის ხმევისა დრო არს და დაშთეს კვალად უბნობა სხვა დროჲსათვისო“. და ბერი წარმოვიდას მმადლობელი ღვთისა. და ამან სიწმინდით განვლო ცხოვრება თვისი და მერე მშვიდობით დაიძინა;

თვის მამისა იოანე ტაიჭის ძისა

იოანე ტაიჭის ძე იყო ქართველთა აზნაურთაგანი. ამან სიყრმესავე შინა ისწავა ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება და ენა ბერძენთა, რომელმანც მრავალნი საღმრთო წერილნი გარდმოიღო ქართულსა ენასა ზედა. იყო ფრიად რიტორი, და ეკლესიათა შემამკობელი, უცხო პიიტიკოსი და მოშაირე, რომელმანც მრავალნი ქართველნი განსწავლნა სიბრძნის-მოყვარებასა შინა. და ესრეთ კეთილად განვლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა საბა* სვინგელ ოსისა

მამა საბა* სვინგელისი იყო კაცი მეცნიერი ყოველსა სწავლასა შინა. ამან ქმნა საგალობელი ანტონის მარტყოფელისა მოღებულის ხელითა-უქმნელისა ღვთაების ხატისა; მშვენიერ და მალალსა ფრასსა ზედა შეთხზული. იყო უცხო მწერალი და სტიხოს-გამომთქმელი. ამან მრავალნი სწავლანი განტინა ქართლსა, კახეთსა, მესხეთსა, იმერთა, ოდიშართა, და აფხაზეთსა შინა, და გურიასა, რომელსა სახელსდევს ქართველთა „ქართველთ დიდებად“. და ესრეთ კეთილისა მოძღვრებითა გარდაელო ცხოვრება თვისი.

* დედანში რაღაც გაუგებრობით მიმატებულია „ვარდანის“.

თვის მამისა იმეპიელისა

მამა იეზეკიელ იყო ქართველი, დიდი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი და რიტორი კეთილი, წერილთა მაღალ ფრასზედ დამთხზველი, და სტიხთა და შაირთა და იამბიკოთა მშვენიერ გამომთქმელი. რომელსა მოძღვრებით შეუსწორებდენ იოანე ფილოსოფოსსა სწავლასა და სხვათა ხელოვნებათა შინა. ამან მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა და კეთილისა ცხოვრებითა გარდავლნო წელნი თვისნი.

მამისა პეტრესთვის

მამა პეტრე იყო ქართველი, ფილოსოფიასა შინა ზედმიწევნილი და აღძრვილი ღვთისმეტყველებასა შინა. ამან მრავალნი პიიტოკანი შეთხზნა საღმრთონი რიტორულისა მშვენიერ უბნობითა. ამასა შეამსგავსებდენ სწავლითა არსენის, ეფრემს და სხვათა ფილოსოფოსთა. ხოლო ქართველნი უწოდებდენ პეტრეს საკვირველად. ამან განვლო ცხოვრება თვისი კეთილად. და ესრეთ დაასრულა წელიწადნი თვისი.

თვის მამისა იოანე შავთელისა

მამა იოანე იყო ადგილით შავთელი საქართველოჲსა, კაცი კეთილშობილი და მწერალი თამარ მეფისა. ესე იყო ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი. ამან შეთხზნა შაირნი წერილნი, „დილარიანად“ წოდებული ისტორია, და თამარ მეფისა შესხმანიცა იამბიკოდ. რომელსა შოთა, მესტიხე დიდი ქართველთა შორის, უმჯობესად რაცხდა თვის ზედა ამა შავთელის მიერ ნათქვამთა შაირთა, და აქებს თვისსა ქმნილსა ისტორიასა შინა „ვეფხისტყაოსნად წოდებულსა“. გარნა ქართველთა დაუკარგავთ ამ შავთელისა მიერ თქმულნი წერილნი და არლასადა სჩანან. ხოლო უკანასკნელ ეს იოანე შავთელი იქმნა მონოზონ და კეთილისა ღვაწლითა დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა ვასილი ათონელისა, ბიძისა მვთვიმი ქათოლიკოზისა

მამა ვასილი ათონელი იყო ქართველთა თავადთაგან. ამან სიყრმიდგანვე თვისით შეიყვარა ღმერთი და დაუტევა სოფელი და იქმნა მონოზონ. წარვიდა მთასა ათონისასა მონასტერსა შინა ქართველთასა და მიიღო მუნ სწავლა სამეცნიერო და საღმრთოთა წერილთა. ისწავა ბერძული და იყო ფრიად მეცნიერ და მოყვარე წერილთა. ხოლო უკანასკნელ სცხოვრებდა განშორებით დიდსა ღვაწლსა და მარხულობასა შინა. მეფეთაგან აქენდა და ერთაგან დიდი პატივი. და უკეთუ იხილის რამე ნაკლულეევანობა მეფეთა შორის, იყო მამხილებელ და განმმართველ უწესოებათა მათთა. და ამანაც სთარგმნა რაოდენიმე წერილი და ესრეთ დაასრულა ცხოვრება თვისი.

მამისა პიმენ სალოსისათვის

მამა პიმენ სალოსი იყო კახი, კეთილშობილთაგანი. ესე წარვიდა მონასტერსა დავით გარესჯისასა, მიიღო სიბრძნე ხედვითი და ღვთისმეტყველებითი და იქმნა ქრისტესთვის სალოს. ესე იყო ფრიად მამხილებელ უსამართლოებასა და უწესოებასა ზედა მეფეთა და მთავართასა არა თუ სიტყვით, არამედ წერილებითაცა. ამან იღვაწა რაოდენიმე წელი უდაბნოსა მას შინა, და მერე წარვიდა ლეკთა შორის და უქადაგა ქრისტე და მრავალნი მათგანი მოიყვანა ქრისტეს სარწმუნოებად. აგრეთვე ფშავთა და თუშთა უქადაგა და მრავალნი მოაქცივნა. და მერე მივიდა ბელაქანს და მოაქცივნა ივინიცა. და მერე მთასა მასვე ბელაქანისასა შევიდა კვაპსა შინა განშორებულსა. და მარტოებით იღვაწა ფრიად. და ესრეთ გარდავლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა ანტონისა

მამა ანტონი ნაოხრებელის ძე, მესხეთელი. ესე იყო ფრიად სწამინდის მოყვარე. კაცი დიდი ბრძენი და ღვთისმეტყველებასა შინა გამოცდილი, პიმენისამებრ მეფეთა მამხილებელი. რო-

მელსა აქვნდა დიდი პარტივისცემა მეფეთა და მთავართაგან, და ერადენ ნოძღვრებასა ამისას. ამან მრავალი სწავლანი მიფინა მესხთა და განანათლნა ერნი მუნებურნი და ქართველთანიცა. იყო დიდი მოღვაწე და მმარხველობითა სრული, ამას სახელს-დევს ქართველთა ნზედ. და ესრეთ კეთილისა ცხოვრებითა სული თვისი შევედრა ხელთა შინა ღეთისათა.

თვის მამისა ნიკოლაოზ ქართველთ მნათობელისა

მამა ესე ნიკოლაოზ ქართველი იყო საფილოსოფოსოთა და ღეთისმეტყველებასა შინა გამოცდილი, მონოზონებით სრული და დიდი კრძალული, და მოღვაწე. ამან შეთხზნა მრავალნი აკოლოთიანი და ხშირისა წვიმისა დასაყენებელი სავედრებელი ღეთისადმი აკოლოთია, რომლის ლოცვითა დაუცხრომელი წვიმა დამყუდროვდებოდა. და სხვანიცა სწავლანი განამრავლნა. და ესრეთ სიწმინდით და კეთილობით განვლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა დიმიტრი მემოთხისა, მეფისა საქართველოდსა, ბაგრატიონისა

მეფე დიმიტრი მემოთხე დავითიან-ბაგრატიონი. ამან ისწავა სიყრმესავე შინა საფილოსოფოსო სწავლანი და ღეთისმეტყველება და სხვანი ხელოვნებანი. ესე იყო მშვენიერი რიტორი, პიიტიკოსი და შემთხვეული უცხოდ შაირთა, რომელმანც მრავალნი სწავლანი გამოთქვა. ხოლო უკანასკნელ დაუტევა მეფობა თვისი და იქმნა მონოზონ. და წარვიდა მონასტერსა გარესჯისასა. და იყო მარხვასა და ღვაწლსა შინა, რომელ მუნებურნი მცხოვრებნი მოიყვანნა განკვირვებასა შინა; რომელსა უწოდდენ ქართველთა და მონოზონთა დიდებად, და ამან ესრეთ სიწმინდით განვლო წელნი თვისნი და მშვიდობით უფლისად მხკვანებისა ეამსა განისვენა.

თვის მამისა ჩოლაყაძისა ძისა ნიკოლოზ არხიმანდრიტისა

მამა ჩოლაყაძის-ძე, კახი, არხიმანდრიტი ნიკოლოზ. ესე იყო სათილოსოფოსთა სწავლათა შინა გამოცდილი და ლეთისმეტყველებისა სწავლისა. ზედმიწევნილი, მშვენიერი რიტორი და კარგი ლრამმატიკოსი. ესე წარვიდა წმინდას იერუსალიმად და მოილოცა წმინდა ადგილნი, და მუნვე ჯვარის მონასტერსა შინა განდინა სწავლანი ქართველთა ბერებთადმი. ამან მოვლო ეფრატის გარემონი და აფრიკა. ამან აღწერა მშვენიერად მიმოსვლაჲ თვისი; და მერე უქადაგა მეგრელთა, იმერთა, ქართველთა და კახთა, და განდინა სწავლანი თვისნი, და მერე კეთილისა სათნოებითა გარდავლნო წელნი თვისნი.

თვის მამისა პეტრე ჩხატარაძის ძისა, გურიელისა

მამა პეტრე გურიელი, ჩხატარაძის-ძე, იქმნა სიყრმიდგანვე მონოზონ. იმან ისწავა ხედვითი ხელოვნება და იქმნა მეცნიერ და წერილთა შინა გამოცდილ. ამან შეაწყო ისტორია ალექსანდრე მაკედონელისა მშვენიერ ენასა ზედა. ამანვე აღწერნა მრავალნი კარგნი სტიხნი და შაირნი. ეგრეთვე განსწავლნა მრავალნი მოწაფენი და კეთილისა მონოზონებისა წესითა განვლო ცხოვრება თვისი.

თვის მამისა გრიგორი ხუცეს-მონოზონისა, დოდორაძისა, ვახვახის ძისა, რომელი იყო ბაზილიკთ-უხუცესისა ძე

მამა გრიგორი ვახვახის ძე, ბაზიკთ-უხუცესისა, და მონოზონი დოდორაძისა მონასტრისა. ესე იყო სწაჟლათა შინა გამოცდილი, მონოზონებითა სრული და სიბრძნისა მოყვარე. ამან შეთხზნა რომელთამე ქართველთა წმინდანებთა აკოლოთიანი მშვენიერ ენასა ზედა. და ამანვე აღწერა წმინდისა ქეთევან დედოფლისა ცხოვრება და წამება მისი უღთოსა შაჰაბაზისაგან, და ამან იღვაწა დოდოს მონასტერსა შინა მარხვითა და ლოცვითა, და ესრეთ გარდავლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა კოსმა მწიგნობართუხუ- ცისისა ქახთა მეფისა, ხუცის- მონოზონისა მრავალმთემისა

მამა კოსმა მწიგნობართუხუცესი ქახთა მეფისა და ხუცეს-
მონოზონი მრავალმთემისა. ესე იყო ძირთაგან კეთილშობილი,
მეფისა უპირველესი მწერალი. ამან დაუტევა აღგილი და სა-
ხელო თვისი და იქმნა მღვდელმონოზონ მრავალმთემისა მო-
ნასტრისა და იღვაწა კეთილად. ამან გამოთქვა შესხმა ქეთე-
ვან დედოფლისა. ესე იყო საეკლესიოთა წერილთა წაკითხვასა
შინა თვით უპირველესი და მეფსალმუნე ქებული. და ესე
იღვწიდა მრავალმთემთათვის მცხოვრებთა, რომელიცა წარ-
მოსრული მუნით საქმეთა ზედან მათთა, გზასა ზედა მოიკლა
უღმრთოთა ბარბაროსთაგან, და ესრეთ დაიძინა.

მამისა იოზ ფიტარელისათვის, რომელ იყო წინამძღვარი ტფილისისა

მამა იობ* ფიტარელი - იყო საღმრთოთა წერილთა შინა
გამოცდილი, რომელ სხვანი მწიგნობართაგანნი ძვილ ესწორე-
ბოდნენ. იყო უცხო მქადაგებელი და მესათნოე მსმენელთა,
მწერლობასა შინა პირველი, და მუსიკობითა ქებული, აგრეთ-
ვე მონოზონებითა წესიერ-მქცეველი, და კრძალულების მოყ-
ვარე, რომელმანცა კეთილისა შრომითა დაასრულა ცხოვრე-
ბა თვისი.

მამა გერმანე ხუცისათვის

მამა გერმანე ძირით საქართველოსით, მღვდელობასა შინა
ჩინებული კეთილისა ყოფაქცევითა, მეცნიერებით სრული და
მოქადაგე მაღალი, მეფეთა და მთავართაგან პატივცემული.
ამან განსწავლნა რაოდენიმე მოწაფენი. ესე იყო ჩინებული
მგალობელი ქართულთა ხმათა ზედა და ახალთა ხმებთა და
კილოთა დამთხზველი. ამან განვლო სიყრმიდგან ვიდრე სიბე-
რედმდე კეთილად ცხოვრება თვისი და ესრეთ უფლისად განი-
სვენა.

* დედანში შეტომითაა „იოსებ“.

თვის მამისა იაკობ სამებელისა

ესე იაკობ სამებელი იყო კახეთით, ეპისკოპოსი სამების ეკლესიისა, ხაშმის თავს მყოფისა. ესე იყო მეცნიერი რიტორი. ამან მრავალნი საღმრთო წერილნი შეთხზნა, საამო სტიხებად სასმენნი, და სხეებცა კეთილად იღვაწა. და ესრეთ განვლო წელნი თვისნი.

თვის მამისა ევლოგი ხუცისათვის

მამა ევლოგი ხუცესი იყო ქართველი დროსა მეფობისა თამარისასა. ესე იყო ქრისტესთვის სულელქმნილი და სიწმინდისა ხარისხსა შინა მიწეწილი. ამა ევლოგიმ მწირველმან იხილა მხედრობა ქართველთა და ნორალდინ სულთანისა; ოდეს ურთიერთს შეებმენ და ჰყვეს ბრძოლაჲ დიდი, რომელ ქართველთა სძლეს. და მადლობა შესწირა ღვთისა ძლევა-შემოსისათვის. ხოლო ესე ჩვენება დაწერეს ქართველთა და შენიშნეს რიცხვი დღისა მის, რომელ შემდგომად რაოდენისამე დღისა მოვიდა მახარებელი გამარჯვებისა ქართველთაგან მას დღესა, რომელსა დღესა იხილა მამამან ევლოგი. ხოლო უკრცელეს იხილეთ ქართლის ისტორიასა შინა.

თვის მამისა საბა ძართველისა

მამა საბა ქართველი. ესე იყო სწავლათა შინა გამოცდილი და ბერძულისა ენისა ზედმიწევნით მეცნიერი. ესე დროსა კირილე ალექსანდრიელისასა სცხოვრებდა ალექსანდრიას შინა. ამან იღვაწა იოანე ფილოსოფოსთან თარგმანებასა ზედა დიონოსი არიოპაგელის ღვთისმეტყველებისა წიგნსა ზედა. და კეთილად განვლო მონოზონებაჲ თვისი და ესრეთ აღსრულდა.

თვის მამისა ანტონი ძართველისა

მამა ანტონი და ზემოხსენებული საბა ერთად იმყოფებოდნენ ჟამსა მას კირილე ალექსანდრიელისასა, რომელიცა სწყალობდა ბერთა ამათ და პატივსა უყოფდა კეთილად ქცევისათვის მათისა. და ესე ანტონიცა შეეწია იოანე ფილოსოფოს-

სა და განამხნო თარგმანებასა ზედა ღიონოსის წიგნისასა და სხვათა წერილთა ზედაცა. დი ამან სხვებცა იღვაწა საქართველოს ეკლესიებთათვის და მერე უფლისად დაიძინა.

თ ვ ი ს მ ა მ ა თ ა ღ ი რ ს თ ა ს ა მ ა რ თ ვ ე ლ ო მ ს ა თ ა , რ ო მ ე ლ თ ა ც ხ ო მ რ მ ბ ა
თ ვ ი ს ი . დ ა ა ს რ უ ლ ე ს მ ა ლ ა მ ს ა
შ ი ნ ა ი მ რ უ ს ა ლ ი მ ს ა

ღირსი მამა შიქაელ ჭუას ძე კახელი; ღირსი მამა იოანე რეხვიანისძე, ქართველი; ღირსი მამა დანიელ აბაშვილი, ქართველი; ღირსი ნუნუს ეპისკოპოსი, ქართველი; ღირსი ეპისკოპოსი კინდ, ქართველი; ღირსი მამა ნიკიფორე ომან ჩოლოყასშვილი, კახელი, წინამძღვარი მეტეხის ეკლესიისა მოძღვართ-მოძღვარი, ოდიშის ხოფას კოცხურელთა გამგე, და უკანასკნელ ჯვარის მამად დადგინებული იერუსალიმს, და გოლგოთის არხიმანდრიტი. აგრეთვე მასვე დროსა იყო თეოდოსე მანგლელი, რევიშვილი, და ნეოფიტე ქართველი მმართველი მონასტრებთა ქართველთასა იერუსალიმს შინა, რომელთა კეთილად იღვაწეს და დაშვრენ საღმრთოთა წერილთა ზედა თარგმანებად, და კეთილისა ღვაწლითა გარდავლნეს წელნი თვისნი.

შ ო თ ა რ უ ს თ ა ვ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს დ ა
ს ხ ვ ა თ ა მ რ ი ს კ ა ც თ ა
პ ი ი ტ ი კ ო ს თ ა თ ვ ი ს

შოთა რუსთაველი, მწერალთა უხუცესი დროსა თამარ მეფისასა, იყო ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი, საღმრთოთა და საეროთა წერილთა შინა გამოცდილი, ენათა სპარსულისა და სომხურისა მცოდნე, უცხო ვარსკვლავთმრიცხველი და ბუნების ისტორიათა მეცნავე, პირველი მწერალი და დამთხზველი მაღალსა ენათა ზედა წერილთა, მეშაირეობასა და პიიტრიკასა შინა ყოველთა ზედა პირველი და უაღმატებულესი. ამან ქმნა წიგნი, „ვეფხისტყაოსანად“ წოდებული შაირად, რომელ გერეთ

არავის ქართველთაგანსა უმჯობეს მისა უთქვამსთ ვისმე შაირ-
ნი. და ესრეთ სიბრძნის-მოყვარებასა შინა გარდავლნო წელნი
თვისნი.

ს ა რ ზ ი ს თ მ ო ზ ვ ე ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ესეცა იყო მწერალი თამარ მეფისა, მსგავსი მეცნიერებით
შოთასი. და პირველი რიტორი, მშენიერი პიიტეიკოსი, რო-
მელიცა ქებულ არს თვით შოთასაგანცა მოშაირეთო შორის.
ამან ქმნა წიგნი ისტორია, „ვისრამ ანად“ წოდებული, და ამან-
ვე აქო დილარგეთ მეცნიერებითა და პიიტეიკოსობითა სხვათა
ზედა უმეტეს. და ამანაც ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი.

დ ი ლ ა რ გ ე თ ი ს თ ვ ი ს

დილარგეთ იყო კაცი მეცნიერი, ქართულსა ზედა მწერლო-
ბითა გამოცდილი, რომელსა სხვათა ზედა ამისგან თქმულთა
შაირთა უმჯობეს სდებენ. ამან ქმნა ისტორია „დილარიანი“,
საამოდ სასმენელი ყოველთაგან. და ამანაც დაასრულა ცხოვ-
რება თვისი.

ჩ ა ხ რ უ ხ ი ს ძ ი ს ა თ ვ ი ს

ჩახრუხ ჩახრუხისძე, კაცი მეცნიერი და ცერემონმეისტარი
თამარ მეფისა, მეცნიერებით სრული და რიტორ-მქვერ-მოუ-
ბარი. ამან სხვაგვარად დათხზნა შაირნი, სასმენად საამონი.
და ესე იყო შესხმათა თამარ მეფისათა მომხსენებელი და სხვა-
თა ესევეითართა წიგნებთა გამკეთებელი, რომელსა უწოდდენ
ქართველნი მესტიხეთ გვირგვინად, და ამანაც ესრეთ გარ-
დავლნო წელნი თვისნი.

ძ ა ვ ნ ა კ ო რ ე ლ ი ს ხ ე მ შ ი ა ს ძ ი ს ა თ ვ ი ს ი ა ს ე

ძავნაკორელი ხემშიასძე იასე. ესე იყო ფრიად მეცნიერ და
რიტორი. ამან შეთხზნა შაირნი სხვაგვარად, უფრო უგრძე-
ლეს სტრიქონებითა, ფრიად ტკბილნი და საამო სასმენელ-

ნი, რომელსა აწ უწოდებენ ლექსისა მისისა გვართა, ვინმცა შეთხზვის ძაგნაკორულად თქმულსა; გარნა ესე ძველადვე იყო უწინარეს შოთასა.

თვის მფის თემურაზისა პირველისა, ბაგრატონისა

მეფე თემურაზ პირველი იყო საღმრთოთა და სამეცნიეროთა სწავლათა შინა გამოცდილი, რომელმანც უცხოლ შეაწყო საღმრთო და საერო სწავლისა შიირნი და ანბანთ-ქებანი. ესე იყო ფრიად მხნე და შემმართებელი მტერთა ზედა, რომელმან მრავალნი ძღვეანი შეიმოსნა სპარსთა და თურქთა ზედა; და თვითცა ყოველთა ბრძოლათა შინა უპირველეს მეომარად გამოჩნდის, რომელ მანცა ეამსა მარაბდის ომისასა სპარსთადმი ყოველი საომარი იარაღი ამოქმედა, ესე იგი; მშვილდ-ისარი, შუბი, ლახტი, ხმალი, ხანჯალი და ხანჯალი-სა დანა, რომელ ყოველთა ამა იარაღთაგან გარდმოყარნა თვისნი მეომარნი; და იტყვიან აბეანდითაც მოკლა თათარიო მას ომსა შინა. უკანასკნელ მრავალნი დევნანი და ქირნი გამოიარა ქართველთათვის სტანბოლს სულთანთან მისვლითა, რუსეთს და სპარსეთს შინა მიმოსვლით დაცვისათვის ქართველთა. ხოლო უკანასკნელ იქმნა მონოზონ და სიწმინდითა გარდავლნო წელნი თვისნი, და ესრეთ უფლისად დაიძინა.

თვის არჩილ მფისა მმორისა, ბაგ- რატონისა.

მეფე არჩილ მეორე, ბაგრატონი. ესე იყო კეთილად სწავლული და ფილოსოფოსი. ამან კეთილად იმეფა საქართველო-სა ზედა და იმერეთსაც. ამან თარგმნა ბერძენთ მეფეთა ისტორია, „ხრონოლოგოთად“ წოდებული; და ბიბლია რომელსა ჩვენ დაბადებად უწოდებთ, შემოკრიბნა და სრულყო, სადაც დაბნეულ და დახეულ იყვნენ ეს წერილნი, განამთელა და შეამოწმა სხვათა ენათა ზედა ბიბლიასა, და სრულებაში მომყვანმან მოსკოვს, გააკეთებინა სტანბა საფრანგეთში ქართულად და მოატანინა საფასითა თვისითა. და მერე შემდგომად

მისა ბაქარ მეფემან დააბეკდენა, ვინაჲდგან არჩილს არლა დასცალდა სიკოცხლე. დაბეკდა ათასსა ზედა უმეტეს და წარმოსცა ქართველთადმი. სხვებ არჩილ მეფე იყო უცხო მესტიხე და მრავალნიცა სტიხნი შეაწყო. ეს იყო უცხო მხედარი და ჩოგან-ისართა შინა მხმარებელად ქებული, ლხინთა და ქირთა შინა კეთილ გამგებელი. ამან აღწერა კვალად ზნეობითი სწავლა ქართველთ ქცეულებისათვის. და ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი ქალაქსა მოსკოვსა, რომელიცა იყო ესეცა მოსრული საქართველოს ჭესაწევნელად მტერთა ზედა. ამან მიიღო მეფეთა რუსთაგან პატივი და ოცდა ოთხი ათასი სული ყმა რუსეთსა შინა, რომელიცა აწ აქვთ მეფე ბაქარის შეილებთა, ბაგრატიანთა.

თ ვ ი ს მ მ ზ ი ს ა ვ ა ხ ტ ა ნ გ მ მ ს ა მ ი ს ა თ ვ ი ს (sic) ბ ა გ რ ა ტ ო ა ნ ი ს ა

მეფე ვახტანგ იყო წერილთა შინა გამოცდილი და მესტიხოსი კეთილი. ამან გამოთქვა ანბანთ-ქებათა ზედა წერილნი, დაუდო სჯულს სამართლისა ქართველთა, რომელსა ვახტანგ მეფის სამართლის წიგნს უწოდებენ. ამან ეამსა სპარსეთს მყოფობისა თვისისასა სთარგმნა «ქილილა და მანანა» წოდებული წიგნი ზნეთ-სწავლულებისა. ამან მოიყვანა ელახეთით სტანბის მცოდნე და დააბეკდინა საღმრთო და საერო წიგნები. და იმეფა კეთილად, და მერე ოსმალთაგან ტოლვილი გადმოვიდა რუსეთსა შინა და გარდიცვალა ქალაქსა შინა ასტრახანს.

თ ვ ი ს მ მ ო რ ი ს ა თ ე ი მ უ რ ა ზ მ მ ზ ი ს ა თ ვ ი ს, ბ ა გ რ ა ტ ო ა ნ ი ს ა

მეფე თეიმურაზ მეორე კეთილმსახური მეფე იყო წერილთა შინა გამოცდილი. ამან შეაწყო ქართველთ საყოფაქვევო წიგნი, თუ ვითარ მეფენი ანუ მთავარნი იქცეოდენ ეამსა ომისა ანუ განსვენებისასა, აგრეთვე დროსა ნადირობისა და ასპარეზობისასა, აგრეთვე დროსა ქორწინებისა და ეამსა ქირის-უფლებისასა, და სხვანი ესე ვითარნი. ამან მსახურა ნა-

დირ-შას, ყენნა სპარსთასა; რომლისა შეწვენითა განასხნა საქართველოდამ ოსმალნი. ნადირ უწოდდა თეიმურაზს დიდს ერდგულს თვისსა და სახელსდო „დოვლათ შარიქად“, რომელ არს დიდებულენის ამხანაგი. ამას უბოძა არაგვის საერისთო ყმად-ოსმალთა ძლევისათვის, ოდეს სძლო არაგვის პირსა ზედა ოსმალთა, რომელთაც მიაქენდათ ხაზინა დალისტანში, აგრეთვე მიანიჭა მეფობა საქართველოსი. ხოლო კახეთის მეფედ სახელსდო ერაკის; ძესავე ამა მეფისასა. ამა სძლო ავარიის მთავარსა, მქადისჯჯვრს მდგომარესა. და სხვანიცა ძლევანი შეიმოსნა და კეთილისა ცხოვრებითა გარდაიცვალა პეტრებულს მისრული ელისაბედ ხელმწიფესთან, მწუხარებითა გარდაცვალებასა ზედა იმპერატრიცას ელისაბედისასა. ხოლო გვამი ამისი წარმოასვენეს ქართველთა მცხეთას დასაფლველად, გარნა აშტრახანს იქით ვერღა უძლეს წაღება, და მუნ ასაფლავია დიდსა სობოროსა შინა.

ს უ ლ ხ ა ნ - ს ა ბ ა ო რ ბ ე ლ ი ა ნ ი ს ა თ ვ ი ს

საბა ორბელიანი, ერის კაცობასა შინა სულხანად წოდებული. ესე იყო ქართულსა ფილოსოფიასა შინა გამოცდილი და საღმრთოთა წერილთა შინა. ესე იყო უცხო პიიტიკოსი და ქებული, ძველთა მოშაირეთა შესადარი. ეს დაშვრა ფრიად და შეკრიბა განბნეული და დაკარგული ლექსიკონი და იღვაწა ამაზედ ოცდაათი წელი. ამან ქენა წიგნი ზნეთსწავლულებისა, „სიბრძნე-სიცრუედ“ წოდებული. ესე წარვიდა რომსა, მიიღო პაპამ კეთილად და აწვია თვისთნა წირვად, და დაბანა ფერხიცა, მისცა ნიშნად ძელი-ცხოვლის ნაწილი და სხვანი წმინდათა ნაწილები, და პატივითა გამოისტუმრა. ესე ფრიად დაშვრა მეფეთა მსახურებისათვის ისპაანს ყენთან წასვლით. ამანვე შეთხზა წიგნი, „სამოთხის კარად“ წოდებული, გარნა ამაში არ თანებმენ ქართველნი მეცნიერნი, ვინაჯღგან მიჰკერძა უფრო ლათინთა, და ამა იჰვისათვის გალათინებულად აღიარებდენ საბასა.

ქველთა ქართველთა მოზანიერთათვის, სახელდოგ:

იაკობ შემოქმედელი, კაცი მეცნიერი და მესტიხე პირველი; იაკობ შემოქმედელმან გალექსა „ლეილი-მეჯუნნიანი.“ მოსე ხონელი, მესტიხე და მეცნიერი, საამო მეზიარე, მოსე ხონელმან ჰქმნა უცხოთა და მშვენიერ ენასა ზედა ისტორია ამირანდარეჯანის ძისა. თურმანის ძე ხოსრო, ამან გალექსა „როსტომიანი“ და გარდმოილო სპარსთა მეფეთა ანბავი. ნანუჩა, მოლექსე და შაირთ მწერალი, ამან დაურთო სხვა ლექსები „ვეფხისტყაოსანს“. ჯაგლაგა ფალგენიშვილი, მოლექსე. ქაიხოსრო ქართველმან გალექსა „ომიანი“. ფარსადანისძემ ნოდარ გალექსა სპარსთა მეფისა ბარამ-გურის ისტორია. ჩოლაყაშვილმან გარსევან გალექსა „ნარგიზიანი“ წიგნი. სულხან თანიაშვილმან გალექსა „ამირანდარეჯანიანი.“ ბარძიმ ვაჩნაძემ გარდმოილო სპარსულიდან „სამიანი“ და „ბეჟანიანი“ ლექსად, დია კარგად. ფერშანგის-შვილს ფაშვიბერტყისძეს გაულექსავეს „ფირმელიანი“ წიგნი. ბაკაკა დვალაძესაც უთქვამს მრავალნი შაირნი სხვადასხვა ჰაზრზედ.

ახალთა ჩვენთა დროთა მემცნიერთა, მწერალთა, მგალობელთა და მოზანიერთათვის. ანტონისათვის კათოლიკოსისა, მეფის იასეს ძისა, და მითიან- ბაგრატიონისათვის

მამა და მწყემსმთავარი ანტონი, კათოლიკოზი და პატრიარხი სამცხე-საათაბაგოსა და სრულიად საქართველოჲსა, იყო დროსა მეორე მეფისა თეიმურაზისა და ძისა მისისა ირაკლისასა, დისწული მეფისავე თეიმურაზისა, კაცი ღვთისმეტყველ-ფილოსოფოსი, საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი და დიდი დიალიქტიკოსი და დოქმატიკოსი, რიტორი მშვენიერი, ვითარცა წერასა შინა, ეგრეთვე უბნობასა შინა. ამან სთარგმნა ბავშვისტარის ფილოსოფია სრულიად, „საუნჯის წიგნი“, კირილე ალექსანდრიელისაგან ქმნილი, ეფესოს წიგნი,

ნისტორისადმი ბაასი, და სხვანი წერილნი. ამან თვისით შეთხზა საქართველოს წმინდათა მოწამეთა ცხოვრება, „მარტირიკად“ წოდებული, ჰქმნა კატეხიზმო და „მზა-სიტყვაობა“, გააკეთა და განავრცო ღრამატიკა, და ქმნა კარგი რიტორება, და სხვანი წერილნი, ვიდრე ოცდასამი წიგნი თვისგან ქმნილნი. შემოკლებით გააკეთა ქართლის ცხოვრება. ამანვე თარგმნა კვინტოს კურციოსისგან ქმნილი ალექსანდრე მაკედონელისა ცხოვრება, ქართულსა ზედა ენასა მშვენიერად გარდმოიღო. განმართნა საღმრთო წერილნი ბერძულისა და რუსულისა ენისაგან შემოწმებით, სრულყო საყოველღეო სადღესასწაულო, და შეასრულა მარხვანი, პარაკლიტონი და ზადიკი, და სხვანი საღმრთო წერილნი. იყო უცხო მოქადაგე და მრავალნი ქადაგებანი აღწერა. ამან შეთხზა ოთხი ტომი ღვთისმეტყველება დია მაღალსა ფრასსა ზედა. კეთილად შეამკო ეკლესია თვისი და ცერემონიითა განანათლნა ეკლესიისა წესნი. და ესრეთ კეთილად დაშვრა სიყრმიდგან ვიდრე სიბერედმდე და მერე უფლისად დაიძინა. ამანვე ასწავა მრავალთა მოწაფეთა, რომელთაცა მოვიხსენებ ქვემოთ.

თვის მემორისა ანტონი კათოლიკოსისა, მეფისა ირაკლის ძისა

შემდგომად ამისა მიიღო კათოლიკოზობა ანტონი მეორემან, მეფის ირაკლის მეორის ძემან, რომელიცა თვით ანტონიმ აღზარდა სწავლასა შინა, და მიიღო თეორეტიკისა და პრაქტიკისა ხელოვნება, და ისწავა კეთილად ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება და ისტორია. ესე არს ფრიად გონებამახვილი, წრფელი და უმანკო, მონოზონებაში სრული, ღრმა ღვთისმეტყველი და მოქადაგე კარგი, რომელსა ყოველთვის ძალუცს მოუმიზადებელად ქადაგებისა თქმა, არის ფრიად მშვენიერი მწერალი თხზვასა შინა. ამან მრავალი იღვაწა საყდრისათვის თვისისა, უყიდა სოფლები, აღუშენა ნაოხარნი ადგილნი, გაუკეთა ბალები, საფუძველი დასდო ტფილისისა შინა უღთოსა აღაზამად-ხანისა ხოჯასაგან დაქციულისა ეკლესიისა, ალავერდისა წმინდისა გიორგის ეკლესიისა ჩინურითა

დახურა სამხროები, და კეთილად იღვაწა. უკანასკნელ ჯილ-
ლოდ ამისა თქვენ მიერ ექსორიზ-იქმნა და მოყვანებულ როსიად.

თვის მამისა გაიოზ თაყაშვილისა

გაიოზ იყო აღზრდილი კათოლიკოზის ანტონისაგან საფი-
ლოსოფოსოთა და საღვთისმეტყველოსა სწავლასა შინა, ზედ-
მიწვენილი რუსულისა ენისა, იცოდა ლათინური და სომხური
წერილი. ამან თარგმნა რუსთა ენისაგან სხვადასხვა წერილნი
ქართულსა ენასა ზედა, რომელ იტყვიან ვიდრე სამასამდინ
წიგნსა გარდმოღებულსა საღმრთოთა წერილთა და ისტო-
რიათა და სხვათა მეცნიერთა წერილთა. ესე წარმოვიღინა
რუსეთსა შინა. და მიიღო მუნ არხიერობა ნებითა იმპერატრი-
ცა ეკატერინასითა, და დაიდგინა მწყემსმთავრად პენზას
შინა, რომელმან განაახლა ეკლესია და აღუშენა კარგი სამ-
რეკლო. ამან თვისსა ყოფასა შინა ასწავა მეფისა ძეთა ფილო-
სოფია, განმართა თელავსა შინა სკოლაჲ და განსწავლნა მუნ-
ცა მრავალნი და სხვანიცა. და ესრეთ აწცა შრომასა შინა,
არს, ვითარცა თქვენც უწყით საქმენი მისნი.

ვარლამ ახტალის ეპისკოპოსისა, და მით მარისთვის ძისათვის

ვარლამ ახტალის ეპისკოპოსი არს აღზრდილი კათოლიკოზის
ანტონისაგანვე, საფილოსოფოსა სწავლასა და ღვთისმეტყვე-
ლებასა შინა მეცნიერი, უცხო რიტორი და მშვენიერი მოჭა-
დაგე. ამან ასწავა სხვათადასხვათა მოწაფეთა საფილოსოფოსო
სწავლანი. და უკანასკნელ წარმოვიდა როსიად და პაულე
იმპერატორმან განაწესა სინოდისა წევრად. ამან ისწავა რუ-
სული ენა კეთილად და ქმნა საუფლოთა და სხვათა დღესას-
წაულთა ქადაგებისა წიგნი, საამო სასმენი და კარგა დათხზუ-
ლი, და აწ არს აქა თქვენთანა.

იოანე ოსეშვილისათვის

იოანე ოსეშვილი, სიონის ეკლესიის დეკანოზი. ესეცა აღზარდა კათოლიკოზმან ანტონი, ისწავა ფილოსოფია და ღვთისმეტყველება. ამანაც ქმნა რაოდენიმე წერილნი სასწავებლად ყრმათა. ესე იყო უმეტეს მშვენიერ-მწერალი თბზვასა შინა, ვიდრე უბნობასა შინა.

დავით აღმაშენებლისათვის

დავით აღმაშენებლის ძე, ანჩიხატისა დეკანოზისა შვილი. ესეცა აღზარდა ანტონი კათოლიკოზმან და მიიღო სწავლა ფილოსოფიისა და ღვთისმეტყველებისა, ესე არს გონება-მკვეთრი და კარგი მეხსიერი, მწერალი მშვენიერი, ვითარცა ხელნაწერობით, აგრეთვე დათხზუითაცა. ამან ქმნა წიგნი თვისგან ქმნილი და უწოდა „ჩემ მიერ ნაღვაწი,“ და აგრეთვე შემატა ლექსიკონს. ამან ასწავა სკოლასა შინა თელავს მრავალთა მოწაფეთა საფილოსოფოსო სწავლანი, რომელიცა დადგინებულ იყო მეფის ირაკლის თეიმურაზის ძისაგან რექტორად და მეცა ვიყავ მასთანა რიცხვთა შორის მოწაფეთასა. ესე არს უცხო ისტორიკოსი ძველთა და ახალთა მოთხრობათა, რომელიცა ქებულ არს ერთა ჩვენთაგან. და აწ სცხოვრებს მიზებითა თქვენითა მკლოვანებასა შინა. ამა ზემოხსენებულთა მოწაფეთა კათოლიკოზი ანტონი, მოძღვარი მათი, მიაჩემებდა თვითეულთა ნიკთა ამათ: გაიოსს უწოდდა კარგსა მასწავლებელსა და მოძღვარსა და ადვილად ძნელთა განმმარტებელსა მოწაფეთადმი თვისთა, ვარლაამს უწოდდა მშვენიერს რიტორსა და მოქადაგეთა შორის პირველსა, იოანე ოსეს ძეს უწოდდა მშვენიერ მთხვეელსა წერილთა შორის, ხოლო დავით აღმაშენებლის ძეს უწოდდა ქართველთა შორის პირველს ისტორიკოსსა.

მიხაილ ტფილელისათვის

მიხაილ ტფილელ ეპისკოპოსი. ესეცა იყო თანაშეზრდილი ანტონი კათოლიკოზისა. იყო ფილოსოფოსი და საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, დიდი ცერემონიოსი ეკლესიისა

192

და შემამკობელი. ესე უფრო დაშვრა საღმრთოთა წერილთა და ისტორიებთა გარდასაწერად, რომელმანც თვისითა ხელითა გარდასწერნა წიგნნი დიდნი და მცირენი ვიდრე რვაასამდისინ. და უკანასკნელ მხცოვანებისა ესა გარდაიკვალა.

ტ რ ი ფ ი ლ ე ა რ ხ ი მ ა ნ დ რ ი ტ ი ს ა თ მ ი ს

ტრიფილე მღვდელმონოზონი. ესეცა იყო აღზრდილი ანტონისავე კათოლიკოზისა. ესე იყო სწავლულ ფილოსოფიისა ხელოვნებასა შინა და კარგი ღრამმატიკოსი, საღმრთო წერილსა შინა ზედმიწევნილი; მოქამნეთა და ეკკლესიისა წიგნთა წარმკითხველთა შორის უპირველესი, ჭვითარცა სიმარჯვითა ენისათა, ეგრეთვე გამოღებითა ლექსთა და განრკვევითა სიტყვათათა სრული. კანანახობასა შინა უპირველესი; მწერალი უცხო და ჩქარი, რომელ ოდეს მოიცალის ეკკლესიის მსახურებისაგან, არა დაუტევებდის საღმრთოთა წერილთა და ისტორიათა წერასა, რომელმანც გარდაწერნა წიგნნი ვიდრე ხუთასსა ზედა უმეტესნი. და უკანასკნელ მიიღო არხიმანდრიტობა მეორისა კათოლიკოზისა ანტონისაგან. და მოხუცებულობითა იქმნა ბრმა, გარნა ყოველთა დღესასწაულებთა შორის თვით ზეპირ უკანანახებდის დასდებელთა მის დღისათა, ვინაჲდგან აქენდა ჩვეულება ესგვარ მსახურებისა ეკკლესიებთა.

გ ა მ ა ლ ი ე ლ ო ს - ყ ო ფ ი ლ ი ს ა თ მ ი ს , მ ღ მ დ ე ლ - მ ო ნ ო ზ ო ნ ი ს ა დ ა მ მ რ ე ა რ ჭ ი მ ა ნ დ რ ი ტ ა დ დ ბ ღ ი ნ ე მ გ უ ლ ი ს ა

გამალიელ ოს-ყოფილი არქიმანდრიტი. ესეცა იყო კათოლიკოზისავე ანტონისაგან აღზრდილი, წერილთა და გალობაკთა შინა გამოცდილი და არიხმატიკოსი, და მონოზონებითაცა არგი, მწერალი უცხო, რომელმანც მრავალნი წერილნი საღმრთონი და საერონი გარდასწერნა ვიდრე სამასამდისინ. ამან კეთილად იღვაწა იკორთის მონასტრისა შთავარ-ანგელოსთ ეკკლესიისათვის. და ესრეთ შრომინთა ატარებდს დროსა თვისსა.

არქიმანდრიტის ნოუზიტი ოხ-ჟოფილისათვის

ესე ნოუფიტე ოს-ყოფილი აღზარდა ყრმა მთავარეპისკოპოსმან წერილთა შინა და მერე მიიღო რიცხვთა შინა ბერებთასა ანტონი კათოლიკოზმან. ესე არს შესადარი ზემოხსენებულის ტრიფილესი, ვითარცა მოკამნობითა, ეგრეთვე ეკლესიის წერილთა წარკითხვითა, მწერლობითაცა ქებული და მონოზონებითაც სრული. ამან მიიღო მეორე ანტონი კათოლიკოზისაგან არქიმანდრიტობა, და აწ მსახურებს მას და სცხოვრებს მისთანა განუშორებლად.

გერასიმე მღვდელ-მონაზონი ტაბილ- მგალოზელისათვის

გერასიმე იმერეთისა ქვეყნიდამ მოსრული ძმითურთ თვისით ოთარათი, ესე სცხოვრებდა პირველ რაჭის ერისთვებთან და მერე დაშთა ანტონი კათოლიკოზთან, რომელმანცა მიიღო რიცხვთა შინა ბერებთა თვისთათა. ესე იყო ფრიად სწავლული გალობასა შინა, რომელმან უწყოდა ვიდრე ხუთასი უკვე „ქრელი“, რომელსა თქვენ უწოდთ კონცერტსა. იყო უცხო მთქმელი და მსმენელთა ყურისა მშოვნელი. ამან აღზარდნა მრავალნი შევირდნი გალობასა შინა და გაამრავლა ქართველთა შორის გალობაჲ; რომელიცა იყვნენ უფრორე ჩინებულნი მოწაფენი მისხი მგალობლობითა, სახელდობ: კვალია-შვილი სოლომონ, დირბელი გიორგი, ლეონტი სოლაღაშვილი, ქარუმძე იოანე და ძმისწული მისი, და სხვანიცა მრავალნი მოწაფენი. და ამა მასწავლელობასა შინა დაშვრა ესე და ძმა მისი ოთარა ვიდრე ორმეოცი წელი, და უკანასკნელ დაიდგინა არქიმანდრიტად მეორე კათოლიკოზის ანტონისაგან.

ღერვასი სამთავნელისათვის

ღერვასი მაქავარიანი, სამთავნელი. ესეცა იყო აღზარდილი კათოლიკოზის ანტონისაგან, მთავარდიაკვნობასა შინა პირველ ქებული და უკანასკნელ მიიღო არხიერობაჲ. ესე არს

ტიბიკონთა შინა გამოცდილი და მშენიერი ცერემონიოსი, უცხოდ რიგზედ შემწირველი, სტუმართმოყვარე და ეკლესიათა თვისთა მოღვაწე, და თქვენ მიერცა პატივცემული.

გ ა ბ რ ი ე ლ ჯ ვ ა რ ი ს ' შ ა შ ი ს ღ ე კ ა ნ ო ზ ი ს ა თ შ ი ს

ესე გაბრიელცა იყო კათოლიკოზისა ანტონისა მოწაფეთა რიცხეთაგანი, რომელმანც ზედმიწევნით ისწავლა ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველება. არს კარგი ნწერალი და მოქადაგე კეთილი, ზნეთსწავლულებასა შინაცა გამოცდილი და კეთილი მოღვაწე ეკლესიისა თვისისა.

ზ ა ძ ა რ ი ა მ ო ძ ლ ვ ა რ - ყ ო ზ ი ლ ი ს ა, გ ა ბ ა შ ვ ი ლ ი ს ა თ შ ი ს

ზაქარია გაბაშვილი მღვდელი. ესე იყო ძველთა ფილოსოფიისა სწავლათა შინა გამოცდილი და ღვთისმეტყველებასაცა მიწევნილი, მშენიერი რიტორი და უცხო მოქადაგე. ამან იღვაწა ხიზიყსა შინა ქადაგებითა, რომელთა შორის შევიდა მცირედ ლეკიანობა, და მალე მოაქცივნა იგინი. ესე იყო მშენიერი მწერალი და მთხზველი მაღალსა ფრასსა ზედა, უცხო პიტიკოსი და მღვდელობითა სრული, რომელიცა იქმნა მეფეთა მოძღვარიცა. ხოლო უკანასკნელ მცირე რამ სანდუ-რავისათვის ანტონის კათოლიკოზისა და თვისგან წარმოვიდა როსიად, და მერე მოვიდა იმერეთს და მუნ განისვენა.

გ ლ ა ხ ა ნ ა თ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ა თ შ ი ს

გლახა ნათისშვილი იყო დიაკვანი მეფის კარის საყდრისა, ფილოსოფიასა და ღვთისმეტყველებასა შინა სრული და უცხო მოქადაგე და დიდი რიტორი, სომხურსა ენასა ზედმიწევნილი, რომელმანც გარდმოიღო სომხურისა ენისაგან სვიმეონ ჯუღელ ფილოსოფოსისაგან, შემოკლებული „კავშირი“, პროკლეს მიერ ქმნილი ღვთისმეტყველება. და შეთხზა ამა ნათისშვილმან მაღალსა, ქართულსა ენასა ზედა სასკოლო სასწავლებად. და სხვანიცა წერილნი გადმოსთარგმნა. და ესრეთ აღასრულნა წეღნი თვისნი.

თვის მამისა ტიმოთე ეპისკოპოსისა, მჩინთათ გვარისა

ტიმოთე ეპისკოპოსი ერისავთ გვარისა, თავადი, კაცი მეცნიერი. წარვიდა ტფილისილამ და მივიდა სტანბოლს. სულთანმან კარგად მიიღო და უბოძა თხოვისაებრ მისისა ფარმანი მოსალოცველად წმინდათა აღგილთა. და ესე წარვიდა მუნით და მოილოცა იერუსალიმი და გარემოს მისა წმინდანი აღგილნი. და მივიდა ათონისა მთასა შინა და მუნცა მოილოცნა წმინდანი მონასტერნი. და სადაცა რაჟ იხილა, ყოველივე აღწერა კეთილად და მშვენიერად, რომელსა უწოდა წიგნსა მას „ტიმოთიანი“. და სხვანიცა სწავლანი შესძინა წიგნსა მას შინა. და კვალად მოვიდავე ქართლსა შინა და კეთილისა ცხოვრებითა განელო წელნი თვისნი.

თვის გერმანე ტფილელი, რომელი იყო პირველ დავით-გარეჯის წინამძღვარი

გერმანე ტფილელი, რომელიცა სიყრმიდგან თვისით აღიზარდა მონასტერსა შინა ესრეთ მცირე ყრმა, რომელ ოდეს წარმოგზავნეს მონასტერს მამათა სოფელსა შინა მოსარეწველად მოწყალეებისათვის ერთაგან, მხილველმან დედაკაცებთამან იკითხა, თუ ვინა არიან ესენი, რომელ პირველ ხილვასავე განკვირებულ იყო, ვინაჲდგან არა უწყოდა სახეჲ დედათა. ამან კეთილად იღვაწა მონასტრისათვის. იყო ფრიად სიწმინდის მოყვარე და მეცნიერი, უცხო დიალიქტიკოსი, მამათ ცხოვრების წერილთა ზედმიწევნილი. უკანასკნელ მეფემან ირაკლი იძულებით დადგინებულყო ტფილელად ტფილისსა შინა. და კეთილად იღვაწა ეკლესიისათვის და მრავალნიცა განსწავლნა სამღვდელოდ. და ესრეთ სიწმინდით გარდავლნო წელნი თვისნი.

მ ფ თ ვ ი მ ი წ ი ნ ა მ ძ ჳ რ ი ს ა თ ვ ი ს

ეფთვიმი წინამძღვარი წმინდის ნათლისმცემლის მონასტრისა, კაცი ფილოსოფოსი და ღვთისმეტყველი, სათნოებათა ზედა უცხო მოქადაგე. ამან ფრიად იღვაწა მონასტრისათვის და აღაშენა სოფელი ხაშში, რომელიც იყო ქსნის-ერისთავთა ლექთა მოყვანის მიზეზით დამწვარი; აღუშენა უცხო ვენახი, და წისქვილნი, რომელიც აწ განუყიდა თეოფილაქთემ, თქვენგან დადგინებულმან. ამან მრავალი შემატა მონასტერსა, ვითარცა ნივთნი, ეგრეთვე მამულნიცა. და ესე იყო ფრიად მემარხულე და მლოცაფი და თითქმის სასწაულისა მოქმედებასა შინაცა მიწვენილი და სხვებ სტუმართმოყვარე. და ესრეთ დაასრულა ცხოვრებაჲ თვისი, და ამანაც ასწავა რაოდენთამე მოწაფეთა ფილოსოფია და ღვთისმეტყველებაჲ.

თ ო მ ა წ ი ნ ა მ ძ ჳ რ ი ს ა თ ვ ი ს

თომა დავით-გარეჯისა წინამძღვარი და გვართ გარსევანა-შვილი. ესე იყო საღმრთოსა წერილსა შინა გამოცდილი და მგალობელი სრულა. ამან აღზარდნა სამღვდელოდ სწავლასა შინა ვიდრე ასორმეოცდა ათამდის სულნი, რომელნიცა მისსავე დროსა შინა დაიდგინნენ დიაკვნად და მღვდელებად. ხოლო ერისკაცნიცა მრავალნი იქმნენ მის მიერ განსწავლულ, ვითარცა წერილთა შინა, ეგრეთვე გალობათა. და უკანასკნელ დაიდგინა მეთეთაგან წინამძღვრად დავით-გარეჯის მონასტრისა. და მუნცა იღვაწა მხცოვანებასა შინა თვისსა, და მწყსიდა კეთილად. და ესრეთ გარდავლნო ღღენი ცხოვრებისა თვისისანი.

თ ვ ი ს ი ო ა ნ ე წ ი რ კ ნ ე ლ ი ს ა, ქ ა რ უ მ ი ძ მ ს ი

იოანე წირქნელ ეპისკოპოსისა, ქარუმიძისა. ესე აღიზარდა გარესჯის მონასტერსა შინა სიყრმიდგან და ისწავა მუნ ფილოსოფია და სხვანი სწავლანი. იყო მშვენიერი მოუბარი და მამათ ცხოვრებისა მკოდნე. ამან აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი და მათ შორის იოანე ოსყოფილი, რომელმანც მიიღო ფილოსოფია და სთარგმნა ოსთა ენათა ზედა კონდაკი და ლრცვანი; და მრავალნიცა დაიმოწაფნა, და პატივიცა მიიღო თქვენგან.

მცირე ისაკ ისაკიანათვის

მცირე ისაკ, რომელსა ქართველნი პატარა ისაკად სახელსდებენ. ესე იყო მეცნიერი კაცი და მშვენიერი მესტიხე და კარგი მწერალი, რომელმანც კეთილად განატარა ცხოვრება თვისი.

ლევონტი სოლაღაშვილისათვის

მღვდელ-მონოზონი ლევონტი სოლაღაშვილი. ესე იყო საფილოსოფოსოსა სწავლასა შინა გამოცდილი და მგალობლობასა შინა პირველი მგალობელი, რომელმან უწყოდა ვიდრე ხუთასამდის „ქრელი“ და სხვანი გალობანი. ამან განსწავლნა მრავალნი მგალობელნი და კეთილად განვლო წელნი თვისნი.

სიონის დეკანოზის ნიკოლაოზისათვის

სიონის დეკანოზი ყ[ო]ინისძე იყო საღმრთო წერილში გამოცდილი, ხუცურის ხელის მწერლობაში პირველი, რომელ ჯერეთ არვინ ყოფილა წმისთანა მშვენიერის ხელის მწერალი, ვითარცა ესე, და აგრეთვე ხელჩამრთველი მშვენიერად. ამან გარდასწერნა მრავალნი საღმრთო წერილნი. და ამან აღწერა ერთისა კალამითა მთელი კონდაკი, სამღვდლო მსახურებაში სახმარი, რომელსა მეორე კალამი წერაში არ უხმარია, და არცა იგი კალამი ხელმეორედ გამოუქრია. ამან დია პატროსნებით იცხოვრა, და უყვარდათ მეფეთაცა. და ესრეთ დაასრულა წელნი თვისნი.

ზაქარია წირქნელ მკისკოკოსისათვის და მერე ამბროსად წოდებულისა

ესე ზაქარია, ზედწოდებით ამბროსი, ძმა იყო ზემოხსენებულისა ნიკოლაოზ დეკანოზისა. იყო მეცნიერი საღმრთო წერილსა შინა გამოცდილი, კვლად უცხო მწერალი, ვითარცა ხუცურისა, ეგრეთვე მხედრულის ხელისა. ამანაც მრავალნი საღმრთო წერილნი და ისტორიები გარდასწერნა. ესე იყო კარგი პიიტიკოსი, მუსიკოსი და სრული მგალობელი. ამან

აღზარდნა რაოდენიშე მოწაფენი. და უკანასკნელ მეფემან ირაკ-
ლი დაადგინა მწყემსმთავრად ნეკრესის ეკკლესიისა ნეკრესე-
ლად, და მუნცა იღვაწა კეთილად

დოსითეოს ნეკრესელ ეპისკოპოსისათვის

ნეკრესელი დოსითეოს ჩერქეზისშვილი. კაცი მეცნიერი და
ღვთისმეტყველებისაჲც მკოდნე. ამან უწყოდა სომეხთა ენა კე-
თილად, რომელმანცა გარდმოიღო სომეხთა ენისაგან მიხი-
თარ ბრძნისა რიტორება მშვენიერ ენაზედ. ესე ვითარცა მო-
ნოზონებასა შინა, ეგრეთვე ერისკაცულთაცა შინა გამოცდილ
იყო, რომელ ქამსა მტრიანობისა და ომიანობისასა ყოველთ-
ვის ამხნობდის ერთა და კეთილისა რჩევითა თვისითა კარგად
წარემართევედის საქმეთა. და ესრეთ მოხუცებულობისა ქამსა
დაასრულა ცხოვრება თვისი.

თვის იოანე ნინოწმინდელისა, ჯანდღირის შვილისა

იოანე ნინოწმინდელი, ჯანდღირის შვილი. ესე იყო სწავ-
ლული კაცი, მეცნიერი და სრული მგალობელი. ამან სწავლა-
სა და მგალობლობასა შინა აღზარდა მეფე ირაკლი და სხვა-
ნიცა თავადნი. და კეთილადცა იღვაწა ეკკლესიისათვის თვი-
სისა, და ესრეთ გარდავლნო წელნი თვისნი.

ისაკ კანდელაკი, ხუცესი სიონისაჲ

ისაკ ხუცეს-კანდელაკი. ესე იყო საღმრთო წერილსა შინა
გამოცდილი, მოკამნეთა შორის ჩინებული და ხუცურისა წე-
რასა შინაცა ქებული, მგალობლობითა სრული, რომელმანც
იცოდა „ქრელი“ ვიდრე ათასამდის. ამან მრავალთა ასწავლა
გალობა, აქვნდა პატივი მეფეთაგანცა და კეთილად განიტარნა
ღღენი თვისნი.

ნიკოლაოზ გაბაშვილისათვის

ნიკოლაოზ ხუცესი გაბაშვილი იყო სამეცნიეროსა სწავლასა შინა გამოცდილი, კარგი მოქადაგე და შესხმათა შემთხვევლი. ესე უფრორე სცხოვრებდა იმერეთს შინა და აქვნდა პატივი მეფისაგან. ამანაც აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი და კეთილად განატარა ცხოვრება თვისი.

ნიკოლაოზ ბიჭიაშვილისა ქახისა, დემიანოზისათვის

ნიკოლაოზ კახი ბიჭიაშვილი. ესე იყო თანაშეზრდილი მეფისა ირაკლისა, იყო მეცნიერი და კარგი რიტორი, უცხო მოქადაგე, რომელმანც მრავალი ქადაგება გამოთქვა. ესე იყო მცხეთის დემიანოზობის ხარისხით. გარნა მარადის მსახურებდა მეფეთა კარისა ეკლესიასა შინა, აგრეთვე საქვეყნო სარგებელთა რჩევათაცა შინა მრავალგზის დაესწრობოდის მეფესთან; რომელსაცა აქვნდა მაღლი კარგ. უბნობითა თნებად მსმენელთადმი, და კარგთაცა შაზრებთა იყო მომპოებელ.

ალექსის შვილნი მწერალ-მგალობელნი, სახელდოზ:

ალექსი დემიანოზი ანჩიხატისა. ესე იყო მეცნიერი კაცი, მოძღვარი სულიერი ანტონი კათოლიკოზისა, მწერალი ხუცურისა და მხედრულისა, რომელიცა ღირს ქებისა არს ნაწერებისგან. ამან მრავალნი საღმრთო წერილნი და ისტორიანი გარდასწერნა. და ამან კეთილად აღზარდნა შვილნი თვისნი გიორგი, სოლომონ და დავით, რომელთაცა ასწავლნა სამეცნიერო წერილნი, საღმრთონი და მგალობლობაცა. ამათაც ისწავეს ხუცურისა და მხედრულისა წერა, გარნა მხედრულის წერასა შინა ჯერეთცა არც ძველად და არც ახლად არეინ თქმულან უკეთეს ამათსა, და მეტადრე სოლომონ დემიანოზისა; ეგრეთვე ძენი ამათნი: მიქელ გიორგის შვილი; დიმიტრი, იოელ და ტარასი სოლომონის შვილნი, პირველნი მწერალნი მხედრულისა ხელისა, ხოლო მგალობლობასა შინა სრული იოელ, და კეთილადცა სწავლულნი სცხოვრობენ ჯერეთცა.

იასტოხ მრასტიხშვილი, ანდრონიკის გვარი

ესე იასტოხ ანდრონიკეშვილი აღიზარდა კათოლიკოზის ან-
ტონის კრებულთა შორის. ამას ასწავა ფილოსოფია და ლეთის-
მეტყველება ვარლამ ეპისკოპოსმან, ერისთვის შვილმან. ესე
არს მონოზონობაში კარგი და განმმარტებელი საღმრთოთა
და საფილოსოფოსთა წერილთა კეთილად. ამანვე აღზარდა
სხვანიცა მოწაფენი; ხოლო მოწაფეთა მათ შორის იოანე,
მღვდელი კალოუზნისა, უწარჩინებულეს იქმნა სხვათა ზედა,
რომელიცა აწ თქვენგან დადგინებულ არს მოძღვრად სკო-
ლასა შინა ქართველთასა. და აგრეთვე ასწავა ფილოსოფია
გიორგი ალაბაბაშვილს და იოანე ყულარაღასის-შვილს.

ნიკოლოზ ხელაშვილისა ქახისათვის

ნიკოლოზ ხელაშვილი ქახი აღზარდა დავით ალექსისშვილ-
მან სწავლასა შინა. ესე არს ახალთა ფილოსოფიათა სწავლა-
სა შინა გამოცდილი და სადოღმატიკოსისაცა, მგალობლობა-
სა შინაცა კარგი, რომელ მამა ამისი გიორგი ქახურსა გა-
ლობასა შინა იყო პირველი, რომელმან ასწავა შვილსა ამას
თვისსა. და აწ ესე არს მოძღვრად საქართველოსა სკოლასა
შინა ნაცვლად ზემოხსენებულისა იოანე მღვდლისა.

ეგნატი ონისიმის ძის მარტყოფი- სათვის

ეგნატი, მღვდელი კარის ეკლესიისა წმინდის გიორგისა,
ონისიმესძე მარტყოფელისა, აწ იოსელიანად გვარ-მიღებულისა.
ესე მცირე მეფემან მეთათამეტემან გიორგი თვისსა ბატონის-
შვილობასა შინა აღაზრდევინა სწავლასა შინა საფილოსოფო-
სოსა და საღვთისმეტყველოსა; ასწავებინა ენაჲ სომხური ტერ-
დავითას, კაცსა მეცნიერსა, რომელმანც უცხოოდ მიიღო სწავ-
ლა და ენა სომეხთა ზედმიწევნით. ვითარცა არს ესე ფილო-
სოფიასა და საღმრთოსა წერილსა შინა გამოცდილი, ეგრეთ-
ვე უცხო რიტორი, მშვენიერ მოუბარი და კარგი წარმკით-
ხველი წერილთა. ამას ასწავა ახსნით მზექაბუჯ ორბელიანმან
დამასკელის წიგნი და პროკლე კონსტანტინეპოლის მთავარ

ეპისკოპოსისაგან ქმნილი ღვთისმეტყველება, „კავშირად“ წოდებული, და სხვანიცა ღრმანი წერილნი. და აწ სცხოვრებს ესეცა დროსა ამას შინა უქმად.

იოანე ლარაძის დეკანოზისათვის

იოანე მღვდელი ლარაძე. ესე აღზარდა საფილოსოფოსოსა სწავლასა შინა მზექაბუჯ ორბელიანმან. ესე იოანე იყო მშვენიერი მწერალი და კარგი დიალიქტიკოსი. ამან შემდგომად მამისა თვისისა, გიორგი ხარების ეკლესიის დეკანოზისა, მიიღო ადგილი მისი და კეთილად იღვაწა საყდრისა მისთვის. და ესრეთ განელნო წელნი თვისნი.

ზაქარია ლალახანაშვილისათვის, ხუცისა

ზაქარია ლალახანაშვილი, ხუცესი. ესე არს არაგვის ერისთავთაგანი მხევლისაგან. ესე აღაზრდევინა მეფემან ირაკლი სწავლასა შინა, მიიღო სწავლა კეთილად და ენაცა სომხური. მოქადაგობასა შინაცა აქვს ნაწილი. და აწ თქვენგან განწესებულია კახეთს სკოლასა შინა მოძღვრად.

სხვანი მოწაფენი დავით აღმაშენებლისათვის

აღექსიშვილმან დავით თელავის ქალაქის სკოლასა შინა აღზარდნა ვიდრე სული ოცდაათამდის, ხოლო მათ შორის: ბერი ნიკიფორე მიქელისშვილი; ხირსელაშვილი, ალავერდის დეკანოზის შვილი; ქობულოვის შვილები—სოლომონ, გეგენა და ოთარ; მუხრან-ბატონისშვილი სვიმონის ძე; ლალიხანიშვილი ვასილი და სხვანი, რომელთა მიიღეს სწავლა აზნაურებითი კეთილად, და ისტორია, და ხელწერილთა წერა.—მხედრულ-ხუცურისა დია მშვენიერ, და სხვებ სიბრძნითაცა ქებულნი გამოვიდნენ.

ერისკაცთა ჩვენის დროსათა მეცნიერთა იოანე ორბელიანისათვის

იოანე მდივანბეგი, ორბელიანი, კაცი სიბრძნესა შინა აღზარდილი, რომელმან უწყოდა ზედმიწევნით ფილოსოფია და

ღვთისმეტყველება. იყო ვარსკვლავთმრიცხველი, ფიზიკოსი და არიხმატიკოსი; უწყოდა ბუნების ისტორია და იყო უცხო რიტორი. გარნა უქმე ქმნეს სწავლანი ესე, ვინაჲდგან მიიღო ლათინთ სარწმუნოება. ესე იყო ფრიად გონებამახვილი ესრეთ, რომელ ოდესმცოვანებისა გამო თვალთაგან მოკლებულ იქმნა და ვერაიასა ხედვიდა, მაშინც ყოველთა წერილთა ძალედვა განმარტებად.

მ ზ ე ბ ა ბ უ კ ო რ ბ ე ლ ი ა ნ მ ს ა ჯ უ ლ ი ს ა თ ვ ი ს

მზექაბუკ ორბელიანი, კაცი შესახედავით მსგავსი ესოპესი, და ძველთა ფილოსოფიათა ზედმიწევნილი, ღვთისმეტყველებასა შინა გამოცდილი; და პაექრობასა შინა მარჯვე, აგრეთვე ხუმარსიტყვაობასა შინა მარჯვე და პასუხისა უცხოდ მიმგები, მესტიხეობასა შინაცა ქებული, და მსაჯულობისა საქმეთაცა შინა გამოცდილი. ამან აღზარდა რაოდენიმე მოწაფენი. ამანვე სთარგმნა ძველი საფილოსოფოსო წიგნი, „პერიარმენიად“ წოდებული, სომხურისა ენისაგან. ესე იყო მეფეთაგან მიჩნეულ, რომელიცა შეაქცევდის ხუმარსიტყვაობითა, რომლისა ანგდოტნი მრავალნი, მისგან ნათქვამნი, უწყიან ქართველთა.

ი ა ს ე მ დ ი ვ ა ნ - მ ს ა ჯ უ ლ ი ს ა თ ვ ი ს

ესე იასე ოსრსძე იყო სწავლული კაცი და ქართულსა ისტორიასა შინა გამოცდილი და ზედმიწევნით მცოდნე. ამას უცხო მადლი აქენდა მწერლობისა, და ქმნა ქართველთ ზნეთა სწავლულეებისა წიგნი. იყო კარგი პიტიკოსი და ზრდილობასა შინა მოსაწონი.

ს ო ლ ო მ ო ნ ლ ი ვ ა ნ ი ძ ე მ დ ი ვ ნ ი ს ა თ ვ ი ს

სოლომონ იყო გვარით ლეკთაგანი, და ამან მიიღო ჯილდოდ თავადობა და გვარი მეორისა მეფისა ირაკლისაგან, ვინაჲდგან ესე სოლომონ დაიჭრა ბრძოლასა შინა ერეენისასა მეფისა წინაშე. ესე იყო გონებამახვილი, წერილთა შინა გამოცდილი, სიტყვა-მარჯვე და საქმისა წერათა შინაცა კარგი.

უკანასკნელ ოდეს აღდგა (sic) საქართველოსა შინა მეფობა, წარვიდა იმერეთს მეფისა სოლომონისა თანა და მსახურა მას ძალისაძებრ თვისისა, და გარდაჰყვა ოსმალს ქვეყანასა შინა და მუნ სნეულებითა გარდიცვალა.

ბესარიონ გაბაშვილისათვის.

ბესარიონ გაბაშვილი იყო მეცნიერებასა შინა გამოცდილი და უცხო პიტიკოს-მოშაირე, მსგავსი რუსთაველისა, რომელმანც მრავალნი საამო შაირნი დასწერა სპარსთა ხმათა ზედა სამღერელი ქართულისა ენითა, და აგრეთვე სხვანიცა ლექსნი. მოუთხრობდენ ამისთვის, რომელ სცოდნოდეს ზეპირად მთლად ლექსიკონი ქართული. აგრეთვე ამის შემდეგნი მოსტიხენი არიან დავით ჯიმშერისძე ჩოლაყაშვილი, პეტრე ლარაძე, რომელმან აღწერა ხელახლად „დილარიანი“ და შეაწყო თვისით, ხორგვაშვილი თეოდორე, იოსებ პაპა-მუშრიბისშვილი, ბარამ ბარათაშვილი და სხვანი ახალნი ყმაწვილნი კაცი ქართველნი და სომეხნიცა.

ტფილისსა შინა სომეხნი მეცნიერნი. ზაქარია ვართაპეტ მადინაშვილისათვის

ესე ზაქარია მადინაშვილი ვართაპეტი იყო ზედმიწევნილი ფილოსოფოს-ღვთისმეტყველი და მკურნალობისა ხელოვნებისა მეცნავე. ამან ასწავა მრავალთა ქართველთა და სომეხთა საფილოსოფოსო წერილნი; და ამან განუმარტნა კავშირი ღვთისმეტყველებითი, პორფირის ფილოსოფოსის ხუთი ხმა და საზღერისა წიგნი დავით, უძლეველისა ფილოსოფოსის მიერ ქმნილი, სხვათა და სხვათა მოწაფეთა, და ამით განანათლნა მრავალნი.

ტერ-შილიკვისათვის

ესე იყო ზედმიწევნილი ფილოსოფოსი, მსგავსი ზემოხსენებულისა ვართაპეტისა. ამანაც მრავალნი მოწაფენი განსწავლნა და შეეწია რაოდენთამე წიგნთა თარგმანებათა შინა კათოლიკოზს ანტონის პირველსა.

ტერ-პეტროზასათვის

ტერ-პეტროზაც იყო მსგავსი ამა ზემომოხსენებულთა და მთარგმნელობასა შინაცა კარგი, რომელმან მსახურა ამანაც კათოლიკოზს ანტონის თარგმანებასა შინა წიგნთასა. აგრეთვე არიან კარგნი მთარგმნელნი სომხურისა ენისაგან ქართულად და კარგნი ღრამატიკოს-დიალიქტიკოსნი: ტერ-დავითა და ტერ სამოელ.

რომელთაჲმ თავადთა დროსა მიჴისა თემიშურაჴისა და ირაქლისასა

იმსემქსენის-მარისთავი ბიბილური-სათვის

ესე იესე იყო კარგი შაირთა შემთხვეელი. ამან ქმნა აკოლოთია წმინდათა მოწამეთა. შალვა და ელიზბარისა. ესე იყო სწავლის-მოყვარე, გარნა ამასთანაც აქვენდა დიდების მოყვარება.

დიმიტრი ორბელიანისათვის

დიმიტრი ორბელიანი იყო დროსა ვახტანგ მეფისასა წინათ, მეცნიერი კაცი და შაირთა კარგად შემთხვეელი, გარნა უფრორე შრავალნი ამოა შაირნი გამოსთქვენა, ვიდრე სასარგებლონი.

ვახტანგ ორბელიანისათვის

ვახტანგ ორბელიანი. ესე იყო საფილოსოფოსოთა და საღმრთოთა წერილთა შინა ზედმიწევნილი; უცხო მესტიხე და მშვენიერი, მსგავსად ძველთა, და კარგი ანბანთ-ქებისა შემაწყობელი. ამან ასწავა რაოდენიმე სწავლისა წერილნი ანტონის კათოლიკოზსა სიყრმესა შინა მისსა.

ვახუშტი ბუჭისათვის ბაგრატიონისა

ვახუშტი, ბუში ბაგრატიონთა, აღზარდა ვახტანგ მეფემან მოსკოვსა შინა, და იყო კარგი მეცნიერ. ამან განავრცულა.

ქართლის ისტორია და აღწერა კარგად, აგრეთვე მეფეთა შთამამავლობანიცა; გარნა ვინაიდგან გამოძებულ იქმნა კახთა მეფეთაგან, ამისათვის ისტორიასა შინა, თვისსა მიერ ქმნილსა შურითა მოუთხრობს საქმეთა მათთა შეწევნითა ცხვირ-მოქრილისა, ორგულობასა ზედა მეფისასა, ამილახვისშვილისა. და ამისთვის ზრახვენ ქართველნი და არა-ქეშმარიტს ისტორიად რაცხვენ, ვინაჲდგან შურითა მეფეთა და მრავალთა თავადთა აუგნი დაწერა.

დიმიტრი ციციის შვილისათვის

დიმიტრი ციციისშვილი აღიზარდა მოსკოვს სასწავლებელსა შინა. ამან მიიღო უცხოოდ სხვადასხვა ენათა სწავლანი და საფილოსოფოსო ხელოვნება, ისწავა მბთემათიკა და სთარგმნა ქართულად ლეომეტრია და სხვებთაცა შეეწია თარგმანებასა ზედა წიგნთასა ქართველთა.

დიმიტრი ბაგრატიონისათვის

დიმიტრი ბაგრატიონი, შვილიშვილი იესე მეფისა მხეველისაგან, ორგულებისათვის გამოძებული. ესე მოვიდა მოსკოვს, იწავა რუსული. არის კარგი მთარგმნელი, რომელმანც სთარგმნა რაოდენიმე წიგნნი, და არს კარგი მესტიხე, რომელმანც აღწერა შაირად წმინდის დედოფლის ქეთევანის ცხოვრება.

ანდრონიკეშვილი პაატასათვის

ანდრონიკეშვილი პაატა ეს მცირე ყრმა აღაზრდევინა ბიძამან მისმან ყოვლადსამღვდელო აღავერდელმან მოსკოვსა შინა. მიიღო სწავლა რუსულისა ენისა და ქართულისა, ისწავა მათემათიკა, მხაზველობა, არტელარია და ფორთეფიკაცია. მერე მოვიდა ქართლსა, მიიღო მეფემან ირაკლი პატივითა და უბოძა თოფჩიბაშობა. ამან განაწყო კეთილად თოფხანა და ჩამოასხა სხვადასხვაგვარი ზარბაზნები. განსწავლნა თოფჩნი ვიდრე ორასამდის და სხვათაცა ასწავა ხელოვნება თვისი. და ესრეთ მსახურებითა მამულისათა განვლნო წელნი თვისნი.

[ზ ა ბ რ ი ე ლ ს ო მ ხ ი ს ა თ ვ ი ს].

შემდგომად ამისა დაიდგინა გაბრიელ სომეხი, ამანაც კარგად იცოდა არტელარია. და ესე ძმითურთ თვისით შეფისა ირაკლისა წინაშე დაიხოცნენ აღამამათ ხანისა ბრძოლასა შინა. და მერე განწესდა მოსამსახურედ არტელარიისა გეურქალა, ნასწავლი მოსკოვს. და ამანაც კარგა უწყოდან ვითარცა არტელარია, ეგრეთვე ექიმობაცა.

ა თ ა ნ ა ს ე თ ა რ ხ ნ ი ს შ ვ ი ლ ი ს ა, ქ ა ვ თ ი ს [ხ ვ ვ ი ს] მ ო ნ ა ს ტ რ ი ს წ ი ნ ა მ ძ ლ შ რ ი ს ა თ ვ ი ს

ესე ათანასე თარხნისშვილი თუმცა არა იყო დია სწავლულ, გარნა სიმხნითა იყო სრული. ამან დიდად იღვაწა ქვაბთახევის მონასტრისათვის, ლანგ-თემურის მიერ შემუსვრილისა. აღაშენა ნაოხარი სოფელი კავთისხევი, ბრძოდა ძლიერად ლეკისა ჯართა, რომელმანც მრავალჯერ გაიმარჯვა მათ ზედა, და სხვანიცა ერნი მცხოვრებნი გაღმა. მხარსა შინა განამხნო და განამტკიცნა; აქენდა პატივი მეფის ირაკლისა და მეფის გიორგისაგან, და დღე და ღამე იყო მზრუნველ ერთათვის თვისთა. და ესრეთ კეთილად განელო ცხოვრება თვისი.

დ ო ს ი თ ე ო ს ფ ი ც ხ ე ლ ა უ რ ი ს ა თ ვ ი ს, ქ ა ვ თ ი ს ხ ვ ვ ი ს ა რ ქ ი მ ა ნ დ რ ი ტ ი ს ა

შემდგომად ათანასისა დაიდგინა დოსითეოს ფიცხელაური არქიმანდრიტად ქვაბთახევის მონასტრისა. ესე არს წერილთა შინა გამოცდილი და უბნობათა შინა რიტორი. ამანაც იღვაწა მსგავსად პირველისა და განაახლა ხელახლად მონასტერი და დაადგინა ბერები. ამანვე აღუშენა კარგი წისკვილი გორსა შინა და განუმრავლა შემოსავალი მონასტერსა; და მერე თანამოყვა აქა ანტონი კათოლიკოზსა და თქვენ მიერ მიიღო არხიერობაჲ კავკასის მთისა. და წარსრულმან ქართლად მონათლნა რაოდენნიმე ათასნი სულნი ოსთაგან და განუწესნა მღვდელნი და კეთილად მწყსიდა ეკლესიასათა ღვთისათა.

გარნა შურიტა ქსნის-ერისთავთაგან და მუნებურისა მთავარ-
მართველისა ტიშევისაგან, კაცისა მოქრთამისა და განუძლო-
მელისაგან, სიცრუით შესმენილ იქმნა და ბრძანებითა თქვე-
ნითა მოწოდებული სცხოვრებს აწ მოსკოვსა შინა.

რ ო მ ე ლ თ ა მ ე ძ ა რ თ ვ ე ლ თ ა დ ა ი მ ე რ ი თ ი ს ა ღ . ი რ ს თ ა კ ა ტ თ ა თ ვ ი ს .

თ ვ ი ს მ ა მ ი ს ა ა ნ ტ ო ნ ი ზ ყ ო ნ დ ე ლ ი ს ა , და დ ი ა ნ ი ს ძ ი ს ა

ანტონი ჭყონდელი, დადიანის ძე. ესე იყო სწავლასა შინა
საფილოსოფოსოსა და სამღვთისმეტყველოსა შინა გამოცდი-
ლი, პირველი მოქადაგე, რომელმან აღწერა მთლად ყოველთა
დღისა წლის ქადაგება, მსგავსად მინიათისა, მშვენიერი. ამან
დროსა პირველისა მეფის სოლომონისასა დაუყო პირი ბაასსა
ზედა ლათინთა პატრსა, კაცსა მეცნიერსა და არწმუნა სული-
სა წმინდისა მხოლოდ მამისაგან გამოსვლა. და ამან კეთილად
დამწყსო ეკლესია თვისი, და მერე დაუტევა თანამღებობა
თვისი და მისცა ადგილი იგი ძმისწულსა თვისსა ბესარიონ
ჭყონდელსა.

თ ვ ი ს ღ ი რ ს ი ს ა მ ა მ ი ს ა ს ე რ ა პ ი ო ნ , ნ ა თ ლ ი ს მ ც ე მ ე ლ ი ს მ ო ნ ა ს ტ რ ი ს წ ი ნ ა მ ძ ლ ვ ა რ ი ს ა

ესე ღირსი მამა სერაპიონ იყო იმერეთით. და ესე დადგი-
ნებულ იქმნა მეფისა ირაკლისაგან წინაძძღვრად ნათლისმცე-
მელის მონასტრისა, რომელმანცა იღვაწა კეთილად. ხოლო
სიმშვიდითა და მარხვა-მართმინებითა მსგავსებდა ძველთა წმინ-
დათა მამათა. ამან მიაწია საზომსა სასწაულთ-მოქმედებისასა,
რომელ ჟამსა ამისსა იყო დიდი ლეკიანობა, და უდაბნოსა სა-
ჭიროებისათვის წარვიდა სოფელსა შინა მოსარეწველად ორი-
სა თვისისა დიაკვნებითა. და მიმავალსა გზასა ზედა დახედენ
ლეკნი ვიდრე ასოთხმოცამდინ კაცნი, და შეიპყრეს ერთი დია-
კვანი მისი. მაშინ სერაპიონ გამოისახა ჯვარი და შეუტია, ყა-
ვარჯენისა ხელში მპყრობელმან. და ოდეს ვის გარდაუქმნევ-

დის, იელტოდენ პირისაგან მისისა. და ესრეთ განარინა დიაკვანი იგი, და თვითცა მშვიდობით განვიდა, ვერლა მიმხლოებელნი ლეკნი მისდამი. ხოლო შემდგომად ლეკთა მათგან მოიწია ანბავი, რომელ ბერი იგი ოდეს ყავარჯენსა მას გარდმოგვიქნევდის, მუნიდგან გამოხდებოდის ცეცხლი შემწველი, რომლისა გამო ყოველნივე ვიქმნენით განტოლვილ. უკანასკნელ იღვაწა ფრიად და ჟამსა მხცოვანებისასა უფლისად განისვენა. და თხოვისამებრ მისისა დაფლეს ეკკლესიისა კარისა შესავალსა გარეთ ადგილსა, რათა შემავალნი დასთრგუნვიდენ ფერხით. და ესრეთ დაასრულა დღენი თვისნი. და სხვანიცა სასწაულნი ქმნა, რომელიცა არს აღწერილ ცხოვრებასა მისსა.

თვის მამისა გერმანე დაყუდებულისა

ესე გერმანე დაყუდებული იყო იმერეთით. ამან დაუტევა მშობელნი თვისნი და იქმნა მონაზონ და მარტოებით სცხოვრებდა წელ რაოდენმე მარხვითა და ლოცვითა, რომელ ყოველთვის შეინახამდის შეიდეულსა. ამას მრავალგზის ბრძვეს სულთა არაწმინდათა სხვადასხვა სახედ, გარნა ვერ უძლეს შერყევა მისი. ესეცა მიიწია სასწაულთ-მოქმედებისა მადლსა შინა, და ჰყო რაოდენნიმე სასწაულნი. და უკანასკნელ ჟამსა მხცოვანებისასა იმარხულა ორმეოცი დღე და ეზიარა წმინდასა საიდუმლოსა. და ესრეთ სული თვისი შევედრა ხელთა შინა ღვთისათა.

თვის მამისა სვიმეონ გარესჯის წინამძღვარისა

სვიმეონ წინამძღვარი დავით-გარესჯის მონასტერისა. ესე იყო სომხითელი ინაურბიძე. ამან მრავალი ღვაწლი აჩვენა მონასტრისათვის თვისისა. იყო ფრიად ღირსი და წმინდათა შორის შესარაცხი. ამან სცნა სულითა, რომელ მხედრობა მეფის თეიმურაზისა და ირაკლისა იძლეოდენ ქარელთაგან და აუწყა მეფეთა, რათა არა წარვიდენ მათზედა. გარნა არა უსმინეს და იძლიენენ მათგან. უკანასკნელ სცხოვრებდა მონას-

ტერსა შინა, რომელსა ღვთისმშობელისა ხატიცა გამოელაპარაკა. ხოლო ერთსა დღესა, ხარებობისასა, არა აქენდათ თევზი მონასტერსა მას შინა მცხოვრებთა და სწუხდენ ამისათვის. ხოლო მამა ესე ნუგეშინის-სცემდა. შემდგომად წირვისა ენებათ: რათა ესერათ სადილსა ზედა. ხოლო მამამან ამან ჰრქვა: „მცირედ მაკალეთ, შეიღწო, რათა შევიდეთ სენაკსა ჩემსა“. მაშინ ევედრა ღმერთსა მამა ესე და გამოვიდა გარე, რომელსა ელოდნენ კრებულნი. ეამსა ამას მოფრინდა პირისპირ ამათსა ორბი ერთი, რომელსა ეპყრა ფერხითა ორაგული დიდი და შთამოაგდო საშვალ მონასტრისა, რომელ ჯერეთცა ცოცხალი იყო ორაგული იგი. მაშინ ჰრქვა მამამან: „აჰა, შეიღწო, მოგივლინა თქვენ ღმერთმან ნუგეში, აღიღეთ და შეაგბეთ ეგე და მერე ვისეროთ“. რომელ ყოველნი მადლობელნი ღვთისა კრებულნი აღივსნეს სიხარულითა და ისერეს მადლობისა შემწირველთა ღვთისადმი.

ქ ა რ უ მ ი ძ ე ო ნ ო ფ რ ი ს ა თ ვ ი ს

ქარუმიძე ონოფრე იყო ერისკაცობასა შინა სამხედრო საქმისა მოყვარულ. და ამან მონასტერსა შინა ინება წარსვლად მოსალოცველად. ოდეს იხილა წმინდანი ესე აღგილნი, მაშინ წარმოსრულმან მისცა განგება სახლეულებათა თვისთა და თვით იღუმალ მოვიდა გარესჯის მონასტერსა შინა და იქმნა მონაზონ. და მერე რაოდენისამე ხანისა შემდგომად შთავიდა მღვიმესა შინა დავით-გარეჯელისასა, სადაცა ასაფლავია წმინდა იგი, და მუნ დაყუდებით სცხოვრებდა შეიღვეულისა და ორმეოცისა დღისა მარხულობითა. და ესეცა მიიწია მადლსა სასწაულთ-მოქმედებისასა, და ესრეთ სიწმინდით დაასრულა ცხოვრება თვისი.

ი ო ს მ ზ მ ო ხ მ ვ ი ს ა თ ვ ი ს

იოსებ მოხევე, მღვდელი. ესე იყო ფრიად სიწმინდის მოყვარე და მემარხულე, რომელ ყოველგან განითქვა სათნოება ამისი. ესე ნებითა ღვთისათა აღვიდა მყინვარის მთასა შინა, კაცთაგან შეუვალსა; და იხილა მუნ კარავი და აკვანი აბრაამისა მამათმთავრისა, რომელ ჯერეთცა არვინ აღსრულარს

მთასა მას, და მოართო მეფესა ირაკლის ნაპერი კარავისა მის. და ესეცა მიიწია საზომსა სასწაულთ-მოქმედებისასა და ესრეთ უფლისად დაიძინა.

თვის იოსებ კათოლიკოზისა, ხიზ- ხეულიძისა, ღირსისა მწყემსმთავრისა

იოსებ კათოლიკოზი ჯანდიერის შვილი, ხერხულიძე. ესე იყო პირველად ანტონი კათოლიკოზისა, საღმრთოთა წერილთა შინა გამოცდილი, ხოლო მონოზონებით სრული და დიდი სიწმინდის მოყვარე. ამან კეთილად დამწყსო ეკლესია თვისი და მერე დაუტევა საყდარი თვისი. და ამის ადგილს დაჯდა ანტონი პირველი კათოლიკოზად. ესე იოსებ წარვიდა კახეთს ახმეტას შინა და სცხოვრებდა მუნ ხარკაშნელისა სამყოფსა ადგილსა შინა. და იყო დიდსა ღვაწლსა და ლოცვასა შინა, რომელიცა მიიწია სასწაულისა მადლსა შინა და მრავალნი სწეულნი განკურნა, და ბრმასაც აღუხილნა თვალნი. და ესრეთ სიწმინდით მოხუცებულმან სული თვისი შევედრა ღმერთსა.

თვის ღირსთა მამათა ჯაფარიძისა და ფალვენისუმილისა

ღირსნი მამანი და განშორებულნი მარტო მცხოვრებნი არიან იმერეთს რაჭისა მთასა შინა ჯაფარიძე და ქართლსა შინა თავადი ფალვენისუმილი, მთასა ყინვარისასა თიულეთს. და ესენიც არიან მიწვენილ მადლსა სასწაულისასა და სცხოვრებენ ვითარცა პირველ განშორებულნი მამანი მარხულობითა და ლოცვითა.

სხვანი ეკლესიის მსახურნი მგალობ- ბელ მწიგნობარნი ქართლსა და იმერეთს შინა

პირველი მგალობელი ქალაქანიძე გიორგი, რომელიც იყო გურიელი და რომელმანც იცოდა „ქრელი“ ათასერთი. ამან აღზარდა მრავალნი მგალობელნი, კვალად შვილნი თვისნი. ამანვე აღზარდა მეთოდი, რაჭის ერისთავის შვილი, მდივანბეგი ქართლისა, მსგავსად მგალობლობასა შინა თვისსაებრ

სრული, იყო ჩინებული მგალობელი. იესელა კანდელაკის შვილი, ეგნატე და ლაბუა, ოქროპირი და სხვანი პირველნი მგალობელნი და კეთილად შემწყობნი ხმათანი. ხოლო ქართლსა შინა—კირილე მთავარეპისკოპოსი ციციშვილი, იოათამ მგალობელი, დიმიტრი გარსევანიშვილი, კოკია და სოლომონ, მელვინეთხუცისშვილი პაატა. ესენი საკუთრად მეფისა ირაკლისა იყვნენ მგალობელ-მწიგნობარნი. და ისწავლესცა მრავალთა; და სხვანიცა მრავალნი, რომელნიცა ყმაწვილნი კაცნი არიან.

ახლანდელნი მითროპოლიტ-ეპისკოპოსნი ძართველთა და იმერეთანი

ბოდბელი მაყაშვილი იოანე აღიზარდა ნათლისცემლის მონასტერსა შინა, და მერე მეფისა ირაკლისაგან დაიდგინა ბოდბელად. ესე გამოცდილია საღმრთოთა წერილთა შინა. ამან იღვაწა კეთილად ეკლესიასა თვისსა ზედა და აღუშენნა კარგნი შენობანი, უმუშაენა ვენახი, და კეთილად ჰმწყისს სამწყისსა თვისსა.

მსგავსად ამისავე გელათელი ევთვიმე, გურიის ერისთავის ძე, სიყრმითგან ვიდრე სიბერედმდე სიწმინდის მოყვარე, სამთა მეფეთა მსახურებელი, ესე იგი, მეფისა სოლომონისა, დავითისა და მეორე მეფის სოლომონისა, ეკლესიათა თვისთა კეთილად შემამკობელი, და მარხულობასა შინაცა ქებული. ამას რომელსამე მიზეზით მიეცა სანდურავი მეფესა თვისთა თანა და მერეთ იწყო მსახურება უმაღლესისა კარისადმი თქვენისა. გარნა შურითა ესეცა მოკლებულ იქმნა საყდრისაგან თქვენისა და მოყვანებულ აქა.

ქუთათელიცა დოსითეოს წერეთელი, კაცი პატიოსანი და სტუმართ გამსვენებელი. ესეცა დასჯილ იქმნა და განტეინულ უკრძალულებითა წამოყვანის დროს მხედართა მართებელთაგან.

მთავარეპისკოპოსი ჟიჟავაძე. კაცი ღმერთ-შემოსილი და სიწმინდითა სრული, რომელიც ყოველთვის ჰზრდის გლახაკთა ხონისა ქალაქსა შინა სხვადასხვა სენთაგან შეპყრობილთა, ვიდრე ასისა სულისა უმეტეს.

ხოლო სხვანიცა არიან მრავალ ღირსი ქებისა და ეგრეთვე

ზაქარია იმერელი, არქიმანდრიტი გელათისა, რომელიც აღ-
ზარდა სწავლასა შინა ეფთვიმე წინამძღვარმან ნათლის-მცემ-
ლის მონასტრისამან. ამან იღვაწა კეთილად, გააკეთა სტან-
ბა. ხუცური შეწევნითა ზურაბ წერეთელისა, სალთხუცესისათა;
და მრავალნი წიგნნი დაუბეჭდა იმერთა, რომელი ჯერეთ არა
ქონოდათ სტანბაჲ იმერთა. და ესეცა წარმოყვანებულ იქმნა
მცირისა მიზეზისათვის.

ახალნი მთარგმნელნი ქართულნი

მეფის ძე დავით, მირიან, ავალისშვილი, ალექსანდრე ქა-
კავაძე, გოდერძი ფირალოვი, იოანე ბაზლიძე, ჩუგუნისშვილი
გიორგი, ნიკოლაოზ ჩუგუნისშვილი და იესე მღვდელი, ძმა
ამისი, და მიხაილ ფალავანდოვი. ხოლო ასტრაბანს სემინა-
რიასა შინა აღზრდილნი: ალექსანდრე მღვდელი და დეკანოზი
ყიზლარისა პეტრიაშვილი, კახელი; ამისივე ბიძაშვილი მღვდე-
ლი ალექსი, და სტეფანე ტიმოთეშვილი, გრიგოლ მღვდე-
ლი, იოანე მღვდელი კილაშვილი, სტეფანე ამისი ძმა, და
ვასილ ამისივე ძმა. ესენი უცხოოდ ზედმიწევნილი სამეცნიე-
როთა და რუსულისა და ქართულისა ენასა ზედა მშვენიერ
შემთხზველნი, რომელთა მრავალი წიგნი გადმოიღეს ამა ყო-
ველთა მთარგმნელთა, ზემოხსენებულთა თავად აზნაურთა.

და ესრეთ დაასრულა უბნობა ბერმან, და მოახსენა მიტრო-
პოლიტსა: „ესენი უწყოდნი სახელდობ ძველნი და ახალნი; და
ახლა ვინცავენი თქვენ დროში განისწავლებიან და ანუ ღირსნი
და წმინდანი შეიქმნებიან, თუ სიკვდილმან არ მისწრო, იქნება
ვიხილო იგინიცა, და სხვათა იზრუნონ აღწერისათვის მათისა“.

მერე უბძანა მიტროპოლიტმან: „ბერო, შენი რატომ არ-
ლარა ჰოქვე რა? მე ვიქნები შენთვის აღმწერი“. უბძანა მად-
ლობა, და ჰრქვა: „ღია მიამა, რომელ ყოველივე მაცნობე, და
ამაზედაც გიმაღლი, რომელ მამულისშვილნი არ დაგვიწყე-
ბიან, და აწ არლა გვმართებს უმეკრად წოდებად ქართველ-
თა, ვინაჲდგან ესეოდენნი სწავლულნი და ღვთისა კაცნი ყო-
ფილან“. და აღდგა ბერი, ეამბორა, და ენება წამოსვლა. მა-

შინ მიტროპოლიტმან უბძანა მოცადება და ჰრქვა: „ღირს არს მუშაკი სასყიდლისა“, და ერთი საანაფორავე საბერო ფარჩა უბოძა. და მხიარულებით მადლობელი ბერი წარმოვიდა სახლად თვისა.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ უ ბ ნ ო ზ ი ს ა თ ვ ი ს

ხოლო ხვალისა-დღე განიზრახა ბერმან, წარვალ და მივართმევ სენატორს * და ვსთხოვ, რათა შემიკერვინოს ფარჩა ესე ანაფორად. მისრულმან ბერმან მიართო ფარჩა ესე სენატორს და მოახსენა: „ესე საანაფორავე მიბოძა ყოვლად-სამღვდელომ მიტროპოლიტმან და გთხოვთ, რათა ინებოთ და მოიღოთ მოწყალება და შემიკერვინოთ ანაფორად, ვინაჲდგან ნაკლულევა-ნებასა შინა ვარ“.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ: ნუ უკვე სთხოე შენ მიტროპოლიტს, ვინა-დგან ქართველნი სამღვდელონი შეეჩვიენით გლახაკობას?

ბ ე რ მ ა ნ: მე არა მითხოვნია, შრომისათვის ჩემისა მიბოძა.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ: და რაჲ იმუშაკე?

ბ ე რ მ ა ნ: რაოდენიმე დღე არს, რომელ დავშვერ მე მოთხრობითა ქართველთ წმინდათა და მეცნიერთა კაცთა ცხოვრებისა და ღვაწლთა მათთა.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ: რომლისა ენითა მიუთხარ?

ბ ე რ მ ა ნ: რუსულად.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ: ჰოჲ, დიდად მიკვირს და განკვირებულ-ვარ, თუ სადა ისწავლე ქართველთ ცხოვრება და ანუ რუსული ენა ქიზიყურმან მუტრუკმან!

ბ ე რ მ ა ნ: უი ჩემ თავს, მე ვჰგონებდი ჯილდოს მიღებას თქვენგან, ვინაჲდგან ვაქე ქართველნი და წინაპარნი თქვენნი, და აწ ნაცვლად ჯილდოჲსა გავილანძღე.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ: არა თუ გალანძღვისა ღირსი ხარ მხოლოდ, არამედ გალახვისაცა, ვინაჲდგან აქაურნი ერნი არა აქებენ ქართველთა, და მეცა თანახმა ვარ მათი,

ბ ე რ მ ა ნ: ჰგავს ივინიცა, რომელნი არა აქებენ ქართველთა, მსგავსნი თქვენნი ყოფილან; ხოლო რომელთან ვაქე მე, ჯილდო მადლობითურთ მივიღე.

ს ე ნ ა ტ ო რ მ ა ნ: თუ ბერი არ იყო, აწვე კიბეზედ თრევით

* თავდაპირველად ამის ნაცვლად ყოფილა მეფის ძეს.

ჩაგატანინებდი, ვინაჲდგან მე სხვებ მილაპარაკნია, და აწ ცრულ შევირაოცხები.

ბერმან: და რაჲსათვის ქეშმარიტი არა სთქვით, ვითარცა ძმანი თქვენნი და ძმისწულნი თქვენნი მტყუანთაცა ამართლებენ და მეცადინეობენ დიდებასა ქართველთათვის.

სენატორმან: შენც უგუნური ხარ და უცნობი, და იგინიცა უმეცარ; და ვინ დაგიჯერებთ?

ბერმან: თქვენ სად ისწავლეთ მეცნიერება, მიბძანეთ, და ან რა ნაყოფი გამოიღეთ?

სენატორმან: მე აქ აღვიზარდე, და ეს ნაყოფი გამოვიღე, რომელ დედაწულითურთ სულ აქ გადმოვაცვანინე.

ბერმან: ჰოჲ, ღმერთო, კურთხეული მეფე თეიმურაზ და მეფე ირაკლიც მაგისტვის არ მსახურებდენ ნადირშახს, და ინდოეთსაც ამისთვის არ ჩაყვენენ, რომ თავისი ოჯახი დაექციათ, ვაშა თქვენს სიქადულსა!

სენატორმან: არ იცი, ამ ხასიათისა ვარ, კეთილი არვის უყო და მინდა ყოველნი გასვრილნი იყვნენ!

ბერმან: რაღა გითხრა აზის მეტი: ამერიკაში ერთი გვარი მაიმუნია, რომელსა მეტალახეს ეძახიან. იგი მაიმუნი აღიღებს ტალახსა და აღვალს ხესა ზედა და მუნიდგან მოგზაურთა კაცთა დაუწყებს სროლასა; ჰგონებს იგი, ვითამც გასვაროს ვინმე, გარნა იგი თვით უფრო ისვრება. და ესე იქმაეთ, რომელ ამათ უკეთ უწყიან, თუ ვინ არს ხენეშ და ანუ ვინ არს კეთილ!

მაშინ განრისხნა სენატორი, აღილო ფარჩა იგი და მიარტყჷ ბერსა მას, და ჰრქვა: „წარვედ, შენ ქიზიყურო ჩოჩინავ!“ ოჲ ბერი მსწრაფლ გამოვიდა გარე და წარვიდა გზასა თვისსა მწუხარე.

ბერმან იფიქრა გზასა ზედა და წარვიდა მეფის ძეს ვახტანგთან. რა ბერი შევიდა სახლსა მას შინა, სადაცა იყო მეფის ძე. ბატონისშვილსა დიდად იამა და მოიკითხა ბერი, და ჰრქვა: „საიღამ გიძღვის უფალი, ანუ ეგე რა გიპყრიეს ბოხჩითა?“

ბერმან მოახსენა: „სენატორიღამ გიახელ აქა და ბოხჩასა ამას შინა მაქვს საანათორე“.

ბატონისშვილმან: „მაჩვენეთ, ვითარი ფარჩა არის“. ბერმან მიართო. და მოიწონა მეფის ძემ, და ჰრქვა: „სენატორმან გაჩუქაა ფარჩა ესე“.

ბერმან განიცინა, და მოახსენა: „არა, ხელმწიფეო ჩემო, არა თუ მაჩუქა, მცირე აკლდა, რომელ არ დამიხია.“

მეფისძემ: რაჯსათვის?

ბერმან: ამისთვის, რომელ მიტროპოლიტს უქე ქართველთა მეცნიერნი და ღირსნი კაცნი, და იმან ჯილდოდ მიბოძა ესე; და მივართვი სენატორს და ვსთხოვე შეეკერვინებინა ჩემთვის ანაფორა, და ნაცვლად წყალობისა და მადლობისა გავილანძღე და განვიპალურე, და აწ გიახელ თქვენ.

მეფისძემ: ჭეშმარიტად იმისგან კარგი საქმე არა იქნება რა, და ის საბრალო, რა არის, ესრეთ შურით დანთქმულ არს. იყავ გულდებულ, მე შეგიკერვინებ ჩემს მკერვალს და კიდევ ისაღილე აქ. და აწ მითხარ, თუ ვითარ იუბენი მიტროპოლიტთან.

ბერმან ყოველივე დასაწყისიდან მოახსენა მიზეზი კითხვა-მიგებისა და მისგან მადლობისა თქმა და ამება მათისა ისტორიათა ცნობისათვის

მეფის-ძე წარმოდგა და ბერს შუბლზედ აკოცა: „მე ათასი მადლობაც შემომიწირავს, რომ ქართველნი გიდიდებია. და მე ნაცვლად შენისა ისე მოვეპყრობი სენატორს, ვითარცა შეენის იმის პატროსნებას.“

და მერე მცირისა ხანისა შემდგომად მ.იილეს სადილი და ისერეს. უბძანა მკერვალსა და ანაფორაცა გამოუქრეს. და სთხოვა მეფის-ძემ: „მრავალის ფიქრით ვარ მოცულ და დიდხანია ქართლის ცხოვრებაცა არლა წარმიკითხავს, გთხოვ შემოკლებით მომიტხრა ქართლის ისტორია, რომ მცირედ მაინც განვიქარვო ესე კაეშანი“.

ბერმან: მოახსენა: როდის ინებებთ?

მეფის-ძემ: თუ ამაღამ არსად წახვალ, დიდი ღამეებია, და ამით გავატაროთ დროები.

ბერმან: იყავნ ნება თქვენი!

და საღამოსათვის დაუტევეს უბნობა. ბერი აღდგა და წარვიდა საქმესა რაჯსამე ზედა. ხოლო მწუხრისა დროს მოვიდა კვალად მეფის-ძესთან. და მერე იწყო უბნობად საქართველოჯსა ისტორიისა ლეოღრაფიულისა უკვე გვართა.

სივრცე ადგილისა:	მდებარეობა. ღრადუსსაზედა:
სიგრძით—1680 ვერსი.	შორის 58° ვიდრე 65°-მდე სიგრძით, ხოლო 38° ვიდრე 46°-მდე სიგანით.
სიგანით—1470	

კვადრატით ვერსი: 352800.

ხოლო მცხოვრებნი ძველად სულნი კაცთანი ვიდრე ოთხი მილიონი. ძველად საქართველოსა სამზღვარი არს აღმოსავლეთით გურჯანიის ზღვა (რომელ არს კასპიის ზღვა), დასავლეთით ზღვა პონტოიისა (რომელ არს შავი ზღვა), სამხრეთით ქურთისტანის მდინარე (რომელ არს არეზის მდინარე), ხოლო ჩრდილოეთით კერძო, რუსეთით, მცირე თათარია და მთა კავკასიისა.

სახელი ქართლად წოდებული არს ძველადვე ქართლოსის მიერ, მთავრისა საქართველოასა. ხოლო რომელნამე მეისტორიენი მოუთხრობენ—ქართლი ეწოდა ქართ-ველობისა გამო, ვინაჲდგან მინდორსა ქართლისასა ყოველთვის იცის ქარისა ქროლა. ძველად პირველსავე დროსა შინა მთლად ადგილსა ყოველსავე საქართველოსასა ერთი სახელი ეწოდა, რომელ არს ქართლი, ხოლო შემდგომად განყოფისა მიიღეს სხვადასხვა სახელნი, რომელსაც ქვემოთ მოვიხსენებ.

ჰაერის ადგილს ამას შინა მრთელი და ზომიერი, გარნა რაოდენიმე ცივი, ვითარცა კავკასიას მთასა შინა ადგილნი ცივნი, რომელ არს მუნ მთები, რომელსა ზედა ძევს ყოველთვის

თოვლი, ვითარცა ბრუნდსაბძელსა და მყინვარის მთას ზედა და სხვაგანაც. აგრეთვე არს ადგილნიცა ცხელნი, ვითარცა შაქ-შირვანსა შინა, განჯას, ალაზნის პირასა, და იორსა, და ყარაიის გარშემო, რომელ მრავალჯერ სიციხე აღემატების ზაფხულით ვიდრე ოცდა ათიღამ ორმოც ღრადუსამდის. ესე სახედვე არს ციენი ადგილნი სამხრეთს-კერძო, ვითარცა გოქჩის მთები, ყარალაჯის მთა და თრიალეთის ნაწილებიცა, რომელ ზამთრით მოვალს დია ბევრი თოვლი, თითქმის სამი-ოთხი ადლი სიმაღლით. და გასტანობს გრძლად ზამთარი.

ქვეყანა ესე თითქმის ყოველგან მოსაველიანი, რომელსა შინა მოდის პური, ბრინჯი, ქერი, ფეტვი, სიმინდი; სამარხოები სხვადასხვა გვარნი: მუხუდო, ლობიო. ცერცვი, ბარდა, ცულისპირა, ოსპი, შაშა, ზაფრანა. და თამბაქო, და სხვა თესლეულნი: სელი, რომლისაგან ხდიან ზეთსა კეთილსა, ბანბა და აბრეშუმი აგრეთვე მოსცემს მრავალსა თაფლსა და წმინდათა სამთელთა ბალები და ვენახნი, რომლისაგან აყენებენ უცხო ღვინოთა მრავლობით. და ბოსტნეულნი ფრიად ნაყოფიერნი ხეხილებითა და ბოსტნეულების ნაყოფებითა, რომელ მრავლობით მოდის. ყურძენი, ლეღვი, ბროწეული კომშნი სხვადასხვა გვარნი, ვაშლნი სხვადასხვა გვარნი, აგრეთვე მსხალნი, ნუში, კაკალი, თხილი, ზეთის ხილი, საკმლის ხე, ატამნი საუკეთესონი, ბლები, თუთა, და უნაბი, ქლიავნი, ალუჩა, ქერამნი და ყაისნი, და ტყემალნი, და დამასხნი, ხურმა, წაბლი, ზღმარტლნი, შინდნი, კუნელი, კვრინჩხნი და კოწახურნი და მოცხარნი, კუნკრუშა და მოცვი, და მსგავსნი ამათნი, მაჟალო და პანტა, რომელნიცა მრავლობით მოვლენ ტყეთა და მთებთა შორის. ბოსტნეულთა შინა მოვლენ: ნესვი, საზამთრო, კიტრი, გოგრა, ბადრიჯანი, კომბოსტო, ხახვი, სტაფილო და სხვადასხვა მხალნი და მწვანეილნი; ხოლო მინდორთა შორის: მარწყვი, ეოლო და ესე ვითარნი, რომელნიცა გარდამეტებით არიან, და აგრეთვე სატაცური, ენდროცა არს მრავლობით. ხოლო რომელთამე კერძოთა საქაროველოჲსათა, შაეისა ზღვის მხარეს, მოვალს ლიმონი და პორთუგალი, და რომელთამე ადგილთა შინა იპოება პილპილის ხე და ზირიშკის ხე; და არს მრავლობით ფშატიცა. აგრეთვე. მცენარეობენ მრავალნი სხვადასხვა სამკურნა-

ლო ბალახნი, ვითარცა ლიშპანიასა და იტალიასა შინა. კვალად არს მრავალგვარნი ვარდნი, ზამბახნი, იასამანნი, აგრეთვე ზირა და კვლიავიცა და მსგავსნი სუნოვანნი ბალახნი, და ბუჩქნი, და ფერადის საღებავნი ბალახნი. ტყითა არს ქებული ადგილნი საქართველოსანი ვარდა თრიალეთისა, რომელსა შინა არს ფრიად დიდნი და გრძელნი ფიქვის ხეები, ნაძვი, სოკი საშენებელად სახლებისათვის, აგრეთვე არს ურთხელი, მურყანი, ქრცხილა, დაფნი, აკაკი, ბზა, ნაკერჩხალი, მუხა, ქანდარნი, ცაცხვი და ჩინარნი, ლეკის ხე, კიპაროზი ანუ საროს ხე, არაყი, თელა, თამელი, წაბლია, მწითელი და ხე წითელი, რომელ ესე ყოველნი სახმარ არიან საღურგლოსა და სახუროოსა სახმარობასა შინა. და ამა ხეთა შორის არიან მრავალნი ჯავარიანი ხეები, აგრეთვე სხვანი მრავალნი ხენი, აგრეთვე არს თრიმელი ტყავთათვის მოსახმარებლად, და კალაქვის ბალახნი, და სხვანი მსგავსნი ამისნი და მრავალი.

საძოვარნი მინდორნი და მთები და სათიბნი ღია უხვებენ ქვეყანასა ამას შინა, ჩინებულნი მინდორნი არიან დიდნი საქართველოსანი: შირაქი, ყარაიის მინდორი, სამგორი, ჩადივარა ვიდრე „გაიპარა“ მინდვრამდის, ჯილღი და ტირიფონა, აგრეთვე სურამიდამ ფცამდის მინდორი, ხოლო შედეგნი ამისნი მრავალ.

მთები: უპირველესი მაღალი მთა არს არარატისა, რომელსა ზედა არს კიდობანი ნოესი და ყოველთვის თოვლიანი. აგრეთვე აღლადანიდამ დაწყებული მთა ვიდრე ყარაბალამდის და ახალციხიდან დაწყებული მთა ვიდრე სოღალუდამდის. აგრეთვე კლარჯეთის მთა და ლიხისა ვიდრე კავკასიის მთიდგან დაწყებული შავ ზღვამდის. და კავკასიის მთა, დაწყებული შავის ზღვიდან ვიდრე კასპიის ზღვამდე, რომელიცა დასრულდება კასპიის ზღვასა სანაპიროსა ზედა. და იმერ კასპიის ზღვისა კვალად მოებმის მთა და შთავა სინდეთის სახელმწიფოსამდის. ესაახედვე წერილნი მთებნიცა მრავალ არიან, ვითარცა ცივი, გომბორი, იალნო, დემურდალი და ყაჯისდალი, იაღლუჯა, ლილო, და კოჯორი, კვერნაკი, და სხვანი, რომელნიცა ღია ნოყიერობენ ბალახითა და მალიად გაასუქებენ მკლეს საქონელთა მუნ მძოვნელთა.

მდინარენი საქართველოსა შინა არს უდიდესი სხვათა მდინარებთა ზედა მტკვარი, ლიახვი, და პატარა ლიახვი, ქსანისა და არაგვის წყალი, რომელიცა ერთიან მტკვარსა, ქცია, და დებედე, და ესენიცა ერთიან მტკვარსა; იორი და ალაზანი, და ესენიცა ერთიან მტკვარსა; არფაჩი, რომელიც ერთვის არეზის მდინარეს, და სხვანი წვრილნი მდინარეები, რომელიც ერთიან მტკვარსა; და მერე შეერთვიან ესე ყოველნი არეზის მდინარესა, და მერე შეერთვიან კასპიის ზღვასა. ხოლო თერგი შეეყრება კასპიის ზღვასა. იმერეთისა მდინარენი: ძირულა და ყვირილა. წყალწითელი, ხანის-წყალი და რიონი, რომელიცა შეიყრებიან ერთად, და მერე შეერთვის ცხენის წყალსა, და სხვანიცა წვრილნი წყლები; და ესენი შეერთვიან ყოველნივე შავსა ზღვასა, აგრეთვე ენგურისა მდინარე და მარსილისა წყალი ერთიან შავსა ზღვასა, და გურიის წყალი. ამა მდინარეთა შინა არიან სხვადასხვა უკვე გვარნი თევზნი მრავლობით და გემრიელნი საქმელად, რომელნიცა არიან სახელდობ: ორაგული, ზუთხი, ანდაკია, რომელ არს ალპალუხი ანუ თეთრი თევზი; ფორაჯი, რომელ არს თართი, კალმახი, ორაგულის შვილი, რომელსა გოქს უწოდებენ, კაპოეტი, ფიჩხული, სვია ანუ ფარგა, ბოლოწითელი. ფიჩხული, გოქა, კანარი, მურწა, მწვერა, ლოქო ანუ ლლაგი, ლორჯო, ქაშაბი, შამაია, ქორქილო, ნაფოტა, ტაბაკა თევზი, გველ-თევზა, ქარსალა, და სხვანი წვრილნი თევზნი, კიბო, კიბორჩხალა და ნიყარა

ხოლო ამა წყლებთაგან, რომელთაგანც ირწყვიან მიწანი და სარგებლობენ ერნი მოსავალითა, არიან ესენი: დებედა, ქცია, იორი, ქსანი და ლიახვები. ხოლო სხვანი ესეგვართა შინასახმარობათა არა იხმარებიან, მხოლოდ მტკვარის წყლით მოიტანენ ტივის ხეებსა საშენებელსა სახლებისათვის.

ტბები ჩინებულნი: გელაქუნის ტბა, რომელ არ გოქჩის ტბა. ამა ტბასა შინა ყოველსა თვესა სხვადასხვა თევზნი იჭირებიან, ესე იგი გელაქნური, ბახტა, თეთრი თევზი და სხვანი. ამა ტბისა სიდიდე არს სიგძით ორმოცი ვერსი, ხოლო სიგანით თუთხმეტი; რომლისაგან გამოდის ზანგის მდინარე და მისდის ერეყანს.

გარდა ამისა არს ჩინებული ტბა თაეფარავეანისა, კალმახით საესე, ხოლო სიდიდითა—შვიდი ვერსი სიგრძე და სამიოდენ სიგანე. აგრეთვე ტბისყურიცა თევზითა საესე. პალიასტომის ტბა, მსგავსი ამათი სიდიდით, რომლისა ტოტი ერთვის, შავს ზღვასა, და არს ამასა შინა მრავალნი თევზნი სხვადასხვა გვარნი მრავლობით. აგრეთვე ტბა მალრანდოლეთისა და ეამური-სა, რომელიც სათავე არის ლიახვისა, ქსნისა და არაგვისა, სიგრძით ხუთი ვერსი, სიგანით ნახევარ ვერსი. ამას შინა არს წვრილი სადაფი, რომლისაგან ქიოტა მარგალიტი მოიპოვების. ხოლო სხვანი წვრილნი ტბანი, ვითარცა ბაზალეთისა, ლილოსი და კუმისისა, რომელშიაც მხოლოდ სხენან წურბელანი, და არიან უთევზო.

ოთხეხნი ცხოველნი: შინაურნი არიან მრავლობით ცხენნი კარგნი, მშვენიერნი და კარგნი გამქცევენი, ხარნი, ზროხანი, კამბეჩნი მრავლობით, ჯორნი და სახედარნი ანუ ვირები; ჰყავთ აქლემებიცა—და მოშენდებიან ესენიცა; ამასთან მრავლობით ცხოვარნი, თხანი და ღორები მრავლობითი. ხოლო გარეულნი ცხოველნი არიან: ვეფხვი, ოდესმე ტიგრიცა, და აფთარი, მგელი, დათვი, მელა, ტურა, კვერნა და კატუნნი, ფოცხვერი, გარეული ღორნი დიდროანნი, ირემნი, ქურციკი გინა ჯერანი, მშველი, გარეულნი თხა, ნიამორი ანუ ფსიტი, ჯიხვი, არჩვი, კურდღელი, მაჩვი. სხვადასხვაგვარნი ძაღლები და კატები არიან მრავლობით. ხოლო ქვეწარმავალნი არიან: გველი, კუჩხ, ბაყაყი, ხელიკი, ჯოჯო ანუ იგრი, მორიელი, თხუნელა და თავენი სხვადასხვა გვარნი, და აგრეთვე მრავალგვარნი ქინკველნი, და ბუზები ანუ ბზიკნი, და მკალნი.

ფრინველნი შინაურნი: ქათამი, ინდაური ქათამი, ბატო და ტრედი. ხოლო გარეულნი: ხობობი, დურაჯი, კაკაბი, გნოლი, მწყერი, ქედანი, გვრიტი, იხვი, ბატი, სავათი, ყანჩი ანუ ოყარი, იროდია ანუ ლაკლაკი თეთრი და შავი, როქო, შურთხი, ვარხვი ანუ პილაკონი, ყარაულა ანუ ყარაბათლანი, ზღვის იხვი და გერგეტი ანუ ყუი. ხოლო მტაცებელნი ფრინველნი: ქორი სხვადასხვაგვარი, მიმინო, შავარდენი, არწივი კლდისა და წყლისა, სვაფი, ყაჯარი, ძერთა მეფე, ძერძერუკი, ხარნაშ, და ბუჟ, ბუქიოტი, ქოტი, ძერა, კირკიტი, თვალშავი, და მარჯანი, ბაბაყული ანუ თეთრი ძერა, ყორანი, ყვაფი,

მლამიობი, ღამურა, ოლოლი, სირკაქკაქი, ყვაევი, ქილყვაევი. და
კაქკაქი, ჩხიკვი და ხაეო, და ყაპყაპი; აგრეთვე სირი ანუ ქიე-
ქაევი, შაშევი, შროშანი, ბულბული, ყაზალალი, საყა, ტორო-
ლა, ქვინტაეა, კვირიონი, მოლალური, და სხვანი მრავალნი
წერილნი ფრინველნი და მგალობელნი; ეგრეთვე ჩხართევი, და
ბოლოშაევი, წყალწყალა, და წყლის შაშევი, ზარდიონი ანუ
ცხრამუცელა, და კიალა, მერცხალი, წერო, სარსარაკი, და
ფარშავანგნი.

მეტალნი, მინერალნი და მადანნი. ამა აღვიღებთა შო-
რის არს მრავალნი მადანნი ვერცხლისა, ოქროსა, ტყვიისა
ანუ პრპენისა, სპილენძისა, რკინისა და ანთიმონისა. ხო-
ლო მეტალნი იპოებიან: სხვადასხვაგვარნი ქვანი, მსგავსნი
ალმასისა და იაგუნდისა, აგრეთვე იამანნი თეთრი და წითე-
ლი, სულეიგანი ანუ ოქრო-ქვა, გინა აყიყი. ესრეთვე არს ლაქ-
ვარდი სპილენძისა, დანეი-ფრანგი, დალისტნის მიწა, ხუთონი
და ფაზარნი, და შუშია, შავი სემახი, და მარმარილოს ქვა, და
სხვანი ქვები კლდისა, და ჯაგარიანი ქვები, რომელსა ვერო-
პიელნი უწოდებენ რანიკსა. ხოლო მინერალნი არიან: წყალნი
რკინის მადნისა, მთავე წყალი, და სხვა სამკურნალო წყაროები,
აბანოს წყალი, და გოგირდი, და გვარჯილა, ბორა, და შაბი,
და სუნოვანნი მიწები, და სხვანი. ესრეთვე არს ნავთი, და
კუპრი, და ვეძას წყლები, და მლაშე წყარო, რომელი მარი-
ლის ნაცვლად იხმარების.

ფიზიკური ვითარება მცხოვრებთა ამა ქვეყანისათა, რო-
მელთაცა აქვთ ზნეჩვეულება და ტანისამოსი და შეხედუ-
ლება და მორფ-ნაკვეთობა.

ქართველნი ტანით წაჩმოსადგენნი, სახით მშვენიერნი, თეთრ-
ყირმიზნი, შავ-თმანი და უფროსიერთნი თვალშაენი. ხოლო
ქალნი უზომოდ მშვენიერნი, ტანადნი, თმა-გრძელნი, თეთრ-
ყირმიზნი, მხიარულნი და ერდგულნი მეუღლეთა თვისთა, და
მყვარებელნი შეილთა და მონათესავეთა თვისთა.

ქართველნი ქირთა და ლხინთა შინა ერთი მეორისა შემწენი,
მამაცობითა კარგნი და მტერთა შემმართველნი, ცხენოსნობა-
შიაც ქებულნი, და ქვევითათაც შორს მსვლელნი, საქურ-
ველთა და ცხენებთა მოყვარულნი; ზდილობასა შინა კარ-

გნი, სტუმართ-მოყვარენი და უცხოთ შემწყნარებელნი, გარ-
 ნა მცირედ ამაყნი, მალ-განრისხებადნი, და ლაღნი, მეჯ-
 ლიშთა შინა მოზმე-მოხუმარნი, და ერთი მეორესთან მიწ-
 ვეულნი—უცხოდ გამცხრომნი, მგალობელ და მომღერალნი;
 ამასთან უშურველნი, უკეთუ ვინმე ვისამე სთხოვდეს რასმე.
 გარნა იკონომოსობასა შინა ცუდნი, საქმეთა შინა სუსტნი, ად-
 ვილ დამჯერებელნი სიტყვათა და მალე გამდრეკნი ეამსა შემ-
 თხვეულებისა რაჟსამე ზედა; მიმბაძენი სხვათა ქვეყანისა კაც-
 თა ყოფაქცევისა და ტანისამოსისა; მეცადინენი და მჩემებელნი
 სწავლათა, და დიდად მახვილ-გონებიანნი, საქმეთა ფრიად
 მიმზღომნი, გარნა სუსტნი საქმეთა შინა, საქვეყნო სარგებელ-
 თა არა მძიებელნი, ოღონდ თვით ირგონ რაჟმე; თვისთა უფ-
 როსთა მალე უარმყოფელნი გამორჩომისა მიზეზისა გამო, და
 ამასთან მეშურნენი და მბეზღებელნი ერთი მეორისა მეუფრო-
 სისადმი თვისისა, ჳორისა და ცუდ-მიმოთქმისა მოყვარენი, და
 ცუდის საქმისა ამყოლნი და თავხედნიცა; გარნა კეთილის-მყო-
 ფელთაცა ეცდებიან ნაცვალ-გებასა. ხოლო მათ შორის მცხოვ-
 რებნი მთისკაცნი კარგნი წარმოსადეგნი, მშვენიერნი ქალ-
 კაცნი, და მუშაჲნი მამულისა, კარგნი მამაცნი, გარნა აუაზაკნი
 და ქურდნი, საუბარსა შინა და თვისისა სასარგებლოსა საქ-
 მესა ზედა ჳკვიან-მოუბარნი, სტუმართ შემწყნარებელნი და კარ-
 გნი მიმღებნი და დამხვედრნი, იკონომოსობასა შინაცა კარგნი.

ტანისამოსი: ძველად ქართლოსიანთა დროსა სცმიათ
 ქართველთა გრძელი ფეხებამდის პერანგი და პერანგის ამხა-
 ნაგი, და ჩახჩურივით პაჳიჳი, და წვივსაკრავი, ახალუხი გრძე-
 ლი დაბამბული და გულგარდაფარებული, კაბაც გრძელი, და
 სარტყელი საშუალ წელისა; ზეიდამ ბეწვეული საცმელი მუხ-
 ლებამდის გრძელი, მსგავსად ჯუბისა სახელ-ვიწრო, და გამოყ-
 რილი მკლავნი მას შინა, და პტყლად დადებული ორისავე
 მხარეს გულისა ბეწვი, და კისერზედაც მოვლებული. გარნა
 ყელი ჳქონიათ შიშველი. ქუდიც ბეწვითა შეკერალი, ყალამა
 მოკლე და დაბალი, და სარტყელი ქუდისა გარდაშვეებული ვიდ-
 რე ბეჳებადმდე, და ფოშტლის სახე ფეხსაცმელნი. ესგვარვე
 ქალებთა სცმიათ, ვითარცა ურიათა ქალებთა საცმელი.

ხოლო უკანასკნელთა დროთა შინა პერანგი მოკლე და სა-

ყელოც დაბალი, ახალუხიც მოკლე მუხლამდის და ჩოხაცა, ქუ-
დი უფრო მაღალი და სარქველიცა ყალმის თანასწორე, სარ-
ტყელი და ფეხთსაცმელი, პაჭიჭი, წინდა, ჯუარაბი, წვივსაქ-
რაფი, წულა, და ქოში, აგრეთვე წალა. ხოლო გლეხკაცთათვის
ქალამანი. ტანისამოსი ვის ვითარ ძალედებათ: მაუდი, ხავედი,
ფარჩა, ღარია, და ესე ვითარნი. ჩაიცვამდენ დიდებულნი და
მოხელე და ვაჭარნი კაცნი: გლეხნი შალთაგან ჩოხასა ჩაქ-
ვაჭრილსა, მოკლესა, მუხლგამდინ, და ჩითლენისა, და ხამა-
სა. და გლეხთა დედაკაცნიცა იცმენ ვითარცა სხვანი მანდი-
ლოსანნი, გარნა ჩითსა და ლეინსა კაბად და სხვად საცმელად,
და თავს იხურვენ თეთრს ნარმას, და თასაკრავსა შემოიკვრენ;
პერანგის გული გაჭრილი აქეთ. და გრძელი პერანგი, და უვ-
ლიათ გარემო გრეხილი შავი აბრეშუმისა ანუ მატყლისა, ჩა-
ირქმენ ქინძისთავს, და დაამაგრებენ საშუალ მკერდისა გრე-
ხილისა მას, და უჩანთ ნახევარ-მკერდი ყელამდისინ ტიტველი.
ხოლო პერანგისა ამხანაგს ტოტთა იქმონენ ვიწროსა და შეკერ-
ვენ ორი თითის დადებას ფერადითა და არა იხმარებენ პაჭიქსა;
და იცმენ ქოშთა-წულათა, და სიცივეში წინდათა, რომელ-
ნიმე გლეხთა დედაკაცი ჩაიცმენ ქალამანთაცა; და ზაფხულ
ეწყობიან ფეხშიშველად სიარულს. დიდებულთა და შემძლეთა
ქალებიც ჩაიცმენ აბრეშუმთაგან ნაქსოვისა ფარჩათა, გრძელთა
ტანისამოსთა, ახალუხსა და ქათიბის გარდა, და პერანგიცა
ისე აცვიათ, ვითარცა ზეით აღეწერეთ; და თავსაც ისე ხუ-
რავთ, წმინდა მარმაშის თეთრნი ლეჩაქნი, და მუმის ხელსახოც-
ნი აკრავან; ხოლო სარტყელსა წვერებ-შთამოტაებულსა ირ-
ტყემენ; და ოდეს მოირთვიან, ვისაც ძალუცსა, ჩამოსულებს
იხმარებენ გულზედ მარგალიტითა და თვლით შეკერილს სამი
თითის სიბრტყეს, და შეიბმენ მანიაკს თუ ყელსაბამს, და პი-
რის მარგალიტსა ჩამოიკიდებენ კისერზედ, ოქროს ჯაჭვსა და
ოქროს ჯვარსა ყელზედ, და საყურეთა ძვირფასთა. და რო-
მელნიმე იხმარებენ ყანჩასა-ჯილასა და თითასა-ამბარჩას და
რომელნიმე მარტოდ თითასა, და იალქანსა და სხვათა იარაღ-
თა, და გულზედ ღილსა, ბუდეშურად ქმნილსა მარგალიტითა
ანუ თვლებითა მოოჭვილს; იხმარებენ ქალნი ზეილამ წამოსას-
ხამს ფარჩისას, ქერქალს ანუ მოკლე ქათიბსა, ბეჭდებსა

თითხედ წამოსმით, და მოკლეს კავს დაიდებენ დაწვებზედ, და გარდმოუტევებენ შეგრეხილს თმასა კოწოლთა ყელსა ზედა და უკან ზურგზედ მრავალ დაწულსა თმასა გარდაუტევებენ. მოხუცებულნი დედანი ხმარობენ ქილ-სარაღუჯს და საყბეურს მოოჰვილსა, ხოლო გლეხთა ქალნი ხმარობენ საყურეთა, ძივთა შეიბმენ ყელთა, და მეტადრე მთის ხალხი; და ბეჰედსაცა იხმარებენ ქორწილის დროს.

ხოლო ეამსა ამხედრებისასა კაცნი ჩაიცმენ ჩეჰმასა წითელსა და შალვარსა, რომელნიმე საცვეთსა და წალასა. ხოლო ქალნი ჩაიცმენ ჩეჰმასა მწვანესა და იხურვენ სამზეურსა თავსა ზედა, და წითელსა საწვიმარსა წამოისხმენ. ხოლო მდაბალთა ხალხთა დედაკაცები წამოისხმენ ჩადრთა და ქოშებჩაცმულნი შესხდებიან ცხენთა.

საქმელნი: აქვენდათ ძველადეჲ პური სხვადასხვასახედ ნაკვეთით გამომცხვარნი, ესე იგი, მგრგვალნი პური, შოთი, საგარეჯო, და კაკალა პური, აგრეთვე ქადა და ნაზუქი, და კუპატიცა. გლეხნი ხმარობენ ოდესმე ქერჭრელ პურსა, ესე იგი, ხორბალსა და ქერსა ერთად დაფქვიან და გამოაცხობენ მთის კაცნი უფრო ხმარობენ ხმიადსა, ესე იგი, უცომოს და უმარილოს, ნაცარში გამომცხვარს, ხოლო რომელნიმე კეცებში გამომცხვარს, რომელსა ფუნთუშს უწოდებენ. საცხობლად პურისა აქვთ თორნეები ძველადეჲ, ხოლო უკანასკნელ ქალაქებთა შინა შემოიღეს ფურნე, რომელსა შინა აცხობენ ლავაშსა ყიზილბაშის გვარზედ, და თორნეშიაც აცხობენ ლავაშს, გარნა თავადნი უფრო.

ხოლო ხორცსა საზოგადოდ ძველად მოხარშევდენ ყალიათ, ესე იგი, შინდის ჩურჩითა, ანუ ტყემალითა წვნიანსა ხორცსა ცხვრისასა. ხოლო ძროხათა ცივად და წვნითა მოხარშავდენ ოხრაბუშითა და მწვანილითა. ნადირთა ხორცთა უფრო ხმარობდენ ლორებად და მწვადად, ქათამთა—ცივად და შემწვარად, და ვარიათა ხარშოდ მოხარშვიდნენ. და ესე იყო პირველ, ვიდრე სპარსთაგან და ბერძენთაგან ისწავლიდენ სხვადასხვა საქმელთა, და შაქარლამათა. გლეხნი ხმარობდენ ხშირად ყალიას და წვნიანს ხორცს მწვანილით მოხარშულს და მწვადსა, რაჟცა ხორცი შეხვდებოდათ. აგრეთვე ხმარობენ კორკოტ-

თა, ქაშთა-ფეტვისაგან და რძისაგან მოხარშულს, ხალიფაფასა, და ფქვილის ფაფასა; ხოლო სხვანი ხალხნი იმერ-ამერნიცა ხმარობენ მკადსა და ღომსა პურის ადგილს. აგრეთვე ხმარობდენ ყველსა, ერბოსა, ნაღებსა, მაწონსა და დოსა საკმელთა შინა; და სამარხოთაცა შეაგობდენ ერბოთი და კვერცხითა: და სმენ ღვინოთა.

მთის კაცნი უფრო ხმარობენ ცივად მოხარშულს ხორცსა, ნიორით შემგბარსა, და მწვადსა, და მერე დაღევენ წვენსა, აცხობენ ხაქაპურსა, ყველით გამომცხვარსა, და კუპატის სახედ ცომსა, ხორც-დაკეპილით გამომცხვარსა. სმენ ლუდსა ქერისა და სვივისაგან მოდუღებულსა, ქერის არაყსა და ბურახსა ქატოსაგან დაყენებულსა, ღვინის მაგიერ. და პალბოხსაცა, რომელ არს თაფლუქი.

საჭურველნი აქენდათ: ჯაფშანი, ხუფთნი, პოლეტიკნი რკინანი, საბარკლულნი, მუზარადნი, ჩაბალახნი, სამკლავენი, ფარნი, ხრმალნი, ხანჯალნი, ჩუგლუგნი, მაზრაკნი, გურზნი, მშვილდისარნი, შუბნი, ოროლნი, ხიშტნი, წათნი, ქეიბურნი, სარჩა, ქიბორჯი. ხოლო ბრძოლასა შინა ხმარობდენ ჯაქეთა ტანსაცმელად და ჯაფშანთა საბარკლულთა, ხელნაგებთა ანუ სამკლავეთა, კაპარკთა ანუ მშვილდისრებთა, რომელ არს საყალნო, წვრილთა მაზრაკთა ცხენზედ გაკეთებულთა, რომელ არს ზუფინი, რომელსა ხმარობდენ ჯირითსავეთ სასროლად, შუბთა და ხელშუბათა, გურზთა, ოროლთა, ხმალთა, ხანჯალთა და ფართა. ხოლო ნადირთათვის სანადიროდ ხმარობდენ: მშვილდისარსა, ბოძალსა, ქეიბერსა, დიდროანთა ნადირთათვის სახოცად, ესე იგი დათვთა, ღორთა, ირემთა, ვეფხეთა, მგელთა, ქურციკთა და მშველთა, და სხვათა ოთხფეხთათვის. ხოლო ფრინველთა სანადიროდ ხმარობდენ სეფქასა, წვრილთა ისართა, ყოდალთა, ყოშმალთა და სხარტთა. ხოლო მელათა, კურდღლისა, კატუნისა, და ტურისა და კვერნისათვის ხმარობდენ წვრილთა ისართა, სარჩასა და ქიბორჯსა. და ესრეთ აქენდათ გაწყობილობა ძველთა მხედართა ვინემდის თოფს შემოიღებდენ.

სამუშაო იარაღი აქენდათ, ვითარცა მკედელთა და ღურგალ-ხუროთა: კვერნი, ლინდარი, მარწუხი, გაზი, ქლიბი,

მანგანი, ადიდა, ჩამჩა ანუ გრდემლი, ჩარხნი და გასაჩპრხნი
ტკინანი, და ჩამოსასხმელნი ყალიბნი. ესე საზოგადოდ ოქრო-
მკედელთ, რკინის მკედელთ და მექვაბეთა იარაღნი იყო.
ხოლო ხელოსანთა ღურგალთა: ეჩო, ცული, შალაშინი, პატა-
რა ხერხი ქლიბი, ფარგალი, ხელეჩო, ციბრუტი, და დანა სა-
დურგლო, და სხვა წვრილი იარაღი. ხოლო ხუროთა: ეჩო, და
ხერხი. დიდი და ცული. გლეხთა: ცული და წალდი, ბარი,
თოხი. და მერე შესძინეს სხვადასხვა იარაღი.

მკერვალთა აქენდათ ადლისა მაგიერი მწყერთა ერთი, გან-
ყოფილი ოთხ ნაწილად, მაკრატელნი, ტყავის სათითე და
ნევისნი. და უკანასკნელ აზიელთაგან მიიღეს ადლი ჩარეკებად
და გრეებად დაყოფილი, და უთო.

ხოლო სხვათა მოხელეთა—ხარაზთა, სირაჯთა და მეფალ-
ნეთა აქენდათ: სადგისნი, ნევისნი, მახათნი, და მაკრატელნი,
და სამოგვის საპრელი დანები.

საწონი: ძველად იყო სამი კვერციხი, ერთ სტილად ჩაგ-
დებული, და სამოცი კვერცხის წონა, ერთ ლიტრად ჩაგდე-
ბული, ვითარცა აწცა არს ესე წონა გლეხთა შორის, თუ ვინ
რასა გაჰყიდდენ. ხოლო ფქვილთა ასაწონად აქენდათ ჩანახი,
რომელიც იყო სიგრძით და სიგანით ერთი კაცის ფეხის ნების
ოდენი, ხოლო სიმაღლით კუნთამდის სიმაღლე.

ღვინისა და სხვათა საწყაო იყო ერთის კაცის ცერზედ სა-
მი შემოვლება ძაფისა სიგრძე და სიგანე, და სიმაღლე—რასაც
ღვინოს დაიტევდის. ხოლო უკანასკნელ სპარსთაგან მიიღეს
თუნგი, ჩარეჭი, და ნახევარ ლიტრა, და ჩაფი. და მერე სხვა-
დასხვა წონა შემოვიდა, ვითარცა: ერთი კოკა, ერთი საპალნე,
და ერთი ურემი.

მოხელენი: ძველად იყვნენ მამასახლისად წოდებულნი
მეპატრონენი, ხოლო ამათ ხელქვეშეთნი ნაცვალნი, და გზი-
რები. საჩივრისა დროსა აღირჩევედენ ბჭეებთა, და საზოგადო
საქმისათვის ჰკითხვიდენ მოხუცებულთა რაოდენთამე კვიანთა-
კაცთა, და სასულიეროთაცა დადგინებულთა.

სარწმუნოება. აქენდათ ძველად ერთისა ღვთისა თა-
ყვანისცემა და მსხვერპლთა შეწირვა, ვითარცა დროსა ნოე-
სასა. ხოლო უკანასკნელ მიიღეს კერპთათყვანისცემა, შვილ-

თა შეწირვა, ვარსკვლავთა, მზისა და მთოვარისა პატივისცემა, და მკვდართაჲცა ჳამა. და მერე მიიღეს მართლმადიდებლობა ქრისტიანეთი. და არიან მუნიდგან აქამომდე კეთილმსახურნი, რომელსაც თვითეულად მოუთხრობ თვის-თვისსა ადგილსა. ერთი ძველად იყენეს: ნოეს ძის იაფთაეისის შთამამავლობისაგან თარგმონისა, და ამის შთამამავლობისაგან ქართლოსისა, რომელ განმრავლდენ ნათესაობანი ამისნი. და ამათა დროთა შინა სპარსთაგან დევნილნი თურქისტენლნი მოვიდნენ მრავალ-სახლეულნი და შემოეხიზნენ ქართველთ, და დასახლდენ ესენი. ეგრეთვე ბაამან სპარსთა ხელმწიფისაგან ტოლვილნი ბერძენნი და ურიანი მოვიდნენ სახლეულობითა თვისითა, და შეიწყნარეს ქართველთა, და დაასახლნეს უშენთა ადგილებთა შინა, მთათა და ბართა, და აღაფსნეს ცარიელნი ადგილნი. აგრეთვე ისწაფეს ამათგან სხვადასხვა ხელსაქმარნი.

ხოლო ჳამსა მას შინა უბნობდენ ექვსისა გვარისა ენითა მუნ მცხოვრებნი, ესე იგი, სომხურად, ქართულად, ხაზარულად ანუ ჯილათაისა ენად, ასურულად, ბერძნულად და ებრაულად. ხოლო პირველ ორი ოდენ ენა იყო ხმარებულ, ესე იგი, სომხური და ქართული. და ამათ ერთაგანაც მიიღეს კერპთა მსახურებისა, მსახვერობისა და ჯადოქარობისა, და კუდიანობისა ხელოვნებანი. და ამასთან აღრევა მონათესავეთა თვისთა თანა, და მალე უარყოფა და დატყვება ცოლთა თვისთა და მიყვანება სხვისა, მრავალცოლობა. და ხარაქთა დასმა.

ბრძოლისა ჳამსა ყოველნი კაცნი აღიჭურებოდნენ, და ჳყვანდათ მაშინ თვისთვისად ადგილებთა ჯარის უფროსნი, ვითარცა ბელადები და ესე ვითარნი. და ერჩდენ ესე ყოველნი მამასახლისისა სიტყვათა.

საკრავთა ხმარობდენ ჳამსა მას: საყვირთა, ჩანგთა, ხუთძალთა და დაფთა. ხოლო ჳამსა ომისასა საყვირთა და დაფთა სანიშნებელად ჯარისა იხმარებდიან.

ქორწინება არა აქენდათ, ხოლო მოწმებით და დასწრებით სულიერისა მათისა ითხოვდენ ქალსა, და მის ქალისა დედ-მამათა შეიჯერებდენ თეთრითა და წარიყვანდის მერე კაცი იგი ცოლად თვისა. ვითარცა არს აწ ჩვეულება ოსთა და ჩერქეზთა შინა, რომელსა უწოდებდენ ურათსა; და უმასპინძლევედის მუნ მცხოვრებთა ერთა, ძალისაებრ თვისთა, რომელ-

სა ადგილს იქმნებოდა ქორწილი; და სიმღერითა და მხიარუ-
ლებითა განატარებდენ დღესა შას.

ვაჭრობა ძველად ვერ იყო რიგიან, გარნა ოდეს მოვიდ-
ნენ ბერძენნი და ურიანი, მათ უმეტეს შესძინეს ვაჭრობა ერ-
თა შორის.

საქხოვარნი ქარხანანი არა აქვნდათ, გარნა თურქისტ-
ნელთა მოსრულთა ერთა იწყეს საფეიქროსა ხელოვნები-
სა სწავება. და ქსოვდენ ხამთა, ჩითთა და აბრეშუმთაგანცა,
და შალთა საჩოხეთა, და აგრეთვე ნოხთა, რომელ არს ხალი-
ჩა, და სხვათა ქვეშსაგებელთა, და სახმარობათა. ძველად აქ-
ვნდათ ქილოზნი და ნაბადნი მოთელილნი ქვეშ საგებად. გარ-
ნა ყოველნი კაცნი სხდებოდნენ სკამებთა ზედა, და აქვნდათ
გრძელნი სტოლები, ფიცრისაგან ქმნილნი, წინდასადგმელნი
პურის საქმელად.

ზრდილობა ვითარცა ურიათ, ესსახედ აქვნდათ, გარნა თავ-
შიშველნი მივიდოდნენ თვისთა მიუფროსეებთა თანა.

ხწავლა. მხოლოდ სულიერნი მათნი ასწავებდენ დიდ-
ბულთა გვართა და ვაქართა ჯოხებზედ დაქდევეთ, მოსაგონებ-
ლად საქმისა, თუ პირველის კდით, ანუ ორით, ანუ სამით,
და ესრეთ უშორეს დაქდევეთ მოსაგონებლად საქმისა; და ლოც-
ვასა, რაჟსაცა ილოცევდენ კერპთადმი. და ოდეს შემოიღეს
წერა უკანასკნელ, ქალაღლის მაგიერ ხმარობდენ თხის ტყავსა
გაყვლეფილსა და მოქნილსა, მსგავსად ეტრატისა, და ფიცარ-
თა გათხელებულთა, ხის ქერქთა გათლილთა, და ძროხისა ბეჭ-
თა გამოხარშულთა და ხორც გაძრობილთა, რომელ აწცა ას-
წავებენ ყრმათა ბეჭთა ზედა წერასა.

ფულად ხმარობდნენ ნაჭერ-ნაქრად დაქრილთა და გაბტყე-
ლებულთა ოქროსა, ვერცხლსა და სპილენძსა. და იყო საც-
ვალიცა ერთი მეორესა შინა; ვის რა უხმდა, განუცვლიდიან
ნიეტსა

შკვდართ დამარხვიდნენ: დიდებულთა უფრო მალალთა
ადგილებთა ზედა, და ტირილით გაყვებოდნენ ხალხნი,
ხოლო მღაბალთა — შინდვრებთა ზედა, სადაც აქვნდათ
სასაფლაოდ. და ამათაც თავის მონათესავენი და მეზობელნი
გაყვებოდენ ტირილით. ხოლო რომელნიმე ამათ შორის წარ-

მართნი მკვდარსა დამარილებდენ და მალალს ხეზედ დასდებდენ, და მუნ სიციხისაგან განხმებოდნენ მკვდარნი იგი, ვითარცა აწცა არს ეს ჩვეულება აფხაზეთსა შინა.

ხისხლი იყო მათ შორის, ვინ ვის მოჰკლავდის ჩხუბით, ან ისე საქონლისათვის, მასცა მოაკვდინებდნენ. ცოლისა გაწბილებაზედ უკეთუ მიესწრის ქმარი, თუ მოჰკლავდის, სისხლს არ მისცემდის; და უკეთუ დედაკაცს შეამცენევენ ბოზობას, ჩააქვავებდენ სახალხოდ. ხოლო შემდგომად გაჩნდა სისხლი თეთრად მისაცემი, ანუ ნივთი, ანუ მამული, ვითა შეიჯერიებდა მოსისხლესა თვისსა.

ხოლო შეწამებისა და ქურდისათვის იყო ფიცი. და თუ მძიმე და საიჭო საქმე იყო რაოდენსა მოწამესაც შეაგდებდენ კაცსა მას, რათა მათთაც მისთანა დაეფიცნათ, თვისთა მეუფროსეთა მოლალატესაც მოაკვდინებდენ, ანუ თვალებს დასთხრიდნენ. აგრეთვე ბომონებისა მათისა გამკრებთა და გამქურდველთა; აგრეთვე გაცხელებულთა რკინათა აალებინებდნენ ხელით და სამ ბიჯ გადამდგარი განაგდებდის რკინასა მასა, და თუ ხელი არა დაეწოდის, განმართლდის შეწამებული უკვე კაცი. ესრეთვე მღულარესა წყალსა შინა შთააყოფებდნენ ხელსა იდაყვამდის და უკეთუ არა დაეწვის, განმართლდებოდის. ესთავე ცხენთა ზედა შესხმიდენ ერთმანერთს მოდავესა, ანუ შემწამებელსა; თანა ჰყვებოდენ ორნი სხვა კაცნი, მემართახედ წოდებულნი, და აბრძოლებდნენ ლახტითა, და რომელმანც ჩამოაგდის ერთი-მეორე, ჩამოვარდნილს კაცს გაამტყუნებდენ.

ხარჯთა ძველად მამასახლისთა ყოველნი მცხოვრებნი მეკომურნი მისცემდენ, რაოდენსამე საწყაოსა პურსა და ქერსა; აგრეთვე, ვისაც ჰქონდა ვენახნი, ღვინოსა. უმუშავებდენ წელიწადში სამგზის და შეაწევდენ საკლავსაცა, და თეთრსაცა, ოდეს დასჭირდებოდა საქმისა რაჟსათვისმე. აგრეთვე მიუტანდეს ძღვენთა და უმასპინძლებდენ სადაც მივიდოდის. ხოლო ჟამსა ბრძოლისასა ყოველნი გამოიღებდენ ხარჯსა და ყვანდათ მიჩენილნი კაცნი აზულათა წასალებელად და სხვათა საჭიროებისათვის, ვინემ გარდასწყდებოდა საქმე მათი. და მერე თვისად წარვიდოდნენ. უკეთუ დაშთებოდა რაჟმე სამზადისისა

მისგან, იმას მიაბარებდენ მამასახლისის სხვისა დროსათვის მოსახმარებლად.

ნაშოვართა უკეთუ ითარეშნიან ანუ-ციხე ქალაქთა აღიღებდინ, მუნებურს ნაშოვართ ყოვლის ნივთისაგან ათისთავს მამასახლისის მისცემდინ. აგრეთვე თვისთა კერპისა მღვდელთა შესწირვიდინ კერპებთათვის. ხოლო მამასახლისი იმა მიცემულის ათისთავისგან ნახევარს თვით მიიღებდის და ნახევარს განუყოფდის ბელადებს, ანუ მათ ჯარის უფროსთა. ხოლო სხვათა ნაშოვართა ჯარისკაცნი ადგილ-ადგილობითნი თვისად განიყოფდენ შეფარდებით ნივთსა, თანასწორედ განყოფით თვითეულნი კაცნი.

მოსამსახურენი. მამასახლისთა ჰყავთ რაოდენიმე კაცი და დედაკაცნი მიჩენილნი სოფლებთაგან მოსახარშავად საქმელთა და საცხობელად პურისა, და სხვათა საქმისათვის. ხოლო ამის ხელქვეშეთა ჰყავთ თვისნი ხელქვეშეთნი კაცნი. ხოლო სხვათა ემსახურებოდნენ შვილები თვისი. და უკეთუ ტყვე ჰყვა ვისმე, მას იმსახურებდენ. და უცოთგან მოსყიდულთა ქალთა, და კაცთაცა ესეგვარვე იმსახურებდენ და განიყმაებდენ თვისად.

მოსრულთა მწირთა კაცთა. ვისიც მამულზედ დადგებოდის, მორიგდებოდენ მიწის ქირაზედ ან პურათ, ანუ ნივთზედ, და დასახლდებოდენ მუნ, რაოდენ წელსა ენებათ. ხოლო ეამსა მუნიდგან აყრისასა, უკეთუ სხვაგან წარვიდის კაცი იგი, მაშინ დაუთვლიდის თვისთანა მოყოლილსა საქონელსა. ესე იგი, ცხენსა, ხრდალსა, ძროხასა, დედალთა ცხვართა, და სხვათა პირუტყვთა თავნს სწორედვე დაუყენებდის, ხოლო მათგან მოგებულთა საქონელთა შუა გაუყოფდის, და ესრეთ განუტევებდის. ხოლო მის მოსრულის კაცისაგან აღშენებული სახლი, ბაღი, თუ ვენახი ყოველივე გაწყობილი, დაშთებოდის თვისსა მამულის პატრონსა. და უკეთუ მამულის პატრონი იყო კაცი პატიოსანი, იგიცა ეამსა წასვლისა მის კაცისასა აჩუქებდის ნივთსა რაჟსმე, ანუ შეაწევდის საკიდართა ცხოელთა. ხოლო მამულის პატრონნი, ვინემდის ცხოვრებდა მოსრული კაცი იგი მამულსა მათსა, ესრეთ ზრუნევდის, ვითარცა სახლისათვის თვისისა, რათა არავის შეე-

წუხებიან, და ანუ არა გაეჭურდათ. ყოველსა ესეგვარსა შეხ-
დომასა შინა შეეწეოდა მამულის მეპატრონე კაცსა მას.

სახლები. შეძლებულთა აქვნდათ ქვიტკირისა, გარნა ცუ-
დად ნაშენნი, სიპისა ქვითა; მდაბალთა — მიწის სახლები
და ფაცხები ჩალით დახურვილი, ხოლო საქონელისათვის გო-
მურები.

მკურნალნი უფრორე იყვნენ მდებრთა ნათესავნი, და
აქიმობდენ ბალახებითა და ხის ნაყოფებითა. ხშირად ავად-
მყოფს ჩააწეიდენ ზროხათა ტყავში და ტლევითა შინა, ხო-
ლო დაქრილთა ახმარებდენ ქონით ქმნილსა ბალახთა მოხარ-
შულსა მალამოდ, აგრეთვე სისხლის დასაწყვეტად აბლაბუდა-
სა, გოგირდსა, და ესევეთართა. აგრეთვე იცოდნენ თავის
პარსვა და სისხლის გამოშვება, უფრორე შუბლში.

[ამას მიჰყვება ვრცელი «ისტორია ქართლისა»].

* * *

რა ბერმან დაასრულა ისტორიის უბნობა, გამოეთხოვა მე-
ფის ძეს და წარმოვიდა შინ. განისვენა რაოდენიმე დღე და
მერე წარვიდა სასტუმროდ. მიმავლობასა შინა გზასა ზედა
იხილა ნიკიფორე ბერი, თელაველი, და ეანბორნენ ურთი-
ერთარს; და ჰრქვა:

ნიკიფორემ: „სად მიხვალ, ბერო?“ მან ჰრქვა: სტუმრა-
დო. და წარვიდნენ ორნივე ერთად გოდერძისთანა. მისრულნი
ესე მიიღო გოდერძიმ და ჰრქვა: „დღეს ჩემთან ისადილეთ, მე
მცირე საქმეზედ წარვალ, სადილიც დამზადდება, და თქვენ
აქა იმუსაიბეთ და მეც მალე მოვალ“.

მაშინ ნიკიფორემ ჰკითხა იოანეს: მე შენგან გამიგონია სან-
დურავი ჩემზედ და რა არის საგანი, მითხარი მე.

იოანე: მაგისთანა არა იყო რა, ჰგავს ანდრიას უთქვამს რამე.

ნიკიფორე: მართალია, ანდრია ჩემი მოწაფეა და იმან
მითხრა, და აწ გხედავ და გეტყვი, რომ მე ყოველშივე მარ-
თალი ვარ; და შენ რომ ჩემი მოწაფე იყო, აღსარებაში კარგს
დარიგებას მოგცემდი და სწორედ მონაზონების კანონზედ
დაგადგენდი.

იოანე: მეცა მსურდა თქვენთვის აღსარებისა თქმა, მაგ-

რამ სხვანი მოწაფენი გენმღურვიან აღსარების გაცემაზედ და
ომისთვის ჩემსავე მოძღვარს დავსჯერდი.

ნიკიფორე: როგორ ამტკიცებ ჩემსას, რომ მე აღსარებას
გავამხელდე ჩემის მოწაფისას?

იოანე: ესრეთ, რომ იმაზედ ლექსიც არის გამოთქმული.

ნიკიფორე: ვითარ?

იოანე: ესრეთ—

„გაუფრთხილდი ნიკიფორეს, აღსარება დაუმაღე,
ო. უკი ეტყვი, ის იცოდე, გაგამხილოს დია მალე.

ნიკიფორეს ეწყინა ესე და უთხრა: „ბერო, არა ბერ ხარ შენ,
არამედ ცოფ-ბერ ხარ შენ“.—მაშინ

იოანემ რქვა: „უკეთუ გაქვნიდეს თქვენ მრთელი იდია
კეშმარიტებასა ზედა, არა განსწყრებოდით“.

ნიკიფორე: მე კეშმარიტების თქმაზედ არ განვსწყრე-
ბი, და აწ გეტყვი: ჩემს მოწაფეებს ამ მიზეზით გავამხელე,
რომე ეგებისთვის ცოდვა მოიშალონ და შეირცხვიონ ხალ-
ხისაგან. აი, შენცა რომ დახვალ თიატრსა და მაშკარეთშია,
და ბებერი ხანუმაცა თანა დაგყავთ და სეირნობ მუნ, ის ჩემი
მოწაფეა. და რომ ვამხილო ხალხში, რა ცოდვა არს? მაგრამ
ის თავსა მართლულებს, ბერს ძალათ დავყავარო.

იოანეს. ეწყინა და უთხრა: მართლა არა გქონიათ მრთე-
ლი იდია, რომ დედაბერთ ზღაპრობას შესდგომიხართ.

ნიკიფორე: ბერო, მართლა შენ არა გაქვს იდია, რომ
ავი და კარგი გაარჩიო, და ანუ რა იცი, თუ იდია რა არის
და ანუ რა მნიშვნელობა აქვს?

იოანე: დია ვიცი და მისწავლია!

ნიკიფორე: ქართლში ხომ არა იცოდი რა, თუ აქ ის-
წავლე, რუსულს რას გაიგებდი?

იოანე: მე იქაც ნასწავლი ვიყავ და აქაც მონასტერში ვის-
წავე და ძალმეცს, რომ განვიმარტო და გაცნობო უცნობსა
ილიათათვის.

ნიკიფორემ იწყინა და რქვა: აწ გკითხავ ილიათათვის,
თუ რაოდენ გვარობენ და ანუ რაჲ არს იდია?

[საუბარი იდეათათვის].

და ესრეთ რა დაასრულა იოანემ უბნობა ესე, აღსდგა ნიკიფორე და ითხოვა შენდობა, და აქო ფრიად ესეგვარ კარგად განმარტებისათვის იღეთათა. და მერე მოვიდა გოდერძი, და ისადილეს, და შემდგომად წარვიდნენ სახლად თვისსა.

ხოლო ხვალისა დღე მივიდა იოანე ბერს პორფირისტან, და მიიღო ბერმან. და ჰრქვა პორფირიმ: „გუშინ ნიკიფორე შეგრიგებია, და კიდევ დაგმოწაფებია, რომ იღეთანი განგიმარტებია. მეც მინდა ვისწავლო შენგან რაჟმე და გკითხო, თუ რაჟ არის გულისხმისყოფა და ნება კაცობრივი, შემოჭლებით გკითხავ ამას და სხვათაცა.“

[გულისხმისყოფისა და ნებისათვის].

პორფირი: ამგვართა მომატუნებელთა წერილებთა და მსგავსთა ამათთა ჯერარს. ჩვენგან წარკითხვად, უკეთუ არა? ესეცა მიბძანე მე.

იოანე: ესგვარნი წერილნი და მომატყუებლობითნი უფრორე იპოებთან წერილთა შინა უღმრთოთა და მომატუნებელთა კაცთა შორის. ხოლო ჩვენდა არა ჯერარს, და არცა ქეშმარიტისა და სწავლის-მოყვარისათვის წარკითხვად, არამედ თანამდებ არს ყოვლითა ზომიერებითა განშორებად კითხვისაგან მათისა, რათა არა განირყნონ ზნეობანი. მეორე—არა მიზეზოვან ჰყონ განტარებად დროჟსა უსარგებლოდ. მესამე—არა შთაცვიდნენმცა შეცდომილებასა ქვეშე. ხოლო სხვებ დიალიკტიკური სწავლანი ესეგვარად არიან გონებისა გასამახვილებელად, რათა არა შესცთნენ სხვათაგან კითხულთა ზედა. ესეცა უწყოდე, რომელ არა კმა არს მხოლოდ გამოძიება ქეშმარიტებათათვის ცნობად ერთისა ოდენ კანონისა მოგონებათა განმსჯელობათა და მიდმოგონებულთათვის, არამედ სახმარ არს მათთვის უწყებად მეტოდისაცა, თუ ვითარითა უკვე უმჯობესითა ხატითა ჯერარს ქმნად გამოძიებისა ქეშმარიტებათასა. და ამისთვის მოვიხსენებთ აქა მეტოდისა ანუ სინტეტიკასა, ესე იგი, არა გარდამომავალსა მარტივისა საგნიდგან რთულთა ზედა. ესსახედვე ყოვლადისაგან კერძოვანთა ზედა მიზეზისაგან მოქმედებასა და წარმოებასა ზედა, ვითარცა არს მაგალითებრ საღმრთოთა წერილთაგან ესე

აქებდენ, სულს ჩემო, შემოქმედსა და უგალობდენ საკვირველებასა მისსა, რომელმან დააფუძნე ქვეყანა სიმტკიცესა ზედა თვისსა, რომელმან გარდაართხენ ცანი, ვითარცა კარავნი, რომელმან დააჭარე წყლითა სამყარო და დააფუძნე მას ზედა სოფელი, რომელმან აღმოუცენე მწვანე პირუტყვთა, ხოლო ჩვენ გვეც პური, ღვინო და ხეთი და სხვანა.

(ფსალ., 103 რიცხვი).

ესრეთვე ითქმის მეტოდი ანალიტიკებრი, ესე იგი, გარდამავალი რთულთა საგანთაგან მარტივთა ზედა, კერძოთაგან ყოვლადსა ზედა, წარმოებისა და მოქმედებისაგან მიზეზსა ზედა, მაგალითებრ: განკვირებულ ვარ მე ესოდენ ბრწყინვალეთა შარავანდეთთაგან და წარმოიდგინე თვის შორის, თუ ვითარ არს თვით აღმშენებელი სოფლისა. და ესეცა უწყოდენ, თუ ესგვარნი რაჲცა განწვალებანი და გარდაქმნანი იხილვებიან არიხმატიკასა შინა, იგი ლოლიკასა შინა არს სინტეზისად და ანალიზისად წოდებულნი. ესეცა უწყოდენ, რომელ ჰეშმარიტებაჲ გამოცხადდების საკუთრითა თვისითა განცხადებითა, გარნა ესე საჭირო არს, რათა პირველად არა გვაქმდეს შეშფოთებული გრძნობაჲ და ერთსა გრძნობასა შინა სხვასა არა რაჲსამე აღვრევდეთ. მეორე—უნდა გვაქმდეს გრძნობაჲ დაწყნარებით და წესიერ ხმარებული, რაჲსაცა ვსჭვრეტთ, ანუ გვესმის მას ზედა. მესამე—წარკითხვითა შექველისა წერილებითა და ანუ სარწმუნოთა კაცთაგან ზეპირ მოთხრობითა შესაძლებელ არს ჰეშმარიტებით მიწთომა მის საგანისა, რაჲსაცა ვეძიებდით და ვგრძნობდით, ჩვენ. კვალად გასწავებ ამას, თუმცა ისტორიებრი მცნობელობაჲ, რომელიცა დამოკიდებულ არს გრძნობათა ზედა, მრავალთა შემთხვევათა შინა კეთილ სახმარ არს. გარნა სწავლაჲ ფილოსოფოსებრი უმეტეს მოგვიპოებს ჩვენ გამოსაძიებელთა მიზეზთა და შეგვამცნებს ჩვენ საგანთა მათ, რომლისათვისცა განმსჯელ ვიქმნებით. ხოლო სწავლაჲ მათემათიკური, რომელიცა მდგომარეობს სწავლათა შინა რაოდენობათსა, იგი მოგვიპოებს ჩვენ უკვე ზომიერებისა. შემეცნებასა, ვითარცა, ვსთქვათ, ზარბაზნითგან განტყორცნილი ტყვია, თუ რაოდენ ზომასა განსტყორცნის რაოდენობა წამლისა მის.

და ესრეთ დასრულდა უბნობა. პორფირმა არ გაუშვა იონანე

და პრქვა: «მამაო იოანე, აქ ისაღილე, და გთხოვ ამას, რომე მასწავლო ფილოსოფია და ისტორიანი».

იოანე: მამაო პორფირი, ოთხმეოცის წლის კაცი თოკზედ თამაშობას როგორღა ისწავლის?

პორფირი: მე არა ვარ მაგვარ მოხუცი.

იოანე: თუმცა ოთხმეოცისა წლისა არა ხართ, მაგრამ დრო გარდასული გაქვთ და ვერღა შემძლებელ ხარ.

პორფირი: თუ ვერ შემძლებელ ვარ, შენ ძალუაზედ გამომცადე.

იოანე: უი ჩემ თავს, მართლა სომხითელი ყოფილხარ! მაშინ

პორფირიმ: ნუ გამიწყრები ამ ხუმრობისათვის და სწორე მიბძანე, თუ სხვანი ისწავლიან ამ ხწავლას, მე როგორ ვერ ვისწავლი?

იოანე: რადგან გსურს, მე სწორედ გეტყვი: ფილოსოფიის სწავლას დიდი თავის დადება უნდა, და ვერცა ყოველნი კაცნი ისწავლიან ფილოსოფიისა და მათემატიკისა სისტემათა და მეტადრე ხნიანთა კაცთაგან, გარნა ესე შეიძლება, რომელ იქონიოთ ფილოსოფოსურნი და მათემატიკურნი წიგნები და გულსხმებით იკითხოთ, მაშინ იქმნება მცირედ შეემცნეთ პაზრთა მათთა.

პორფირი: მართალს ბძანებთ, მაგრამ რაგვარ მოვიქცე კითხვათა შინა წერილთასა?

იოანე: მე მოგცემ ამა უმოკლესთა კანონთა წიგნთა კითხვისა და შემეცნებისათვის, რომელნიცა არიან ესენი:

1. წარიკითხე პირველად ცხოვრება შემთხვეულისა წინასიტყობა და ზანდუკი მის წერილისა, რომელცა გსურდეს, რათამცა სცნო შენ წესი და განზრახვაჲ დამთხვეულისა მის აექსონისა.

2. წარიკითხე მრთლად წიგნი იგი წესისა და კანონისამებრ, და ნუ გასწყვეტ კითხვასა პარალრაფამდის ანუ მუხლამდის, მის წერილისა, რათა არა გასწყვეტო პაზრნი შემთხვევათანი და დაშთე უცნობელ.

3. წარიკითხე ყოველნივე თავნი სრულებით სრულისა განმსჯელობითა, რათამცა მით აღვილად შეიძლო განრჩევად სიცრუისა კეშმარიტებისაგან.

4. წინააღმდეგთა შემთხვეულთა წერილთა ნურაოდეს წარიკითხავ, რათა არა შთაინერგოს გონებათა შინა შენთა წინააღმდეგობაჲ.

5. წარიკითხე უმეტეს წერილნი იგი, რომელნიცა ეკუთვნიან სარგებლობასა შენსა, ანუ წინადადებულსა შენ მიერ საგანსა, ანუ განზრახულებასა. გარნა ესეცა სახმარ არს, რათა სხვათაცა შეთხზულთა წერილთაცა წარიკითხვიდე სასარგებლოდ შენდა, რათა არა იქმნე მისიცა უცნობელ.

6. წარიკითხე ძილისაგან აღდგომილმან, დილით უფრორე, საჭირო წერილნი; შემდგომად სადილისა—სასიამოვნო წერილნი, ხოლო მწუხრსავე კვალად მოიქეც საჭიროჲსადმი წერილისა.

7. წარიკითხვათა შინა ღირსსახსოვარნი სიტყვანი შენიშვნე და კვალად განიმეორენ.

წარიკითხვათა შინა უმჯობესნი ჰაზრნი და უსარგებლოესნი სიტყვანი გამოსწერენ, და გამონაწერნი იგი იქონიენ შენტანა და მალ-მალ წარიკითხენ იგინი, რათა აღვილად დაინახსოვნო; და ამა ღონით სრულყოთ ჰაზრი თქვენი. ხოლო შე ამისთვის ესრეთ მოკლე მცნებაჲ მოგეცით, რათა წიგნთა წარიკითხვისა ეამთა უმეტეს შეემცნეთ ჰაზრთა გამოღებითა, ვანაადგან ესგვარი სწავლულებაცა მიეწერების ლოლიკასა, და ამგვარი სწავლა შემოკლებული ყრმათათვის და ახალთა მოსწავლეთათვისცა გულისხმისსაყოფელად აადვილ იქმნების და უმჯობესადცა ძალეღებათ დახსოვნებად, რომლისათვისცა გორაციოზ სწერს ესრეთ:

სწავლათა უკუ კანონნი იფიქრე მიმოგონებით, ყოვლისთვის იქმენ მოკლ-წერად, რათამც იქმნე შეგონებით.

და ესრეთ დასრულდა უბნობაჲ. და იოანე წარმოვიდა სახლად თვისსა, დღესა ერთსა მივიდა ბერი სახლსა მეფის ძოსასა და იხილა მუნ მუხრან-ბატონის ძე გრიგოლ, და ეანბორა იოანეს და ჰრქვა: დიდი ხანია ველარსად გნახეთ.

იოანე: მეც მსურდა ხილვა თქვენი, გარნა თქვენ მყოფობთ პაეების კორპუსში.

გრიგოლ: მე ახლა შევასრულე სწავლა და კიდევ გამოველ და ყოველთვის შინ ვარ.

იოანე: რასაც ანბობენ თქვენთვის, თუ ის სწავლა მიგი-
ლიათ, სულ რომ არა გესწავლა რა, ის უმჯობესი იქმნებოდა
და უსარგებლესი.

გრიგოლ: რაჲ?

იოანე: სარწმუნოებისა არარად რაცხვა.

გრიგოლ: თქვენსავით ცუდმორწმუნობა არ ვისწავლე,
ვოლტერის სწავლას შეუდეგ.

იოანე: მეც მაგისტვის მოგახსენე, რომ ცუდად დამაშვრალ-
ხართ თქვენ მაგ სწავლაზედ, ამისთვის, რომ ვოლტერის შემ-
დეგნი ღვთისაცა წინააღმდეგ არიან და ხელმწიფეთაცა და
სჯულისაცა.

გრიგოლ: ვოლტერ ყოველთა ასწავლის თავისუფლებასა
და საზოგადოების ერთობასა და უბრძველელობასა ურთიერ-
თისადმი.

იოანე: მარტო მაგას არ ასწავლის, არცა ღვთისყოფასა
ასწავლის და არც სულისა უკუდავებასა. და ამისთანა სწავლა
რა საჭირო არს, რომელიც ასწავლის უწმინდურებასაცა?

გრიგოლ: ის ორ კერძოდ უბნობს, ერთ კერძოდ უბნობს
მყოფობასა ღვთისასა, ხოლო მეორით უარყოფს. ესსახედვე
სულისათვისცა და სიწმინდისა და უწმინდურობისათვის გკით-
ხავ და მომიგე.

იოანე: მიბძანეთ!

[საუბარი სიწმინდისა და უწმინდურებისათვის].

და დასრულდა უბნობა. გრიგოლმან აქო ბერი და უთხრა:
თუ აქ დაეშთებოდე, დიდხანს მოძღვრად გიყოლიებდიო.

იოანე: მე თქვენისთანა მოწაფე არას მარგებს.

გრიგოლ: მართალს ანბობთ, ვერ მომატყუებთ, რომ
ცოდვას შეგინდობო და ფული მომიცო.

იოანე: უი ჩემ თავს, რომის პაპა ხომ არა ვარო, ფულის-
თვის ცოდვის დასტური და შენდობა მოგცე?

გრიგოლ: ასე მესმის, გაფრანგებულხართო.

იოანე: ბევრს რასმე გაიგონებთ და არა ყოველი უნდა
ირწმუნოთ.

გრიგოლ: დაგიჯერებთ ამ სწავლას, შემინდევით. აწ მინდა წავიდე ჩემ საქმეზედ.

იოანე: უფალი გიძლოდეს კეთილ საქმეზედ.

მ ი წ ო ლ მ ბ ი ს ა თ ვ ი ს ბ ე რ ი ს ა ს ა მ წ მ რ ლ ო ს ა შ ი ნ ა

აღდგა და წამოვიდა შინა. რა მოვიდა იონა ბერი, ნახა სტოლზედ მდებარე ბარათი, აღიღო, წარიკითხა, და ეწერა: „ხვალე მეთორმეტესა საათზედ უნდა გამოცხადდეთ თქვენ და პავლე მღვდლის ცოლი ანნა განათლების მინისტრის სამწერლოშია“. რა აღმოიკითხა ბერმან წიგნი ესე, ხელნი განიპყრნა და მადლობა შესწირა ზენასა, რომ უთუოდ ათას რუბლს მომცემენ ჯამაგირსაო; და სიხარულით მოილო სანოვაგე და ღვინო, დაჯდა და დაიწყო სადღეგრძელოს სმა მინისტრისა. ამ ეამად შემოვიდა მღვდლის ცოლიცა და ჰრქვა იოანეს: „კარგს დროს მოველო, სადილად ზიხართ“. ბერმან მიიპატიუჲ და დაუგო სანოვაგე, და მერე მისცა ტაქნითა საესე ღვინოჲ და ჰრქვა: უნდა შესვათ ღვინო ესე განათლების მინისტრის სადღეგრძელოდო.

ანნა: რა მსათვის?

იოანე: ხვალისა-დღე დაუნიშნავთ ჩვენი მისვლა სამწერლოშია ჩვენის ჯამაგირებისა გამოსაცხადებელად.

ანნა: ღმერთმან ადღეგრძელოს, თუ კარგა ბარაქიან მოგვცემენ როქიკსა.

იოანე: უთუოდ, წუხელის კარგი სიზმარი ვნახე.

ანნა: სიზმრისა კი რა მოგახსენო, თუ ჩვენება გენახათ, უფრორე იმედი მექმნებოდა.

იოანე: ნუ ხარ ურწმუნო, ბერისათვის სიზმარიცა და ჩვენებაცა ორივე ერთია.

ანნა: სიზმარი უფრო მშვენიერს სულს მიეწერება და ჩვენებაჲ კი არა.

იოანე: შე უსწავლელის ცოლო, მე მასწავლი სიზმართ ახსნასა და განმარტებასა?

ანნა: როგორ არა, მე სიზმარში მინახავხართ ღემთან შექ-

ცეული და ჩვენებაში კი არა, და ფგონებ შენცა გენახო ამგვარად სიზმარში.

იოანე: შენს ლაპარაკს ასე ვატყობ, უსიზმროთაც არა სთქვათ უარი!

ანნა: თუ ინებებთ, მზა ვარ თქვენთან განსვენებისა.

იოანე: უი შე უკეთურო, მაცთურო კაცისაო, ლამის აღმატყინო!

ანნა: აი შე გასაკრეკო, ყოველთვის მეუბნებით აღტყინებასა და სრულებას კი არ აძლევთ.

იოანე: დაუტევე ეგ უშვერი უბნობა და ილოცე, რომ საქმე წარგვემართოს ხვალე!

ამა უბნობაში იარალი შანშიაშვილიც შემოვიდა და სთქვა: „სიდედრს ვყვარებოვარ, კაი დროს მოველ.“ ბერს დია იამა და მიიპატიეთა, უთხრა: „პრეოჩიკს ვეძებდით სახვალოდ და, აჰა, გპოეთ, და ნუ იქმნებით მცონარე, ხვალე ინებეთ და გამოგვეყვით სამწერლოშია.

იარალი: რა საქმისათვის?

იოანე: აი, ბარათი წარიკითხე, ხვალისა-დღე განათლების მინისტრის სამწერლოში უნდა განგვიცხადონ ჩვენთვის ნაბოძები როჟიკი.

იარალი: რასა ნიშნავს როჟიკი?

იოანე: ხაზინადრის შვილი ხარ და ჯამაგირის სახელი არ იცი?

იარალი: მე სხვა რამ მეგონა, თქვენმან მზემ, და კიდეც გაიხლღები.

იოანემ მადლი უთხრა და ღვინო მიართო, მინისტრის სადღეგრძელო შესვითო.

იარალი: მე რად შევსვა, მე ხომ არას მაძლევენო.

იოანე: ლოცვა და მოთმინება იხმარე, შენც მოგცემენ დროზედა.

იარალი: შე დალოცვილო, სულ მაგას გვიქადაგებ და ჩვენ კი უფრო დავგლახაკდით, თქვენ მაინც გამიჩინეთ ათისთავი, რაც მოგცენ.

იოანე: ერთგზობით გემსახურები რასმე.

იარალი: ეგეც კარგია შენგან.

და აღიღეს სუფრა და ხვალისათვის გარდადგეს წასვლა. ხოლო ხვალისა-დღეს მოვიდნენ ბერთან ანნა პოპოლია და იარალი, და დანიშნულს ეამს მივიდნენ კანცელარიაში. ეამსა ამას შინა რა სცნო მისვლაჲ ბერისა სეკრატარმან, ანუ მწერალმან, უთხრა ბერსა მცირედ დაცადება. და მერე ნახევარ ეამისა გამოვიდა და მოიტანა წერილი, და მოვიდა იარალსთან და ჰრქვა: „შენ ხარა ამათი დიღმანჯი?“ იარალიმ: „გახლავარ“. და წარუკითხა წერილი იგი, რომელიც აცხადებდა ბერისათვის ბოძებასა ჯამაგირისასა ასორმოცდა ათსა რუბლსა და ანნა პოპოლიასათვის სამასსა რუბლსა. და იარალიმ ცხად უყო ესე ამათ. მაშინ იოანემ ჰრქვა

იარალის: „არქვ მწერალსა მაგას, თუ მე რაჲსათვის ესრეთ მცირე მომეცა როქიკი“. და იარალიმ აცნობა ბერისა ნათქვამი.

მწერალი: მე რა ვქნა, მინისტრმან ასე ინება.

იოანე: მინისტრსაც უნდა სცოდნოდა და თქვენცა, რომე მე უმაღლესის დედოფლების მოძღვარი ვარ და ბლალოჩინი, და აგრეთვე მეფის ძეთა და თავადთა და აქ მცხოვრებთა მოძღვარი და მლოცველი, და მე რასათვის შეურაცხ მყავით?

მწერალი: რადგან მაგისთანა დიდებულნი გვამნი გყოლიან მოწაფედ და საკუთრად ქართველების მლოცავ-მწირველი ხართ, შენ ჯამაგირი არც კი გეკირებოდა, რომ შემოსავალი ბევრი გექნება, და ამ საწყალის ქვრივის დედაკაცისათვის ეს ჯამაგირი რად გშურს და ან რად გეწყინაო?

იოანე: მე არა მშურს, მაგრამ მეწყინა, რომ გვამთა გარჩევა არა გცოდნია; ვისაც ჰქონია რამე, არას აძლევთ, და ვისაც არა ჰქონია-რა, იმათ გარდამეტებით აქვსთ.

მწერალი: ხომ წაგიკითხავს წინანი უკანა და უკანანი წინაო?

იოანე: მაგის განმარტება სხვებრ არის, მაგრამ მე ასე ვსჯი, რომ ამ ქვეყანაში ტუტუას უფრორე პატივი სდებია, ვიდრე ჭუჭუასა.

მაშინ იარალი დაყოყმდა და არ იცოდა, თუ ამ სახელით რუსულად როგორ ეთქვა, და სთქვა ესრეთ: „ზღეს ტუტუა ლუჩე, ნეეელი ჭუჭუა“.

მწერალი: შტო ტაკოი იესტ ტუტუა ი კუქუა?

იარალი: შუაზედ უდგა ბერსა და ანნას და, ულონო ქმნილ-
მან, ერთი ხელი ბერს ამოუსო ლაჯებში და მეორე ანნა
მღვდლის ცოლსა და რქვა: „ვოტ ტუტუა, ი ვოტ კუქუა“.

მწერალმან განიცინა და თავი დაუკრა და შევიდა შინაგან
სახლში, და ესენიცა წამოჴიდნენ. გარნა ბერი მწუხარებით
საესე ვერლარას უბნობდა და მაშინ ანნამ უთხრა: „ბერო, აკი
გითხარ, სიზმარს ნუ მიენდობიო?“

იოანე: განრიხსდა და უთხრა: „წარვედ ჩემგან სულმყრა-
ლო დედაკაცო!

და გაიყარნენ. იონა მოვიდა შინ მწუხარე. ხოლო ანნა მხი-
არულად მივიდა შინ და უანბო მეფის სძალთა და ასულთა,
თუ ვითარ გამოუცხადეს ჯამაგირნი, და ბერმან ვით იწყინა,
და ან იარალიმ ვითა უტოლმაჩათ. ამაზედ მრავალი იცინეს და
მიულოცეს ანნას თავის საქმის წარმართება. *

* აქვე მოგვყავს ამ ეპიზოდის ვარიანტი, რომელიც მოთავსებულია
ავტოგრაფიულ ხელნაწერში H2153.

იონასი პეტრებუხს წარდგენა კანცელარიასა შინა და ანნას მარკოზი-
შვილს, მღვდლის ცოლსა, და გუნებურთა წევრთაგან განცხადება, რომელ
ჯამაგირი მისცეს ანნას ოცდაათი თუმანი, ხოლო იონას ხუთმეტი.

იონა ეტყვის მათ იარალისა პირითა: *„მე მონოზონი ვარ, ვილოცავ,
ვმსახურობ ყოველდღე აქა და ვწრომობ წერილების გამრავლებისათვის
და მაგის ამხანაგად მაინც უნდა მოგვეთა ჯამაგირი, იგ დედაკაცი რას
აკეთებს, რომ ჩემზედ მეტს აძლევთ?“*

სეკრეტარმან: *„არა, აქ დედაკაცს უფრო პატივი აქვს და ამისთ-
ვის ამას მეტი ერგება, ნულარას იტყვი ამაზედ“.*

იონას იწყინა და თქვა: *„უი ჩემ თავს, ამ ქვეყანას ტუტუას უფრორე
პატივი ჰსდებია, ვინემ კუქუასა“.*

იარალიმ უთარგმნა სეკრეტარს: *„ზდეს ტუტუა ლუჩე, ნეჴელი კუქუა“.*

სეკრეტარმან: *„ჩტო ნაზნაჩიტ ეტო“.*

იარალიმ: *კუქუა ი ტუტუა. კვალად*

სეკრეტარმა: *ჩტო ნაზნაჩიტ ეტო სლოვო?*

იარალიმ: ერთი ხელი ანას ამოუსო ლაჯებში და მეორე იონას და
უთხრა ანასი: *„ვოტ ტუტუა“*, ხოლო იონასი: *„ვოტ კუქუა“.*

სეკრეტარი გაბრუნდა სიცილით და ესენიცა წამოჴიდნენ შინა.

ბიორგი ავალიზებითან უზნობისათვის

იოანე ბერმან სცნო გიორგი ავალისშვილისა მისირიღვან მოსვლა და თანამოტანა მუმიისა და სხვათა. და თქვა ბერმან: წარვალ და ვნახამ მუმიათა, თუ ვითარ სახედ არიან. წარვიდა ბერი და იკითხა გიორგის სახლი, ასწავლეს ვასილის ოსტროვ-ში ღვომა მისი. და მივიდა, სადაცა იღვა გიორგი ავალიშვი-ლი, და რა შევიდა ბერი, ჰრქვა ესე: მიჩვენეთ მე ეგვიპტის მუმიანი.

გიორგიმ უთხრა: ბერო, მართლა ქიზიყელი ხარო; თუ ჩემ-თან მოხველ, უნდა მოგეკითხე და მშვიდობით მოსვლა გეთქვა, მაშა, გაეს, არა ჩემის პატივისათვის, არამედ მუმიების სანა-ხავად მოხველ.

იოანე: შემინდეთ, თქვენ მრავალჯერ მინახებხართ და მუ-მიები არა.

გიორგი: ვიცი, ამგვარების გამოძიების მოყვარე ხართ და გინდა შეემცნათ ამა მუმიათა ხასიათთა და თქვენს ლექსი-კონში განმარტება ამათი დაწეროთ.

იოანე: მართლა დია გმადლობ, რომა მომაგონეთ, უთუ-ოდ საპირო არს, რომ დავსწერო მაგათი თვისება.

და მერე გიორგიმ უთავაზა ყავა და უთხრა: „მიირთვიტ, მისირის ყავა არის, რომელიც მოაქვთ იამანეთიღვან, უწარ-ჩინებულესია სხვათა ყავათა ზედა“. რა შესო ბერმან, თქვა: „მართლა ეს არის ყავა და ეს უნდა სვას კაცმან“. და იუბ-ნეს ამგვარებითა. და უკანასკნელ ბერმან ჰკითხა მიზეზი წას-ვლისა ეგვიპტეს შინა გიორგის.

გიორგიმ უთხრა: მე მყვანდა მუნ ბეგი, რომელი ჩემი ყმა

იყო, ის მომკვდარი იყო და არავინ დარჩა შემკვიდრე, და იმის ქონების ასაღებად წაველ.

იოანე: მიიღე რამე?

გიორგი: არა მომცა რა მუნებურმან ფაშამან.

იოანე: მიზეზი რა გითხრა?

გიორგი: მიზეზი მითხრა ესე, რომ ოდესაც ის კაცი მუსურმანი შეიქმნა, აქ დასახლდა, ბეგობის ხარისხი იშოვა და ხონთქრის ქვეშევრდომი იყო, მაშინ დაუტევა შენი ყმობაო.

იოანე: ეგე დია სწორედ უთქვამს ფაშას და რატომ შენც არ იცოდი, რომ არას მოგცემდენ და ამდენი ხარჯიც მოგივიდა. მაგრამ ესე გვჭირს ქართველთა, რაც თავში მოგვივა, არ განვსჯით და შეუდგებით ჩვენსა წადილსა, და ამისთვის ჩვენს საქმეს ბოლო არა აქვს. -

გიორგი: ბოლო ხოხობსა აქვს.

იოანემ იწყინა და უთხრა: მაგ ჭკუის პატრონს ელჩად გზავნიდენ რუსეთში ჩვენნი მეფენი?

გიორგი: სხვამ ჩემს გარდა მას ჟამში რომ რუსული არვინ იცოდა, მაშა ვის გამოგზავნიდენო?

იოანე: თუ რუსული ენა არ გცოდნოდა, ვერც ასე მოიყვანდი საქმესა.

გიორგი: რა გინდ განიხერხო გულითა, რაცა ვქმენ, ვქმენი.

იოანე: პილატესავით, რაჯცა დასწერე, დასწერე.

გიორგიმ აღარა უთხრა რა, და მერე ჰრქვა ბერსა: მისირში ვიყავ და იქაური კი არა მკითხე რა და სხვა ლაპარაკს გაერთე.

იოანე: აწ გკითხავ, აფრიკელთა ვითარი სარწმუნოება უპყრიათ?

გიორგი: მმუფლებელნი სარწმუნოებანი არიან ორნი, ესე ღვი, მამადიანთა და წარმართთა.

იოანე: რაოდენად უკვე ნაწილად განიყოფების ქვეყანა აფრიკისა?

გიორგი: მყარი უკვე აღგილი აფრიკისა განიყოფების ათ უმთავრეს მხარედ, რომელთაგანიცა სამნი არიან მდებარენი ჩრდილოეთის კერძოდ, ოთხნი საშუალ მისსა და სამნიცა სამხრეთსა ზედა.

იოანე: ვითარ იწოდებიან სანნი იგი კერძონი ჩრდილოეთ-სა ზედა მდებარენი?

გიორგი: ეგვიპტედ, რომელშიაც არის უმთავრესი ქალაქი კაირი; ვარვარა, რომელსაცა შინა არიან სამფლობელონი ალეირისანი. ტუნისკიისა, ტრიაპოლიისა, ფუასკიისა და მაროქსკიისა. ლარიტა, ანუ მინდორი, დაშენებული ავაზაკთა ხალხთაგან არაბთასა.

იოანე: ვითარნი უკვე არიან ოთხნი იგი ადგილნი მდებარენი საშუალსა შინა?

გიორგი: ღვინია, ნიღრია, ნუბია და აბისინია.

იოანე: რომელნი არიან სამნი იგი ადგილნი სამხრეთზედ მდებარენი?

გიორგი: კოილო, კაფროჯი და ზანღიბერი; რომელიცა თვით სამხრეთის კერძო არს აფრიკისა ქვეყანა ოტტენტოტოჯი. ხოლო თვით სამხრეთსა მისსა ზედა კეთილ-იმედისასა ლოლანდიელთა აღაშენეს ჩინებული ქალაქი გოლონია კარგის ციხითურთ.

იოანე: დია კარგად აღმომიჩინეთ, და მიბძანეთ, ეგ მუმიეები რომელს ადგილსა შინა იპოეთ?

გიორგი: სანდაცა არიან პირამიდნი, ანუ ძეგლნი ეგვიპტისანი, მისა გარეშემო ვიპოე.

იოანე: კაირის ქალაქზედ რაოდენ უშორეს არს?

გიორგი: ერთსა მილსა ზედა ანუ შვიდსა ვერსსა ზედა არს განშორებით.

იოანე: რაოდენნი არიან პირამიდნი იგი?

გიორგი: სამნი.

იოანე: ერთი მეორისაგან ვითარ არიან განშორებით?

გიორგი: ორას-ორას ბიჯზედან, და კიდევ შველენ მას პირამიდებსა მას შინა კაცნი.

იოანე: რაოდენი აქვთ სიმაღლე?

გიორგი: ექვსას-ექვსას ფუტი აქვთ სიმაღლე, და ესსახედვე სიზრქე ოთხსავე კუთხედ.

იოანე: ოდეს აღუშენებიათ იგი და ანუ ვისა?

გიორგი: იგი აღუშენებულ არს უწინარეს სამი-ათასისა წლისა ფარაონთაგან, ეგვიპტის მეფეთა-მეფისა მიერ კოფომი-

სათა; და რომელნიმე გონებენ, ალუშენებია ვითამც ხუმინსა ანუ ხეოპსოსა, და სჩანან ესე პირამიდნი ვიდრე სამი დღის სავალიდგან, ასე მალალნი არიან, და თქვენც იცით.

იოანემ გაშინჯა მუმიები და მოეწონა, და უთხრა: ვგონებ, დიდის ხნისა უნდა იყოს.

გიორგი: ვიდრე ოთხი-ათასის წლისა არის.

იოანე: რა დაგეხარჯათ ამეების პოვნაში?

გიორგი: ათას-ორასი ოქრო.

იოანე: მაგ ფასით სხვა რომ რამე მოგვევაჭრათ, ის უფრო სარგებელი იქნებოდა თქვენთვის.

გიორგი: მე ამას დია ძვირფასად გავყიდი, თქვენ არ იცით ამისი ფასი.

იოანე: ეს ვიცი, რომ ცოცხლები რომ დაყიდეთ, არა მოგცეს რა, მკვდრის კაცის აპოხტებში ვინ რას მოგცემთ? და, ამას გარდა, მკვდრის საფლავებიც დათხარეთ და მკვდარი წამოიღევით, ამაში კანონი გაქვთ?

გიორგი: როდესაც კათოლიკოზობა იშოო, მაშინ გამაკანონეთ.

იოანე: და ოდეს თქვენ ყაზახ-შამშადილი საყმოთ იშოოთ, მაშინ ყველს და ერბოს ნურღა მიწყალობებთ.

გიორგი: ვიცი, ჩემ სიძეს მაგ სიტყვით აყვედრით და შეურაცხყოფ.

იოანე: ის საბრალო ხომ სიტყვით მოაცთუნე, ხალხს შეაძულე და გამცემად აღმოაჩინე, ბოლოს კიდევ ჯავრით მოჰკალ და ახლა ისიც რომ ამოიღო, უფრო კარგად გაგივა.

გიორგი: ასე სულელი ხარ, რომ მე ჩემს თავს ის მირჩევნია, და ანუ ნევსკილამ ვინ მომაპარვინებს, თორემ ამოვიღებდი და თავის სასაფლაოში წავიღებდი.

იოანე: ნუთუ ეს მუმიები მოპარვით წამოგიღია?

გიორგი: დიად, მოვიპარე, და ერთს სხვა ქალაქში შემამცნიეს და მართმევდენ, - მე ბებია ჩემის სახელით გამოვიტანე, რომ თავის სასაფლაოში მიმაქვსო.

იოანე: ვაშა, ვაშა! ეგეც კარგა გიქმნია, კერპისთვის ბებია დაგიჩქმევია!

გიორგი: ამითი რა შეეხება ჩემ ბებიას, და მე ამ მოპარ-

ვით მოვიტანე ეს მუმიები და კაი ფასსაც ავიღებ, შენ რაც გინდა სთქვი.

იოანე: მე ამას ვიტყვი, რომ არა ვგონებ, როგორც გგონია, ისე გაყიდოთ, და გაყიდვის მაგიერ სხვა გვარიცა მიიწეროთ.

გიორგი: რა გვარს მივიწერ, მე ავალისშვილი ვარ და ეს ჩემი გვარი ცნობილია და ძველი, მე სხვა არა მექირება რა.

იოანე: შენი კი არ ვიცი, გამოგიცვლიან ქართველები ამ გვარსა თუ არა, და შენს შვილებს კი უთუოდ გამოუცვლიან შენს ავალისშვილობას.

გიორგი: მაინც რას დაარქმევენ?

იოანე: მკვდარი-პარია-შვილებს დაარქმევენ, და ესე გაუგვარდებათ თქვენის წყალობით თქვენს შთამამავლობას, ამის მეტს არლარას გეტყვი.

გიორგის ეწყინა: „აი შე ქიზიყელო ჩოჩორო“, და ამოჰკრა ორი პალური. კარში გამოვიდა ბერი და წყევლით წამოვიდა შინ. და ესრეთ დასრულდა უბნობა მათი.

ჩ ე დ ა ქ ე ც ი ი ს ნ გ ა ნ
 თ ბ ი ლ ი ს შ ი პ ა ტ რ ი ა ნ დ რ ი ა ს თ ა ნ
 ს ა დ ი ლ ზ ე . საუბარი მხატვართან მხაზველო-
 ბის ხელოვნებისათვის. საუბარი აქაქთან ლერალ-
 დიკისათვის. საუბარი ახუნდის მოადგილე მირზა
 თარივერდისთან ბუნებითის ისტორიისათვის. სა-
 უბარი მოლასთან ასტრონომიისათვის, ისაია ოქ-
 რომშვიდელთან ძვირფას ქვათათვის, ტერტერას-
 თან გამოქანდაკებისა ხელოვნებისათვის .

83-
3—5

შ გ ზ ა ვ რ ო ბ ა ი მ ე რ ე თ ა მ დ ი ს . საუბარი
 ტრიფილესთან ისტორიისათვის და შეკამათება
 მოსე ბერთან. მცხეთამღი წირკნელთან საუბარი
 დიალექტიკისათვის. ძეგვს შეხვედრა ეგნატე
 ონისიმეს ძესთან და საუბარი პორფირის ხუთთა
 ხმათათვის. შეტეხში სახლთუხუცესთან. კავთის-
 ხევში ესტატე ჯავახიშვილთან, ზურაბა სააკაძეს-
 თან. საუბარი ვახუშტისთან დიკასტერიისათვის

6—20

20—29

გ ო რ შ ი ს ა უ ბ ა რ ი გ ო დ ე რ ძ ი ფ ი რ ა -
 ლ ო ვ თ ა ნ ც უ ლ - დ ი დ ე ბ ა - ა მ პ ა რ ტ ა ვ ნ ო ბ ი ს ა და არ-
 მენიის გეოგრაფიის შესახებ. ბრეთში ავალ ავა-
 ლიშვილთან

29—33

ი მ ე რ ე თ ს მ ი ს ვ ლ ა . ქუთაისში შეფესთან
 და ქუთათელთან, საუბარი დურბინდისა, მიკროს-
 კოპისა და მწერლისათვის. წერილი გოგი გამყრე-
 ლიძესთან, რომელსაც შეუცთენია ვილაც ელენე.
 საუბარი შეფესთან „სიმსწრაფლისათვის“

33—39

გამგზავრება ოდიშისაკენ. საუბარი სეხნია ჩხეიძესა და იესელიანთან ქუხილისა, ელვისა და შხისათვის. მისვლა სალხინოს დადიანთან. „უბნობა. სამხილებელი“, „მხილება განმხრწნელისა ქალწულისა“. საუბარი ფაღავასთან. საუბარი დადიანთან წვიმისათვის. საუბარი ხუცესთან ღრუბლისა და ნისლისათვის. ჰყონდიდელთან. „კაეშირი“ პროკლე დიადოხოსისა 40—51

ლეჩხუმიისაკენ. ცაგერელთან. საუბარი „ფერთათვის“. საუბარი ხუცესთან და ფაღავასთან 54—53

მგზავრობა გურიისი. გურიელთან. „მალნიტისათვის“, მეხანიკისა და ნავიგაციისათვის, კომერციისა და ვაჭრობისათვის. საუბარი ნაკაშიძესთან 54—60

ზეინდარს რაჭის ერისთავთან. საუბარი ბრმა მეთოდისთან ოპტიკისა და ქართული გალობის შესახებ 60—66

ვარციხეს. საუბარი სახლხუცეს წერეთელთან სიმთვრალისა და ვეცხლისმოყვარებისათვის. 66—71

გელათში. დათვალიერება სიძველეებისა. საუბარი გენათელთან ძველისა კარავეისათვის და სამღვდელთა სამკაულთათვის. მისვლა მოწამეთას 71—73

სოფელ წირქვალში იმერეთის დედოფალ ანასთან 73—75

ქართველ წმიდათა ცხოვრებანი 76—138

- დავით და კონსტანტინესი 76. არჩილ მეფის 82. ლუარსაბ მეფის 89. ბიძინა, ელისბარ და შალვა 108.
- შალვა ახალციხელის 119. ქვაბთახევის მოწამეთა 124.
- ნიკოლოზ დვალის 132. სალომე ქართველის 134.
- ლუკა ჯვარისმამელის მუხომეილის-აბაშიძის 135.
- პეტრე ქართველის 136. ორთა ბევრთა კალოუბნელთა 137.

შეხვედრა ბოქოულთხუცესთან ჯრუჭულას წყალზე და საუბარი მასთან . 138—140

ქართლში დაბრუნება. ახალქალაქში თარხნიანთან. საუბარი სოლომონთან. საუბარი კალენდრისათვის. საუბარი ბერებთან	140—143
თბილისში. ჭიქრები მეფის გარდაცვალები საგამო. საუბარი მელიქთან	143—145
გამგზავრება ეჩმიაძინს. საუბარი ორქივატერთან. საუბარი ვართაპეტთან „პერი არმენიაზე“. „საზღვართა წიგნის“ განმარტება. საფილოსოფოსო განზრახვანი. გასომხებისათვის მზადება. გიორგი მღვდელის საუბარი იოანეს- თან. ეჩმიაძინიდან უკან გამობრუნება .	145—151
ქალაქში მისვლა. ფარსადან ციცი- შვილთან საუბარი. საუბარი მილახვარ ქილაძეს- თან. ზურაბა ღამბარაშვილის სიკვდილი და სამ- ძიმრის წიგნის მიწერა მისი ოჯახისადმი	151—155
რუსეთს გამგზავრება. მოგზაურობა კაიშაურამდე და ვორონეჟამდე. მოსკოვს გადასე- ლა. შეხვედრა მიტროპოლიტ იონა გედევანი- შვილთან. საუბარი დიმიტრი ბაგრატიონთან. ანა- ფორის გამოთხოვა ქართველი არქიელისაგან	155—159
ამბროსი მიტროპოლიტთან. რუ- სული ენის შესასწავლად შკოლაში შესვლა. საუ- ბარი ამბროსისთან	159—161
ღირსნი კაცნი და მეცნიერნი ქართველთა შორის (მცირე უწყება ქარ- ველთა მწერალთათვის)	162—214
დავით აღმაშენებელი 162. კათოლიკოსნი: იოანე-ოქროპირი 164, არსენი 165, ნიკოლაოზი 165, იოანე 165, არსენ ბულაშისძე 165, ნიკოლაოზ მეო- რე 166, ნიკოლაოზ მესამე ლეონისძე 166, ბესარიო- ნი, ლეონის ძმა 166, ჯომენტი ლეონისძე 167. მღვდელმთავარნი: არსენ ნინოწმინდელე 167, იოანე ბოლნელი 167, ანტონ ჭყონდიდელ-გარესჯე- ლი 167, იაკობ შემოქმედელი 168, იოსებ ტფილე- ლი 168, ნიკოლაოზ ჩერქეზიშვილი რუსთველი 168, ნიკოლაოზ ორბელიანი მროველი 169. ღირსნი	

შ ა მ ა ნ ი: იოანე მანგლელი 169, ილარიონ კახი 169, იოანე ათონელი 169, თორნიკე ათონელი 170, ევთემიე ათონელი 170, იოანე ხახულელი 170, ზაქარია შირდატისძე 171, გრიგორი, აბრამად წოდებული 171, გიორგი ათონელი 171, ილარიონ თუალელი 171, არსენი 172, ანტონი მნათი 172, ბასილ ბაგრატიონი 172, გიორგი შამა 172, გიორგი შეყენებული 173, იოანე პატრიკ ყოფილი 173, გიორგი ოლთისელი 173, შამა სტეფანე 173, იოანე პეტრიწი 174, ეფრემ მცირე 174, შამა თეოფილე 175, არსენ იყალთოელი 175, ქრისტედულე ოს-ყოფილი 176, იოანე ტაიქისძე 177, საბა სვინგელოსი 177, შამა იეზეკიელი 178, შამა პეტრე 178, იოანე შავთელი 178, ვასილი ათონელი 179, პიმენ სალოსი 179, შამა ანტონი 179, ნიკოლაოზ ქართველთა მანათობელი 180, მიმისა დიმიტრისა (შეფე დიმიტრი მეოთხე) 180, ნიკოლაოზ ჩოლოყაძისძე არხიმანდრიტი 181, პეტრე ჩხატარაძისძე 181, გრიგორი დოდორაძე 181, კოსმა მწიგნობართუხუცესი მრავალმთქმელი 182, იოზ ფიტარელი 182, გერმანე ხუცესი 182, იაკობ სამებელი 183, ევლოგი ხუცესი 183, საბა ქართველი 183, ანტონი ქართველი 183, შამანი, რომელთა ცხოვრება დაასრულეს ქ. იერუსალიმს 184. პ ო ე ტ ე ბ ი: შოთა რუსთაველი 184, სარგის თმოგველი 185, დილაგვეთი 185. ჩახრუხასძე 185, იასე ძაგნაკორელი ზიმშიასძე 185. თეიმურაზ I 186, არჩილ მეორე 186, ვახტანგ VI 187. თეიმურაზ II 187, სულხან-საბა ორბელიანი 188, ძველნი ქართველთა მოშაღრენი 189. ანტონ კათოლიკოზი 189. მეორე ანტონ კათოლიკოზი 190. გაიოზ თაყაშვილი 191. ვარლამ ეპისკოპოსი აბტალისა 191. იოანე ოსეშვილი 192. დავით ალექსიშვილი 192. მიხაილ ტფილელი 192. ტრიფილე არხიმანდრიტი 193. გამალიელ ოს-ყოფილი 193. ნეოფიტე ოს-ყოფილი 194. გერასიმე ტკბილმგალობელი 194. ლერჯისი სამთავნელი 194. გაბრიელ ჯგვარისმამელი 195. ზაქარია მოძღვარი გაბაშვილი 195. გლაზა ნათისშვილი 195. ტიმოთე ეპისკოპოსი ერისთავი 196. გერმანე ტფილელი 196. ევთემე წინამძღვარი 197. თომა წინამძღვარი 197. იოანე წირკნელი ქარუშიძე 197. მცირე ისაკი 198. ლეონტი სოლოლაშვილი 198. ნიკოლაოზ სიონის დეკანოზი 198. ზაქარია წირკნელი,

მერე ამბროსად წოდებული 198. დოსითეოს ნეკრესელი 199. იოანე ნინოწმინდელი ჯანდიერი 199. ისაქ კანდელიკი 199. ნიკოლაოზ გაბაშვილი 200. ნიკოლაოზ ბიჭიაშვილი 200. ალექსიშვილნი მწერალ-მგალობელნი 200. იასტოს ერასტისშვილი 201. ნიკოლაოზ ხელაშვილი 201. ეგნატე ონისიმესძე შარტყოფელი 201. იოანე ლარაძე 202. ზაქარია ლალახანაშვილი 202. მოწაფენი დავით ალექსიშვილისანი 202. იოანე ორბელიანი 202. მზექაბუჯ ორბელიანი 203. იასე მღვივანწმსაჯული 203. სოლომონ ლივანიძე 203. ბესარიონ გაბაშვილი 204. ზაქარია ვართაპეტ მადინაშვილი 204. ტერ-ფილიპე 204. ტერ-პეტროზა 205. იესე ქსნის ერისთავი ბიბილური 205. დიმიტრი ორბელიანი 205. ვახტანგ ორბელიანი 205. ვახუშტი ბუში ბაგრატიონი 205. დიმიტრი ციციშვილი 206. დიმიტრი ბაგრატიონი 206. პაატა ანდრონიკაშვილი 206. გაბრიელ სომეხი 207. იოანასე თარხნიშვილი 207. დოსითეოს ფიცხელაური 207. ანტონი კუონდელი დადიანი 208. სერაპიონ ნათლისმცემელი 208. გერმანე დაყუდებული 209. სვიმეონ გარეაჯელ 209. ონისიმფორე ქარუმიძე 210. იოსებ მოხევე 210. იოსებ კათოლიკოზი 211. მამანი ჯაფარიძე და ფაღუნისშვილი 211. სხვანი ეკლესიის მსახურნი, მგალობელმწიფეობარნი ქართლსა და იმერეთს 211. ახლანდელნი მიტროპოლიტებისკოპოზნი ქართველთა და იმერეთანი 212. ახლანი მთარგმნელნი ქართველნი 213.

ს ე ნ ა ტ ო რ თ ა ნ უ ბ ნ ო ბ ი ს ა თ ვ ი ს. ვახტანგ ბატონიშვილთან

214—216

ს ა ქ ა რ თ ვ ე ლ ო ს ა თ ვ ი ს. გეოგრაფია. მცენარენი. საძოვარნი. მთები. მდინარენი. ტბები. ოთხფერხნი. ფრინველნი. მეტალნი. მინერალნი. მადანნი. მცხოვრებთა ფიზიკური ვითარება. ტანისამოსი. საკმელნი. საჭურველნი. სამუშაო იარაღი. საწონი. საწყაო. მოხელენი. საარწმუნოება. საკრავნი. ქორწინება. ვაჭრობა. საქსოვარნი ქარხანანი. სწავლა. ფული. მკვდართა დამარხვა. სისხლის აღება. ხარჯის გაღება. მოსამსახურენი.

მოსრულთა მწირთა კაცთა დასახლება. სახლები. მკურნალნი	214—232
შეხვედრა ნიკიფორე ბერთან. სა- უბარი იდეათათვის. საუბარი პორფირისტან. საუ- ბარი გრიგოლ მუხრანბატონთან	232—239
მიწოდება იოანესი. სამწერლოსა შინა. საუბარი მწერალთან და იარალთან	239—243
უბნობა გიორგი ავალიშვილთან	243—247

კორექტორი თ. მახარაძე

1

კონტროლიორ-კორექტორი ნ. აგიაშვილი

ხელმოწერილია დასაბეჭდად 12/V-48 წ. უმ 01935. ნაბეჭდ ფორმათა რაოდ. 15,12. ანაწყოების ზომა $5\frac{1}{2} \times 9\frac{1}{4}$. შეკეთის № 703, ტირაჟი 5.000.

საქ. სსრ მინისტრთა საბჭოსთან არსებული პოლიგრაფიისა და გამომცემლობის საქმეთა სამმართველოს ბეჭდვითი სიტყვის კომბინატი. თბილისი, შარგანიშვილის ქ. № 5.